

รายงานการประชุมร่วมกันของรัฐสภา
ครั้งที่ ๒

(สมัยสามัญประจำปีครั้งที่สอง)

วันศุกร์ที่ ๒๑ กุมภาพันธ์ พุทธศักราช ๒๕๖๓

สำนักกรรมการประชุมและชวเลข

สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร

สารบัญ

การประชุมร่วมกันของรัฐสภา
ครั้งที่ ๒ (สมัยสามัญประจำปีครั้งที่สอง)
วันศุกร์ที่ ๒๑ กุมภาพันธ์ พุทธศักราช ๒๕๖๓
ณ ห้องประชุมใหญ่วุฒิสภา อาคารรัฐสภา (เกียกกาย)

	หน้า
เรื่องหารือ	
<u>ผู้อภิปราย</u>	
- นายพิเชษฐ เชื้อเมืองพาน	๒
ระเบียบวาระที่ ๑ กระทุ้งถาม ไม่มี	๓
ระเบียบวาระที่ ๒ เรื่องที่ประธานจะแจ้งต่อที่ประชุม ไม่มี	๓
ระเบียบวาระที่ ๓ รับรองรายงานการประชุม ไม่มี	๓
ระเบียบวาระที่ ๔ เรื่องที่คณะกรรมการพิจารณาเสร็จแล้ว ไม่มี	๓
ระเบียบวาระที่ ๗ เรื่องอื่น ๆ	๓
๗.๑ คณะกรรมการวิสามัญพิจารณาร่างข้อบังคับ	๓
การประชุมรัฐสภา พ.ศ. ขอยยาระยะเวลาการพิจารณา	
เรื่องดังกล่าวออกไปอีก ๓๐ วัน นับตั้งแต่วันที่ ๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๓	

๗.๒ คณะกรรมาธิการวิสามัญพิจารณาร่างพระราชบัญญัติ
แก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ ..)
(หลักเกณฑ์และวิธีการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทก่อนฟ้องคดี)
ขอขยายระยะเวลาการพิจารณาเรื่องดังกล่าวออกไปอีก ๓๐ วัน
นับตั้งแต่วันที่ ๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๓

๕

เรื่องด่วน

พิธีสารว่าด้วยกลไกระงับข้อพิพาทด้านเศรษฐกิจ
ของอาเซียน (คณะรัฐมนตรี เป็นผู้เสนอ)

๕

ผู้อภิปราย

- นายวิรัช พันธุมะผล ๗ ๓๓
- นายวีรศักดิ์ หวังศุภกิจโกศล ๘ ๗๖
- นางสาวเยาวลักษณ์ วงษ์ประภารัตน์ ๑๓
- นางสาววิบูลย์ลักษณ์ ร่วมรักษ์ ๑๖
- นายเกียรติ สิทธิอมร ๒๐ ๒๕
- พลตำรวจตรี สุพิศาล ภักดีนฤนาถ ๒๕
- นายสถิตย์ ลิ้มพงศ์พันธุ์ ๒๙
- นายประสงค์ บุรณ์พงศ์ ๓๕
- นายกิตติ วะสีนนท์ ๓๗
- นายขจิตร์ ชัยนิคม ๔๐
- นายอิสระ เสรีวัฒนวุฒิ ๔๑ ๔๔
- นายคารม พลพรกลาง ๔๗ ๘๖
- นางสาววิไลลักษณ์ อรินทมะพงษ์ ๕๑
- นายจิรายุ ห่วงทรัพย์ ๕๕ ๗๘ ๘๔
- นางอภิรดี ตันตราภรณ์ ๖๑
- นายพิเชษฐ์ เชื้อเมืองพาน ๖๓
- ศาสตราจารย์กนก วงษ์ตระหง่าน ๖๕
- นายไกรสิทธิ์ ตันติศิรินทร์ ๖๙

<u>ผู้อภิปราย</u>	
- นายจุลพันธ์ อมรวิวัฒน์	๗๑ ๗๒
- นายดวงอาทิตย์ นิธิอุทัย	๗๖ ๗๘ ๘๕
(รองอธิบดีกรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ)	
- นายक्रमานิตย์ สังข์พุ่ม	๘๘
ตรวจสอบองค์ประชุม	๘๘
<u>ผู้อภิปราย</u>	
- นายมณฑิธร บุญตัน	๙๐
ผลการลงมติ	๙๒
ระเบียบวาระที่ ๕ เรื่องที่ค้างพิจารณา ไม่มี	๙๓
ระเบียบวาระที่ ๖ เรื่องที่เสนอใหม่ ไม่มี	๙๓

รายชื่อสมาชิกรัฐสภาที่มา ลา ขาด ในการประชุมร่วมกันของรัฐสภา
ครั้งที่ ๒ (สมัยสามัญประจำปีครั้งที่สอง)
วันศุกร์ที่ ๒๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๓

ลำดับที่	ชื่อ				หมายเหตุ
๑.	นายกนก ลีมิตรสกุล		√		
๒.	นายกนก วงษ์ตระหง่าน	√			
๓.	พลเอก กนิษฐา ชาญชาญวิทยา	√			
๔.	นายกมลศักดิ์ ลีวาเมาะ	√			
๕.	นางกรณิศ งามสุคนธ์รัตนา	√			
๖.	นายกรรณภว์ ธนภรรคภวิน	√			
๗.	นายกรวีร์ ปริศนานันทกุล	√			
๘.	นายกฤติเดช สันติวิริยะกุล	√			
๙.	นายกฤษฎา ตันเทอดทิตย์	√			
๑๐.	นายกฤษณ์ แก้วอยู่	√			
๑๑.	พลตรี กลชัย สุวรรณบุรณ์		√		
๑๒.	นายก้านรงค์ จันทิก	√			
๑๓.	นางสาวกวิณนาถ ตาศิย์	√			
๑๔.	นายกษิต์เดช ชูติมันต์	√			
๑๕.	นายกษิติศ อาชวคุณ	√			
๑๖.	นางกอบกุล อาภากร ณ อยุธยา	√			
๑๗.	นายกัญจน์พงศ์ จงสุทธานามณี	√			
๑๘.	นางกัณฑวรรณ ตันเถียร	√			
๑๙.	นางสาวกัลยา รุ่งวิจิตรชัย	√			
๒๐.	ศาสตราจารย์พิเศษกาญจนารัตน์ ลีวิโรจน์		√		
๒๑.	นางสาวกานต์กนิษฐา แก้วสันตติ	√			
๒๒.	นายการุณ โหสกุล	√			
๒๓.	นายกำพล เลิศเกียรติดำรงค์	√			
๒๔.	นายกิตติ วะสีนนท์	√			
๒๕.	นายกิตติ สมทรัพย์	√			
๒๖.	นายกิตติกร โล่ห์สุนทร	√			
๒๗.	นายกิตติชัย เรืองสวัสดิ์	√			
๒๘.	นางสาวกิตติ์ธัญญา วาจาตี	√			
๒๙.	นายกิตติศักดิ์ คณาสวัสดิ์	√			
๓๐.	นายกิตติศักดิ์ รัตนวราหะ	√			

		ผู้สมัคร			
๓๑.	นางสาวกุลธิดา รุ่งเรืองเกียรติ	✓			
๓๒.	นางสาวกุลวลี นพอมรบดี	✓			
๓๓.	นายภูวดิสต์ จันทร์ศรีขวลา		✓		
๓๔.	นายภูเฮง ยาวอหะซัน		✓		
๓๕.	นายเกรียงศักดิ์ ฝ้ายสีงาม	✓			
๓๖.	นายเกษม ศุภรานนท์	✓			
๓๗.	นายเกษม อุประ		✓		
๓๘.	นายเกษมสันต์ มีทิพย์	✓			
๓๙.	นายเกียรติ สิทธิอมร	✓			
๔๐.	นายเกียรติ เหลืองขจรวิทย์	✓			
๔๑.	นายเกียรติ แก้วสุทอ		✓		
๔๒.	นายเกื้อกุล ด่านชัยวิจิตร	✓			
๔๓.	ศาสตราจารย์โกวิท พวงงาม	✓			
๔๔.	นายโกศล ปัทมะ	✓			
๔๕.	ศาสตราจารย์เกียรติคุณไกรสิทธิ์ ตันติศิรินทร์	✓			
๔๖.	นายไกลก้อง ไททยการ	✓			
๔๗.	นายขจิตร ชัยนิคม	✓			
๔๘.	นายขวัญชาติ วงศ์ศุภรานันต์	✓			
๔๙.	นายขวัญเลิศ พานิชมาท	✓			
๕๐.	นายเขตรัฐ เหล่าธรรมทัศน์	✓			
๕๑.	นายคงกฤษ ฉัตรมาลีรัตน์	✓			
๕๒.	นายคชาเทพ เดชเดชะเรืองกุล	✓			
๕๓.	นายคมเดช ไชยศิวมงคล	✓			
๕๔.	นายक्रमานิตย์ สังข์พุ่ม	✓			
๕๕.	นายคารม พลพรกลาง	✓			
๕๖.	นายคำณูณ สิทธิสมาน	✓			
๕๗.	นายคำพอง เทพาคำ	✓			
๕๘.	นายคุณากร ปรีชาชนะชัย	✓			
๕๙.	นายจเด็จ อินสว่าง	✓			
๖๐.	นายจตุพร เจริญเชื้อ	✓			
๖๑.	นายจรัส คุ้มไชน้ำ	✓			
๖๒.	นายจรัสฤทธิ์ จันทร์สุรินทร์	✓			

๖๓.	นายจรินทร์ จักกะพาก	✓			
๖๔.	พลโท จเรศักดิ์ อานุกาพ	✓			
๖๕.	ร้อยเอก จองชัย วงศ์ทรายทอง	✓			
๖๖.	นางสาวจอมขวัญ กลับบ้านเกาะ	✓			
๖๗.	นายจักรกฤษณ์ ทองศรี	✓			
๖๘.	พลตำรวจเอก จักรทิพย์ ชัยจินดา	✓			
๖๙.	นายจักรพรรดิ ไชยสาส์น		✓		
๗๐.	นายจักรพล ตั้งสุทธิธรรม	✓			
๗๑.	นายจักรพันธ์ พรนิมิตร	✓			
๗๒.	นายจักรรัตน์ พัวช่วย	✓			
๗๓.	นายจัตรงค์ เสริมสุข	✓			
๗๔.	นายจัตรงค์ เพ็งนรพัฒน์	✓			
๗๕.	นายจารึก ศรีอ่อน	✓			
๗๖.	นางสาวจารุวรรณ ศรีณย์เกตุ	✓			
๗๗.	พลตำรวจโท จิตติ รอดบางยาง		✓		
๗๘.	นางสาวจิตภัสร์ ตัน กฤดากร	✓			
๗๙.	นางจินตนา ชัยยวรรณาการ	✓			
๘๐.	นายจिरชัย มูลทองโร่ย	✓			
๘๑.	นางจिरดา สงฆ์ประชา	✓			
๘๒.	นายจिरทัศ ไกรเดชา	✓			
๘๓.	พลเอก จิรพงศ์ วรรณรัตน์	✓			
๘๔.	นายจिरพงษ์ ทรงวัชรภรณ์	✓			
๘๕.	นายจिरวัฒน์ ศิริพานิชย์	✓			
๘๖.	นายจिरวัฒน์ อรัณยกานนท์	✓			
๘๗.	นายจิริภู่ ทองสุวรรณ		✓		
๘๘.	นางสาวจिरาพร สินธุ์ไพร	✓			
๘๙.	นายจिरายุ ท่วงทรัพย์	✓			
๙๐.	นายจिरเดช ศรีวิราช	✓			
๙๑.	พลเอก จิระศักดิ์ ชมประสพ	✓			
๙๒.	นางสาวจุฑาชาติต เหล่าธรรมทัศน์	✓			
๙๓.	นางจุฑาพัทธ์ธน์ เมนะสวัสดิ์	✓			
๙๔.	นายจรินทร์ ลักษณะวิศิษฎ์	✓			

ลำดับ	ชื่อบุคคล			หมายเหตุ
๙๕.	นายจุลพันธ์ โนนศรีชัย	✓		
๙๖.	นายจุลพันธ์ อมรวิวัฒน์	✓		
๙๗.	นายเจตน์ ศิรธรานนท์	✓		
๙๘.	นายเจน นำชัยศิริ	✓		
๙๙.	นายเจนวิทย์ ไกรสินธุ์	✓		
๑๐๐.	นางเจริญ เรียวแรง	✓		
๑๐๑.	นายเจเศรษฐ์ ไทยเศรษฐ์	✓		
๑๐๒.	นายฉลอง เทอดวีระพงศ์	✓		
๑๐๓.	นายฉลาด ขามช่วง	✓		
๑๐๔.	นางฉวีรัตน์ เกษตรสุนทร	✓		
๑๐๕.	พลเอก ฉัตรเฉลิม เฉลิมสุข	✓		
๑๐๖.	พลเอก ฉัตรชัย สาริกัลยะ	✓		
๑๐๗.	นายฉลา พวงมาลัย	✓		
๑๐๘.	พลอากาศตรี เฉลิมชัย เครืองาม	✓		
๑๐๙.	ผู้ช่วยศาสตราจารย์เฉลิมชัย บุญยะลีพรรณ	✓		
๑๑๐.	นายเฉลิมชัย เฟื่องคอน	✓		
๑๑๑.	นายเฉลียว เกาแก้ว	✓		
๑๑๒.	นางสาวชนก จันทาทอง	✓		
๑๑๓.	นายชยุต ภูมมะกาญจนะ	✓		
๑๑๔.	พลเอก ชยุติ สุวรรณมาศ	✓		
๑๑๕.	นายชลน่าน ศรีแก้ว	✓		
๑๑๖.	นายชลิต แก้วจันทา	✓		
๑๑๗.	นายชวน หลีกภัย	✓		
๑๑๘.	พันตำรวจตรี ชวลิต เลาทอดมพันธ์	✓		
๑๑๙.	นายชวลิต วิชยสุทธิ์	✓		
๑๒๐.	พลตำรวจเอก ชัชวาลย์ สุขสมจิตร์	✓		
๑๒๑.	นายชัชวาลย์ คงอุดม	✓		
๑๒๒.	นายชัยชนะ เดชเดโช		✓	
๑๒๓.	นายชัยยันต์ ผลสุวรรณ	✓		
๑๒๔.	นายชัยวัฒน์ เป้าเปี่ยมทรัพย์	✓		
๑๒๕.	พลเรือเอก ชัยวัฒน์ เอี่ยมสมุทร	✓		
๑๒๖.	นายชัยวุฒิ ธนาคมานุสรณ์	✓		

๑๒๗.	นายชัยวุฒิ บรรณวัฒน์	✓			
๑๒๘.	นายชาญวิทย์ ผลชีวิน	✓			
๑๒๙.	นายชาญวิทย์ วิภูศิริ	✓			
๑๓๐.	นายชาดา ไทยเศรษฐ์	✓			
๑๓๑.	พลเอก ชาทอดม ติตถะสิริ	✓			
๑๓๒.	นายชำนาญ จันทรเรือง	✓			
๑๓๓.	นายชินวรณ์ บุญเกียรติ	✓			
๑๓๔.	พลเรือเอก ชุมนุช อัจวงษ์	✓			
๑๓๕.	นายชุมพล จุลใส	✓			
๑๓๖.	นายชูวิทย์ พิทักษ์พรพล	✓			
๑๓๗.	นายชูศักดิ์ ศีรีมาศทอง	✓			
๑๓๘.	พลเอก ชูศักดิ์ เมฆสุวรรณ	✓			
๑๓๙.	นายชูศักดิ์ แอกทอง	✓			
๑๔๐.	พลเอก เขวงศักดิ์ ทองสลวย	✓			
๑๔๑.	นายเชิงชาย ชาลีรินทร์	✓			
๑๔๒.	นายเชิดพงศ์ ราชปองขันธุ์	✓			
๑๔๓.	ว่าที่ร้อยตรี เชิดศักดิ์ จำปาเทศ	✓			
๑๔๔.	นายเชิดศักดิ์ สันติวรุฒิ	✓			
๑๔๕.	นายโชติพิพัฒน์ เตชะโสภณมณี	✓			
๑๔๖.	นายโชติวุฒิ ธนาคมานุสรณ์	✓			
๑๔๗.	นายไชยวัฒนา ตินรัตน์	✓			
๑๔๘.	นายไชยา พรหมา	✓			
๑๔๙.	นายชากี๋ย พิทักษ์คุมพล	✓			
๑๕๐.	นายชูการ์โน มะทา	✓			
๑๕๑.	นางสาวญาณธิชา บัวเผื่อน	✓			
๑๕๒.	พันตำรวจโท ฐานภัทร กิตติวงศา	✓			
๑๕๓.	พลเรือเอก ฐนิธ กิตติอำพน	✓			
๑๕๔.	นายฐานิสร์ เทียนทอง	✓			
๑๕๕.	นายฐานิกรณ์ กุลเจริญ	✓			
๑๕๖.	นายฐิตินันท์ แสงนาค	✓			
๑๕๗.	นางสาวฐิติภัทร์ โชติเดชาชัยนันต์	✓			
๑๕๘.	นางสาวณธิภัทร์ กุลเศรษฐสิทธิ์	✓			

		ขยายเพิ่ม			
๑๕๙.	พลเรือเอก ณรงค์ พิพัฒนาศัย	✓			
๑๖๐.	นายณรงค์ รัตนานุกูล	✓			
๑๖๑.	นายณรงค์ สหเมธาพัฒน์	✓			
๑๖๒.	นายณรงค์ อ่อนสอาด	✓			
๑๖๓.	นายณัฐชนน ศรีก่อเกื้อ	✓			
๑๖๔.	นายณัฐพล จรัสพิพงษ์	✓			
๑๖๕.	นายณัฐพล ทีปสุวรรณ	✓			
๑๖๖.	พลเอก ณัฐ อินทรเจริญ	✓			
๑๖๗.	นายณัฐชา บุญไชยอินสวัสดิ์		✓		
๑๖๘.	นายณัฐพงษ์ เรืองปัญญาวุฒิ		✓		
๑๖๙.	นายณัฐพงษ์ สุปรียศิลป์	✓			
๑๗๐.	นายณัฐพล สีบศักดิ์วงศ์	✓			
๑๗๑.	นายณัฐวุฒิ กองจันทร์ดี	✓			
๑๗๒.	นายณัฐวุฒิ บัวประทุม	✓			
๑๗๓.	นายณัฐวุฒิ ประเสริฐสุวรรณ	✓			
๑๗๔.	พลเอก ดนัย มีชูเวช	✓			
๑๗๕.	นายดล เหนาะระกุล	✓			
๑๗๖.	นางดวงพร รอดพยาธิ์	✓			
๑๗๗.	นายคะนัย มะหิพันธ์		✓		
๑๗๘.	นางสาวดาวน้อย สุทธินิภาพันธ์	✓			
๑๗๙.	นายดำรงค์ พิเดช	✓			
๑๘๐.	นายดิเรกฤทธิ์ เจนครองธรรม	✓			
๑๘๑.	นายดุสิต เขมะศักดิ์ชัย	✓			
๑๘๒.	พลตำรวจเอก เดชณรงค์ สุทธิชาญบัญชา	✓			
๑๘๓.	นายเดชอิศม์ ขาวทอง		✓		
๑๘๔.	พลตำรวจโท ตรีทศ รณฤทธิวิชัย		✓		
๑๘๕.	พลอากาศเอก ตรีทศ สนแจ้ง	✓			
๑๘๖.	นางสาวตรีณัฐ เทียนทอง	✓			
๑๘๗.	นายดวง อันทะไชย	✓			
๑๘๘.	นายตี๋ใหญ่ พุนศรีธนากุล		✓		
๑๘๙.	นายไตรเทพ งามมมล	✓			
๑๙๐.	นายไตรรงค์ ติธรรม	✓			

๑๙๑.	พลเอก ไตรโรจน์ ครุเวโซ	✓			
๑๙๒.	นายถนัด มานะพันธุ์นิยม	✓			
๑๙๓.	นายถวิล เปลี่ยนศรี	✓			
๑๙๔.	นายถาวร เทพวิมลเพชรกุล	✓			
๑๙๕.	พลอากาศเอก ถาวร มณีพฤกษ์	✓			
๑๙๖.	นายถาวร เสนเนียม	✓			
๑๙๗.	พลตรี ทรงกลด ทิพย์รัตน์	✓			
๑๙๘.	นายทรงเดช เสมอคำ	✓			
๑๙๙.	นายทวีรัฐ รัตนเศรษฐ	✓			
๒๐๐.	พลเอก ทวีป เนตรนิยม		✓		
๒๐๑.	นายทวีวงษ์ จุลกมนตรี		✓		
๒๐๒.	นายทวีศักดิ์ ทักษิณ	✓			
๒๐๓.	นายทศพร ทองศิริ	✓			
๒๐๔.	นายทองแดง เบ็ญจะปัก	✓			
๒๐๕.	นางทัศนียา ยวานนท์		✓		
๒๐๖.	นางทัศนพร เกษเมธีการุณ	✓			
๒๐๗.	นางสาวทัศนีย์ บุรณุปกรณ์	✓			
๒๐๘.	นางทัศนียา รัตนเศรษฐ	✓			
๒๐๙.	นายทายาท เกียรติชูศักดิ์	✓			
๒๑๐.	ศาสตราจารย์ ร้อยเอก ทินพันธุ์ นาคะตะ	✓			
๒๑๑.	นายเทพไท เสนพงศ์	✓			
๒๑๒.	พลเอก เทพพงศ์ ทิพยจันทร์	✓			
๒๑๓.	นายเทวัญ ลิปตพัลลภ	✓			
๒๑๔.	นายเทอดพงษ์ ไชยนันทน์	✓			
๒๑๕.	นายเท่าพิภพ ลิ้มจิตรกร	✓			
๒๑๖.	นางเทียบจุฑา ขาวขำ	✓			
๒๑๗.	พลเอก ธงชัย สาระสุข	✓			
๒๑๘.	นางสาวธณิกานต์ พรพงษาโรจน์	✓			
๒๑๙.	นายธนกร ไชยกุล	✓			
๒๒๐.	นางสาวธนภร โสมทองแดง	✓			
๒๒๑.	นายธนยศ ทิมสุวรรณ	✓			
๒๒๒.	พลเอก ธนะศักดิ์ ปฏิมาประกร	✓			

ลำดับที่	ชื่อบุคคล				หมายเหตุ
๒๒๓.	นายณะสิทธิ์ ไควสุรัตน์	✓			
๒๒๔.	นายธนัสถ์ ทวีเกื้อกูลกิจ	✓			
๒๒๕.	นายธรรมนัส พรหมเผ่า	✓			
๒๒๖.	นายธรรมวิชญ์ โพธิพิพิธ	✓			
๒๒๗.	พลเอก ธวัชชัย สมุทรสาคร	✓			
๒๒๘.	นายธัญญ์วาริน สุขะพิสิษฐ์	✓			
๒๒๙.	นายธัญวรัตน์ กมลวงศ์วัฒน์	✓			
๒๓๐.	นายธานี สุโขทยาน	✓			
๒๓๑.	นายธานี อ่อนละเอียด	✓			
๒๓๒.	นายธารา ปิตุเตชะ	✓			
๒๓๓.	พลเอก อีร์เดซ มีเพียร	✓			
๒๓๔.	นายธีรภัทร พริ้งศุลกะ	✓			
๒๓๕.	นางสาวธีรรัตน์ สำเร็จวานิชย์	✓			
๒๓๖.	นายธีระ ไตรสรณกุล	✓			
๒๓๗.	นายธีระ วงศ์สมุทร	✓			
๒๓๘.	นายธีรวัชชัย พันธุมาศ	✓			
๒๓๙.	นายนพ ชีวานันท์	✓			
๒๔๐.	นายนพคุณ รัฐผไท		✓		
๒๔๑.	นายนพดล แก้วสุพัฒน์	✓			
๒๔๒.	พลเรือเอก นพดล โชคระดา	✓			
๒๔๓.	นายนพดล มาตรศรี	✓			
๒๔๔.	พลเอก นพดล อินทปัญญา	✓			
๒๔๕.	นายนพพล เหลืองทองนารา	✓			
๒๔๖.	นางสาวนภาพร เพ็ชรจินดา	✓			
๒๔๗.	นายนริศ ชำนาญรักษ์	✓			
๒๔๘.	นายน์ทธี ถิ่นสาคุ	✓			
๒๔๙.	นางนันทนา สงฆ์ประชา	✓			
๒๕๐.	นางนาที รัชกิจประการ	✓			
๒๕๑.	พลเอก นาวิณ ดำริกาญจน์	✓			
๒๕๒.	นายนิกร จำนง		✓		
๒๕๓.	นายนิคม บุญวิเศษ	✓			
๒๕๔.	นายนิติพล ผิวเหมาะ	✓			

๒๕๕.	นายนิพนธ์ นาคสมภพ	✓			
๒๕๖.	นายนิพนธ์ ศิริธร	✓			
๒๕๗.	นายนิยม ช่างพินิจ		✓		
๒๕๘.	นายนิยม วิวรรณดิษฐกุล		✓		
๒๕๙.	นายนิยม เวชกามา	✓			
๒๖๐.	นายนิรมิต สุจारी	✓			
๒๖๑.	นายนิรันดร์ นาเมืองรักษ์	✓			
๒๖๒.	นายนิรามาน สุไลมาน	✓			
๒๖๓.	นายนิโรธ สุนทรเลขา	✓			
๒๖๔.	พลเอก นิวัตร มีนะโยธิน	✓			
๒๖๕.	ศาสตราจารย์นิสตาร์ เวชยานนท์		✓		
๒๖๖.	นายนิอาแซ ซ็ือเซ็ง	✓			
๒๖๗.	นายเนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์		✓		
๒๖๘.	นางสาวแนน บุญยธิดา สมชัย	✓			
๒๖๙.	นายบรรชา พงศ์อายุกุล	✓			
๒๗๐.	นายบัญญัติ เจตนจันทร์	✓			
๒๗๑.	นายบัญญัติ บรรทัดฐาน	✓			
๒๗๒.	นายบัลลังก์ อรรถนพพร	✓			
๒๗๓.	นายบุญแก้ว สมวงศ์	✓			
๒๗๔.	นายบุญฐิณ ประทุมลี		✓		
๒๗๕.	พลเอก บุญธรรม โอริส	✓			
๒๗๖.	นายบุญมี สุระโคตร	✓			
๒๗๗.	นางบุญยิ่ง นิติกายจนา	✓			
๒๗๘.	นางบุญรีน ศรีธเรศ	✓			
๒๗๙.	นายบุญลือ ประเสริฐโสภา	✓			
๒๘๐.	ผู้ช่วยศาสตราจารย์บุญส่ง ไขเกษ	✓			
๒๘๑.	พลเอก บุญสร้าง เนียมประดิษฐ์	✓			
๒๘๒.	นายบุญสิงห์ วรินทร์รักษ์	✓			
๒๘๓.	นางเบญจรัตน์ จริยธาราสีทธิ์	✓			
๒๘๔.	นางสาวเบญจา แสงจันทร์	✓			
๒๘๕.	นายปกรณ์ มุ่งเจริญพร	✓			
๒๘๖.	นายปกรณ์วุฒิ อุดมพิพัฒน์สกุล	✓			

๒๘๗.	นายปฐมพงศ์ สุธงจันทร์	✓			
๒๘๘.	นายปดิพัทธ์ สันติภาดา	✓			
๒๘๙.	หม่อมหลวงปนัดดา ดิศกุล	✓			
๒๙๐.	นายประกอบ รัตนพันธ์	✓			
๒๙๑.	พลอากาศเอก ประจิน จั่นตอง	✓			
๒๙๒.	นายประดิษฐ์ เหลืองอร่าม	✓			
๒๙๓.	นายประเดิมชัย บุญช่วยเหลือ	✓			
๒๙๔.	นายประทวน สุทธิอำนาจเดช	✓			
๒๙๕.	นายประภัทร โพธิ์สุธน	✓			
๒๙๖.	นางประภาศรี สุฉันทบุตร	✓			
๒๙๗.	นายประภูศักดิ์ จินตะเวช	✓			
๒๙๘.	นายประมนต์ สุธีวงศ์	✓			
๒๙๙.	นายประมวล พงศ์ถาวราเดช	✓			
๓๐๐.	นายประมาณ สว่างญาติ	✓			
๓๐๑.	ร้อยเอก ประยุทธ์ เสาวคนธ์	✓			
๓๐๒.	นางประยูร เหล่าสายเชื้อ	✓			
๓๐๓.	นายประสงค์ บุรณ์พงศ์	✓			
๓๐๔.	พลเอก ประสาท สุขเกษตร	✓			
๓๐๕.	นายประสิทธิ์ มะหะหมัด	✓			
๓๐๖.	นายประสิทธิ์ วุฒินันชัย	✓			
๓๐๗.	นายประเสริฐ จันทรรวงทอง	✓			
๓๐๘.	นายประเสริฐ บุญเรือง	✓			
๓๐๙.	รองศาสตราจารย์ประเสริฐ ปิ่นปฐมรัฐ	✓			
๓๑๐.	นายประเสริฐพงษ์ ศรีนวัตกรรม	✓			
๓๑๑.	พลตำรวจตรี ประชัญชัย ใจชาญสุขกิจ	✓			
๓๑๒.	นายปริญญา ช่วยเกตุ ศิริรัตน์	✓			
๓๑๓.	นายปริญญา ฤกษ์หร่าย		✓		
๓๑๔.	พลเอก ปรีชา จันทร์โอชา	✓			
๓๑๕.	นายปรีชา บัววิรัตน์เลิศ	✓			
๓๑๖.	นายปรีดา บุญเพลิง	✓			
๓๑๗.	นายปัญญา งานเลิศ	✓			
๓๑๘.	นายปัญญา จีนาคำ	✓			

๓๑๙.	พลเอก ปฐมพงศ์ ประถมภัก	✓			
๓๒๐.	นายปานเทพ กล้าณรงค์ราญ	✓			
๓๒๑.	นางสาวปาริณา ไกรคุปต์	✓			
๓๒๒.	นางสาวปิยฉัตร วิเศษภูมิ	✓			
๓๒๓.	นายปิยบุตร แสงกนกกุล	✓			
๓๒๔.	นายปิยพันธุ์ นิมมานเหมินท์	✓			
๓๒๕.	นายปิยวัฒน์ พันธุ์สายเชื้อ	✓			
๓๒๖.	นางสาวปิยะรัฐชย์ ตริยะไพรัช	✓			
๓๒๗.	พลเอก ไปฏก บุนนาค	✓			
๓๒๘.	นางผ่องศรี แซ่จิ่ง	✓			
๓๒๙.	นางผาณิต นิตินันท์ประภาศ	✓			
๓๓๐.	นายเมตติชัย สะสมทรัพย์	✓			
๓๓๑.	นายไผ่ ลิกค์	✓			
๓๓๒.	พลโท พงศกร รอดชมภู	✓			
๓๓๓.	นายพงศ์กวิน จีรุงเรืองกิจ	✓			
๓๓๔.	นายพนิต วิจิตเศรษฐ์	✓			
๓๓๕.	นายพยม พรหมเพชร	✓			
๓๓๖.	นายพรชัย ตระกูลวรานนท์	✓			
๓๓๗.	นายพรชัย อำนวยทรัพย์	✓			
๓๓๘.	ผู้ช่วยศาสตราจารย์พรชัย อินทร์สุข	✓			
๓๓๙.	คุณหญิงพรทิพย์ โรจนสุนันท์	✓			
๓๔๐.	นายพรเทพ วิสุทธิวัฒน์ศักดิ์	✓			
๓๔๑.	พลเอก พรพิพัฒน์ เบญญศรี	✓			
๓๔๒.	นางสาวพรพิมล ธรรมสาร	✓			
๓๔๓.	ศาสตราจารย์พิเศษพรเพชร วิชิตชลชัย	✓			
๓๔๔.	นางพรเพ็ญ บุญศิริวัฒนกุล	✓			
๓๔๕.	นางพรรณสิริ กุลนาถศิริ	✓			
๓๔๖.	นางสาวพรรณนิการ์ วานิช	✓			
๓๔๗.	นายพลเดช ปิ่นประทีป	✓			
๓๔๘.	นายพลภูมิ วิภัติภูมิประเทศ	✓			
๓๔๙.	พลเรือเอก พระจุนด์ร ตามประทีป	✓			
๓๕๐.	นางสาวพัชรินทร์ ชำศิริพงษ์	✓			

ลำดับ	ชื่อ				
๓๕๑.	นายพัฒนา สัพโส		✓		
๓๕๒.	พลเรือเอก พัลลภ ตมิศานนท์	✓			
๓๕๓.	นายพานุวัฒน์ สะสมทรัพย์	✓			
๓๕๔.	นางพิกุลแก้ว ไกรฤกษ์	✓			
๓๕๕.	นายพิจารณ์ เขาวพัฒน์วงศ์	✓			
๓๕๖.	นางพิชารัตน์ เลหาพงศ์ชนะ	✓			
๓๕๗.	นายพิเชษฐุ์ เชื้อเมืองพาน	✓			
๓๕๘.	นายพิเชษฐุ์ สกริขवाल	✓			
๓๕๙.	นายพิทักษ์ ไชยเจริญ	✓			
๓๖๐.	นายพิธา ลิ้มเจริญรัตน์	✓			
๓๖๑.	นายพิบูลย์ รัชกิจประการ	✓			
๓๖๒.	นางสาวพิมพ์พร พรพฤตพันธ์ุ์	✓			
๓๖๓.	นางสาวพิมพ์ภัทรา วิชัยกุล	✓			
๓๖๔.	นางสาวพิมพ์พี พันธุ์วิชาติกุล	✓			
๓๖๕.	พลเอก พิศณุ พุทธรังศรี	✓			
๓๖๖.	นายพิศาล มาณวพัฒน์		✓		
๓๖๗.	นายพิษณุ พลธี	✓			
๓๖๘.	พลตำรวจโท พิสิทธิ์ จุลติลก	✓			
๓๖๙.	นายพิสิฐ ลี้อาธรรม	✓			
๓๗๐.	พลเอก พิสิทธิ์ สิทธิสาร	✓			
๓๗๑.	นายพีรเดช คำสมุทร		✓		
๓๗๒.	นายพีระวิทย์ เลื่องลือดลภาค	✓			
๓๗๓.	นายพีระเพชร ศิริกุล	✓			
๓๗๔.	นายพีระศักดิ์ พอจิต		✓		
๓๗๕.	นายพุทธิพงษ์ ปุณณกันต์	✓			
๓๗๖.	นายเพชร เอกกำลังกุล		✓		
๓๗๗.	นางสาวเพชรชมพู กิจบูรณะ	✓			
๓๗๘.	นางสาวเพชรดาว โต๊ะมีนา		✓		
๓๗๙.	นายเพชรวรรต วัฒนพงศ์ศิริกุล	✓			
๓๘๐.	นางเพ็ญพักตร์ ศรีทอง	✓			
๓๘๑.	นายไพจิตร ศรีวรขาน	✓			
๓๘๒.	พลเอก ไพชยนต์ คำทันเจริญ	✓			

		กบย.๒๕๖๒			
๓๘๓.	นายไพฑูรย์ หลิมวัฒนา	✓			
๓๘๔.	นายไพบูลย์ นิติตะวัน	✓			
๓๘๕.	นายไพโรจน์ พวงทอง	✓			
๓๘๖.	พลเอก ไพโรจน์ พานิชสมัย	✓			
๓๘๗.	นายไพโรจน์ โล่ห์สุนทร	✓			
๓๘๘.	นางสาวไพลิน เทียนสุวรรณ	✓			
๓๘๙.	นายภณณัฏฐ์ ศรีอินทร์สุทธิ	✓			
๓๙๐.	นายภราดร ปริศนานันท์กุล	✓			
๓๙๑.	นางสาวภริมา พูลเจริญ	✓			
๓๙๒.	นางสาวภัทรา วรามิตร		✓		
๓๙๓.	นายภาคภูมิ บุญประมุข	✓			
๓๙๔.	นายภาควัต ศรีสุรพล	✓			
๓๙๕.	นายภาณุ อุทัยรัตน์	✓			
๓๙๖.	นางสาวภาคัทธ์ วรรณานนท์	✓			
๓๙๗.	นายภาณุ ศรีบุญยกาญจน์	✓			
๓๙๘.	นายภาสกร เงินเจริญกุล	✓			
๓๙๙.	นายภิญโญ นิโรจน์	✓			
๔๐๐.	นายภูติท อินสุวรรณ	✓			
๔๐๑.	นายภูมิศิษฏ์ คงมี	✓			
๔๐๒.	นายมงคลกิตต์ สุขสินธารานนท์	✓			
๔๐๓.	นายมณฑล โพธิ์คาย	✓			
๔๐๔.	นายมณฑิร บุญตัน	✓			
๔๐๕.	นายมณฑิร สงฆ์ประชา	✓			
๔๐๖.	นายมนตรี ตั้งเจริญถาวร	✓			
๔๐๗.	นายมนตรี ปาน้อยนนท์	✓			
๔๐๘.	นางมนพร เจริญศรี	✓			
๔๐๙.	พลอากาศเอก มนัส รูปขจร		✓		
๔๑๐.	นายมนุญ สีวาภิรมย์รัตน์	✓			
๔๑๑.	นายมทรณพ เดชวิทักษ์	✓			
๔๑๒.	นางสาวมัลลิกา จิระพันธุ์วานิช	✓			
๔๑๓.	นายมานพ ศิริภูวดล	✓			
๔๑๔.	นายมานพ ศรีผึ้ง	✓			

		ปีงบประมาณ			
๔๑๕.	นายมานะ โลหะวณิชย์	✓			
๔๑๖.	พลอากาศเอก มานัต วงษ์วาทย์	✓			
๔๑๗.	นายมานะศักดิ์ จันทร์ประสงค์	✓			
๔๑๘.	นายมานัส อ่อนอ้าย	✓			
๔๑๙.	นางมารศรี ขจรเรืองโรจน์	✓			
๔๒๐.	พลเอก มารุต ปิซโซตะสิงห์	✓			
๔๒๑.	นายมารุต มัสยวานิช	✓			
๔๒๒.	นายมีงขวัญ แสงสุวรรณ	✓			
๔๒๓.	นางมุกดา พงษ์สมบัติ	✓			
๔๒๔.	พลตำรวจเอก ยงยุทธ เทพจำนงค์	✓			
๔๒๕.	พันตำรวจตรี ยงยุทธ สารสมบัติ	✓			
๔๒๖.	นายยงยุทธ สุวรรณบุตร	✓			
๔๒๗.	นายยรรยงก์ ถนอมพิชัยอำรง	✓			
๔๒๘.	นายยศวัฒน์ มาไพศาลสิน	✓			
๔๒๙.	พลเอก ยอดยุทธ บุญญาธิการ	✓			
๔๓๐.	พันตำรวจเอก ยุทธกร วงเวียน	✓			
๔๓๑.	นายยุทธนา ทัพเจริญ	✓			
๔๓๒.	นายยุทธพงศ์ จรัสเสถียร	✓			
๔๓๓.	นางสาวเยาวลักษณ์ วงษ์ประภารัตน์	✓			
๔๓๔.	รองศาสตราจารย์รงค์ บุญสวยขวัญ	✓			
๔๓๕.	นายรณเทพ อณุวัฒน์	✓			
๔๓๖.	นายรณวิทธิ ปริยฉัตรตระกูล	✓			
๔๓๗.	นายระวี มาศฉมาดล	✓			
๔๓๘.	นายระวี รุ่งเรือง	✓			
๔๓๙.	นายรังสรรค์ มณีรัตน์	✓			
๔๔๐.	นายรังสรรค์ วันไชยธนวงศ์	✓			
๔๔๑.	นายรังสิกร ทิมาตฤกะ	✓			
๔๔๒.	นายรังสิมันต์ โรม	✓			
๔๔๓.	นางสาวรังสิมา รอดรัศมี	✓			
๔๔๔.	นายรัฐกิตติ ภาลีพัฒน์	✓			
๔๔๕.	นายรุ่งโรจน์ ทองศรี	✓			
๔๔๖.	นางสาวเรณู ตังคจิวางกูร	✓			

๔๔๗.	นายเรวัต วิศรุตเวช	✓			
๔๔๘.	นางสาวละออง ตียะไพรัช	✓			
๔๔๙.	นายลักษณ์ วจนานวัช	✓			
๔๕๐.	นางลินดา เชิดชัย	✓			
๔๕๑.	พลเรือเอก ลือชัย รุดดิษฐ์		✓		
๔๕๒.	พลเอก เลิศรัตน์ รัตนวานิช	✓			
๔๕๓.	พลเอก เลิศฤทธิ์ เวชสุวรรณค์	✓			
๔๕๔.	นายเลิศศักดิ์ พัฒนชัยกุล	✓			
๔๕๕.	ว่าที่ร้อยตรี วงศ์สยาม เพ็งพานิชภักดิ์	✓			
๔๕๖.	นางสาววชิราภรณ์ กาญจนะ		✓		
๔๕๗.	นางสาวทันทยา วงษ์โอภาสี	✓			
๔๕๘.	พลเอก วรพงษ์ สง่าเนตร	✓			
๔๕๙.	นายวรภพ วิริยะโรจน์		✓		
๔๖๐.	นางสาววรรณวีระ ทะล่อมสิน	✓			
๔๖๑.	นางสาววรรณวิภา ไม้สน	✓			
๔๖๒.	นายวรศิษฐ์ เสียงประสิทธิ์	✓			
๔๖๓.	นายวรสิทธิ์ กัลป์ตินันท์	✓			
๔๖๔.	นางวรรัตน์ อติแพทย์	✓			
๔๖๕.	นายวรารุช ศิลปอาษา		✓		
๔๖๖.	พลเอก วรार्ท บุญญะสิทธิ์	✓			
๔๖๗.	พลเอก วลิต โรจนภักดิ์	✓			
๔๖๘.	พลเอก วสันต์ สุริยมงคล	✓			
๔๖๙.	นายวัชรพล โทมระศักดิ์	✓			
๔๗๐.	นายวัชระ ยาวอหะซัน	✓			
๔๗๑.	นายวัชรา ณ วังขนาย	✓			
๔๗๒.	นายวัฒนา ช่างเหลา	✓			
๔๗๓.	พลเอก วัฒนา สรรพานิช	✓			
๔๗๔.	นายวัน อยู่บำรุง		✓		
๔๗๕.	นายวันชัย เจริญนนทสิทธิ์	✓			
๔๗๖.	นายวันชัย ปริญญาศิริ	✓			
๔๗๗.	นายวันชัย สอนศิริ	✓			
๔๗๘.	นายวันนิวัติ สมบูรณ์			✓	

ลำดับ	ชื่อ				
๔๗๙.	นางวันเพ็ญ พร้อมพัฒน์	✓			
๔๘๐.	นายวันมูหะมัดนอร์ มะทา	✓			
๔๘๑.	นายวัลลภ ตังคณานุรักษ์	✓			
๔๘๒.	นายวาโย อัครรุ่งเรือง	✓			
๔๘๓.	พลเอก วิชิต ยาทิพย์	✓			
๔๘๔.	นายวิเชียร ขวลิต		✓		
๔๘๕.	นายวิทยา ทรงคำ	✓			
๔๘๖.	นายวิทยา ผิวผ่อง	✓			
๔๘๗.	นายวินท์ สุธีรัชย์	✓			
๔๘๘.	พลเอก วินัย สร้างสุขดี	✓			
๔๘๙.	พลตำรวจโท วิบูลย์ บางท่าไม้	✓			
๔๙๐.	นางสาววิบูลย์ลักษณ์ ร่วมรักษ์	✓			
๔๙๑.	นายวิรัช พันธุมะผล	✓			
๔๙๒.	นายวิรัช รัตนเศรษฐ์	✓			
๔๙๓.	นายวิรัตน์ เกสสมบูรณ์	✓			
๔๙๔.	นายวิรัตน์ วรศสิริน	✓			
๔๙๕.	นายวิโรจน์ ลักษณะอาดิศร	✓			
๔๙๖.	นางสาววิไลลักษณ์ อรินทมะพงษ์	✓			
๔๙๗.	นายวิวรรธน์ นิลวัชรมณี		✓		
๔๙๘.	นายวิวรรธน์ แสงสุริยะฉัตร	✓			
๔๙๙.	นายวิวัฒน์ชัย โทตระไวศยะ	✓			
๕๐๐.	พลตำรวจโท วิศณุ ม่วงแพรสี	✓			
๕๐๑.	นายวิสาร เตชะธีราวัฒน์	✓			
๕๐๒.	นายวิสิทธิ์ พิทยาภรณ์	✓			
๕๐๓.	นายวิสิทธิ์ เตชะธีราวัฒน์		✓		
๕๐๔.	นายวิสุทธิ์ ไชยณรุณ	✓			
๕๐๕.	นายวิสุทธิ์ ศรีสุพรรณ	✓			
๕๐๖.	นายวีระกร คำประกอบ	✓			
๕๐๗.	นายวีระชัย วีระเมธีกุล	✓			
๕๐๘.	นายวีระพล จิตสัมฤทธิ์	✓			
๕๐๙.	นายวีระวัฒน์ โอสถานุเคราะห์	✓			
๕๑๐.	นายวีระศักดิ์ ฟูตระกูล	✓			

๕๑๑.	นายวีระศักดิ์ ไควสุรัตน์	✓			
๕๑๒.	นายวีระศักดิ์ ภูครองหิน	✓			
๕๑๓.	พลเอก วีรณ ฉันทศาสตร์โกศล	✓			
๕๑๔.	นายวุฒิชัย กิตติธเนศวร	✓			
๕๑๕.	นายวุฒินันท์ บุญชู	✓			
๕๑๖.	นายวุฒิพงษ์ นามบุตร	✓			
๕๑๗.	นายวุฒิพันธุ์ วิชัยรัตน์	✓			
๕๑๘.	นายศรัณย์ ทิมสุวรรณ	✓			
๕๑๙.	นายศรัณย์วุฒิ ศรัณย์เกตุ	✓			
๕๒๐.	นายศรารุธ เพชรพนมพร	✓			
๕๒๑.	นางสาวศรีนวล บุญลือ	✓			
๕๒๒.	นายศรีเรศ โกฏคำลือ	✓			
๕๒๓.	นายศรีศักดิ์ วัฒนพรมงกล	✓			
๕๒๔.	นางศรีสมร รัศมีฤกษ์เศรษฐ์	✓			
๕๒๕.	นายศักดิ์ดา คงเพชร		✓		
๕๒๖.	นายศักดิ์ชัย ธนบุญชัย	✓			
๕๒๗.	รองศาสตราจารย์ศักดิ์ไทย สุรกิจบวร	✓			
๕๒๘.	นายศักดิ์นัย นุ่มหนู	✓			
๕๒๙.	นายศักดิ์สยาม ชิดชอบ		✓		
๕๓๐.	พลเรือเอก ศักดิ์สิทธิ์ เขิตบุญเมือง	✓			
๕๓๑.	พลตำรวจโท ศานิตย์ มหถาวร	✓			
๕๓๒.	นายศาสตรา ศรีปาน	✓			
๕๓๓.	นายศิริสิทธิ์ เลิศด้วยลาภ	✓			
๕๓๔.	นางสาวศิริกัญญา ต้นสกุล	✓			
๕๓๕.	นางศรินา ปวโรฬารวิทยา	✓			
๕๓๖.	นายศิริพงษ์ รัสมิ์	✓			
๕๓๗.	นางศิริวรรณ ปราศจากศัตรู	✓			
๕๓๘.	นายศิริวัฒน์ ขจรประศาสน์	✓			
๕๓๙.	นางสาวศิลมพา เลิศนุวัฒน์	✓			
๕๔๐.	พลเรือเอก ศิษณุวัชร วงษ์สุวรรณ		✓		
๕๔๑.	นายศุภชัย ใจสมุทร	✓			
๕๔๒.	นายศุภชัย นพขำ	✓			

๕๔๓.	นายศุภชัย โพธิ์สุ	✓			
๕๔๔.	นายศุภชัย สมเจริญ	✓			
๕๔๕.	นางสาวศุภมาส อิศรภักดี		✓		
๕๔๖.	พลเอก ศุภรัตน์ พัฒนาวิสุทธิ์	✓			
๕๔๗.	พันเอก เศรษฐพงษ์ มะลิสุวรรณ	✓			
๕๔๘.	พลเอก สกนธ์ สัจจานิตย์	✓			
๕๔๙.	พลเอก สกล ชื่นตระกูล	✓			
๕๕๐.	นางสาวสกุณา สาระนันท์	✓			
๕๕๑.	หม่อมหลวงสกุณ มาลากุล	✓			
๕๕๒.	นายสงคราม กิจเลิศไพโรจน์	✓			
๕๕๓.	นายสงวน พงษ์มณี	✓			
๕๕๔.	นายสถิตย์ ลิ้มพงศ์พันธุ์	✓			
๕๕๕.	พลเรือโท สนธยา น้อยฉายา	✓			
๕๕๖.	พลเอก สนธยา ศรีเจริญ	✓			
๕๕๗.	นายสนอง เทพอักษรณรงค์	✓			
๕๕๘.	พลเอก สนั่น มะเร็งสิทธิ์	✓			
๕๕๙.	ศาสตราจารย์พิเศษสม จาตุศรีพิทักษ์	✓			
๕๖๐.	นายสมเกียรติ ไชยวิสุทธิกุล	✓			
๕๖๑.	นายสมเกียรติ ถนอมสินธุ์	✓			
๕๖๒.	นายสมเกียรติ วอนเพียร	✓			
๕๖๓.	นายสมคิด เชื้อคง	✓			
๕๖๔.	พลเอก สมเจตน์ บุญถนอม		✓		
๕๖๕.	นายสมเจตน์ ลิ้มปะพันธุ์	✓			
๕๖๖.	นายสมชาติ ประดิษฐ์พร	✓			
๕๖๗.	นายสมชาย ชาญณรงค์กุล	✓			
๕๖๘.	นายสมชาย ผึ้งชลจิตร	✓			
๕๖๙.	พลเอก สมชาย วิษณุวงศ์	✓			
๕๗๐.	นายสมชาย เสี่ยงหลาย	✓			
๕๗๑.	นายสมชาย แสวงการ	✓			
๕๗๒.	นายสมชาย หาญหิรัญ	✓			
๕๗๓.	นายสมเดช นิลพันธุ์	✓			
๕๗๔.	พลตำรวจโท สมบัติ มลิันทจินดา	✓			

๕๗๕.	นายสมบัติ ศรีสุรินทร์	✓			
๕๗๖.	นายสมบัติ อำนาจ	✓			
๕๗๗.	นายสมบูรณ์ งามลักษณ์	✓			
๕๗๘.	นายสมบูรณ์ ชารัมย์	✓			
๕๗๙.	นายสมพงษ์ โสภณ	✓			
๕๘๐.	นายสมพงษ์ อมรวิวัฒน์	✓			
๕๘๑.	นายสมพล เกียรติไพบูลย์	✓			
๕๘๒.	นายสมมุติ เบ็ญจลักษณ์	✓			
๕๘๓.	นายสมศักดิ์ คุณเงิน	✓			
๕๘๔.	นายสมศักดิ์ โชติรัตนศิริ	✓			
๕๘๕.	นายสมศักดิ์ เทพสุทิน		✓		
๕๘๖.	นายสมศักดิ์ พันธเกษม	✓			
๕๘๗.	นางสมหญิง บัวบุตร			✓	
๕๘๘.	พลตำรวจโท สมหมาย กองวิสัยสุข	✓			
๕๘๙.	พลเอก สมหมาย เกาฏีระ	✓			
๕๙๐.	นายสมักร ป้องวงษ์	✓			
๕๙๑.	นายสยาม หัตถสงเคราะห์	✓			
๕๙๒.	นายสรชิต สุจิตต์	✓			
๕๙๓.	นายสรวุฒิ เนื่องจำนงค์	✓			
๕๙๔.	นายสรอรรถ กลิ่นประทุม	✓			
๕๙๕.	นางสาวสรวิสนันท์ อรรณนพพร	✓			
๕๙๖.	พลเอก สรวุฒิ ชลออยู่	✓			
๕๙๗.	นายสรวุฑ อ่อนละมัย	✓			
๕๙๘.	นายสฤกษ์พงษ์ เกี่ยวข้อง	✓			
๕๙๙.	นายสฤกษ์ บุตรเนียร	✓			
๖๐๐.	นายสวัสดิ์ สมักรพงศ์	✓			
๖๐๑.	นายสวาป เผ่าประทาน	✓			
๖๐๒.	พลเอก สสิน ทองภักดี	✓			
๖๐๓.	นายสะถิระ เผือกประพันธุ์	✓			
๖๐๔.	นายสังคีต พิริยะรังสรรค์	✓			
๖๐๕.	นายสัญญาชัย จุลมนต์	✓			
๖๐๖.	นายสัญญา นิลสุพรรณ	✓			

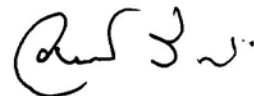
		รายชื่อ			
๖๐๗.	นายสัมพันธ์ สุขศรีเมือง	✓			
๖๐๘.	นายสันติ กิระนันท์	✓			
๖๐๙.	นายสันติ พร้อมพัฒน์	✓			
๖๑๐.	นายสัมพันธ์ มะยูโซ๊ะ		✓		
๖๑๑.	นายสัมพันธ์ แทนทรัพย์	✓			
๖๑๒.	นายสาคร เกี่ยวข้อง	✓			
๖๑๓.	นายสาทิตย์ วงศ์หนองเตย	✓			
๖๑๔.	นายสาธิต ปิตุเตชะ	✓			
๖๑๕.	นายสาธิต เหล่าสุวรรณ	✓			
๖๑๖.	นายสาธิต อภัยตระกูล	✓			
๖๑๗.	นายสายัณห์ ยุติธรรม	✓			
๖๑๘.	นายสำราญ ครรชิต	✓			
๖๑๙.	พลเอก สำเร็จ ศิวาดำรงค์	✓			
๖๒๐.	นายสำลี รักสุทธี	✓			
๖๒๑.	นายสิงหนภณ ดีนาง	✓			
๖๒๒.	พลเอก สิงห์ศึก สิงห์ไพร	✓			
๖๒๓.	พันโท สินธพ แก้วพิจิตร	✓			
๖๒๔.	นายสินิตย์ เลิศไกร	✓			
๖๒๕.	นายสิระ เจนจาคะ	✓			
๖๒๖.	นางสิรินทร รามสูต	✓			
๖๒๗.	นายสิริพงศ์ อังคสกุลเกียรติ	✓			
๖๒๘.	พลอากาศเอก สุจินต์ ชมชัย	✓			
๖๒๙.	นายสุชัย บุตรสาระ	✓			
๖๓๐.	นายสุชาติ ชมกลิ่น	✓			
๖๓๑.	นายสุชาติ ตันเจริญ		✓		
๖๓๒.	นายสุชาติ ภิญโญ	✓			
๖๓๓.	นายสุชาติ อุษาคณา	✓			
๖๓๔.	นางสาวสุนันฐา โล่สถาพรพิพิธ	✓			
๖๓๕.	นางสาวสุทธวรรณ สุบรรณ ณ อยุธยา	✓			
๖๓๖.	นายสุทัศน์ เงินหมื่น	✓			
๖๓๗.	นายสุทา ประทีป ณ ถลาง	✓			
๖๓๘.	นายสุทิน คลังแสง	✓			

๖๓๙.	นายสุเทพ อู่อัน	✓			
๖๔๐.	นายสุธี มากบุญ	✓			
๖๔๑.	นางสุนี จีงวิโรจน์	✓			
๖๔๒.	นายสุพล จุลใส	✓			
๖๔๓.	นายสุพล ฟองงาม	✓			
๖๔๔.	พลตำรวจตรี สุพิศาล ภักดีนฤนาถ	✓			
๖๔๕.	นายสุภดิช อากาศฤกษ์	✓			
๖๔๖.	นางสุภาภรณ์ คงวุฒิปัญญา	✓			
๖๔๗.	นายสุรชัย ดนัยตั้งตระกูล	✓			
๖๔๘.	นายสุรชัย เลี้ยงบุญเลิศชัย	✓			
๖๔๙.	นายสุรชัย ศรีสารคาม	✓			
๖๕๐.	นายสุรชาติ ชาญประดิษฐ์	✓			
๖๕๑.	นายสุรชาติ ศรีบุศกร	✓			
๖๕๒.	พลเอก สุรเชษฐ์ ชัยวงศ์	✓			
๖๕๓.	นายสุรเชษฐ์ ประวีณวงศ์วุฒิ	✓			
๖๕๔.	นายสุรเดช จิรรัฐติเจริญ	✓			
๖๕๕.	นายสุรทิน พิจารณ์	✓			
๖๕๖.	พลเอก สุรพงษ์ สุวรรณอัตถ์	✓			
๖๕๗.	นายสุรพงษ์ อึ้งอัมพรวิไล	✓			
๖๕๘.	รองศาสตราจารย์สุรวาท ทองบุ	✓			
๖๕๙.	นายสุรวิทย์ คนสมบูรณ์	✓			
๖๖๐.	พลเอก สุรศักดิ์ กาญจนรัตน์	✓			
๖๖๑.	นายสุรศักดิ์ ชิงนวรรณ์	✓			
๖๖๒.	นายสุรศักดิ์ พันธุ์เจริญวรกุล	✓			
๖๖๓.	นายสุรศักดิ์ อนรรฆพันธ์	✓			
๖๖๔.	นายสุรสิทธิ์ ตรีทอง	✓			
๖๖๕.	นายสุรสิทธิ์ นิธิวุฒิวรรักษ์	✓			
๖๖๖.	นายสุรสิทธิ์ วงศ์วิทยานันท์		✓		
๖๖๗.	พลตำรวจตรี สุรินทร์ ปาลาเร่	✓			
๖๖๘.	นายสุริยะะ จีรุงเรืองกิจ		✓		
๖๖๙.	นายสุวพันธุ์ ตันยุวรรธนะ	✓			
๖๗๐.	นายสุวรรณ เลิศปัญญาโรจน์	✓			

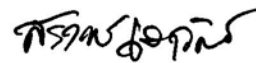
ลำดับ	นาย				นาย
๖๗๑.	นางสุวรรณี สิริเวชชะพันธ์	✓			
๖๗๒.	นายเสมอกัน เทียงธรรม	✓			
๖๗๓.	นายเสรี สุวรรณภานนท์	✓			
๖๗๔.	พลตำรวจเอก เสรีพิศุทธ์ เตมียเวส	✓			
๖๗๕.	นายโสภณ ชาร์มย์	✓			
๖๗๖.	พลเอก ออกนิษฐ์ หมั่นสวัสดิ์	✓			
๖๗๗.	นายองค์การ ชัยบุตร	✓			
๖๗๘.	นายองอาจ คล้ามไพบูลย์	✓			
๖๗๙.	นายองอาจ วงษ์ประยูร	✓			
๖๘๐.	นายอดิพงษ์ ฐิติพิทยา	✓			
๖๘๑.	พลอากาศเอก อติศักดิ์ กลั่นเสนาะ	✓			
๖๘๒.	พลตำรวจเอก อุดลย์ แสงสิงแก้ว		✓		
๖๘๓.	นายอธิรัฐ รัตนเศรษฐ์		✓		
๖๘๔.	นายอนันต์ ผลอำนวย		✓		
๖๘๕.	นายอนันต์ ศรีพันธุ์	✓			
๖๘๖.	พลเอก อนันตพร กาญจนรัตน์	✓			
๖๘๗.	นายอนาวิต รัตนสถาพร	✓			
๖๘๘.	นายอนุชา น้อยวงศ์	✓			
๖๘๙.	นายอนุชา นาคาศัย	✓			
๖๙๐.	นาวาอากาศเอก อนุดิษฐ์ นาคทรพรพ	✓			
๖๙๑.	นายอนุทิน ชาญวีรกูล		✓		
๖๙๒.	นายอนุมิตี ชูสารอ	✓			
๖๙๓.	นายอนุมิตี আহมัด	✓			
๖๙๔.	นายอนุรักษ์ จุริมาศ	✓			
๖๙๕.	นายอนุรักษ์ ตั้งปณิธานนท์	✓			
๖๙๖.	นางอนุรักษ์ บุญศล	✓			
๖๙๗.	นายอนุศักดิ์ คงมาลัย	✓			
๖๙๘.	นายอนุศาสน์ สุวรรณมงคล		✓		
๖๙๙.	นายอนุสรณ์ ปั่นทอง	✓			
๗๐๐.	นางสาวอนุสรี ทับสุวรรณ	✓			
๗๐๑.	นายอภิชัย เตชะอุบล	✓			
๗๐๒.	นายอภิชา เลิศพชรกมล	✓			

๗๐๓.	นายอภิชาติ ตีรสวัสดิ์ชัย		✓		
๗๐๔.	นายอภิชาติ โตติลลเวช	✓			
๗๐๕.	นายอภิชาติ ศิริสุนทร	✓			
๗๐๖.	นางอภิรดี ตันตราภรณ์	✓			
๗๐๗.	พลเอก อภิรัชต์ คงสมพงษ์		✓		
๗๐๘.	นายอมร นิลเปรม	✓			
๗๐๙.	นางอมรัตน์ โชคปมิตต์กุล	✓			
๗๑๐.	นายอรรถกร ศิริลัทธยากร	✓			
๗๑๑.	ร้อยตำรวจเอก อรุณ สวัสดิ์	✓			
๗๑๒.	นายออน กาจกระโทก	✓			
๗๑๓.	พลเอก อักษรา เกิดผล	✓			
๗๑๔.	นายอัครเดช วงษ์พิทักษ์โรจน์	✓			
๗๑๕.	นายอัศววัฒน์ อัสวเหม	✓			
๗๑๖.	นายอัฐพล โพธิพิพิธ	✓			
๗๑๗.	นายอันวาร์ สาและ	✓			
๗๑๘.	นายอับดุลบาซิม อาบู	✓			
๗๑๙.	นายอับดุลอายี สาแม็ง	✓			
๗๒๐.	นายอับดุลฮาลิม มินฮาร์	✓			
๗๒๑.	นายอัศวิน วิภูศิริ	✓			
๗๒๒.	พลเอก อาชาไนย ศรีสุข	✓			
๗๒๓.	นายอาดิลัน อาลีอิสเฮาะ	✓			
๗๒๔.	นางอาภรณ์ สาราคำ	✓			
๗๒๕.	นายอารี ไกรนรา	✓			
๗๒๖.	นายอาสาพลธ์ สรรณไตรภพ	✓			
๗๒๗.	นายอำนาจ วิลาวลัย	✓			
๗๒๘.	พลโท อำพน ชูประทุม	✓			
๗๒๙.	นายอำพล จินดาวัฒนะ	✓			
๗๓๐.	นายอำไพ กองมณี	✓			
๗๓๑.	พลเรือเอก อธิคมน์ ภมรสุต	✓			
๗๓๒.	นายอิทธิรัตน์ จันทรสุนทร		✓		
๗๓๓.	นายอิสสระ เสรีวัฒนวุฒิ	✓			
๗๓๔.	นายอิสสระ สมชัย	✓			

ลำดับ	ชื่อ				
๗๓๕.	นายอุดม วรัญญรัฐ	✓			
๗๓๖.	พลเอก อุดมชัย ธรรมสาโรรัชต์	✓			
๗๓๗.	นายอุบลศักดิ์ บัวหลวงงาม	✓			
๗๓๘.	นายอุปกิต ปางรียางกูร	✓			
๗๓๙.	พลเอก อู๊ด เบื้องบน	✓			
๗๔๐.	นายเอกการ ชี้อทรงธรรม	✓			
๗๔๑.	นายเอกชัย ทรงอำนาจเจริญ		✓		
๗๔๒.	นายเอกธনী อินทร์รอด	✓			
๗๔๓.	นายเอกภพ เพียรพิเศษ	✓			
๗๔๔.	นายเอกราช ช่างเหลา	✓			
๗๔๕.	นายเอี่ยม ทองใจสด	✓			
๗๔๖.	นายโอชิษฐ์ เกียรติกิ่งชูชัย	✓			
๗๔๗.	พลตรี ไอสถ ภาวิไล	✓			
	รวม ๗๔๗	๖๘๒	๖๓	๒	

(นางสาววรรณภัสสร รุจิกุลสิริ)
นักทรัพยากรบุคคลชำนาญการพิเศษ

(นางสรภาพ เจนนวัตร)
วิทยากรเชี่ยวชาญ รักษาการในตำแหน่ง
ผู้บังคับบัญชากลุ่มงานทะเบียนประวัติและสถิติ

รายงานการประชุมร่วมกันของรัฐสภา
ครั้งที่ ๒ (สมัยสามัญประจำปีครั้งที่สอง)
วันศุกร์ที่ ๒๑ กุมภาพันธ์ พุทธศักราช ๒๕๖๓
ณ ห้องประชุมใหญ่วุฒิสภา อาคารรัฐสภา (เกียกกาย)

เริ่มประชุมเวลา ๐๙.๓๙ นาฬิกา
จำนวนสมาชิกที่มาประชุมทั้งหมดที่ลงชื่อไว้เมื่อเลิกประชุม ๖๘๒ คน

นายชวน หลีกภัย (ประธานรัฐสภา) : ท่านสมาชิกที่เคารพครับ ขณะนี้เรามีจำนวนสมาชิกรัฐสภาทั้งหมด ๗๔๗ คน โดยเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่ปฏิบัติหน้าที่ได้ ๔๙๘ คน สมาชิกวุฒิสภามี ๒๔๙ คน เพิ่งลาออกไป ๑ คน องค์กรประชุมไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งคือ ๓๗๔ คน เวลานี้มีผู้มาลงชื่อแล้ว ๓๗๗ คน เพราะฉะนั้นครบองค์ประชุมแล้วครับ ผมขออนุญาตที่ประชุมขอเปิดประชุมครับ

สิ่งแรกก็คือต้องขอขอบคุณท่านสมาชิกครับ ทราบดีว่าไม่ค่อยสะดวกนักกับสถานที่ แต่ก็หวังว่าครั้งนี้อาจจะเป็นครั้งสุดท้ายที่เราใช้ห้องนี้ร่วมกัน เพราะว่าได้ไปติดตามตรวจสอบาคาว่าเปิดสมัยประชุมหน้าในเดือนพฤษภาคมห้องประชุมใหญ่น่าจะใช้ได้ แล้วเราก็คงจะสะดวกมากกว่านี้นะครับ เพราะฉะนั้นขอขอบคุณสมาชิกที่ให้ความร่วมมือในการประชุมในสภาพที่อาจจะไม่พร้อมนักในเรื่องสถานที่ แต่เรียนว่าเจ้าหน้าที่ได้เตรียมไมโครโฟนและเครื่องไม้เครื่องมือในการที่จะใช้ในการลงมติ รวมทั้งการอภิปรายให้กับสมาชิกนะครับ ผมขออนุญาตไปตามระเบียบวาระครับ โดยขอเรียนว่าในการประชุมร่วมนั้น

นายพิเชษฐ์ เชื้อเมืองพาน สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (เชียงใหม่) : ท่านประธานที่เคารพครับ

นายชวน หลีกภัย (ประธานรัฐสภา) : เชิญครับ

นายพิเชษฐ์ เชื้อเมืองพาน สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (เชียงใหม่) : กราบเรียนท่านประธานที่เคารพ ผม นายพิเชษฐ์ เชื้อเมืองพาน สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดเชียงใหม่ พรรคเพื่อไทย ท่านประธานครับ ท่านประธานได้บอกว่าครั้งหน้าเราจะไปอยู่ห้องคนละห้อง ผมอยากจะกราบเรียนท่านประธานฝากข้อสังเกตไว้ว่าเก้าอี้ที่เราที่นั่งอยู่นี้มันสูงเกินไปนะครับ สภาเก้าอี้เรามองเห็นหน้ากันหมด อันนี้มันเกิดความอึดอัดในการนั่งประชุมแล้วก็มองไม่เห็นหน้ากัน มองเห็นแต่เก้าอี้ นะครับ อยากจะให้ท่านประธานลองดูว่าเก้าอี้ที่เปลี่ยนแปลงได้ไหม ให้พนักงานข้างหลังให้ต่ำลงหน่อยได้ไหม บางทีก็กังวลนะครับท่านประธาน เพราะว่ามันสูงและเหมาะกับการนอนมากกว่านะครับ ขอท่านประธานลองพิจารณาช่วยแก้ไขให้ต่ำลงมาหน่อยนะครับ บรรยากาศจะได้ไม่อึดอัด กราบเรียนท่านประธานครับ ขอขอบคุณครับ

นายชวน หลีกภัย (ประธานรัฐสภา) : ขอขอบคุณท่านพิเชษฐ์นะครับ ผมก็ไปตรวจดูแต่ที่ไม่มีสิทธิที่จะไปทำอะไรในข้อตกลงที่เขาทำไปแล้ว ถ้าขึ้นไปปรับอะไรจะยุ่งตามมาทีหลัง เอาไว้เราผ่านไปสักระยะหนึ่งนะครับ ถ้าคิดว่ามีอุปสรรคอะไรที่เราคิดว่าไม่เหมาะสมเราค่อยว่ากันอีกทีหนึ่ง ตอนนี้อย่าไปแตะเรื่องสัญญาอะไรเขาเลยนะครับ มิฉะนั้นจะมีปัญหาตามมาทุกเรื่องครับ

ผมขออนุญาตเข้าสู่ระเบียบวาระครับ โดยการประชุมรัฐสภานั้นตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๑๕๗ บัญญัติว่า ในการประชุมร่วมกันของรัฐสภาให้ใช้ข้อบังคับการประชุมรัฐสภา ในระหว่างที่ยังไม่มีข้อบังคับการประชุมรัฐสภาให้ใช้ข้อบังคับการประชุมสภาผู้แทนราษฎร โดยอนุโลมไปพลางก่อน วันนี้เรายังไม่มีข้อบังคับการประชุมรัฐสภานะครับ ก็ใช้ข้อบังคับ การประชุมสภาผู้แทนราษฎรโดยอนุโลมไปพลางก่อนครับ

ระเบียบวาระที่ ๑ กระตุ้ถาม ไม่มี

ระเบียบวาระที่ ๒ เรื่องที่ประธานจะแจ้งต่อที่ประชุม ไม่มี

ระเบียบวาระที่ ๓ รับรองรายงานการประชุม ไม่มี

ระเบียบวาระที่ ๔ เรื่องที่คณะกรรมการพิจารณาเสร็จแล้ว ไม่มี

แต่ว่าก่อนที่จะเข้าสู่ระเบียบวาระเรื่องต่อไปที่จะต้องพิจารณาในวันนี้ ขออนุญาต ที่ประชุมนะครับ เนื่องจากมีกรณีการวิสามัญ ๒ คณะขออนุญาตขยายเวลาในการพิจารณา ศึกษาในญัตติที่ได้รับมอบหมายไป ผมขออนุญาตนำระเบียบวาระที่ ๗ เรื่องอื่น ๆ ขึ้นมาก่อน เพื่อจะได้จบง่าย ๆ และกรณีการจะได้ออกไปปฏิบัติภารกิจในระหว่างปิดสมัยประชุม ได้เต็มที่ สมาชิกขัดข้องไหมครับ

(ไม่มีสมาชิกมีความเห็นเป็นอย่างอื่น)

นายชวน หลีกภัย (ประธานรัฐสภา) : ถ้าสมาชิกไม่ขัดข้อง ผมขออนุญาต นำระเบียบวาระที่ ๗.๑ ขึ้นมาก่อนครับ

ระเบียบวาระที่ ๗ เรื่องอื่น ๆ

๗.๑ คณะกรรมการวิสามัญพิจารณาร่างข้อบังคับการประชุมรัฐสภา พ.ศ. ขอขยายระยะเวลาการพิจารณาเรื่องดังกล่าวออกไปอีก ๓๐ วัน นับตั้งแต่วันที่ ๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๓

โดยประธานคณะกรรมการวิสามัญได้มีหนังสือขอขยายระยะเวลาการพิจารณา ร่างข้อบังคับออกไปอีก ๓๐ วัน เพื่อการพิจารณาเรื่องดังกล่าวเป็นไปด้วยความรอบคอบ และเกิดประโยชน์สูงสุด จึงขอขยายระยะเวลาพิจารณาออกไปอีก ๓๐ วัน ตามข้อบังคับ ข้อ ๑๐๖ ข้อ ๑๐๖ ข้อบังคับสภาผู้แทนราษฎร ปี ๒๕๖๒ ก็อนุญาตให้กรรมการเสนอ ในระหว่างสมัยประชุมเพื่อขออนุมัติจากที่ประชุมขยายเวลาครับ แต่ว่าโดยที่เราจะขอมติกัน

ก็จะต้องใช้เวลามาก แล้วก็เรื่องนี้ไม่เป็นเรื่องยุ่งยากนะครับ จึงอยากจะสอบถามที่ประชุมว่า ถ้าสมมติสมาชิกไม่คัดค้านก็จะใช้ข้อบังคับ ข้อ ๘๘ ข้อบังคับ ข้อ ๘๘ ก็คือว่าถ้าที่ประชุมไม่มีความเห็นคัดค้าน ญัตติใดไม่มีผู้คัดค้านให้ประธานถามที่ประชุมว่าจะมีผู้เห็นเป็นอย่างอื่นหรือไม่ เมื่อไม่มีผู้เห็นเป็นอย่างอื่นให้ถือว่าที่ประชุมลงมติเห็นชอบด้วยญัตตินั้น ขอขยายเวลาตามที่เสนอมา ๗.๑ นี้ จึงขออนุญาตถามที่ประชุมว่าจะมีความเห็นเป็นอย่างอื่นหรือไม่ครับ
(ไม่มีสมาชิกมีความเห็นเป็นอย่างอื่น)

นายชวน หลีกภัย (ประธานรัฐสภา) : ถ้าสมาชิกไม่มีความเห็นเป็นอย่างอื่น
ถือว่าที่ประชุมลงมติเห็นชอบให้ขยายเวลาไปตามที่กรรมาธิการได้ขอมานะครับ

๗.๒ คณะกรรมาธิการวิสามัญพิจารณาร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติม
ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ ..) พ.ศ. (หลักเกณฑ์และวิธีการไกล่เกลี่ย
ข้อพิพาทก่อนฟ้องคดี) ขอย้ายระยะเวลาการพิจารณาเรื่องดังกล่าวออกไปอีก ๓๐ วัน
นับตั้งแต่วันที่ ๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๓

โดยประธานคณะกรรมาธิการวิสามัญพิจารณาร่างพระราชบัญญัติฉบับนี้ได้มี
หนังสือขอย้ายระยะเวลาการพิจารณาเรื่องดังกล่าวออกไปอีก ๓๐ วัน เพื่อให้การกำหนด
หลักเกณฑ์และวิธีการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทก่อนฟ้องคดีของร่างพระราชบัญญัตินี้เป็นไป
ด้วยความรอบคอบและมีประสิทธิภาพ จึงขอย้ายระยะเวลาออกไป ๓๐ วันตามข้อบังคับ
ข้อ ๑๐๖ ก็เช่นเดียวกันขอใช้ข้อบังคับ ข้อ ๘๘ สมาชิกมีความเห็นเป็นอย่างอื่นไหมครับ

(ไม่มีสมาชิกมีความเห็นเป็นอย่างอื่น)

นายชวน หลีกภัย (ประธานรัฐสภา) : ถ้าสมาชิกไม่มีความเห็นเป็นอย่างอื่น
ก็ถือว่าที่ประชุมให้ความเห็นชอบในการขยายระยะเวลาของคณะกรรมาธิการชุดนี้นะครับ
ขอขอบคุณสมาชิกครับ ต่อไปจะเป็นระเบียบวาระที่จะต้องพิจารณาในวันนี้ ก็คือ

เรื่องด่วน

พิธีสารว่าด้วยกลไกระงับข้อพิพาทด้านเศรษฐกิจของอาเซียน (คณะรัฐมนตรี
เป็นผู้เสนอ)

**พิธีสารว่าด้วยกลไกระงับข้อพิพาทด้านเศรษฐกิจของอาเซียน
(ASEAN Protocol on Enhanced Dispute Settlement Mechanism)
และคำแปลอย่างไม่เป็นทางการ**

เสนอโดย

**กรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ
กระทรวงพาณิชย์**

**พิธีสารว่าด้วยกลไกระงับข้อพิพาทด้านเศรษฐกิจของอาเซียน
(ASEAN Protocol on Enhanced Dispute Settlement Mechanism)
และคำแปลอย่างไม่เป็นทางการ**

เสนอโดย

**กรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ
กระทรวงพาณิชย์**

สรุปสาระสำคัญของ
พิธีสารว่าด้วยกลไกระงับข้อพิพาทด้านเศรษฐกิจของอาเซียน
(ASEAN Protocol on Enhanced Dispute Settlement Mechanism: EDSM)

๑. ความเป็นมา

● ที่ประชุมรัฐมนตรีเศรษฐกิจอาเซียน (ASEAN Economic Ministers: AEM) ครั้งที่ ๔๔ เมื่อเดือนสิงหาคม ๒๕๕๕ (ค.ศ. ๒๐๑๒) มีมติให้มีการทบทวนและเพิ่มประสิทธิภาพกลไกระงับข้อพิพาทด้านเศรษฐกิจเพื่อรองรับประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (ASEAN Economic Community: AEC) ที่จะจัดตั้งขึ้นอย่างเป็นทางการในปี ๒๕๕๘ (ค.ศ. ๒๐๑๕) ซึ่งจะเป็นเครื่องมือสำคัญในการสนับสนุนให้ AEC เป็นประชาคมที่ยึดถือกฎเกณฑ์ (Rules-based community) โดยได้มอบหมายให้คณะทำงานว่าด้วยกลไกระงับข้อพิพาทของอาเซียน (Task Force on ASEAN Dispute Settlement Mechanism: TF-EDSM) ทารือกันเพื่อพิจารณาถึงแนวทางการปรับปรุงพิธีสาร EDSM

● ในช่วงปี ๒๕๕๖-๒๕๕๘ (ค.ศ. ๒๐๑๓-๒๐๑๕) คณะทำงานฯ ได้มีการประชุม ๘ ครั้ง เพื่อจัดทำข้อเสนอแนะในการปรับปรุงกลไกระงับข้อพิพาทด้านเศรษฐกิจของอาเซียน โดยได้เสนอให้ที่ประชุมเจ้าหน้าที่อาวุโสด้านเศรษฐกิจอาเซียน (Senior Economic Officials' Meeting: SEOM) ครั้งที่ ๒/๔๖ เมื่อเดือนมิถุนายน ๒๕๕๘ (ค.ศ. ๒๐๑๕) เพื่อพิจารณา ซึ่งที่ประชุม SEOM ได้มีมติให้คณะทำงาน TF-EDSM เริ่มต้นการเจรจาเพื่อปรับปรุงพิธีสาร EDSM

● ต่อมา ประเทศสมาชิกอาเซียนดำเนินกระบวนการภายในเพื่อขอความเห็นชอบการเริ่มต้นการเจรจาเพื่อปรับปรุงพิธีสาร EDSM ซึ่งสำหรับประเทศไทย คณะรัฐมนตรีได้เห็นชอบการเข้าร่วมเจรจาปรับปรุงพิธีสาร EDSM เมื่อเดือนพฤศจิกายน ๒๕๕๘ (ค.ศ. ๒๐๑๕)

● คณะทำงาน TF-EDSM ได้เริ่มเจรจาปรับปรุงพิธีสาร EDSM ครั้งแรกในการประชุมคณะทำงาน TF-EDSM ครั้งที่ ๑๙ ในปี ๒๕๕๙ (ค.ศ. ๒๐๑๖) จนในที่สุด ประเทศสมาชิกอาเซียนสามารถหาข้อสรุปผลการเจรจาได้สำเร็จในการประชุมคณะทำงาน TF-EDSM ครั้งที่ ๒๙ เมื่อเดือนกรกฎาคม ๒๕๖๒ (ค.ศ. ๒๐๑๙)

ตลอดการเจรจาปรับปรุงพิธีสาร EDSM ตั้งแต่ปี ๒๕๕๙ กระทรวงพาณิชย์ได้หารือร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอย่างต่อเนื่อง ได้แก่ กระทรวงการต่างประเทศ (กรมสนธิสัญญาและกฎหมาย) สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา รวมทั้งได้เชิญผู้แทนทั้ง ๒ หน่วยงานเข้าร่วมคณะในการเจรจาทุกรอบ จนถึงขั้นตอนการขัดเกลาล้อยคำทางกฎหมาย

● เมื่อวันที่ ๓ กันยายน ๒๕๖๒ คณะรัฐมนตรีได้ให้ความเห็นชอบพิธีสาร EDSM และอนุมัติให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์หรือผู้แทนที่ได้รับมอบหมายจากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์เป็นผู้ลงนามพิธีสาร EDSM และเมื่อลงนามแล้ว ให้ส่งคณะกรรมการประสานงานสภาผู้แทนราษฎรพิจารณา และเสนอรัฐสภาพิจารณาให้ความเห็นชอบพิธีสาร EDSM ก่อนแสดงเจตนาให้มีผลผูกพันต่อไป

● ล่าสุด ไทย (โดยนายจรินทร์ ลักษณวิศิษฏ์ รองนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์) และประเทศสมาชิกอาเซียนได้ร่วมลงนามพิธีสาร EDSM เมื่อวันที่ ๓๑ ตุลาคม ๒๕๖๒ ในช่วงการประชุมสุดยอดอาเซียน (ASEAN Summit) ครั้งที่ ๓๕ และการประชุมสุดยอดที่เกี่ยวข้อง ณ ศูนย์แสดงสินค้าและการประชุมอิมแพ็ค เมืองทองธานี ประเทศไทย และอยู่ระหว่างดำเนินกระบวนการภายในเพื่อให้สัตยาบันพิธีสาร EDSM ซึ่งพิธีสาร EDSM ฉบับนี้จะมีผลใช้บังคับภายหลังจากที่ประเทศสมาชิกอาเซียนให้สัตยาบันครบทั้ง ๑๐ ประเทศ

๒. สาระสำคัญ

● พิธีสาร EDSM ฉบับใหม่นี้ ได้รับการปรับปรุงในหลายส่วนเพื่อให้ทันสมัย เหมาะสมกับสถานการณ์และมีความชัดเจนมากขึ้น ตลอดจนสอดคล้องกับหลักการขององค์การการค้าโลก (World Trade Organization: WTO) รวมทั้ง สามารถใช้กลไกระงับข้อพิพาทใหม่ของอาเซียนในการแก้ไขปัญหากรณีพิพาททางการค้าและส่งเสริมให้ประเทศสมาชิกอาเซียนปฏิบัติตามพันธกรณี เช่น

- **ข้อ ๓ การปรึกษาหารือ (Article 3 - Consultation) :** (๑) จำกัดขอบเขตของการขอปรึกษาหารือไม่ให้รวมถึงกรณีที่ไม่ได้ทำผิดพันธกรณี (Non-Violation Complaints: NVC) และกรณีที่มีสถานการณ์ใด ๆ เกิดขึ้น (Situation complaints: SCs) (๒) กำหนดเงื่อนไขของการปรึกษาหารือที่ชัดเจนขึ้น โดยจะต้องเป็นความลับและจะต้องไม่กระทบต่อสิทธิของประเทศสมาชิกในกระบวนการพิจารณาต่อไป และ (๓) กำหนดขั้นตอนที่ชัดเจนให้ประเทศสมาชิกอื่นที่แสดงว่าตนมีผลประโยชน์ที่ชัดเจนขอเข้าร่วมการปรึกษาหารือได้

- **ข้อ ๗ ขอบเขตการทำงานของคณะผู้พิจารณา (Article 7 - Terms of Reference of Panels) :** (๑) ขยายระยะเวลาในการกำหนด TORs ของคณะผู้พิจารณาจากเดิม “ก่อนการจัดตั้งคณะผู้พิจารณา” เป็น “ภายใน ๒๐ วันหลังจากจัดตั้งคณะผู้พิจารณา” และ (๒) จำกัดขอบเขตให้คณะผู้พิจารณาวินิจฉัยคำร้องที่จำเป็นต่อคำวินิจฉัยเพื่อให้การยุติข้อพิพาทมีประสิทธิภาพ

- **ข้อ ๙ หน้าที่ของคณะผู้พิจารณา (Article 9 - Function of Panel) :** ระบุหน้าที่ของคณะผู้พิจารณาเพิ่มเติม โดยให้ปรึกษาหารือกับประเทศคู่พิพาทอย่างสม่ำเสมอ และให้โอกาสแก่ประเทศคู่พิพาทอย่างพอเพียงในการที่จะหาข้อยุติซึ่งเป็นที่พอใจร่วมกัน

- **ข้อ ๑๐ กระบวนการพิจารณาและคำตัดสินของคณะผู้พิจารณา (Article 10 – Panel Procedures, Deliberations and Finding) :** (๑) ขยายระยะเวลาการส่งข้อสรุปและข้อเสนอแนะต่อ SEOM จากเดิม “ภายใน ๖๐ วัน” เป็น “ภายใน ๖ เดือน” รวมทั้ง อาจขยายเวลาเป็นกรณีพิเศษได้ จากเดิม “ไม่เกิน ๑๐ วัน” เป็น “ไม่เกิน ๓ เดือน” (๒) กำหนดให้คณะผู้พิจารณากำหนดระยะเวลาที่เหมาะสมและเพียงพอสำหรับประเทศคู่พิพาทในการให้ยื่นข้อคิดเห็นต่อรายงานฉบับชั่วคราวของคณะผู้พิจารณาเป็นลายลักษณ์อักษร และ (๓) กำหนดให้ไม่เปิดเผยชื่อผู้ให้ความเห็นในรายงานคำตัดสินของคณะผู้พิจารณา

- **ข้อ ๑๑ การปฏิบัติต่อรายงานของคณะผู้พิจารณา (Article 11 – Treatment of Panel Report) :** (๑) กำหนดระยะเวลาให้ SEOM พิจารณารับรองรายงานของคณะผู้พิจารณา ไม่น้อยกว่า ๒๐ วันหลังจากวันที่ SEOM ได้รับรายงาน และ (๒) ขยายระยะเวลาการรับรองรายงานโดย SEOM จากเดิม “ภายใน ๓๐ วัน” เป็น “ภายใน ๖๐ วัน”

- **ข้อ ๑๓ ประเทศสมาชิกฝ่ายที่สาม (Article 13 - Third Parties) :** (๑) ขยายระยะเวลาในการแจ้งความประสงค์ต่อ SEOM จากเดิม “ก่อนการจัดตั้งคณะผู้พิจารณา” เป็น “ภายใน ๑๐ วันหลังจากจัดตั้งคณะผู้พิจารณา” และ (๒) กำหนดสิทธิให้แก่ประเทศสมาชิกฝ่ายที่สาม อาทิ ปรากฏตัวในการประชุมพิจารณาของประเทศคู่พิพาทกับคณะผู้พิจารณาครั้งแรกและครั้งที่สอง เสนอคำให้การที่เป็นลายลักษณ์อักษรอย่างน้อยหนึ่งครั้งก่อนการประชุมพิจารณาครั้งแรก แลกงด้วยวาจาต่อคณะผู้พิจารณา และโต้ตอบคำถามจากคณะผู้พิจารณาในการประชุมพิจารณาครั้งแรก โต้ตอบคำถามของคณะผู้พิจารณาถึงประเทศสมาชิกฝ่ายที่สาม โดยตรงเป็นลายลักษณ์อักษร เป็นต้น ทั้งนี้ คณะผู้พิจารณาอาจขยายสิทธิให้ฝ่ายที่สามเพิ่มเติมได้ แต่ต้องได้รับความยินยอมจากประเทศคู่พิพาทก่อน

- **ข้อ ๑๗ การติดตามการปฏิบัติตามข้อสรุปและคำตัดสิน (Article 17 - Surveillance of Implementation of Findings and Recommendations) :** กำหนดให้อนุญาตตุลาการกำหนดระยะเวลาการปฏิบัติตามคำตัดสินและข้อเสนอแนะได้ แต่ต้องควรจะเป็นระยะเวลาที่สมควรจะปฏิบัติตามคำตัดสินและข้อเสนอแนะของคณะผู้พิจารณาและองค์กรอุทธรณ์

- **ข้อ ๑๙ การอนุญาโตตุลาการ (Article 19 – Arbitration) :** กำหนดให้สามารถใช้การอนุญาโตตุลาการในฐานะกลไกระงับข้อพิพาททางเลือกได้

- **ข้อ ๒๑ กรอบเวลาสูงสุดของกระบวนการทั้งหมด (Article 21 – Maximum Time-Frame) :** ระบุระยะเวลาสูงสุดของกระบวนการพิจารณาตั้งแต่การแต่งตั้งคณะผู้พิจารณาจนกระทั่งการรับรองรายงาน ซึ่งจะต้องไม่เกิน ๙ เดือน ในชั้นคณะผู้พิจารณา และ ๑๒ เดือน ในชั้นอุทธรณ์ หรือขอขยายระยะเวลาการเสนอรายงานเพิ่มเติมของคณะผู้พิจารณาและองค์กรอุทธรณ์ หรือกำหนดไว้เป็นการเฉพาะโดยประเทศคู่พิพาทซึ่งจะต้องไม่กระทบสิทธิของประเทศสมาชิกฝ่ายที่สาม

- ข้อ ๒๒ หน้าที่ของสำนักเลขาธิการ (Article 22 – Responsibilities of the Secretariat) : กำหนดให้สำนักเลขาธิการให้ความช่วยเหลือกับประเทศสมาชิกอาเซียนเกี่ยวกับการระงับข้อพิพาทเมื่อมีการร้องขอ และอาจให้คำแนะนำทางกฎหมายและความช่วยเหลืออื่นเพิ่มเติมตามสมควรและเหมาะสม

- ข้อ ๒๓ กระบวนการพิเศษที่เกี่ยวข้องกับสมาชิกที่เป็นประเทศพัฒนาน้อยที่สุด (Article 23 - Special Procedures involving Least-Developed ASEAN Member States) : (๑) เพิ่มการระบุหลักการพิจารณาเป็นการเฉพาะแก่สถานการณ์พิเศษของประเทศสมาชิกที่เป็นประเทศพัฒนาน้อยที่สุด และใช้ความยับยั้งชั่งใจอันควรในการยกเรื่องขึ้นภายใต้กระบวนการเหล่านี้ที่เกี่ยวข้องกับประเทศสมาชิกที่เป็นประเทศพัฒนาน้อยที่สุด ในการเรียกร้องการชดเชยค่าเสียหาย หรือการขออนุมัติเพื่อระงับการให้สิทธิประโยชน์หรือพันธกรณี และ (๒) ประธาน SEOM จะเสนอให้ใช้วิธีการประสานท่าที การประนีประนอม และการไกล่เกลี่ยของตนเพื่อช่วยคู่กรณีในการระงับข้อพิพาท ก่อนที่จะขอให้มีการตั้งคณะผู้พิจารณา ประธาน SEOM อาจปรึกษารัฐหรือกับแหล่งใดที่เห็นว่าเหมาะสมตามดุลพินิจ หากมีการร้องขอ

- ข้อ ๒๖ การแก้ไข (Article 26 – Amendments) : กำหนดเงื่อนไขและขั้นตอนการแก้ไขบทบัญญัติของพิธีสารฯ และภาคผนวกแนบท้ายให้ชัดเจนขึ้น เช่น การแก้ไขพิธีสารฯ จะต้องได้รับความเห็นชอบเป็นลายลักษณ์อักษรโดยทุกประเทศสมาชิก การแก้ไขภาคผนวก I สามารถทำได้เป็นระยะ ๆ โดยสำนักเลขาธิการอาเซียน ซึ่งต้องผ่านการหารือและความเห็นชอบจาก SEOM การแก้ไขภาคผนวก II, III, และ V ต้องได้รับความเห็นชอบจาก SEOM และ การแก้ไขภาคผนวก IV สามารถทำได้โดยองค์การอุทธรณ์ ซึ่งต้องผ่านการหารือและความเห็นชอบจาก SEOM และเลขาธิการอาเซียน

- ข้อ ๒๗ บทสุดท้าย (Article 27 – Final Provisions) : กำหนดการมีผลบังคับใช้ในวันที่ประเทศสมาชิกอาเซียนทั้ง ๑๐ ประเทศได้แจ้งสำนักเลขาธิการอาเซียนว่าได้เสร็จสิ้นกระบวนการภายในที่จำเป็นต่อการบังคับใช้พิธีสารฯ ฉบับนี้

๓. ประโยชน์และผลกระทบต่อไทย

● กลไกระงับข้อพิพาทด้านเศรษฐกิจและการค้าระหว่างประเทศที่มีประสิทธิภาพถือเป็นเครื่องมือสำคัญของรัฐบาลในการปกป้องและรักษาผลประโยชน์ของประเทศ เพราะช่วยสร้างความมั่นใจให้แก่ภาคเอกชนที่จะทำการค้าการลงทุนระหว่างกันผ่านการมีกลไกสำหรับรองรับหรือช่วยแก้ไขปัญหาด้านการค้าระหว่างประเทศต่าง ๆ โดยเฉพาะการออกกฎระเบียบหรือการใช้มาตรการทางการค้าที่ไม่สอดคล้องกับข้อผูกพันหรือพันธกรณีที่ได้ตกลงกันไว้ โดยพิธีสาร EDSM ฉบับใหม่นี้ ได้เสริมสร้างกลไกระงับข้อพิพาททางการค้าของอาเซียนให้มีประสิทธิภาพ โดยปรับปรุงให้มีความชัดเจน ปฏิบัติได้จริง มีความโปร่งใส และมีความเป็นธรรมมากยิ่งขึ้น ซึ่งส่งผลให้ไทยในฐานะหนึ่งในประเทศสมาชิกอาเซียนได้รับประโยชน์จากระบบการค้าและการลงทุนที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของกฎเกณฑ์ (Rules-based System) ที่มีความชัดเจน (Certainty) และคาดการณ์ได้ (Predictability) โดยส่งเสริมบรรยากาศและการขยายการค้าการลงทุนในภูมิภาคอาเซียนมากขึ้น

๔. ความเห็นของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

● กระทรวงการต่างประเทศ – หากไทยสามารถปฏิบัติตามพันธกรณีภายใต้พิธีสาร EDSM ได้ โดยไม่ต้องออกพระราชบัญญัติเพื่อให้การเป็นไปตามหนังสือสัญญา พิธีสาร EDSM ก็ไม่เป็นหนังสือสัญญาประเภทที่ต้องออกพระราชบัญญัติตามมาตรา ๑๗๘ วรรคสองของรัฐธรรมนุญาฯ ซึ่งต้องได้รับความเห็นชอบของรัฐสภา อย่างไรก็ตาม หากกระทรวงพาณิชย์เห็นว่า พิธีสาร EDSM เป็นหนังสือสัญญาที่อาจมีผลกระทบต่อความมั่นคงทางเศรษฐกิจ สังคม หรือการค้าหรือการลงทุนของประเทศอย่างกว้างขวางตามมาตรา ๑๗๘ วรรคสอง ก็ต้องเสนอรัฐสภาเพื่อขอความเห็นชอบต่อไป นอกจากนี้ มาตรา ๑๗๘ วรรคสี่ของรัฐธรรมนุญาฯ กำหนดให้มีกฎหมายกำหนดวิธีการที่ประชาชนจะเข้ามามีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นและได้รับการเยียวยาที่จำเป็นอันเกิดจากผลกระทบของการทำหนังสือสัญญามาตรา ๑๗๘ วรรคสามของรัฐธรรมนุญาฯ ซึ่งปัจจุบันกฎหมายดังกล่าว

อยู่ระหว่างการยกร่าง ดังนั้น กรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศจึงอาจพิจารณาดำเนินการเพื่อให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นและรับการเยียวยาที่จำเป็น อันอาจเกิดผลกระทบของร่างพิธีสารฯ ตามแนวปฏิบัติที่ผ่านมาหรือตามที่เห็นสมควรไปก่อน เพื่อให้สอดคล้องกับหลักการของรัฐธรรมนูญฯ

- สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา – พิธีสาร EDSM เป็นเพียงการกำหนดกลไกการระงับข้อพิพาทด้านเศรษฐกิจของอาเซียน ซึ่งสามารถดำเนินการได้ภายใต้กฎหมายภายในของไทย โดยไม่จำเป็นต้องออกพระราชบัญญัติเพื่อให้การเป็นไปตามหนังสือสัญญา อีกทั้ง ไม่เข้าลักษณะเป็นหนังสือสัญญาประเภทอื่นตามมาตรา ๑๗๘ วรรคสองของรัฐธรรมนูญฯ จึงไม่ต้องได้รับความเห็นชอบของรัฐสภา แต่เป็นเรื่องที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างประเทศที่มีผลผูกพันรัฐบาลไทย จึงเป็นเรื่องที่ต้องเสนอคณะรัฐมนตรีเพื่อพิจารณาให้ความเห็นชอบ ตามมาตรา ๔ (๗) แห่งพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยการเสนอเรื่องและการประชุมคณะรัฐมนตรี พ.ศ. ๒๕๔๘

- กระทรวงพาณิชย์ - กระทรวงพาณิชย์ไม่ต้องออกกฎหมายเพื่อรองรับพันธกรณีที่ประเทศไทยต้องปฏิบัติตาม อย่างไรก็ตาม อย่างไรก็ดี พิธีสาร EDSM เข้าข่ายเป็นหนังสือสัญญาที่มีผลกระทบต่อความมั่นคงทางเศรษฐกิจ สังคม หรือการค้าหรือการลงทุนของประเทศอย่างกว้างขวาง ตามมาตรา ๑๗๘ วรรคสอง และเกี่ยวกับการค้าเสรี ตามมาตรา ๑๗๘ วรรคสามของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช ๒๕๖๐ ซึ่งจะต้องได้รับความเห็นชอบของรัฐสภา ก่อนการแสดงเจตนาให้มีผลผูกพัน

๕. การดำเนินการตามมาตรา ๑๗๘ วรรคสี่ของรัฐธรรมนูญฯ

- กระทรวงพาณิชย์ โดยกรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ ได้เผยแพร่ข้อมูลสาระสำคัญของพิธีสาร EDSM และได้เปิดโอกาสให้ประชาชนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น เพื่อให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ของมาตรา ๑๗๘ วรรคสี่ของรัฐธรรมนูญฯ โดยดำเนินการ ดังนี้

- จัดการสัมมนารับฟังความคิดเห็น เรื่อง การปรับปรุงพิธีสาร EDSM เมื่อวันที่ ๗ สิงหาคม ๒๕๖๒ ณ กระทรวงพาณิชย์ ซึ่งมีผู้เข้าร่วมสัมมนาประกอบด้วยผู้แทนภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับด้านเศรษฐกิจและด้านกฎหมาย ผู้ประกอบการและผู้ประกอบวิชาชีพจากภาคเอกชน และบุคลากรจากภาควิชาการและสถาบันวิจัยที่เกี่ยวข้อง จำนวน ๑๒๕ คน ตลอดจน ถ่ายทอดสดการสัมมนาฯ ผ่านช่องทาง Facebook live ของกรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ โดยจากการรับฟังความคิดเห็นจากภาคส่วนต่าง ๆ เห็นว่า พิธีสาร EDSM จะเป็นประโยชน์ต่ออาเซียนในการมีกลไกการหารือแก้ไขข้อพิพาทตนเองในกรณีที่มีปัญหาหรือข้อพิพาทระหว่างกัน โดยไม่ต้องไปพึ่งการตัดสินขององค์กรนอกอาเซียน และไม่มีภาคส่วนใดขัดข้องต่อพิธีสาร EDSM ดังกล่าว

- เผยแพร่ประชาสัมพันธ์พิธีสาร EDSM พร้อมคำแปลอย่างไม่เป็นทางการ และสรุปสาระสำคัญของพิธีสารดังกล่าว ผ่านสื่อและช่องทางการประชาสัมพันธ์ต่าง ๆ ของกรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ ตั้งแต่วันที่ ๑๔ สิงหาคม ๒๕๖๒ จนถึงปัจจุบัน เช่น เว็บไซต์ (www.dtn.go.th) แอปพลิเคชัน (DTN Drive) เฟซบุ๊ก (www.facebook.com/TradeNegotiations) ทวิตเตอร์ (http://twitter.com/dtn_Thailand)

สำนักประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน
กรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ
๑๖ ธันวาคม ๒๕๖๒

ASEAN PROTOCOL ON ENHANCED DISPUTE SETTLEMENT MECHANISM

The Governments of Brunei Darussalam, the Kingdom of Cambodia, the Republic of Indonesia, the Lao People's Democratic Republic, Malaysia, the Republic of the Union of Myanmar, the Republic of the Philippines, the Republic of Singapore, the Kingdom of Thailand and the Socialist Republic of Viet Nam, Member States of the Association of Southeast Asian Nations (hereinafter collectively referred to as "Member States" or singularly as "Member State");

INSPIRED by the establishment of the ASEAN Community on 31 December 2015 and the *ASEAN Community Vision 2025: Forging Ahead Together* that charts a forward-looking course for ASEAN in the coming decade;

REFERRING to the ASEAN Charter signed on 20 November 2007 in Singapore that established the legal and institutional framework for ASEAN;

REAFFIRMING our commitments to a stronger and effective institutions of ASEAN, in particular the strengthening of the dispute settlement mechanisms to be consistent with a rules-based ASEAN Community;

RECOGNISING the need for special procedures for disputes involving the Least-Developed Member States;

RECALLING the Framework Agreement on Enhancing ASEAN Economic Cooperation signed on 28 January 1992 in Singapore (hereinafter referred to as the "Agreement"), and the

ASEAN Protocol on Enhanced Dispute Settlement Mechanism signed on 29 November 2004 in Vientiane (hereinafter referred to as the “2004 Protocol on EDSM”);

DESIRING to improve the ASEAN Protocol on Enhanced Dispute Settlement Mechanism referred to in paragraph 3 of Article 24 of the ASEAN Charter;

HAVE AGREED AS FOLLOWS:

ARTICLE 1

Coverage and Application

1. The rules and procedures of this ASEAN Protocol on Enhanced Dispute Settlement Mechanism (hereinafter referred to as the “Protocol”) shall apply to disputes brought pursuant to the consultation and dispute settlement provisions of the Agreement as well as the agreements listed in Appendix I and future ASEAN economic agreements (hereinafter referred to as the "covered agreements").
2. The rules and procedures of this Protocol shall apply subject to such special or additional rules and procedures on dispute settlement contained in the covered agreements. To the extent that there is a difference between the rules and procedures of this Protocol and the special or additional rules and procedures in the covered agreements, the special or additional rules and procedures shall prevail.
3. The provisions of this Protocol are without prejudice to the rights of Member States to seek recourse to other fora for the settlement of disputes involving other Member States. A Member State involved in a dispute can resort to other fora at any stage before a party has made a request to the Senior Economic Officials Meeting (hereinafter referred to as the

“SEOM”) to establish a panel pursuant to paragraph 1 of Article 6.

ARTICLE 2 Administration

1. The SEOM shall administer this Protocol and, except as otherwise provided in a covered agreement, the consultation and dispute settlement provisions of the covered agreements. Accordingly, the SEOM shall have the authority to establish panels, adopt panel and Appellate Body reports, maintain surveillance of implementation of findings and recommendations of panel and Appellate Body reports adopted by the SEOM and authorise suspension of concessions and other obligations under the covered agreements.

2. The SEOM and other relevant ASEAN Sectoral Ministerial Bodies shall be notified of mutually agreed solutions to matters formally raised under the consultation and dispute settlement provisions of the covered agreements.

ARTICLE 3 Consultations

1. Member States shall accord adequate opportunity for consultation¹ regarding any representations made by other Member States with respect to any matter affecting the implementation, interpretation or application of the Agreement or any covered agreement. Any differences shall, as far as possible, be settled amicably between the Member States.

¹For greater certainty, any consultations provided for under the covered agreements shall be distinct from, and without prejudice to, the consultations provided for under this Protocol.

2. Member States which consider that any benefit accruing to them directly or indirectly, under the Agreement or any covered agreement is being nullified or impaired, or that the attainment of any objective of the Agreement or any covered agreement is being impeded as a result of failure of another Member State to carry out its obligations under the Agreement or any covered agreement, may, with a view to achieving satisfactory settlement of the matter, make representations or proposals to the other Member State concerned, which shall give due consideration to the representations or proposals made to it.

3. All such requests for consultations shall be notified to the SEOM. Any request for consultations shall be submitted in writing and shall give the reason for the request including identification of the measures at issue and an indication of the legal basis for the complaint.

4. If a request for consultations is made, the Member State to which the request is made shall reply to the request within 10 days after the date of its receipt and shall enter into consultations within a period of 30 days after the date of receipt of the request, with a view to reaching a mutually satisfactory solution.

5. In cases of urgency, including those which concern perishable goods, the parties to the dispute, panels and the Appellate Body shall make every effort to accelerate the proceedings to the greatest extent possible.

6. Consultations shall be confidential, and shall be without prejudice to the rights of any Member State in any future proceedings.

7. All solutions to matters formally raised under the consultations provisions of the covered agreements shall be consistent with those agreements and shall not nullify or impair

benefits accruing to any Member State under those agreements, nor impede the attainment of any objective of those agreements.

8. Whenever a Member State other than the consulting Member States considers that it has a substantial trade interest in consultations being held pursuant to this Article, such Member State may notify the consulting Member States and the SEOM, within 10 days after the date of the circulation of the request for consultations under this Article, of its desire to be joined in the consultations. Such Member State shall be joined in the consultations, provided that the Member State to which the request for consultations was addressed agrees that the claim of substantial interest is well-founded. In that event, they shall so inform the SEOM. If the request to be joined in the consultations is not accepted, the applicant Member State shall be free to request consultations under this Article, or the corresponding provisions in other covered agreements.

ARTICLE 4

Good Offices, Conciliation or Mediation

1. Member States which are parties to a dispute may at any time agree to good offices, conciliation or mediation. They may begin at any time and be terminated at any time. Once procedures for good offices, conciliation or mediation are terminated, a complaining party may then proceed with a request to the SEOM for the establishment of a panel.

2. If the parties to a dispute agree, procedures for good offices, conciliation or mediation may continue while the panel process proceeds.

3. The Secretary-General of ASEAN may, acting in an *ex officio* capacity, offer good offices, conciliation or mediation with the view to assisting Member States to settle a dispute.

ARTICLE 5

Rules of Conduct

All covered persons as defined in the Rules of Conduct at Appendix II shall comply with the said Rules of Conduct.

ARTICLE 6

Establishment of Panels

1. If the Member State to which the request for consultations is made does not reply within 10 days after the date of receipt of the request, or does not enter into consultations within a period of 30 days after the date of receipt of the request, or the consultations fail to settle a dispute within 60 days after the date of receipt of the request, the matter shall be raised to the SEOM if the complaining party wishes to request for a panel. The panel shall be established by the SEOM, unless the SEOM decides by consensus not to establish a panel.

2. A panel shall be established at the meeting of the SEOM held immediately after the receipt of the request for a panel and accordingly the request shall be placed on the agenda of the SEOM at that meeting. In the event that no SEOM meeting is scheduled or planned within 45 days of receipt of the request, the establishment of the panel or the decision not to establish it shall be done or taken, as the case may be, by circulation. A non-reply shall be considered as agreement to the request for the establishment of a panel. The issue of the establishment of the panel shall be settled within the 45 day-period, irrespective of whether it is settled at the SEOM or by circulation.

3. The request for the establishment of a panel shall be made in writing. It shall indicate whether consultations were held, identify the specific measures at issue and provide a brief summary of the legal basis of the complaint sufficient to present the problem clearly. In case the complaining party requests the establishment of a panel with other than standard terms of reference, the written request shall include the proposed text of the special terms of reference.

ARTICLE 7

Terms of Reference of Panels

1. Panels shall have the following terms of reference unless the parties to the dispute agree otherwise within 20 days from the establishment of a panel:

“To examine in the light of the relevant provisions in (name of the covered agreement(s) cited by the parties to the dispute), the matter referred to the SEOM by (name of party) in (document) ... and to make such findings as will assist the SEOM in the adoption of the panel report or in making its decision not to adopt the report.”

2. Panels shall address the relevant provisions in any covered agreement or agreements cited by the parties to the dispute. Panels shall address those claims on which a finding is necessary in order to ensure effective resolution of disputes.

3. In establishing a panel, the SEOM may authorise its Chair to draw up the terms of reference of the panel in consultation with the parties to the dispute, subject to the provisions in paragraph 1. The terms of reference thus drawn up shall be circulated to all Member States. If other than standard terms of reference are agreed upon, any Member State may raise any point relating thereto in the SEOM.

ARTICLE 8

Composition of Panels

1. Panels shall be composed of well-qualified governmental and/or non-governmental individuals, including persons who have served on or presented a case to a panel, served in the ASEAN Secretariat (hereinafter referred to as the “Secretariat”), taught or published on international trade law or policy, or served as a senior trade policy official of a Member State. In the nomination to the panels, preference shall be given to individuals who are nationals of Member States.
2. Panel members should be selected with a view to ensuring the independence of the members, a sufficiently diverse background and a wide spectrum of experience.
3. Nationals of Member States whose governments are parties to the dispute or third parties as defined in paragraph 2 of Article 13 shall not serve on a panel concerned with that dispute, unless the parties to the dispute agree otherwise.
4. To assist in the selection of panelists, the Secretariat shall maintain an indicative list of governmental and non-governmental individuals possessing the qualifications outlined in paragraph 1, from which panelists may be drawn as appropriate. Member States may periodically suggest names of governmental and non-governmental individuals for inclusion on the indicative list, providing relevant information on their knowledge of international trade and of the sectors or subject matter of the covered agreements, and those names shall be added to the list upon approval by the SEOM. For each of the individuals on the list, the list shall indicate specific areas of experience or expertise of the individuals in the sectors or subject matter of the covered agreements.

5. Panels shall be composed of three panelists unless the parties to the dispute agree, within 10 days from the establishment of the panel, to a panel composed of five panelists. Member States shall be informed promptly of the composition of the panel.

6. The Secretariat shall propose nominations for the panel to the parties to the dispute. The parties to the dispute shall not oppose nominations except for compelling reasons.

7. If there is no agreement on the panelists within 20 days of the decision of the SEOM to establish a panel, at the request of either party, the Secretary-General of ASEAN, in consultation with the SEOM shall, within 10 days, determine the composition of the panel by appointing the panelists whom the Secretary-General of ASEAN considers most appropriate, and if so relevant, in accordance with any relevant special or additional rules or procedures of the covered agreement or covered agreements which are at issue in the dispute, after consulting the parties to the dispute. The Secretariat shall inform the Member States of the composition of the panel thus formed.

8. Member States shall undertake, as a general rule, to permit their officials to serve as panelists.

9. Panelists shall serve in their individual capacities and not as government representatives, nor as representatives of any organisation. Member States shall therefore not give them instructions nor seek to influence them as individuals with regard to matters before a panel.

ARTICLE 9

Function of Panels

The function of panels is to make an objective assessment of the dispute before it, including an examination of the facts of the case and the applicability of and conformity with the relevant provisions of the Agreement or any covered agreements, and to make its findings and recommendations in relation to the case. Panels should consult regularly with the parties to the dispute and give them adequate opportunity to develop a mutually satisfactory solution.

ARTICLE 10

Panel Procedures, Deliberations and Findings

1. A panel shall, apart from the matters covered in Appendix III, regulate its own procedures in relation to the rights of parties to be heard and its deliberations.
2. A panel shall submit its findings and recommendations to the SEOM in the form of a written report within six months of its establishment. In exceptional cases, the panel may take an additional period of not more than three months to submit its findings and recommendations to the SEOM.
3. Before submitting its findings and recommendations to the SEOM, the panel shall accord adequate opportunity to the parties to the dispute to review the interim report.
4. The panel shall establish a reasonable period of time for the parties to the dispute to submit their comments in writing for the panel to review the interim report. At the request of a party to the dispute, the panel shall hold a meeting with the parties on the issues identified in the written comments. If no comments are received from any party within the comment period, the interim report shall be considered the final panel report and submitted to the SEOM.

5. A panel shall have the right to seek information and technical advice from any individual or body which it deems appropriate. A Member State shall respond promptly and fully to any request by a panel for such information as the panel considers necessary and appropriate.

6. Panel deliberations shall be confidential. The reports of panels shall be drafted without the presence of the parties to the dispute in the light of the information provided and the statements made. Opinions expressed in the panel report by individual panelists shall be anonymous.

ARTICLE 11

Treatment of Panel Report

1. In order to provide sufficient time for the Member States to consider panel reports, the reports shall not be considered for adoption by the SEOM until 20 days after the date they have been submitted to the SEOM.

2. The SEOM shall adopt the panel report within 60 days of its submission by the panel unless a party to the dispute formally notifies the SEOM of its decision to appeal or the SEOM decides by consensus not to adopt the report. If a party has notified its decision to appeal, the report by the panel shall not be considered for adoption by the SEOM until after the completion of the appeal. SEOM representatives from Member States which are parties to a dispute can be present during the deliberations of the SEOM.

3. In the event that no meeting of the SEOM is scheduled or planned to enable adoption or non-adoption of the panel report, as the case may be, within the 60-day period in paragraph 2, the adoption shall be done by circulation. A non-reply shall be considered as acceptance of the decision and/or

recommendation in the panel report. The adoption or non-adoption shall be completed within the 60-day period in paragraph 2, notwithstanding the resort to a circulation process.

ARTICLE 12

Procedures for Multiple Complaining Parties

1. Where more than one Member State requests the establishment of a panel related to the same matter, a single panel may be established to examine these complaints taking into account the rights of all Member States concerned. A single panel should be established to examine such complaints whenever feasible.

2. The single panel shall organise its examination and present its findings and recommendations to the SEOM in such a manner that the rights which the parties to the dispute would have enjoyed had separate panels examined the complaints are in no way impaired. If one of the parties to the dispute so requests, the panel shall submit separate reports on the dispute concerned. The written submissions by each of the complaining parties shall be made available to the other complaining parties, and each complaining party shall have the right to be present when any one of the other complaining parties presents its views to the panel.

3. If more than one panel is established to examine the complaints related to the same matter, to the greatest extent possible, the same persons shall serve as panelists on each of the separate panels and the timetable for the panel process in such disputes shall be harmonised.

ARTICLE 13

Third Parties

1. The interests of the parties to a dispute and those of other Member States under a covered agreement at issue in the dispute shall be fully taken into account during the panel process.
2. Any Member State having a substantial interest in a matter before a panel may notify the SEOM of its interest no later than 10 days after the date of the establishment of the panel. Any Member State notifying its substantial interest shall have the rights and obligations of a third party.
3. Subject to the protection of confidential information, each party to the dispute shall make available to each third party its written submissions, written versions of its oral statements to the panel and its written responses to questions made prior to the issuance of the interim report, at the time such submissions, statements and responses are submitted to the panel.
4. A third party shall have the right to:
 - (a) subject to the protection of confidential information, be present at the first and second substantive meeting of the panel with the parties to the dispute preceding the issuance of the interim report to the parties to the dispute;
 - (b) make at least one written submission prior to the first substantive meeting;
 - (c) make an oral statement to the panel, and respond to questions from the panel, at a session of the first substantive meeting set aside for that purpose; and
 - (d) respond in writing to any questions from the panel directed to the third parties.

5. Any submissions or other documents submitted by third parties to the panel shall be simultaneously provided to the parties to the dispute and other third parties.
6. A panel may, with the agreement of the parties to the dispute, grant additional or supplemental rights to any third party regarding their participation in panel proceedings.
7. If a third party considers that a measure which is already the subject of a panel proceeding nullifies or impairs benefits accruing to it under any covered agreement, that Member State may have recourse to normal dispute settlement procedures under this Protocol. Such a dispute shall be referred to the original panel wherever possible.

ARTICLE 14

Appellate Review

1. An Appellate Body shall be established by the ASEAN Economic Ministers (hereinafter referred to as the “AEM”). The Appellate Body shall hear appeals from panel cases. It shall be composed of seven persons, three of whom shall serve on any one case. Persons serving on the Appellate Body shall serve on cases in rotation. Such rotation shall be determined in the working procedures of the Appellate Body.
2. The AEM shall appoint persons to serve on the Appellate Body for a four-year term, and each person may be reappointed once. A person appointed to replace a person whose term of office has not expired shall hold office for the remainder of the predecessor's term.
3. The Appellate Body shall comprise persons of recognised authority, irrespective of nationality, with demonstrated expertise in law, international trade and the subject matter of

the covered agreements generally. They shall be unaffiliated with any government. All persons serving on the Appellate Body shall be available at all times and on short notice, and shall stay abreast of dispute settlement activities and other relevant activities of ASEAN. They shall not participate in the consideration of any disputes that would create a direct or indirect conflict of interest.

4. Only parties to the dispute, not third parties, may appeal a panel report. Third parties, which have notified the SEOM of a substantial interest in the matter pursuant to paragraph 2 of Article 13 may make written submissions to, and be given an opportunity to be heard by the Appellate Body.

5. As a general rule, the proceedings of the Appellate Body shall not exceed 60 days from the date a party to the dispute formally notifies its decision to appeal to the date the Appellate Body circulates its report. In fixing its timetable the Appellate Body shall take into account the provisions of paragraph 5 of Article 3. When the Appellate Body considers that it cannot provide its report within 60 days, it shall inform the SEOM in writing of the reasons for the delay together with an estimate of the period within which it will submit its report. In no case shall the proceedings exceed 90 days.

6. An appeal shall be limited to issues of law covered in the panel report and legal interpretations developed by the panel.

7. The Appellate Body shall be provided with the appropriate administrative and legal support as it requires.

8. Working Procedures for Appellate Review is contained in Appendix IV.

9. The proceedings of the Appellate Body shall be confidential. The reports of the Appellate Body shall be drafted

without the presence of the parties to the dispute and in the light of the information provided and the statements made.

10. Opinions expressed in the Appellate Body report by the individuals serving on the Appellate Body shall be anonymous.

11. The Appellate Body shall address each of the issues raised in accordance with paragraph 6 during the appellate proceeding.

12. The Appellate Body may uphold, modify or reverse the legal findings and conclusions of the panel.

13. An Appellate Body report shall be adopted by the SEOM and unconditionally accepted by the parties to the dispute unless the SEOM decides by consensus not to adopt the Appellate Body report within 30 days following its submission to the SEOM. In the event that no meeting of the SEOM is scheduled or planned to enable adoption or non-adoption of the report, as the case may be, within the 30-day period, adoption shall be done by circulation. A non-reply within the said 30-day period shall be considered as an acceptance of the Appellate Body report. This adoption procedure is without prejudice to the rights of Member States to express their views on an Appellate Body report. The adoption process shall be completed within the 30-day period irrespective of whether it is settled at the SEOM or by circulation.

ARTICLE 15

Communications with the Panel or Appellate Body

1. There shall be no *ex parte* communications with the panel or Appellate Body concerning matters under consideration by the panel or the Appellate Body.

2. Written submissions to the panel or the Appellate Body shall be treated as confidential, but shall be made available to the parties to the dispute. Nothing in this Protocol shall preclude a party to a dispute from disclosing statement of its own positions to the public. Member States shall treat as confidential information submitted by another Member State to the panel or the Appellate Body which that Member State has designated as confidential. A party to a dispute shall also, upon request of a Member State, provide a non-confidential summary of the information contained in its written submissions that could be disclosed to the public.

ARTICLE 16

Panel and Appellate Body Recommendations

1. Where a panel or the Appellate Body concludes that a measure is inconsistent with a covered agreement, it shall recommend that the Member State concerned bring the measure into conformity with that agreement. In addition to its recommendations, a panel or the Appellate Body may suggest ways in which the Member State concerned could implement the recommendations.

2. In their findings and recommendations, a panel and the Appellate Body cannot add to or diminish the rights and obligations provided in the covered agreements.

3. The panels and the Appellate Body shall also deal with the issue of expenses to be borne by the parties to the dispute, including third parties, to replenish the ASEAN Dispute Settlement Mechanism Fund as part of their findings and recommendations. The panels and the Appellate Body may apportion the expenses in the manner appropriate to the particular case.

ARTICLE 17

Surveillance of Implementation of Findings and Recommendations

1. Since prompt compliance with the findings and recommendations of panel and Appellate Body reports adopted by the SEOM is essential in order to ensure effective resolution of disputes to the benefit of all Member States, parties to the dispute who are required to do so shall comply with the findings and recommendations of panel reports adopted by the SEOM within 60 days from the SEOM's adoption of the same, or in the event of an appeal 60 days from the SEOM's adoption of the findings and recommendations of the Appellate Body reports, unless a longer time period is otherwise determined pursuant to paragraphs 2 and 3.

2. When a party to the dispute requests for a longer time period for compliance, the other party shall take into account the circumstances of the particular case and accord favourable consideration to the complexity of the actions required to comply with the findings and recommendations of panel and Appellate Body reports adopted by the SEOM. The request for a longer period of time shall not be unreasonably denied. Where it is necessary to pass national legislation to comply with the findings and recommendations of panel and Appellate Body reports, a longer period appropriate for that purpose shall be allowed. The decision of the parties on the request for a longer time period shall be made within 14 days from the SEOM's adoption of the findings and recommendations of the panel report, or in the event of an appeal 14 days from the SEOM's adoption of the findings and recommendations of the Appellate Body's reports.

3. When there is disagreement on the request for a longer time period for compliance, such period may be determined through binding arbitration within 90 days after the date of

adoption of the recommendations and rulings². In such arbitration, a guideline for the arbitrator³ should be that the reasonable period of time to implement panel or Appellate Body recommendations should not exceed 15 months from the date of adoption of a panel or Appellate Body report. However, that time may be shorter or longer, depending upon the particular circumstances.

4. Any party required to comply with the findings and recommendations shall provide the SEOM with a status report in writing of their progress in the implementation of the findings and recommendations of panel and Appellate Body reports adopted by the SEOM.

5. Where there is disagreement as to the existence or consistency with a covered agreement of measures taken to comply with the findings and recommendations of panel and Appellate Body reports adopted by the SEOM, such dispute shall be decided through recourse to these dispute settlement procedures, including wherever possible resort to the original panel. The panel shall circulate its report within 60 days after the date of referral of the matter to it. When the panel considers that it cannot provide its report within this time frame, it shall inform the SEOM in writing of the reasons for the delay together with an estimate of the period within which it will submit its report. In no case shall the proceedings for this purpose and the submission of the report exceed 90 days after the date of reference of the matter to the panel.

6. The SEOM shall keep under surveillance the implementation of the findings and recommendations of panel and Appellate Body reports adopted by it. The issue of

²If the parties cannot agree on an arbitrator within 10 days after referring the matter to arbitration, the arbitrator shall be appointed by the Secretary-General of ASEAN within 10 days, after consulting the parties.

³The term "arbitrator" shall be interpreted as referring either to an individual or a group.

implementation of the findings and recommendations of panel and Appellate Body reports adopted by the SEOM may be raised at the SEOM by any Member State at any time following their adoption. Unless the SEOM decides otherwise, the issue of implementation of the findings and recommendations of panel and Appellate Body reports adopted by the SEOM shall be placed on the agenda of the SEOM meeting and shall remain on the SEOM's agenda until the issue is resolved. At least 10 days prior to each such SEOM meeting, the party concerned shall provide the SEOM with a status report in writing of its progress in the implementation of the findings and recommendations of panel and Appellate Body reports adopted by the SEOM.

ARTICLE 18

Compensation and the Suspension of Concessions

1. Compensation and the suspension of concessions or other obligations are temporary measures available in the event that the findings and recommendations of panel and Appellate Body reports adopted by the SEOM are not implemented within the period of 60 days or the longer time period as referred to in Article 17. However, neither compensation nor the suspension of concessions or other obligations is preferred to full implementation of a recommendation to bring a measure into conformity with the covered agreements. Compensation is voluntary and, if granted, shall be consistent with the covered agreements.

2. If the Member State concerned fails to bring the measure found to be inconsistent with a covered agreement into compliance therewith or otherwise comply with the findings and recommendations of panel and Appellate Body reports adopted by the SEOM within the period of 60 days or the longer time period as referred to in Article 17, such Member State shall, if

so requested, and no later than the expiry of the period of 60 days or the longer time period referred to in Article 17, enter into negotiations with any party having invoked the dispute settlement procedures, with a view to developing mutually acceptable compensation. If no satisfactory compensation has been agreed within 20 days after the date of expiry of the period of 60 days or the longer time period as referred to in Article 17, any party having invoked the dispute settlement procedures may request authorisation from the SEOM to suspend the application to the Member State concerned of concessions or other obligations under the covered agreements.

3. In considering what concessions or other obligations to suspend, the complaining party shall apply the following principles and procedures:

- (a) the general principle is that the complaining party should first seek to suspend concessions or other obligations with respect to the same sector(s) as that in which the panel or Appellate Body has found a violation or other nullification or impairment;
- (b) if that party considers that it is not practicable or effective to suspend concessions or other obligations with respect to the same sector(s), it may seek to suspend concessions or other obligations in other sector(s) under the same agreement;
- (c) if that party considers that it is not practicable or effective to suspend concessions or other obligations with respect to other sector(s) under the same agreement, and that the circumstances are serious enough, it may seek to suspend concessions or other obligations under another covered agreement;

- (d) in applying the above principles, that party shall take into account:
 - (i) the trade in the sector or under the agreement under which the panel or Appellate Body has found a violation or other nullification or impairment, and the importance of such trade to that party;
 - (ii) the broader economic elements related to the nullification or impairment and the broader economic consequences of the suspension of concessions or other obligations;
- (e) for purposes of this paragraph, "sector" means:
 - (i) with respect to goods, all goods;
 - (ii) with respect to services, a principal sector as identified in the current schedules of commitments under the ASEAN Framework Agreement on Services (hereinafter referred to as the "AFAS") or its successor;
- (f) for purposes of this paragraph, "agreement" means:
 - (i) with respect to goods, the agreements in relation to goods listed in Appendix I;
 - (ii) with respect to services, the AFAS or its successor;
 - (iii) any other covered agreement as defined in Article 1.

4. The level of the suspension of concessions or other obligations authorised by the SEOM shall be equivalent to the level of the nullification or impairment.

5. The SEOM shall not authorise suspension of concessions or other obligations if a covered agreement prohibits such suspension.

6. When the situation described in paragraph 2 occurs, the SEOM, upon request, shall grant authorisation to suspend concessions or other obligations within 30 days of the expiry of the 60-day period or the expiry of the longer time period as referred to in Article 17, unless the SEOM decides by consensus to reject the request. In the event that no meeting of the SEOM is scheduled or planned to enable authorisation to suspend concessions or other obligations within the 30-day period, the authorisation shall be done by circulation. A non-reply within the said 30-day period shall be considered as an acceptance of the authorisation. The authorisation process shall be completed within the 30-day period irrespective of whether it is settled at the SEOM or by circulation.

7. However, if the Member State concerned objects to the level of suspension proposed, or claims that the principles and procedures set forth in paragraph 3 have not been followed where a complaining party has requested authorisation to suspend concessions or other obligations pursuant to paragraph 3(b) or (c), the matter shall be referred to arbitration. Such arbitration shall be carried out by the original panel, if members are available, or by an arbitrator appointed by the Secretary-General of ASEAN and shall be completed within 60 days after the date of expiry of the 60-day period or the expiry of the longer time period as referred to in Article 17. Concessions or other obligations shall not be suspended during the course of the arbitration.

8. The arbitrator acting pursuant to paragraph 7 shall not examine the nature of the concessions or other obligations to be suspended but shall determine whether the level of such suspension is equivalent to the level of nullification or impairment. The arbitrator may also determine if the proposed suspension of concessions or other obligations is allowed under the covered agreement. However, if the matter referred to arbitration includes a claim that the principles and procedures set forth in paragraph 3 have not been followed, the arbitrator shall examine that claim. In the event the arbitrator determines that those principles and procedures have not been followed, the complaining party shall apply them consistent with paragraph 3. The parties to the dispute shall accept the arbitrator's decision as final and the parties concerned shall not seek a second arbitration. The SEOM shall be informed promptly of the decision of the arbitrator and shall, upon request, grant authorisation to suspend concessions or other obligations where the request is consistent with the decision of the arbitrator, unless the SEOM decides by consensus to reject the request.

9. The suspension of concessions or other obligations shall be temporary and shall only be applied until such time as the measure found to be inconsistent with a covered agreement has been removed, or the Member State that must implement recommendations and findings of the panel and Appellate Body reports adopted by the SEOM provides a solution to the nullification or impairment of benefits, or a mutually satisfactory solution is reached. In accordance with paragraph 6 of Article 17, the SEOM shall continue to keep under surveillance the implementation of recommendations and findings of the panel and Appellate Body reports adopted by the SEOM, including those cases where compensation has been provided or concessions or other obligations have been suspended but the recommendations to bring a measure into conformity with the covered agreements have not been implemented.

10. The dispute settlement provisions of the covered agreements may be invoked in respect of measures affecting their observance taken by regional or local governments or authorities within the territory of a Member State. When the SEOM has ruled that a provision of a covered agreement has not been observed, the responsible Member State shall take such reasonable measures as may be available to it to ensure its observance. The provisions of the covered agreements and this Protocol relating to compensation and suspension of concessions or other obligations shall apply in cases where it has not been possible to secure such observance.

ARTICLE 19

Arbitration

1. Expeditious arbitration within the ASEAN Economic Community as an alternative means of dispute settlement can facilitate the solution of certain disputes that concern issues that are clearly defined by both parties.
2. Except as otherwise provided in this Protocol, resort to arbitration shall be subject to mutual agreement of the parties, which shall agree on the procedures to be followed. Agreements to resort to arbitration shall be notified to all Member States sufficiently in advance of the actual commencement of the arbitration process.
3. Other Member States may become party to an arbitration proceeding only upon the agreement of the parties that have agreed to have recourse to arbitration. The parties to the proceeding shall agree to abide by the arbitration award. Arbitration awards shall be notified to the SEOM and other relevant ASEAN Sectoral Ministerial Bodies of the covered agreements where any Member State may raise any point relating thereto.

4. Articles 17 and 18 shall apply *mutatis mutandis* to arbitration awards.

ARTICLE 20

Fund

1. The ASEAN Dispute Settlement Mechanism Fund (hereinafter referred to as the “Fund”) shall be a revolving fund, separate from the ASEAN Secretariat’s operational budget. Any drawdown from the Fund shall be replenished by the parties to the dispute in line with the provision of paragraph 3 of Article 16. The Secretariat shall be responsible for administering the Fund.

2. The Fund shall be used to meet the expenses of the panels, the Appellate Body and any related administration costs of the Secretariat. All other expenses, including legal representation, incurred by any party to a dispute shall be borne by that party.

3. The operation and usage of the Fund shall apply in accordance with the Terms and Conditions as contained in Appendix V.

ARTICLE 21

Maximum Time-Frame

1. Unless otherwise agreed to by the parties to the dispute, the period from the date of establishment of the panel by the SEOM until the date the SEOM considers the panel or appellate report for adoption shall as a general rule not exceed nine months where the panel report is not appealed or 12 months where the report is appealed. Where either the panel or the Appellate Body has acted, pursuant to paragraph 2 of Article 10

or paragraph 5 of Article 14, to extend the time for providing its report, the additional time taken shall be added to the above periods.

2. Unless otherwise specified, any time periods provided for in this Protocol may be modified by mutual agreement of the parties to the dispute provided that any modification shall not prejudice the rights of the third parties pursuant to Article 13.

ARTICLE 22

Responsibilities of the Secretariat

1. The Secretariat shall have the responsibility of assisting the panels and the Appellate Body, especially on the legal, historical and the procedural aspects of the matters dealt with, and of providing secretarial and technical support.

2. The Secretariat shall assist the SEOM to monitor and maintain surveillance of the implementation of the findings and recommendations of the panel and Appellate Body reports adopted by it.

3. The Secretariat shall be the focal point to receive all documentations in relation to disputes and shall deal with them as appropriate.

4. While the Secretariat assists all Member States in respect of dispute settlement at their request, additional legal advice and assistance in respect of dispute settlement may be provided upon request to Member States as appropriate, in a manner ensuring the continued impartiality of the Secretariat.

Article 23

Special Procedures Involving Least-Developed Member States

1. At all stages of the determination of the causes of a dispute and of dispute settlement procedures involving a Least-Developed Member State, particular consideration shall be given to the special situation of Least-Developed Member States. In this regard, Member States shall exercise due restraint in raising matters under these procedures involving a Least-Developed Member State. If nullification or impairment is found to result from a measure taken by a Least-Developed Member State, complaining parties shall exercise due restraint in asking for compensation or seeking authorisation to suspend the application of concessions or other obligations pursuant to these procedures.

2. In dispute settlement cases involving a Least-Developed Member State, where a satisfactory solution has not been found in the course of consultations the Chair of the SEOM shall, upon request by a Least-Developed Member State offer his or her good offices, conciliation and mediation with a view to assisting the parties to settle the dispute, before a request for a panel is made. The Chair of the SEOM, in providing the above assistance, may consult any source which he or she deems appropriate.

ARTICLE 24

Venue for Proceedings

1. The venue for proceedings of the panels and the Appellate Body shall be the ASEAN Secretariat.

2. Notwithstanding the provisions of paragraph 1, panel and Appellate Body proceedings, apart from substantive meetings,

may be held at any venue which the panels and the Appellate Body consider appropriate in consultation with the parties to the dispute, having regard to the convenience and cost effectiveness of such venue.

ARTICLE 25

Depositary

This Protocol shall be deposited with the Secretary-General of ASEAN.

ARTICLE 26

Amendments

1. The provisions of this Protocol may be amended by mutual agreement of all Member States in writing.
2. Notwithstanding paragraph 1:
 - (a) Appendix I shall be administratively updated, as may be required from time to time, by the Secretariat in consultation with and endorsed by the SEOM;
 - (b) Appendices II, III and V may be amended subject to the endorsement of the SEOM; and
 - (c) Appendix IV may be amended by the Appellate Body, in consultation with the SEOM and the Secretary-General of ASEAN.
3. The Secretariat shall notify Member States whenever an amendment or update has been made to the Appendices.

ARTICLE 27

Final Provisions

1. The Appendices to this Protocol shall form an integral part of this Protocol.
2. This Protocol shall enter into force on the date on which the tenth Member State has notified the Depository of its completion of internal procedures necessary for the entry into force of this Protocol.
3. This Protocol shall replace the 2004 Protocol on EDSM and shall be applied only with respect to new requests for consultations under this Protocol made on or after the date of entry into force of this Protocol. With respect to disputes for which the request for consultations were made under the 2004 Protocol on EDSM, the 2004 Protocol on EDSM shall continue to apply.

IN WITNESS WHEREOF, the undersigned, being duly authorised thereto by their respective Governments, have signed this Protocol.

DONE at [City], [Country], this [Day] of [Month] in the Year _____, in a single copy in the English Language.

For the Government of Brunei Darussalam:

(NAME IN BOLD AND CAPS)
(Designation)

For the Government of the Kingdom of Cambodia:

(NAME IN BOLD AND CAPS)
(Designation)

For the Government of the Republic of Indonesia:

(NAME IN BOLD AND CAPS)
(Designation)

For the Government of the Lao People's Democratic Republic:

(NAME IN BOLD AND CAPS)
(Designation)

For the Government of Malaysia:

(NAME IN BOLD AND CAPS)
(Designation)

For the Government of the Republic of the Union of Myanmar:

(NAME IN BOLD AND CAPS)
(Designation)

For the Government of the Republic of the Philippines:

(NAME IN BOLD AND CAPS)
(Designation)

For the Government of the Republic of Singapore:

(NAME IN BOLD AND CAPS)
(Designation)

For the Government of the Kingdom of Thailand:

(NAME IN BOLD AND CAPS)
(Designation)

For the Government of the Socialist Republic of Viet Nam:

(NAME IN BOLD AND CAPS)
(Designation)

APPENDIX I

COVERED AGREEMENTS

1. Agreement on the ASEAN Food Security Reserve, New York, the United States of America, 4 October 1979.
2. Basic Agreement on ASEAN Industrial Projects, Kuala Lumpur, Malaysia, 6 March 1980.
3. Agreement on ASEAN Energy Cooperation, Manila, Philippines, 24 June 1986.
4. Agreement on the Preferential Shortlisting of ASEAN Contractors, Jakarta, Indonesia, 20 October 1986.
5. Framework Agreement on Enhancing ASEAN Economic Cooperation, Singapore, 28 January 1992.
6. ASEAN Framework Agreement on Services, Bangkok, Thailand, 15 December 1995.
7. Protocol Amending the Agreement on ASEAN Energy Cooperation, Bangkok, Thailand, 15 December 1995.
8. Protocol Amending the Agreement on the ASEAN Energy Cooperation, Kuala Lumpur, Malaysia, 23 July 1997.
9. 2nd Protocol to Amend the Agreement on the ASEAN Food Security Reserve, Subang Jaya, Malaysia, 23 July 1997.
10. Protocol to Implement the Initial Package of Commitments under the ASEAN Framework Agreement on Services, Kuala Lumpur, Malaysia, 15 December 1997.
11. Agreement on the Establishment of the ASEAN Center for Energy, Manila, Philippines, 22 May 1998.
12. ASEAN Framework Agreement on Mutual Recognition Arrangement (MRAs), Ha Noi, Viet Nam, 16 December 1998.
13. Protocol to Implement the Second Package of Commitments under the ASEAN Framework Agreement on Services, Ha Noi, Viet Nam, 16 December 1998.

14. ASEAN Framework Agreement on the Facilitation of Goods in Transit, Ha Noi, Viet Nam, 16 December 1998.
15. Protocol 3 Types and Quantity of Road Vehicles, Hanoi, Viet Nam, 15 September 1999.
16. Protocol 4 Technical Requirements of Vehicles, Hanoi, Viet Nam, 15 September 1999.
17. Protocol 8 Sanitary and Phytosanitary Measures to Implement the ASEAN Framework Agreement on the Facilitation of Goods in Transit, Phnom Penh, Cambodia, 27 October 2000.
18. Protocol 5: ASEAN Scheme of Compulsory Motor Vehicle Insurance, Kuala Lumpur, Malaysia, 8 April 2001.
19. Protocol to Implement the Third Package of Commitments under the ASEAN Framework Agreement Services, Ha Noi, Viet Nam, 31 December 2001.
20. ASEAN Sectoral Mutual Recognition Arrangement for Electrical and Electronic Equipment, Bangkok, Thailand, 5 April 2002.
21. ASEAN Memorandum of Understanding on the Trans-ASEAN Gas Pipeline Project, Bali, Indonesia, 5 July 2002.
22. ASEAN Tourism Agreement, Phnom Penh, Cambodia, 4 November 2002.
23. Protocol Governing the Implementation of the ASEAN Harmonized Tariff Nomenclature, Makati, Philippines, 7 August 2003.
24. Agreement on the ASEAN Harmonized Cosmetic Regulatory Scheme, Phnom Penh, Cambodia, 2 September 2003.
25. Protocol to Amend the ASEAN Framework Agreement on Services, Phnom Penh, Cambodia, 2 September 2003.
26. Protocol to Amend the Protocol Governing the Implementation of the ASEAN Harmonised Tariff Nomenclature, Jeju Island, Korea, 15 May 2004.
27. Protocol to Implement the Fourth Package of Commitments on Air Transport Services under the ASEAN Framework Agreement on Services, Phnom Penh, Cambodia, 23 November 2004.

28. ASEAN Framework Agreement for the Integration of Priority Sectors, Vientiane, Lao PDR, 29 November 2004.
29. ASEAN Sectoral Integration Protocol for e-ASEAN, Vientiane, Lao PDR, 29 November 2004.
30. ASEAN Sectoral Integration Protocol for Tourism, Vientiane, Lao PDR, 29 November 2004.
31. ASEAN Sectoral Integration Protocol for Air Travel, Vientiane, Lao PDR, 29 November 2004.
32. ASEAN Sectoral Integration Protocol for Electronics, Vientiane, Lao PDR, 29 November 2004.
33. ASEAN Sectoral Integration Protocol for Fisheries, Vientiane, Lao PDR, 29 November 2004.
34. ASEAN Sectoral Integration Protocol for Health Care, Vientiane, Lao PDR, 29 November 2004.
35. ASEAN Sectoral Integration Protocol for Rubber-Based Products, Vientiane, Lao PDR, 29 November 2004.
36. ASEAN Sectoral Integration Protocol for Wood-Based Products, Vientiane, Lao PDR, 29 November 2004.
37. ASEAN Sectoral Integration Protocol for Textiles and Apparel Products, Vientiane, Lao PDR, 29 November 2004.
38. ASEAN Sectoral Integration Protocol for Agro-Based Products, Vientiane, Lao PDR 29 November 2004.
39. ASEAN Sectoral Integration Protocol for Automotives, Vientiane, Lao PDR, 29 November 2004.
40. Protocol to Implement the Third Package of Commitments on Financial Services under the ASEAN Framework Agreement on Services, Vientiane, Lao PDR, 6 April 2005.
41. ASEAN Framework Agreement on Multimodal Transport, Vientiane, Lao PDR, 17 November 2005.
42. ASEAN Mutual Recognition Arrangement on Engineering Services, Kuala Lumpur, Malaysia, 9 December 2005.

43. Agreement on the ASEAN Harmonized Electrical and Electronic Equipment (EEE) Regulatory Regime, Kuala Lumpur, Malaysia, 9 December 2005.
44. Agreement to Establish and Implement the ASEAN Single Window, Kuala Lumpur, Malaysia, 9 December 2005.
45. ASEAN Mutual Recognition Arrangement on Nursing Services, Cebu, Philippines, 8 December 2006.
46. Protocol to Implement the Fifth Package of Commitments under the ASEAN Framework Agreement on Services, Cebu, Philippines, 8 December 2006.
47. ASEAN Framework (Amendment) Agreement for the Integration of Priority Sectors, Cebu, Philippines, 8 December 2006.
48. ASEAN Sectoral Integration (Amendment) Protocol for Priority Sectors, Cebu, Philippines, 8 December 2006.
49. Protocol to Establish and Implement the ASEAN Single Window, 20 December 2006.
50. Protocol 1: Designation of Transit Transport Routes and Facilities, Bangkok, Thailand, 8 February 2007.
51. Protocol to Implement the Fifth Package of Commitments on Air Transport Services under the ASEAN Framework Agreement on Services, Bangkok, Thailand, 8 February 2007.
52. Protocol to Provide Special Consideration for Rice and Sugar, Makati, Philippines, 23 August 2007.
53. ASEAN Sectoral Integration Protocol for the Logistics Services Sector, Makati, Philippines, 24 August 2007.
54. Protocol to Amend Article 3 of the ASEAN Framework (Amendment) Agreement for the Integration of Priority Sectors, Makati, Philippines, 24 August 2007.
55. ASEAN Mutual Recognition Arrangement on Architectural Services, Singapore, 19 November 2007.
56. ASEAN Framework Arrangement for the Mutual Recognition of Surveying Qualifications, Singapore, 19 November 2007.

57. Protocol to Implement the Sixth Package of Commitments under the ASEAN Framework Agreement on Services, Singapore, 19 November 2007.
58. Protocol to Implement the Fourth Package of Commitments on Financial Services under the ASEAN Framework Agreement on Services, Da Nang, Viet Nam, 4 April 2008.
59. ASEAN Mutual Recognition Arrangement on Medical Practitioners, Cha-am, Thailand, 26 February 2009.
60. ASEAN Mutual Recognition Arrangement on Dental Practitioners, Cha-am, Thailand, 26 February 2009.
61. ASEAN Mutual Recognition Arrangement Framework on Accountancy Services, Cha-am, Thailand, 26 February 2009.
62. ASEAN Trade in Goods Agreement, Cha-am, Thailand, 26 February 2009.
63. ASEAN Comprehensive Investment Agreement, Cha-am, Thailand, 26 February 2009.
64. Protocol to Implement the Seventh Package of Commitments under the ASEAN Framework Agreement on Services, Cha-am, Thailand, 26 February 2009.
65. ASEAN Petroleum Security Agreement, Cha-am, Thailand, 1 March 2009.
66. ASEAN Sectoral Mutual Recognition Arrangement (MRA) for Good Manufacturing Practice (GMP) Inspection of Manufacturers of Medicinal Products, Pattaya, Thailand, 10 April 2009.
67. ASEAN Multilateral Agreement on Full Liberalisation of Air Freight Services, Manila, Philippines, 20 May 2009.
68. Protocol 1 on Unlimited Third, Fourth and Fifth Freedom Traffic Rights among Designated Points in ASEAN, Manila, Philippines, 20 May 2009.
69. Protocol 2 on Unlimited Third, Fourth and Fifth Freedom Traffic Rights among All Points with International Airports in ASEAN, Manila, Philippines, 20 May 2009.

70. ASEAN Multilateral Agreement on Air Services, Manila, Philippines, 20 May 2009.
71. Protocol 1 on Unlimited Third and Fourth Freedom Traffic Rights within the ASEAN Sub-Region, Manila, Philippines, 20 May 2009.
72. Protocol 2 on Unlimited Fifth Freedom Traffic Rights within the ASEAN Sub-Region, Manila, Philippines, 20 May 2009.
73. Protocol 3 on Unlimited Third and Fourth Freedom Traffic Rights between the ASEAN Sub-Regions, Manila, Philippines, 20 May 2009.
74. Protocol 4 on Unlimited Fifth Freedom Traffic Rights between the ASEAN Sub-Regions, Manila, Philippines, 20 May 2009.
75. Protocol 5 on Unlimited Third and Fourth Freedom Traffic Rights between ASEAN Capital Cities, Manila, Philippines, 20 May 2009.
76. Protocol 6 on Unlimited Fifth Freedom Traffic Rights between ASEAN Capital Cities, Manila, Philippines, 20 May 2009.
77. Protocol to Implement the Sixth Package of Commitments on Air Transport Services under the ASEAN Framework Agreement on Services, Ha Noi, Viet Nam, 10 December 2009.
78. ASEAN Framework Agreement on the Facilitation of Inter-State Transport, Manila, Philippines, 10 December 2009.
79. Second Protocol to Amend the Protocol Governing the Implementation of the ASEAN Harmonised Tariff Nomenclature, Nha Trang, Viet Nam, 8 April 2010.
80. Protocol to Implement the Eight Package of Commitments under the ASEAN Framework Agreement on Services, Ha Noi, Viet Nam, 28 October 2010.
81. Protocol to Amend the Protocol to Provide Special Consideration for Rice and Sugar, Ha Noi, Viet Nam, 28 October 2010.
82. Protocol 1 on Unlimited Third and Fourth Freedom Traffic Rights between any ASEAN Cities, Bandar Seri Begawan, Brunei Darussalam, 12 November 2010.

83. ASEAN Multilateral Agreement on Full Liberalisation of Passengers Air Services, Bandar Seri Begawan, Brunei Darussalam, 12 November 2010.
84. Protocol 2 on Unlimited Fifth Freedom Traffic Rights between any ASEAN Cities, Bandar Seri Begawan, Brunei Darussalam, 12 November 2010.
85. Protocol to Implement the Fifth Package of Commitments on Financial Services under the ASEAN Framework Agreement on Services, Ha Noi, Viet Nam, 4 May 2011.
86. Protocol to Implement the Seventh Package of Commitments on Air Transport under the ASEAN Framework Agreement on Services, Phnom Penh, Cambodia, 16 December 2011.
87. ASEAN Agreement on Customs, Phnom Penh, Cambodia, 30 March 2012.
88. ASEAN Agreement on the Movement of Natural Persons, Phnom Penh, Cambodia, 19 November 2012.
89. ASEAN Mutual Recognition Arrangement on Tourism Professionals, Bangkok, Thailand, 9 November 2012.
90. Protocol to Amend Certain ASEAN Economic Agreements related to Trade in Goods, Ha Noi, Viet Nam, 8 March 2013.
91. Instrument of Extension of the ASEAN Memorandum of Understanding on the Trans-ASEAN Gas Pipeline Project, Bali, Indonesia, 25 September 2013.
92. Protocol to Amend the Agreement on the Establishment of the ASEAN Centre for Energy, Bali, Indonesia, 25 September 2013.
93. Protocol to Implement the Eighth Package of Commitments on Air Transport Services under the ASEAN Framework Agreement on Services, Pakse, Lao PDR, 20 December 2013.
94. Protocol to Amend the ASEAN Comprehensive Investment Agreement, Nay Pyi Taw, Myanmar, 26 August 2014.
95. ASEAN Mutual Recognition Arrangement on Accountancy Services, Nay Pyi Taw, Myanmar, 13 November 2014.

96. ASEAN Agreement on Medical Device Directive, Bangkok, Thailand, 21 November 2014.
97. Protocol 7 Customs Transit System, Bangkok, Thailand, 24 February 2015.
98. Protocol to Implement the Sixth Package of Commitments on Financial Services under the ASEAN Framework Agreement on Services, Kuala Lumpur, Malaysia, 20 March 2015.
99. Protocol on the Legal Framework to Implement the ASEAN Single Window, Ha Noi, Viet Nam, 4 September 2015.
100. Protocol to Implement the Ninth Package of Commitments under the ASEAN Framework Agreement on Services, Makati, Philippines, 27 November 2015.
101. Protocol to Implement the Seventh Package of Commitments on Financial Services under the ASEAN Framework Agreement on Services, Ha Noi, Viet Nam, 23 June 2016.
102. Protocol 3 on Domestic Code-Share Rights between Points Within the Territory of any ASEAN Member States, Singapore, 13 October 2017.
103. ASEAN Mutual Recognition Arrangement for Bioequivalence Study Reports of Generic Medicinal Products, Manila, Philippines, 2 November 2017.
104. ASEAN Sectoral Mutual Recognition Arrangement for Inspection and Certification Systems on Food Hygiene for Prepared Foodstuff Products, Singapore, 27 April 2018.
105. Protocol to Implement the Tenth Package of Commitments under the ASEAN Framework Agreement on Services, Singapore, 11 November 2018.

APPENDIX II

RULES OF CONDUCT

These rules of conduct are designed to maintain the integrity, impartiality and confidentiality of proceedings conducted under the Protocol thereby enhancing confidence under the Protocol.

I. Governing Principle

Each person covered by these Rules (as defined in paragraph III:1 and hereinafter called "covered person") shall be independent and impartial, shall avoid direct or indirect conflicts of interest and shall respect the confidentiality of proceedings of bodies pursuant to the dispute settlement mechanism, so that through the observance of such standards of conduct the integrity and impartiality of that mechanism are preserved. These Rules shall in no way modify the rights and obligations of Member States under the Protocol nor the rules and procedures therein.

II. Observance of the Governing Principle

1. To ensure the observance of the Governing Principle, each covered person is expected to:

- (a) adhere strictly to the provisions of the Protocol;
- (b) disclose the existence or development of any interest, relationship or matter that that person could reasonably be expected to know and that is likely to affect, or give rise to justifiable doubts as to, that person's independence or impartiality; and
- (c) take due care in the performance of their duties to fulfil these expectations, including through avoidance of any direct or indirect conflicts of interest in respect of the subject matter of the proceedings.

2. Pursuant to the Governing Principle, each covered person, shall be independent and impartial, and shall maintain confidentiality. Moreover, such persons shall consider only issues raised in, and necessary to fulfil their responsibilities within, the dispute settlement proceeding and shall not delegate this responsibility to any other person. Such person shall not incur any obligation or accept any benefit that would in any way interfere with, or which could give rise to, justifiable doubts as to the proper performance of that person's dispute settlement duties.

III. Scope

1. These Rules shall apply, as specified in the text, to each person serving:
 - (a) on a panel;
 - (b) on the Appellate Body;
 - (c) as an arbitrator pursuant to the provisions mentioned in paragraphs 7 and 8 of Article 18 of the Protocol; or
 - (d) as an expert participating in the dispute settlement mechanism pursuant to paragraph 5 of Article 10 of the Protocol.

These Rules shall also apply, as specified in this text, to those members of the Secretariat called upon to assist the panel and the Appellate Body in accordance with Article 22 of the Protocol or to assist in formal arbitration proceedings pursuant to paragraphs 7 and 8 of Article 18 of the Protocol.

2. The application of these Rules shall not in any way impede the Secretariat's discharge of its responsibility to continue to respond to Member States' requests for assistance and information.

IV. Self-Disclosure Requirements by Covered Persons

1. (a) Each person requested to serve on a panel, on the Appellate Body, as an arbitrator, or as an expert shall, at the time of the request, receive from the Secretariat these Rules, which include an Illustrative List at Annex 1 of examples of the matters subject to disclosure.

(b) Any member of the Secretariat described in paragraph III:1, who may expect to be called upon to assist in a dispute shall be familiar with these Rules.

2. As set out in paragraph IV:4, all covered persons described in paragraph IV:1 shall disclose any information that could reasonably be expected to be known to them at the time which, coming within the scope of the Governing Principle, is likely to affect or give rise to justifiable doubts as to their independence or impartiality. These disclosures include the type of information described in the Illustrative List at Annex 1, if relevant.

3. These disclosure requirements shall not extend to the identification of matters whose relevance to the issues to be considered in the proceedings would be insignificant. They shall take into account the need to respect the personal privacy of those to whom these Rules apply and shall not be so administratively burdensome as to make it impracticable for otherwise

qualified persons to serve on panels, the Appellate Body, or in other dispute settlement roles.

4. (a) All panelists, arbitrators and experts, prior to confirmation of their appointment, shall complete the form at Annex 2. Such information would be disclosed to the SEOM for consideration by the parties to the dispute.

(b) (i) Persons serving on the Appellate Body who, through rotation, are selected to hear the appeal of a particular panel case, shall review the factual portion of the panel report and complete the form at Annex 2. Such information would be disclosed to the Appellate Body for its consideration whether the member concerned should hear a particular appeal.

(ii) The staff members of the Secretariat shall disclose any relevant matter to the Appellate Body, for its consideration in deciding on the assignment of staff to assist in a particular appeal.

(c) When considered to assist in a dispute, members of the Secretariat shall disclose to the Secretary-General of ASEAN the information required under paragraph IV:2 and any other relevant information required under the ASEAN Secretariat Staff Regulations.

5. During a dispute, each covered person shall also disclose any new information relevant to paragraph IV:2 at the earliest time they become aware of it.

6. The SEOM, Appellate Body, the Secretariat, parties to the dispute, and other individuals involved in the dispute settlement mechanism shall maintain the confidentiality of any information revealed through this disclosure process, even after the panel or appellate review process and its enforcement procedures, if any, are completed.

V. Confidentiality

1. Each covered person shall at all times maintain the confidentiality of dispute settlement deliberations and proceedings together with any information identified by a party as confidential. No covered person shall at any time use such information acquired during such deliberations and proceedings to gain personal advantage or advantage for others.

2. During the proceedings, no covered person shall engage in *ex parte* contacts concerning matters under consideration. Subject to paragraph V:1, no covered person shall make any statements on such proceedings or the issues in dispute in which that person is participating, until the report of the panel or the Appellate Body has been declassified.

VI. Procedures Concerning Subsequent Disclosure and Possible Material Violations

1. Any party to a dispute, conducted pursuant to the Protocol, who possesses or comes into possession of evidence of a material violation of the obligations of independence, impartiality or confidentiality or the avoidance of direct or indirect conflicts of interest by covered persons which may impair the integrity, impartiality or confidentiality of the dispute settlement mechanism, shall at the earliest possible time and on a confidential basis, submit such evidence to the SEOM, the Secretary-General of ASEAN or the Appellate Body, as appropriate according to the respective procedures detailed in paragraphs VI:5 to VI:17, in a written statement specifying the relevant facts and circumstances. Other Member States who possess or come into possession of such evidence, may provide such evidence to the parties to the dispute in the interest of maintaining the integrity and impartiality of the dispute settlement mechanism.

2. When evidence as described in paragraph VI:1 is based on an alleged failure of a covered person to disclose a relevant interest, relationship or matter, that failure to disclose, as such, shall not be a sufficient ground for disqualification unless there is also evidence of a material violation of the obligations of independence, impartiality, confidentiality or the avoidance of direct or indirect conflicts of interests and that the integrity, impartiality or confidentiality of the dispute settlement mechanism would be impaired thereby.

3. When such evidence is not provided at the earliest practicable time, the party submitting the evidence shall explain why it did not do so earlier and this explanation shall be taken into account in the procedures initiated in paragraph VI:1.

4. Following the submission of such evidence to the SEOM, the Secretary-General of ASEAN or the Appellate Body, as specified below, the procedures outlined in paragraphs VI:5 to VI:17 shall be completed within 15 working days.

Panelists, Arbitrators, Experts

5. If the covered person who is the subject of the evidence is a panelist, an arbitrator or an expert, the party shall provide such evidence to the SEOM.

6. Upon receipt of the evidence referred to in paragraphs VI:1 and VI:2, the SEOM shall forthwith provide the evidence to the person who is the subject of such evidence, for consideration by the latter.

7. If, after having consulted with the person concerned, the matter is not resolved, the SEOM shall forthwith provide all the evidence, and any additional information from the person concerned, to the parties to the

dispute. If the person concerned resigns, the SEOM shall inform the parties to the dispute and, as the case may be, the panelists, the arbitrator(s) or experts.

8. In all cases, the SEOM, in consultation with the Secretary-General of ASEAN and after having provided a reasonable opportunity for the views of the person concerned and the parties to the dispute to be heard, would decide whether a material violation of these Rules as referred to in paragraphs VI:1 and VI:2 has occurred. Where the parties to the dispute agree that a material violation of these Rules has occurred, it would be expected that, consistent with maintaining the integrity of the dispute settlement mechanism, the disqualification of the person concerned would be confirmed.

9. The person who is the subject of the evidence shall continue to participate in the consideration of the dispute unless it is decided that a material violation of these Rules has occurred.

10. The SEOM shall thereafter take the necessary steps for the appointment of the person who is the subject of the evidence to be formally revoked, or excused from the dispute as the case may be, as of that time.

Secretariat

11. If the covered person who is the subject of the evidence is a staff member of the Secretariat, the party shall only provide the evidence to the Secretary-General of ASEAN, who shall forthwith provide the evidence to the person who is the subject of such evidence and shall further inform the other party or parties to the dispute, and the panel or the Appellate Body, as appropriate.

12. It shall be for the Secretary-General of ASEAN to take any appropriate action in accordance with the ASEAN Secretariat Staff Regulations.

13. The Secretary-General of ASEAN shall inform the parties to the dispute, the panel and the SEOM of his decision, together with relevant supporting information.

Appellate Body

14. If the covered person who is the subject of the evidence is a member of the Appellate Body, the party shall provide the evidence to the other party to the dispute and the evidence shall thereafter be provided to the Appellate Body.

15. Upon receipt of the evidence referred to in paragraphs VI:1 and VI:2, the Appellate Body shall forthwith provide it to the person who is the subject of such evidence, for consideration by the latter.

16. It shall be for the Appellate Body to take any appropriate action after having provided a reasonable opportunity for the views of the person concerned and the parties to the dispute to be heard.

17. The Appellate Body shall inform the parties to the dispute and the SEOM of its decision, together with relevant supporting information.

18. Following completion of the procedures in paragraphs VI:5 to VI:17, if the appointment of a covered person, other than a member of the Appellate Body, is revoked or that person is excused or resigns, the procedures specified in the Protocol for initial appointment shall be followed for appointment of a replacement, but the time-periods shall not exceed half those specified in the Protocol, and the timelines in relation to panel and Appellate Body proceedings are maintained. The member of the Appellate Body who, under that Body's rules, would next be selected through rotation to consider the dispute, would automatically be assigned to the appeal. The panel, members of the Appellate Body hearing the appeal, or the arbitrator, as the case may be, may then decide after consulting with the parties to the dispute, on any necessary modifications to their working procedures or proposed timetable.

19. All covered persons and Member States concerned shall resolve matters involving possible material violations of these Rules as expeditiously as possible so as not to delay the completion of proceedings, as provided in the Protocol.

20. Except to the extent strictly necessary to carry out this decision, all information concerning possible or actual material violations of these Rules shall be kept confidential.

VII. Review

These Rules may be reviewed, if necessary.

ANNEX 1

ILLUSTRATIVE LIST OF INFORMATION TO BE DISCLOSED

This list contains examples of information of the type that a person called upon to serve in a dispute should disclose pursuant to the Rules of Conduct for the ASEAN Protocol on Enhanced Dispute Settlement Mechanism.

Each covered person, as defined in paragraph III:1 of these Rules has a continuing duty to disclose the information described in paragraph IV:2 of these Rules which may include the following:

- (a) financial interests (e.g. investments, loans, shares, interests, other debts); business interests (e.g. directorship or other contractual interests); and property interests relevant to the dispute in question;
- (b) professional interests (e.g. a past or present relationship with private clients, or any interests the person may have in domestic or international proceedings, and their implications, where these involve issues similar to those addressed in the dispute in question);
- (c) other active interests (e.g. active participation in public interest groups or other organisations which may have a declared agenda relevant to the dispute in question);
- (d) considered statements of personal opinion on issues relevant to the dispute in question (e.g. publications, public statements); and
- (e) employment or family interests (e.g. the possibility of any indirect advantage or any likelihood of pressure which could arise from their employer, business associates or immediate family members).

ANNEX 2

Dispute Number: _____

ASSOCIATION OF SOUTHEAST ASIAN NATIONS

DISCLOSURE FORM

I have read the ASEAN Protocol on Enhanced Dispute Settlement Mechanism (Protocol) and the Rules of Conduct in Appendix II of the Protocol. I understand my continuing duty, while participating in the dispute settlement mechanism, and until such time as the ASEAN Senior Economic Officials Meeting (SEOM) makes a decision on adoption of a report relating to the proceeding or notes its settlement, to disclose herewith and in future any information likely to affect my independence or impartiality, or which could give rise to justifiable doubts as to the integrity and impartiality of the dispute settlement mechanism; and to respect my obligations regarding the confidentiality of dispute settlement proceedings.

Signed:

Dated:

APPENDIX III

WORKING PROCEDURES OF THE PANEL

Panel Proceedings

In its proceedings the panel shall follow the relevant provisions of the Protocol. In addition, the following working procedures shall apply.

1. The panel shall meet in closed session. The parties to the dispute, and interested parties, shall be present at the meetings only when invited by the panel to appear before it.
2. The deliberations of the panel and the documents submitted to it shall be kept confidential. Nothing in the Protocol shall preclude a party to a dispute from disclosing statements of its own positions to the public. Member States shall treat as confidential information submitted by another Member State to the panel which that Member State has designated as confidential. Where a party to a dispute submits a confidential version of its written submissions to the panel, it shall also, upon request of a Member State, provide a non-confidential summary of the information contained in its submissions that could be disclosed to the public.
3. Before the first substantive meeting of the panel with the parties, the parties to the dispute shall transmit to the panel written submissions in which they present the facts of the case and their arguments.
4. At its first substantive meeting with the parties, the panel shall ask the party which has brought the complaint to present its case. Subsequently, and still at the same meeting, the party against which the complaint has been brought shall be asked to present its point of view.
5. All third parties which have notified their interest in the dispute to the SEOM shall be invited in writing to present their views during a session of the first substantive meeting of the panel set aside for that purpose. All such third parties may be present during the entirety of this session.
6. Formal rebuttals shall be made at a second substantive meeting of the panel. The party complained against shall have the right to take the floor first to be followed by the complaining party. The

parties shall submit, prior to that meeting, written rebuttals to the panel.

7. The panel may at any time put questions to the parties and ask them for explanations either in the course of a meeting with the parties or in writing.
8. The parties to the dispute and any third party invited to present its views in accordance with Article 13 shall make available to the panel a written version of their oral statements.
9. In the interest of full transparency, the presentations, rebuttals and statements referred to in paragraphs 5 to 8 shall be made in the presence of the parties. Moreover, each party's written submissions, including any comments on the descriptive part of the report and responses to questions put by the panel, shall be made available to the other party or parties.
10. Any additional procedures specific to the panel.

APPENDIX IV

WORKING PROCEDURES FOR APPELLATE REVIEW

Definitions

1. In these *Working Procedures for Appellate Review*,

"appellant" means any party to the dispute that has filed a Notice of Appeal pursuant to Rule 20;

"appellate report" means an Appellate Body report as described in Article 14 of the Protocol;

"appellee" means any party to the dispute that has filed a submission pursuant to Rule 22 or paragraph 4 of Rule 23;

"consensus" a decision is deemed to be made by consensus if no Member formally objects to it;

"division" means the three Members who are selected to serve on any one appeal in accordance with paragraph 1 of Article 14 of the Protocol and paragraph 2 of Rule 6;

"documents" means the Notice of Appeal, any Notice of Other Appeal and the submissions and other written statements presented by the participants or third participants;

"Member" means a Member of the Appellate Body who has been appointed by the AEM in accordance with Article 14 of the Protocol;

"other appellant" means any party to the dispute that has filed a Notice of Other Appeal pursuant to paragraph 1 of Rule 23;

"participant" means any party to the dispute that has filed a Notice of Appeal pursuant to Rule 20, a Notice of Other Appeal pursuant to Rule 23 or a submission pursuant to Rule 22 or paragraph 4 of Rule 23;

"party to the dispute" means any Member State who was a complaining or defending party in the panel dispute, but does not include a third party;

"proof of service" means a letter or other written acknowledgement that a document has been delivered, as required, to the parties to the dispute, participants, third parties or third participants, as the case may be;

"Rules" means these Working Procedures for Appellate Review;

"Rules of Conduct" means the Rules of Conduct in Appendix II of the Protocol;

"Secretariat" means the ASEAN Secretariat;

"Secretary-General" means the Secretary-General of ASEAN;

"service address" means the address of the party to the dispute, participant, third party or third participant notified to the Secretariat and to all Member States for the purposes of these Working Procedures;

"third participant" means any third party that has filed a written submission pursuant to paragraph 1 of Rule 25; or any third party that appears at the oral hearing, whether or not it makes an oral statement at that hearing;

"third party" means any Member State who has notified the SEOM of its substantial interest in the matter before the panel pursuant to paragraph 2 of Article 13 of the Protocol;

"WTO" means the World Trade Organization.

PART I

MEMBERS

Duties and Responsibilities

2. (1) A Member shall abide by the terms and conditions of the Protocol, these Rules and any decisions of the SEOM affecting the Appellate Body.
- (2) During his/her term, a Member shall not:
 - (a) accept any employment; or
 - (b) pursue any professional activitythat is inconsistent with his/her duties and responsibilities.
- (3) A Member shall exercise his/her office without accepting or seeking instructions from any international, governmental, or non-governmental organisation or any private source.
- (4) A Member shall be available at all times and on short notice.

Decision-Making

3. (1) In accordance with paragraph 1 of Article 14 of the Protocol, decisions relating to an appeal shall be taken solely by the division assigned to that appeal. Other decisions shall be taken by the Appellate Body as a whole.
- (2) The Appellate Body and its divisions shall make every effort to take their decisions by consensus. Where a decision cannot be arrived at by consensus, the matter at issue shall be decided by a majority vote.

Collegiality

4. (1) To ensure consistency and coherence in decision-making, and to draw on the individual and collective expertise of the Members, the Members shall convene once a year to discuss matters of policy, practice and procedure.

- (2) The Members shall stay abreast of dispute settlement activities and other relevant activities of the WTO and ASEAN and, in particular, each Member shall receive all documents filed in an appeal.
- (3) In accordance with the objectives set out in paragraph 1, the division responsible for deciding each appeal shall exchange views with the other Members before the division finalises the appellate report for circulation to the Member States. This paragraph is subject to paragraphs 2 and 3 of Rule 11.
- (4) Nothing in these Rules shall be interpreted as interfering with a division's full authority and freedom to hear and decide an appeal assigned to it in accordance with paragraph 1 of Article 14 of the Protocol.

Chair

5. (1) There shall be a Chair of the Appellate Body who shall be elected by the Members through correspondence.
- (2) The term of office of the Chair of the Appellate Body shall be one year. The Appellate Body Members may decide to extend the term of office for an additional period of up to one year. However, in order to ensure rotation of the Chair, no Member shall serve as Chair for more than two consecutive terms.
- (3) The Chair shall be responsible for the overall direction of the Appellate Body business, such as:
 - (a) the supervision of the internal functioning of the Appellate Body; and
 - (b) any such other duties as the Members may agree to entrust to him/her.
- (4) Where the office of the Chair becomes vacant due to permanent incapacity as a result of illness or death or by resignation or expiration of his/her term, the Members shall elect a new Chair who shall serve a full term in accordance with paragraph 2.
- (5) In the event of a temporary absence or incapacity of the Chair, the Appellate Body shall authorise another Member to act as Chair *ad interim*, and the Member so authorised shall temporarily exercise all

the powers, duties and functions of the Chair until the Chair is capable of resuming his/her functions.

Divisions

6. (1) In accordance with paragraph 1 of Article 14 of the Protocol, a division consisting of three Members shall be established to hear and decide an appeal.
- (2) The Members constituting a division shall be selected on the basis of rotation, while taking into account the principles of random selection, unpredictability and opportunity for all Members to serve regardless of their national origin.
- (3) A Member selected pursuant to paragraph 2 to serve on a division shall serve on that division, unless:
 - (a) he/she is excused from that division pursuant to Rules 9 or 10;
 - (b) he/she has notified the Chair and the Presiding Member that he/she is prevented from serving on the division because of illness or other serious reasons pursuant to Rule 12; or
 - (c) he/she has notified his/her intentions to resign pursuant to Rule 14.

Presiding Member of the Division

7. (1) Each division shall have a Presiding Member, who shall be elected by the Members of that division.
- (2) The responsibilities of the Presiding Member shall include:
 - (a) coordinating the overall conduct of the appeal proceeding;
 - (b) chairing all oral hearings and meetings related to that appeal;
and
 - (c) coordinating the drafting of the appellate report.
- (3) In the event that a Presiding Member becomes incapable of performing his/her duties, the other Members serving on that division

and the Member selected as a replacement pursuant to Rule 13 shall elect one of their number to act as the Presiding Member.

Rules of Conduct

8. The Rules of Conduct shall be deemed to have been adopted by the Appellate Body once it is established.
9.
 - (1) Upon the filing of a Notice of Appeal, each Member shall take the steps set out in paragraph IV:4(b)(i) of the Rules of Conduct, and a Member may consult with the other Members prior to completing the disclosure form.
 - (2) Upon the filing of a Notice of Appeal, the staff of the Secretariat assigned to that appeal shall take the steps set out in paragraph IV:4(b)(ii) of the Rules of Conduct.
 - (3) Where information has been submitted pursuant to paragraph IV:4(b)(i) or (ii) of the Rules of Conduct, the Appellate Body shall consider whether further action is necessary.
 - (4) As a result of the Appellate Body's consideration of the matter pursuant to paragraph IV:3 of the Rules of Conduct, the Member or the staff member concerned may continue to be assigned to the division or may be excused from the division.
10.
 - (1) Where evidence of a material violation is filed by a participant pursuant to paragraph VI of the Rules of Conduct, such evidence shall be confidential and shall be supported by affidavits made by persons having actual knowledge or a reasonable belief as to the truth of the facts stated.
 - (2) Any evidence filed pursuant to paragraph VI:1 of the Rules of Conduct shall be filed at the earliest practicable time: that is, forthwith after the participant submitting it knew or reasonably could have known of the facts supporting it. In no case shall such evidence be filed after the appellate report is circulated to the Member States.
 - (3) Where a participant fails to submit such evidence at the earliest practicable time, it shall file an explanation in writing of the reasons why it did not do so earlier, and the Appellate Body may decide to consider or not to consider such evidence, as appropriate.

- (4) While taking fully into account paragraph 5 of Article 14 of the Protocol, where evidence has been filed pursuant to paragraph VI of the Rules of Conduct, an appeal shall be suspended for 15 days or until the procedure referred to in paragraph VI:14-16 of the Rules of Conduct is completed, whichever is earlier.
 - (5) As a result of the procedure referred to in paragraph VI:14-16 of the Rules of Conduct, the Appellate Body may decide to dismiss the allegation, to excuse the Member or the staff member concerned from being assigned to the division or make such other order as it deems necessary in accordance with paragraph VI of the Rules of Conduct.
11. (1) A Member who has submitted a disclosure form with information attached pursuant to paragraph IV:4(b)(i) of the Rules of Conduct-or is the subject of evidence of a material violation pursuant to paragraph VI:1 of the Rules of Conduct, shall not participate in any decision taken pursuant to paragraph 4 of Rule 9 or paragraph 5 of Rule 10.
- (2) A Member who is excused from a division pursuant to paragraph 4 of Rule 9 or paragraph 5 of Rule 10 shall not take part in the exchange of views conducted in that appeal pursuant to paragraph 3 of Rule 4.
 - (3) A Member who, had he/she been a Member of a division, would have been excused from that division pursuant to paragraph 4 of Rule 9, shall not take part in the exchange of views conducted in that appeal pursuant to paragraph 3 of Rule 4.

Incapacity

12. (1) A Member who is prevented from serving on a division by illness or for other serious reasons shall give notice and duly explain such reasons to the Chair and to the Presiding Member.
- (2) Upon receiving such notice, the Chair and the Presiding Member shall forthwith inform the Appellate Body.

Replacement

13. Where a Member is unable to serve on a division for a reason set out in paragraph 3 of Rule 6, another Member shall be selected forthwith pursuant to paragraph 2 of Rule 6 to replace the Member originally selected for that division.

Resignation

14. (1) A Member who intends to resign from his/her office shall notify his/her intention in writing to the Chair of the Appellate Body who shall immediately inform the AEM, the Secretary-General and the other Members of the Appellate Body.
- (2) The resignation shall take effect 90 days after the notification has been made pursuant to paragraph 1, unless the AEM, in consultation with the Appellate Body, decides otherwise.

Transition

15. A person who ceases to be a Member of the Appellate Body may, with the authorisation of the Appellate Body and upon notification to the AEM, complete the disposition of any appeal to which that person was assigned while a Member, and that person shall, for that purpose only, be deemed to continue to be a Member of the Appellate Body.

PART II

PROCESS

General Provisions

16. (1) In the interests of fairness and orderly procedure in the conduct of an appeal, where a procedural question arises that is not covered by these Rules, a division may adopt an appropriate procedure for the purposes of that appeal only, provided that it is not inconsistent with the Protocol, the other covered agreements and these Rules. Where such a procedure is adopted, the division shall immediately notify the parties to the dispute, participants, third parties and third participants as well as the other Members of the Appellate Body.
- (2) In exceptional circumstances, where strict adherence to a time-period set out in these Rules would result in a manifest unfairness, a party to the dispute, a participant, a third party or a third participant may request that a division modify a time-period set out in these Rules for the filing of documents or the date set out in the working schedule for the oral hearing. Where such a request is granted by a division, any modification of time shall be notified to the parties to the dispute, participants, third parties and third participants in a revised working schedule.
17. (1) Unless the SEOM decides otherwise, in computing any time-period stipulated in the Protocol or in the special or additional provisions of the covered agreements, or in these Rules, within which a communication must be made or an action taken by a Member State to exercise or preserve its rights, the day from which the time-period begins to run shall be excluded and, subject to paragraph 2, the last day of the time-period shall be included.
- (2) If any time period expires on a Secretariat non-working day, any communication or action to be taken before the expiration of such a time-period shall be accepted on the first subsequent Secretariat working day.

Documents

18. (1) No document is considered filed with the Appellate Body unless the document is received by the Secretariat within the time-period set out for filing in accordance with these Rules.
- (2) Except as otherwise provided in these Rules, every document filed by a party to the dispute, a participant, a third party or a third participant shall be served on each of the other parties to the dispute, participants, third parties and third participants in the appeal.
- (3) A proof of service on the other parties to the dispute, participants, third parties and third participants shall appear on, or be affixed to, each document filed with the Secretariat under paragraph 1.
- (4) A document shall be served by the most expeditious means of delivery or communication available, including by:
 - (a) delivering a copy of the document to the service address of the party to the dispute, participant, third party or third participant; or
 - (b) sending a copy of the document to the service address of the party to the dispute, participant, third party or third participant by facsimile transmission, expedited delivery courier or expedited mail service.
- (5) Upon authorisation by the division, a participant or a third participant may correct clerical errors in any of its documents (including typographical mistakes, errors of grammar, or words or numbers placed in the wrong order). The request to correct clerical errors shall identify the specific errors to be corrected and shall be filed with the Secretariat no later than 30 days after the date of the filing of the Notice of Appeal. A copy of the request shall be served upon the other parties to the dispute, participants, third parties and third participants, each of whom shall be given an opportunity to comment in writing on the request. The division shall notify the parties to the dispute, participants, third parties and third participants of its decision.

Ex Parte Communications

19. (1) Neither a division nor any of its Members shall meet with or contact one party to the dispute, participant, third party or third participant in

the absence of the other parties to the dispute, participants, third parties and third participants.

- (2) No Member of the division may discuss any aspect of the subject matter of an appeal with any party to the dispute, participant, third party or third participant in the absence of the other Members of the division.
- (3) A Member who is not assigned to the division hearing the appeal shall not discuss any aspect of the subject matter of the appeal with any party to the dispute, participant, third party or third participant.

Commencement of Appeal

20. (1) An appeal shall be commenced by notification in writing to the SEOM in accordance with paragraph 2 of Article 11 of the Protocol and simultaneous filing of a Notice of Appeal with the Secretariat.
- (2) A Notice of Appeal shall include the following information:
 - (a) the title of the panel report under appeal;
 - (b) the name of the party to the dispute filing the Notice of Appeal;
 - (c) the service address, telephone and facsimile numbers of the party to the dispute; and
 - (d) a brief statement of the nature of the appeal, including:
 - (i) identification of the alleged errors in the issues of law covered in the panel report and legal interpretations developed by the panel;
 - (ii) a list of the legal provision(s) of the covered agreements that the panel is alleged to have erred in interpreting or applying; and
 - (iii) without prejudice to the ability of the appellant to refer to other paragraphs of the panel report in the context of its appeal, an indicative list of the paragraphs of the panel report containing the alleged errors.

Appellant's Submission

21. (1) The appellant shall, within seven days after the date of the filing of the Notice of Appeal, file with the Secretariat a written submission prepared in accordance with paragraph 2 and serve a copy of the submission on the other parties to the dispute and third parties.
- (2) A written submission referred to in paragraph 1 shall:
- (a) be dated and signed by the appellant; and
 - (b) set out:
 - (i) a precise statement of the grounds for the appeal, including the specific allegations of errors in the issues of law covered in the panel report and legal interpretations developed by the panel, and the legal arguments in support thereof;
 - (ii) a precise statement of the provisions of the covered agreements and other legal sources relied on; and
 - (iii) the nature of the decision or ruling sought.

Appellee's Submission

22. (1) Any party to the dispute that wishes to respond to allegations raised in an appellant's submission filed pursuant to Rule 21 may, within 25 days after the date of the filing of the Notice of Appeal, file with the Secretariat a written submission prepared in accordance with paragraph 2 and serve a copy of the submission on the appellant, other parties to the dispute and third parties.
- (2) A written submission referred to in paragraph 1 shall:
- (a) be dated and signed by the appellee; and
 - (b) set out:
 - (i) a precise statement of the grounds for opposing the specific allegations of errors in the issues of law covered in the panel report and legal interpretations developed by the panel raised in the appellant's submission, and the legal arguments in support thereof;

- (ii) an acceptance of, or opposition to, each ground set out in the appellant's submission;
- (iii) a precise statement of the provisions of the covered agreements and other legal sources relied on; and
- (iv) the nature of the decision or ruling sought.

Multiple Appeals

23. (1) Within 12 days after the date of the filing of the Notice of Appeal, a party to the dispute other than the original appellant may join in that appeal or appeal on the basis of other alleged errors in the issues of law covered in the panel report and legal interpretations developed by the panel. That party shall notify the SEOM in writing of its appeal and shall simultaneously file a Notice of Other Appeal with the Secretariat.
- (2) A Notice of Other Appeal shall include the following information:
- (a) the title of the panel report under appeal;
 - (b) the name of the party to the dispute filing the Notice of Other Appeal;
 - (c) the service address, telephone and facsimile numbers of the party to the dispute; and either
 - (i) a statement of the issues raised on appeal by another participant with which the party joins; or
 - (ii) a brief statement of the nature of the other appeal, including:
 - (A) identification of the alleged errors in the issues of law covered in the panel report and legal interpretations developed by the panel;
 - (B) a list of the legal provision(s) of the covered agreements that the panel is alleged to have erred in interpreting or applying; and

- (C) without prejudice to the ability of the other appellant to refer to other paragraphs of the panel report in the context of its appeal, an indicative list of the paragraphs of the panel report containing the alleged errors.
- (3) The other appellant shall, within 15 days after the date of the filing of the Notice of Appeal, file with the Secretariat a written submission prepared in accordance with paragraph 2 of Rule 21 and serve a copy of the submission on the other parties to the dispute and third parties.
- (4) The appellant, any appellee and any other party to the dispute that wishes to respond to a submission filed pursuant to paragraph 3 may file a written submission within 25 days after the date of the filing of the Notice of Appeal, and any such submission shall be in the format required by paragraph 2 of Rule 22.
- (5) This Rule does not preclude a party to the dispute which has not filed a submission under Rule 21 or a Notice of Other Appeal under paragraph 1 from exercising its right of appeal pursuant to paragraph 2 of Article 11 of the Protocol.
- (6) Where a party to the dispute which has not filed a submission under Rule 21 or a Notice of Other Appeal under paragraph 1 exercises its right to appeal as set out in paragraph 5, a single division shall examine the appeals.

Amending Notices of Appeal

24. (1) The division may authorise an original appellant to amend a Notice of Appeal or another appellant to amend a Notice of Other Appeal.
- (2) A request to amend a Notice of Appeal or a Notice of Other Appeal shall be made as soon as possible in writing and shall state the reason(s) for the request and identify precisely the specific amendments that the appellant or other appellant wishes to make to the Notice. A copy of the request shall be served on the other parties to the dispute, participants, third participants and third parties, each of whom shall be given an opportunity to comment in writing on the request.

- (3) In deciding whether to authorise, in full or in part, a request to amend a Notice of Appeal or Notice of Other Appeal, the division shall take into account:
 - (a) the requirement to circulate the appellate report within the time-period set out in paragraph 5 of Article 14 of the Protocol; and
 - (b) the interests of fairness and orderly procedure, including the nature and extent of the proposed amendment, the timing of the request to amend a Notice of Appeal or Notice of Other Appeal, any reasons why the proposed amended Notice of Appeal or Notice of Other Appeal was not or could not have been filed on its original date, and any other considerations that may be appropriate.
- (4) The division shall notify the parties to the dispute, participants, third participants, and third parties of its decision. In the event that the division authorises an amendment to a Notice of Appeal or a Notice of Other Appeal, it shall provide an amended copy of the Notice to the SEOM.

Third Participants

25. (1) Any third party may file a written submission containing the grounds and legal arguments in support of its position. Such submission shall be filed within 25 days after the date of the filing of the Notice of Appeal.
- (2) A third party not filing a written submission shall, within the same period of 25 days, notify the Secretariat in writing if it intends to appear at the oral hearing, and, if so, whether it intends to make an oral statement.
- (3) Third participants are encouraged to file written submissions to facilitate their positions being taken fully into account by the division hearing the appeal and in order that participants and other third participants will have notice of positions to be taken at the oral hearing.
- (4) Any third party that has neither filed a written submission pursuant to paragraph 1, nor notified the Secretariat pursuant to paragraph 2, may notify the Secretariat that it intends to appear at the oral hearing, and may request to make an oral statement at the hearing. Such

notifications and requests should be notified to the Secretariat in writing at the earliest opportunity.

Transmittal of Record

26. (1) Upon the filing of a Notice of Appeal, the Secretary-General shall transmit forthwith to the Appellate Body the complete record of the panel proceeding.
- (2) The complete record of the panel proceeding includes, but is not limited to:
 - (a) written submissions, rebuttal submissions, and supporting evidence attached thereto by the parties to the dispute and the third parties;
 - (b) written arguments submitted at the panel meetings with the parties to the dispute and the third parties, the recordings of such panel meetings, and any written answers to questions posed at such panel meetings;
 - (c) the correspondence relating to the panel dispute between the panel or the Secretariat and the parties to the dispute or the third parties; and
 - (d) any other documentation submitted to the panel.

Working Schedule

27. (1) Forthwith after the commencement of an appeal, the division shall draw up an appropriate working schedule for that appeal in accordance with the time-periods stipulated in these Rules.
- (2) The working schedule shall set forth precise dates for the filing of documents and a timetable for the division's work, including where possible, the date for the oral hearing.
- (3) In accordance with paragraph 5 of Article 3 of the Protocol, in appeals of urgency, including those which concern perishable goods, the Appellate Body shall make every effort to accelerate the appellate proceedings to the greatest extent possible. A division shall take this into account in drawing up its working schedule for that appeal.

- (4) The Secretariat shall serve forthwith a copy of the working schedule on the appellant, the parties to the dispute and any third parties.

Oral Hearing

28. (1) A division shall hold an oral hearing, which shall be held, as a general rule, between 35 and 45 days after the date of the filing of a Notice of Appeal.
- (2) Where possible in the working schedule or otherwise at the earliest possible date, the Secretariat shall notify all parties to the dispute, participants, third parties and third participants of the date for the oral hearing.
- (3) Any third party that has:
 - (a) filed a submission pursuant to paragraph 1 of Rule 25, or has notified the Secretariat pursuant to paragraph 2 of Rule 25 that it intends to appear at the oral hearing, may appear at the oral hearing, make an oral statement at the hearing, and respond to questions posed by the division.
 - (b) notified the Secretariat pursuant to paragraph 4 of Rule 25 that it intends to appear at the oral hearing may appear at the oral hearing.
 - (c) made a request pursuant to paragraph 4 of Rule 25 may, at the discretion of the division hearing the appeal, taking into account the requirements of due process, make an oral statement at the hearing, and respond to questions posed by the division.
- (4) The Presiding Member may set time-limits for oral arguments.

Written Responses

29. (1) At any time during the appellate proceeding, including, in particular, during the oral hearing, the division may address questions orally or in writing to, or request additional memoranda from, any participant or third participant, and specify the time-periods by which written responses or memoranda shall be received.

- (2) Any such questions, responses or memoranda shall be made available to the other participants and third participants in the appeal, who shall be given an opportunity to respond.
- (3) When the questions or requests for memoranda are made prior to the oral hearing, then the questions or requests, as well as the responses or memoranda, shall also be made available to the third parties, who shall also be given an opportunity to respond.

Failure to Appear

30. Where a participant fails to file a submission within the required time-periods or fails to appear at the oral hearing, the division shall, after hearing the views of the participants, issue such order, including dismissal of the appeal, as it deems appropriate.

Withdrawal of Appeal

31. (1) At any time during an appeal, the appellant may withdraw its appeal by notifying the Appellate Body, which shall forthwith notify the SEOM.
- (2) Where a mutually agreed solution to a dispute which is the subject of an appeal has been notified to the SEOM pursuant to paragraph 2 of Article 2 of the Protocol, it shall be notified to the Appellate Body.

Amendment

32. (1) Whenever there is an amendment to the Protocol or to the special or additional rules and procedures of the covered agreements, the Appellate Body shall examine whether update or change to these Rules are necessary.
- (2) In considering update or change to these Rules, the Appellate Body shall take note of any changes in the current practices of the Appellate Body of the WTO.

PART III

TIMETABLE FOR APPEALS¹

	<u>General Appeals</u>
	Day
Notice of Appeal ²	0
Appellant's Submission ³	7
Notice of Other Appeal ⁴	12
Other Appellant(s) Submission(s) ⁵	15
Appellee(s) Submission(s) ⁶	25
Third Participant(s) Submission(s) ⁷	25
Third Participant(s) Notification(s) ⁸	25
Oral Hearing ⁹	35-45
Circulation of Appellate Report	60-90 ¹⁰
Adoption by SEOM	30 ¹¹

¹Rule 17 applies to the computation of the time-periods below.

²Rule 20.

³Rule 21(1).

⁴Rule 23(1).

⁵Rule 23(3).

⁶Rules 22 and 23(4).

⁷Rule 25(1).

⁸Rule 25(2).

⁹Rule 28.

¹⁰Article 14(5), Protocol.

¹¹Article 14(13), Protocol.

APPENDIX V

TERMS AND CONDITIONS OF THE FUND

1. Introduction

- 1.1 The Fund, in accordance with Article 20 of the Protocol, shall be a revolving fund separate from the ASEAN Secretariat's annual operational budget.
- 1.2 The Secretariat shall be responsible for administering the Fund. Unless otherwise specified under this Terms and Conditions, the ASEAN Secretariat Financial and Administrative Rules and Procedures shall be applied to the Fund.

2. Contributions

- 2.1 Pursuant to the decision of the 36th AEM held on 3 September 2004 in Jakarta, each Member State contributed US\$33,300 to the Fund. The initial sum of the Fund totalled US\$333,000.
- 2.2 Any contribution or payment to the Fund shall be deposited in the bank account administered by the Secretariat.

3. Fund Usage

- 3.1 The Fund shall be used to meet the expenses of the panels and Appellate Body, including traveling, allowances etc., and any related administration costs of the Secretariat, including reproductions, dispatch of documents, publications, and computer and telecommunication services.
- 3.2 The selection and appointment of member of panel and Appellate Body shall be done in accordance with the provisions of the Protocol.
- 3.3 The Secretariat shall ensure smooth operation of the dispute settlement process including undertaking any necessary legal transaction to implement paragraphs 3.1 and 3.2.

3.4 The rate of subsistence allowances and other expenses shall be in accordance with the list of criteria as agreed upon by the SEOM.

4. **Replenishment of Fund**

Any drawdown from the Fund shall be replenished by parties to disputes in line with paragraph 3 of Article 16 of the Protocol.

5. **Reporting Requirements**

The Secretariat shall provide a financial report to the SEOM on an annual basis, or when requested by the SEOM.

(คำแปลอย่างไม่เป็นทางการ)

พิธีสารว่าด้วยกลไกระงับข้อพิพาทด้านเศรษฐกิจของอาเซียน ปี ๒๕๖๒

รัฐบาลแห่งบรูไนดารุสซาลาม ราชอาณาจักรกัมพูชา สาธารณรัฐอินโดนีเซีย สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว มาเลเซีย สาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมา สาธารณรัฐฟิลิปปินส์ สาธารณรัฐสิงคโปร์ ราชอาณาจักรไทย สาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม ในฐานะประเทศสมาชิกสมาคมแห่งประชาชาติเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (ซึ่งต่อไปในเอกสารนี้จะเรียกรวมกันว่า “ประเทศสมาชิกทั้งหลาย” หรือเรียกเป็นรายประเทศว่า “ประเทศสมาชิก”);

ได้รับแรงบันดาลใจ จากการจัดตั้งประชาคมอาเซียน เมื่อวันที่ ๓๑ ธันวาคม ค.ศ. ๒๐๑๕ และ*วิสัยทัศน์ประชาคมอาเซียน ค.ศ. ๒๐๒๕: มุ่งหน้าไปด้วยกัน* ซึ่งได้วางกรอบสำหรับอาเซียนในทศวรรษที่กำลังจะมาถึง;

อ้างถึง กฎบัตรอาเซียน ซึ่งลงนามเมื่อวันที่ ๒๐ พฤศจิกายน ค.ศ. ๒๐๐๗ ณ สิงคโปร์ ที่ได้วางกรอบทางกฎหมายและสถาบันสำหรับอาเซียน;

ยืนยัน ข้อผูกพันที่จะมีสถาบันที่เข้มแข็งและมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น โดยเฉพาะการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่กลไกระงับข้อพิพาทที่สอดคล้องกับประชาคมอาเซียนที่ยึดมั่นในกฎกติกา;

ยอมรับถึง ความจำเป็นในการมีกระบวนการพิเศษสำหรับข้อพิพาทที่เกี่ยวข้องกับประเทศสมาชิกอาเซียนที่เป็นประเทศพัฒนาน้อยที่สุด;

ระลึกถึง กรอบความตกลงส่งเสริมความร่วมมือทางเศรษฐกิจอาเซียน ลงนามเมื่อวันที่ ๒๘ มกราคม ค.ศ. ๑๙๙๒ ณ สิงคโปร์ (ต่อไปในเอกสารนี้จะเรียกว่า “ความตกลงฯ”) และพิธีสารว่าด้วยกลไกระงับข้อพิพาทด้านเศรษฐกิจของอาเซียน ลงนามเมื่อวันที่ ๒๙ พฤศจิกายน ค.ศ. ๒๐๐๔ ณ กรุงเวียงจันทน์ (ต่อไปในเอกสารนี้จะเรียกว่า “พิธีสารอีดีเอสเอ็ม ค.ศ. ๒๐๐๔”);

ปรารถนา ที่จะปรับปรุงพิธีสารว่าด้วยกลไกระงับข้อพิพาทด้านเศรษฐกิจของอาเซียนที่ระบุตาม ย่อหน้า ๓ ข้อ ๒๔ ของกฎบัตรอาเซียน

ได้ตกลงกันดังต่อไปนี้

ข้อ ๑

ความครอบคลุมและการใช้บังคับ

๑. กฎและกระบวนการพิจารณาของพิธีสารว่าด้วยกลไกระงับข้อพิพาทด้านเศรษฐกิจของอาเซียนฉบับนี้ (ซึ่งต่อไปในเอกสารนี้จะเรียกว่า “พิธีสารฯ”) ใช้กับข้อพิพาทตามข้อบทว่าด้วยการหารือและการระงับข้อพิพาทของความตกลงฯ รวมถึงความตกลงที่ระบุไว้ในภาคผนวก I และความตกลงด้านเศรษฐกิจของอาเซียนในอนาคต (ซึ่งต่อไปในเอกสารนี้จะเรียกว่า “ความตกลงที่อยู่ภายใต้พิธีสารฯ”)

๒. กฎและกระบวนการพิจารณาของพิธีสารฯ ฉบับนี้อยู่ภายใต้กฎและกระบวนการพิเศษหรือเพิ่มเติมเกี่ยวกับเรื่องการระงับข้อพิพาทของความตกลงที่อยู่ภายใต้พิธีสารฯ ในกรณีที่มีข้อแตกต่างระหว่างกฎและกระบวนการพิจารณาของพิธีสารฯ ฉบับนี้กับความตกลงที่อยู่ภายใต้พิธีสารฯ ให้ใช้กฎและกระบวนการของความตกลงที่อยู่ภายใต้พิธีสารฯ

๓. ข้อบทของพิธีสารฯ ฉบับนี้จะไม่กระทบสิทธิของสมาชิกทั้งหลายที่จะใช้เวทีอื่นเพื่อระงับข้อพิพาทที่เกี่ยวข้องกับประเทศสมาชิกอื่น ประเทศสมาชิกที่เกี่ยวข้องกับข้อพิพาทสามารถใช้เวทีอื่นเมื่อใดก็ได้ แต่ต้องก่อนที่ประเทศสมาชิกคู่พิพาทยื่นคำขอตั้งคณะผู้พิจารณาไปยังที่ประชุมเจ้าหน้าที่อาวุโสด้านเศรษฐกิจของอาเซียน (ซึ่งต่อไปในเอกสารนี้จะเรียกว่า “ซีออม”) ตามย่อหน้า ๑ ข้อ ๖ ของพิธีสารฯ

ข้อ ๒ **การกำกับดูแล**

๑. ให้ซีออมรับผิดชอบกำกับดูแลเพื่อให้การเป็นไปตามพิธีสารฯ และตามข้อบทว่าด้วยการหารือและการระงับข้อพิพาทของความตกลงที่อยู่ภายใต้พิธีสารฯ เว้นแต่ความตกลงที่อยู่ภายใต้พิธีสารฯ จะกำหนดไว้เป็นอย่างอื่น ให้ซีออมมีอำนาจในการตั้งคณะผู้พิจารณา รับรองรายงานของคณะผู้พิจารณาและองค์กรอุทธรณ์ ติดตามการปฏิบัติตามข้อสรุปและคำตัดสินของคณะผู้พิจารณาและองค์กรอุทธรณ์ที่รับรองโดยซีออม และอนุญาตให้ระงับการให้ข้อลดย่อนและการปฏิบัติตามพันธกรณีอื่นภายใต้ความตกลงที่อยู่ภายใต้พิธีสารฯ

๒. ให้แจ้งซีออมและองค์กรรายสาขาของอาเซียนที่เกี่ยวข้องของระดับรัฐมนตรีในกรณีที่มีการตกลงร่วมกันเพื่อยุติข้อพิพาท ในกรณีพิพาทที่เคยมีการหารือและระงับข้อพิพาทภายใต้ข้อบทของความตกลงที่อยู่ภายใต้พิธีสารฯ

ข้อ ๓ **การปรึกษาหารือ**

๑. ประเทศสมาชิกทั้งหลายจะต้องให้โอกาสตามสมควรเพื่อให้ประเทศสมาชิกอื่นหารือ^๑ ในทุกเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติตาม การตีความ หรือการใช้บังคับความตกลงฯ หรือความตกลงที่อยู่ภายใต้พิธีสารฯ หากมีท่าทีที่แตกต่างกัน ให้ตกลงกันอย่างฉันทมิตรระหว่างประเทศสมาชิกทั้งหลายหากเป็นไปได้

๒. ประเทศสมาชิกซึ่งเห็นว่าผลประโยชน์โดยตรงหรือทางอ้อมของตนภายใต้ความตกลงฯ หรือความตกลงที่อยู่ภายใต้พิธีสารฯ ถูกทำให้เสียไปทั้งหมดหรือเสียหายบางส่วน หรือมีอุปสรรคต่อการบรรลุวัตถุประสงค์แห่งความตกลงฯ หรือความตกลงที่อยู่ภายใต้พิธีสารฯ อันเกิดจากการที่ประเทศสมาชิกอื่นไม่ปฏิบัติตามพันธกรณีแห่งความตกลงฯ หรือความตกลงที่อยู่ภายใต้พิธีสารฯ อาจยื่นข้อเสนอหรือขอปรึกษาหารือกับประเทศสมาชิกอื่นที่เกี่ยวข้องเพื่อหาข้อยุติซึ่งเป็นที่พึงพอใจในเรื่องดังกล่าว และประเทศสมาชิกที่ถูกขอปรึกษาหารือจะต้องให้การพิจารณาอย่างเหมาะสมแก่ข้อเสนอหรือคำขอปรึกษาหารือดังกล่าว

^๑ เพื่อขยายความให้ชัดเจน กระบวนการปรึกษาหารือภายใต้ความตกลงที่อยู่ภายใต้พิธีสารฯ แตกต่างและไม่มีผลต่อกระบวนการปรึกษาหารือภายใต้พิธีสารฯ ฉบับนี้

๓. ให้แจ้งคำร้องขอปรึกษาหารือต่อซีออม คำขอปรึกษาหารือจะต้องทำเป็นลายลักษณ์อักษร และระบุถึงเหตุผลที่ขอหารือ รวมทั้งการระบุมাত্রการที่เป็นประเด็นปัญหาและข้อบ่งชี้ของพื้นฐานทางกฎหมายสำหรับคำฟ้อง

๔. ในกรณีที่มีคำขอปรึกษาหารือ ประเทศสมาชิกที่ถูกขอปรึกษาหารือจะต้องตอบคำขอหารือภายในระยะเวลาสิบ (๑๐) วัน หลังจากวันที่ได้รับคำขอหารือ และจะต้องเข้าสู่การปรึกษาหารือภายในระยะเวลาสามสิบ (๓๐) วัน หลังจากวันที่ได้รับคำขอปรึกษาหารือ เพื่อหาข้อยุติซึ่งเป็นที่พอใจร่วมกัน

๕. ในกรณีเร่งด่วน ซึ่งรวมถึงกรณีที่เกี่ยวข้องกับสินค้าเน่าเสียง่าย คุุพิพาท คณะผู้พิจารณาและองค์การอุทธรณ์จะต้องพยายามทุกวิถีทางที่จะเร่งรัดกระบวนการระงับข้อพิพาทให้เร็วที่สุดเท่าที่จะทำได้

๖. การปรึกษาหารือจะต้องเป็นความลับและจะต้องไม่กระทบต่อสิทธิของประเทศสมาชิกในกระบวนการพิจารณาใด ๆ ต่อไป

๗. ข้อยุติของประเด็นที่ได้ถูกยกอย่างเป็นทางการภายใต้ความตกลงที่อยู่ภายใต้พิธีสารฯ จะต้องสอดคล้องกับความตกลงเหล่านั้น และต้องไม่ทำให้ผลประโยชน์ของประเทศสมาชิกของความตกลงเหล่านั้นเสียไปทั้งหมดหรือเสียหายบางส่วน หรือเป็นอุปสรรคต่อการบรรลุวัตถุประสงค์แห่งความตกลงเหล่านั้น

๘. เมื่อใดที่ประเทศสมาชิกอื่นนอกจากประเทศสมาชิกซึ่งปรึกษาหารือกัน พิจารณาเห็นว่าตนมีผลประโยชน์ทางการค้าที่ชัดเจนในการปรึกษาหารือ ซึ่งกำลังดำเนินการอยู่ตามข้อนี้ ประเทศสมาชิกนั้นอาจแจ้งประเทศสมาชิกที่ปรึกษาหารือกันและซีออม ภายในสิบ (๑๐) วัน หลังจากวันที่มีการเวียนคำร้องขอปรึกษาหารือภายใต้ข้อนี้ ให้ทราบถึงความประสงค์ที่จะได้เข้าร่วมปรึกษาหารือ ประเทศสมาชิกเช่นว่านั้นจะได้เข้าร่วมในการปรึกษาหารือ หากประเทศสมาชิกซึ่งได้รับการร้องขอปรึกษาหารือเห็นว่าข้ออ้างที่ว่า มีผลประโยชน์ที่ชัดเจนนั้นเป็นที่ยอมรับได้ ในกรณีนั้น ประเทศสมาชิกเหล่านั้นจะต้องแจ้งซีออมไปตามนั้น ถ้าคำร้องขอที่จะเข้าร่วมการปรึกษาหารือไม่ได้รับการยอมรับ ประเทศสมาชิกผู้ขอจะมีอิสระที่จะขอให้มีการปรึกษาหารือภายใต้ข้อนี้ หรือข้อที่รองรับในความตกลงที่อยู่ภายใต้พิธีสารฯ

ข้อ ๔

การประสานท่าที การประนอม และการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท

๑. ประเทศสมาชิกคู่พิพาทอาจตกลงใช้การประสานท่าที การประนอม และการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท เมื่อใดก็ได้ ซึ่งกระบวนการเหล่านี้จะเริ่มใช้และเลิกใช้เมื่อใดก็ได้ ทั้งนี้ที่มีการเลิกใช้กระบวนการประสานท่าที การประนีประนอม หรือไกล่เกลี่ยข้อพิพาท เมื่อนั้นคู่กรณีผู้ฟ้องอาจดำเนินการส่งคำร้องขอไปยังซีออมให้ตั้งคณะผู้พิจารณาได้

๒. ถ้าประเทศคู่พิพาทตกลง กระบวนการเพื่อการประสานท่าที การประนอม หรือการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทอาจดำเนินต่อไป ในขณะที่กระบวนการพิจารณาในชั้นคณะผู้พิจารณาดำเนินอยู่

๓. เลขานุการอาเซียน โดยตำแหน่งที่เป็นทางการ อาจเสนอการประสานท่าที การประนอม หรือการไกล่เกลี่ย ข้อพิพาทเพื่อช่วยประเทศสมาชิกในการยุติข้อพิพาท

ข้อ ๕

กระบวนการทำงาน

บุคคลที่เกี่ยวข้องในกระบวนการวิธีระงับข้อพิพาททั้งหมด ตามที่ได้นิยามไว้ในกระบวนการทำงานในภาคผนวก II จะต้องปฏิบัติตามกระบวนการทำงานดังกล่าว

ข้อ ๖

การตั้งคณะผู้พิจารณา

๑. ถ้าประเทศสมาชิกที่ถูกขอปรึกษาหารือไม่ตอบคำขอปรึกษาหารือภายในสิบ (๑๐) วันหลังจากวันที่ได้รับ คำขอปรึกษาหารือ หรือไม่ยอมเข้าสู่การปรึกษาหารือภายในสามสิบ (๓๐) วันหลังจากวันที่ได้รับคำขอ ปรึกษาหารือ หรือการปรึกษาหารือไม่สามารถยุติข้อพิพาทได้ภายในหกสิบ (๖๐) วันหลังจากวันที่ได้รับคำขอ ปรึกษาหารือ ให้ยื่นเรื่องต่อซีออมหากประเทศผู้ฟ้องประสงค์ที่จะขอให้ตั้งคณะผู้พิจารณา ให้ซีออมตั้ง คณะผู้พิจารณา เว้นแต่ซีออมมีฉันทามติไม่ให้ตั้งคณะผู้พิจารณา

๒. เพื่อให้ซีออมตั้งคณะผู้พิจารณาทันทีหลังจากที่ได้รับคำขอ ในการประชุมแรกของซีออมหลังได้รับคำขอให้ ตั้งคณะผู้พิจารณานั้น ให้บรรจุคำขอเป็นวาระการประชุมของซีออมด้วย ในกรณีที่ไม่มีกำหนดหรือไม่ได้ วางแผนที่จะมีการประชุมของซีออมภายในสี่สิบห้า (๔๕) วันหลังจากได้รับคำขอให้ตั้งคณะผู้พิจารณา ให้ซีออม ลงมติว่าจะตั้งคณะผู้พิจารณาหรือไม่ตั้งคณะผู้พิจารณาแล้วแต่กรณีโดยการเวียนหนังสือ ในกรณีที่ประเทศ สมาชิกไม่ตอบ ให้ถือว่าประเทศสมาชิคนั้นเห็นชอบให้ตั้งคณะผู้พิจารณา การลงมติให้ตั้งคณะผู้พิจารณาหรือไม่ ตั้งคณะผู้พิจารณาจะต้องทำภายในระยะเวลาสี่สิบห้าวัน (๔๕) วัน ไม่ว่าจะเป็นการลงมติในการประชุมซีออม หรือการเวียนลงมติทางหนังสือ

๓. คำขอตั้งคณะผู้พิจารณาต้องทำเป็นลายลักษณ์อักษร คำขอต้องระบุว่าได้มีการหารือแล้วหรือไม่ ระบุ มาตรการเฉพาะที่เป็นประเด็นปัญหา และสรุปพื้นฐานทางกฎหมายของคำฟ้องโดยย่อ ซึ่งเพียงพอต่อ การนำเสนอปัญหาได้อย่างชัดเจน ในกรณีที่ประเทศผู้ฟ้องมีคำขอให้ตั้งคณะผู้พิจารณา ซึ่งมีอำนาจหน้าที่อื่นใด นอกเหนือจากอำนาจหน้าที่ที่เป็นมาตรฐาน คำขอตั้งคณะผู้พิจารณาที่เป็นลายลักษณ์อักษรนั้น ต้องรวม ข้อความที่ระบุอำนาจหน้าที่พิเศษที่เสนอมาด้วย

ข้อ ๗

อำนาจหน้าที่ของคณะผู้พิจารณา

๑. ให้คณะผู้พิจารณาที่มีอำนาจหน้าที่ดังต่อไปนี้ เว้นแต่ประเทศคู่พิพาทตกลงกันเป็นอย่างอื่นภายในระยะเวลา ยี่สิบ (๒๐) วันหลังตั้งคณะผู้พิจารณา

“ให้พิจารณาโดยอาศัยบทบัญญัติที่เกี่ยวข้องตามที่ปรากฏใน (ชื่อของความตกลงที่อยู่ภายใต้พิธีสารฯ ที่อ้างถึงโดยประเทศคู่พิพาท) ยื่นต่อที่ชื่อย่อ โดย (ชื่อของประเทศสมาชิกผู้ฟ้อง) ในเอกสาร ... และจัดทำรายงานผลพิจารณา ซึ่งจะช่วยเหลือในการรับรองรายงานผลพิจารณาของคณะผู้พิจารณาหรือในการตัดสินใจที่จะไม่รับรองรายงานผลพิจารณาของคณะผู้พิจารณา”

๒. คณะผู้พิจารณาต้องพิจารณาบทบัญญัติที่เกี่ยวข้องในความตกลงที่อยู่ภายใต้พิธีสารฯ หรือความตกลงซึ่งอ้างโดยประเทศคู่พิพาท และคณะผู้พิจารณาต้องพิจารณาคำร้อง ซึ่งคำวินิจฉัยมีความจำเป็นต่อการยุติข้อพิพาทอย่างมีประสิทธิภาพ

๓. ในการตั้งคณะผู้พิจารณา ชื่อย่ออาจมอบหมายประธานชื่อย่อมายกร่างอำนาจหน้าที่ของคณะผู้พิจารณา โดยปรึกษาหารือกับประเทศคู่พิพาท ทั้งนี้ภายใต้บังคับบทบัญญัติของย่อหน้า ๑ อำนาจหน้าที่ที่กำหนดขึ้นนั้นจะต้องเวียนไปให้ประเทศสมาชิกทั้งปวง ถ้าอำนาจหน้าที่ใดที่ได้ตกลงกันเป็นอำนาจหน้าที่อื่นนอกเหนือจากอำนาจหน้าที่มาตรฐาน ประเทศสมาชิกหนึ่งสมาชิกใดอาจยกประเด็นใดที่เกี่ยวข้องขึ้นในชื่อย่อในเวลาที่ตั้งคณะผู้พิจารณา

ข้อ ๘

องค์ประกอบของคณะผู้พิจารณา

๑. คณะผู้พิจารณาจะประกอบด้วยบุคคลจากภาคีรัฐบาลและ/หรือมิใช่จากภาคีรัฐบาล ซึ่งมีคุณสมบัติเหมาะสม รวมทั้งผู้ที่เคยทำหน้าที่ในคดี หรือเคยเสนอคดีต่อคณะผู้พิจารณา เคยทำงานในสำนักเลขาธิการอาเซียน (ซึ่งต่อไปในเอกสารนี้จะเรียกว่า “สำนักเลขาธิการฯ”) เคยสอนหรือตีพิมพ์บทความเกี่ยวกับกฎหมายหรือนโยบายการค้าระหว่างประเทศ หรือเคยเป็นเจ้าหน้าที่อาวุโสด้านนโยบายการค้าของประเทศสมาชิกในการเสนอชื่อผู้ทำหน้าที่ในคณะผู้พิจารณา ให้พิจารณาเลือกผู้ที่เป็นพลเมืองของประเทศสมาชิกเป็นพิเศษ

๒. สมาชิกของคณะผู้พิจารณาควรจะได้รับคัดเลือก โดยมีความมุ่งประสงค์ที่จะประกันความเป็นอิสระของประเทศสมาชิก ความแตกต่างของภูมิหลังและความหลากหลายของประสบการณ์

๓. พลเมืองของประเทศสมาชิกซึ่งรัฐบาลของตนเป็นประเทศคู่พิพาทหรือเป็นประเทศฝ่ายที่สามตามนิยามที่ระบุในย่อหน้า ๒ ของข้อ ๑๓ จะต้องไม่ปฏิบัติหน้าที่ในคณะผู้พิจารณาที่เกี่ยวข้องกับข้อพิพาทนั้น เว้นแต่ประเทศคู่พิพาทจะตกลงกันเป็นอย่างอื่น

๔. เพื่อช่วยเหลือในการคัดเลือกผู้พิจารณา สำนักเลขาธิการฯ จะจัดให้มีบัญชีรายชื่อชี้แนะบุคคลจากภาครัฐและมิใช่จากภาครัฐ ซึ่งมีคุณสมบัติดังที่ระบุในย่อหน้า ๑ ซึ่งอาจถูกเลือกให้ร่วมในคณะผู้พิจารณาได้ตามความเหมาะสม ประเทศสมาชิกอาจเสนอชื่อบุคคลจากภาครัฐและมิใช่จากภาครัฐเป็นครั้งคราวเพื่อให้ร่วมไว้ในบัญชีรายชื่อชี้แนะ โดยให้ระบุข้อมูลที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับความรู้ในด้านการค้าระหว่างประเทศและสาขาหรือสาระสำคัญของความตกลงที่อยู่ภายใต้พิธีสารฯ และให้เพิ่มชื่อบุคคลเหล่านั้นในบัญชีเมื่อได้รับความเห็นชอบ

จากชื่ออม สำหรับแต่ละบุคคลที่อยู่ในบัญชี บัญชีนั้นจะต้องระบุสาขาเฉพาะของประสบการณ์หรือ ความชำนาญของบุคคลในสาขาหรือในสาระสำคัญของความตกลงที่อยู่ภายใต้พิธีสารฯ

๕. คณะผู้พิจารณาจะประกอบด้วยผู้พิจารณาสามคน เว้นแต่ประเทศคู่พิพาทจะตกลงกันภายในสิบ (๑๐) วัน หลังจากวันที่ตั้งคณะผู้พิจารณา ให้คณะผู้พิจารณาประกอบด้วยผู้พิจารณาห้าคน ประเทศสมาชิกจะได้รับแจ้ง ถึงองค์ประกอบของคณะผู้พิจารณาโดยเร็ว

๖. สำนักเลขาธิการฯ จะต้องเสนอชื่อบุคคลที่จะเข้าร่วมในคณะผู้พิจารณาให้แก่ประเทศคู่พิพาท ประเทศ คู่พิพาทจะไม่คัดค้านการเสนอชื่อ เว้นแต่จะมีเหตุผลที่จำเป็นบังคับ

๗. ถ้าไม่มีการตกลงในเรื่องผู้พิจารณาภายในยี่สิบ (๒๐) วัน หลังจากวันที่ชื่อที่ตั้งคณะผู้พิจารณา โดยการร้อง ขอของประเทศคู่พิพาทฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง เลขาธิการอาเซียน โดยการปรึกษาหารือกับชื่ออม ต้องพิจารณา องค์ประกอบของคณะผู้พิจารณาภายใน ๑๐ วัน โดยการตั้งผู้พิจารณาซึ่งเลขาธิการอาเซียนเห็นว่ามีความ เหมาะสมที่สุดตามกฎหมายหรือกระบวนการพิเศษหรือเพิ่มเติมที่เกี่ยวข้องใดของความตกลงที่อยู่ภายใต้พิธีสารฯ ซึ่งเป็น ประเด็นในข้อพิพาท หลังจากการปรึกษาหารือกับประเทศคู่พิพาท สำนักเลขาธิการฯ จะต้องแจ้งให้ ประเทศสมาชิกทั้งหลายทราบถึงองค์ประกอบของคณะผู้พิจารณาที่ได้จัดตั้งขึ้น

๘. โดยถือเป็นกฎทั่วไป ประเทศสมาชิกทั้งหลายรับที่จะอนุญาตให้เจ้าหน้าที่ของตนทำหน้าที่เป็นผู้พิจารณา

๙. ผู้พิจารณาจะปฏิบัติหน้าที่ในฐานะส่วนบุคคลและมีใช้ในฐานะผู้แทนรัฐบาลหรือผู้แทนองค์กรใด ดังนั้น ประเทศสมาชิกทั้งหลายจะต้องไม่ให้คำสั่งหรือหาทางใช้อิทธิพลเหนือบุคคลเหล่านั้นในฐานะปัจเจกชนในเรื่อง ที่เสนอต่อคณะผู้พิจารณา

ข้อ ๙

หน้าที่ของคณะผู้พิจารณา

คณะผู้พิจารณามีหน้าที่ประเมินประเด็นพิพาทอย่างไม่ลำเอียง รวมถึงการตรวจสอบข้อเท็จจริงของคดี การใช้ บังคับและการปฏิบัติตามบทบัญญัติที่เกี่ยวข้องของความตกลงฯ หรือความตกลงที่อยู่ภายใต้พิธีสารฯ และเสนอ ข้อสรุปและข้อเสนอแนะในส่วนที่เกี่ยวข้องกับคดี คณะผู้พิจารณาควรปรึกษาหารือกับประเทศคู่พิพาท อย่างสม่ำเสมอ และให้โอกาสแก่ประเทศคู่พิพาทอย่างพอเพียงในการที่จะหาข้อยุติซึ่งเป็นที่พอใจร่วมกัน

ข้อ ๑๐

กระบวนการ การพิจารณาและข้อสรุปของคณะผู้พิจารณา

๑. ให้คณะผู้พิจารณากำหนดกระบวนการพิจารณาของตนในส่วนที่นอกเหนือจากที่ระบุไว้ในภาคผนวก III โดย ให้เป็นไปตามสิทธิของประเทศคู่พิพาทในการแถลงต่อคณะผู้พิจารณา และการพิจารณาของคณะผู้พิจารณา

๒. คณะผู้พิจารณาจะต้องส่งข้อสรุปและข้อเสนอแนะต่อซีออม ในรูปแบบรายงานเป็นลายลักษณ์อักษรภายในหกเดือนหลังจากตั้งคณะผู้พิจารณา ในกรณีพิเศษ คณะผู้พิจารณาอาจใช้เวลาในการส่งข้อสรุปและข้อเสนอแนะเพิ่มขึ้นจากเดิมได้อีกไม่เกินสามเดือนที่จะส่งข้อสรุปและข้อเสนอแนะต่อซีออม

๓. ก่อนที่คณะผู้พิจารณาจะส่งข้อสรุปและคำตัดสินต่อซีออม คณะผู้พิจารณาจะต้องให้โอกาสที่เพียงพอแก่ประเทศคู่พิพาทในการพิจารณารายงานฉบับชั่วคราวของคณะผู้พิจารณา

๔. คณะผู้พิจารณาต้องกำหนดระยะเวลาที่เหมาะสมและเพียงพอสำหรับประเทศคู่พิพาทในการให้ยื่นข้อคิดเห็นต่อรายงานฉบับชั่วคราวของคณะผู้พิจารณาเป็นลายลักษณ์อักษร เพื่อให้คณะผู้พิจารณาทบทวนรายงานฉบับชั่วคราว

๕. คณะผู้พิจารณามีสิทธิในการแสวงหาข้อมูลและคำแนะนำทางเทคนิคจากบุคคลหรือองค์กรใดก็ตามที่เห็นสมควร ประเทศสมาชิกจะต้องสนองตอบโดยเร็วและครบถ้วนในกรณีที่ได้รับคำขอข้อมูลใดของคณะผู้พิจารณาซึ่งคณะผู้พิจารณาเห็นว่าจำเป็นและเหมาะสม

๖. การพิจารณาของคณะผู้พิจารณาจะต้องทำเป็นความลับ การยกร่างรายงานของคณะผู้พิจารณาจะพิจารณาจากข้อมูลที่ได้รับและถ้อยแถลง และจะต้องไม่ทำต่อหน้าประเทศคู่พิพาท ความเห็นของผู้พิจารณาที่ปรากฏในรายงานคำตัดสินของคณะผู้พิจารณาจะต้องไม่เปิดเผยชื่อผู้ให้ความเห็น

ข้อ ๑๑

การปฏิบัติต่อรายงานของคณะผู้พิจารณา

๑. เพื่อให้มีเวลาเพียงพอสำหรับประเทศสมาชิกทั้งหลายที่จะพิจารณารายงานของคณะผู้พิจารณา ซีออมจะไม่พิจารณารับรองรายงานของคณะผู้พิจารณา จนกว่าจะพ้นยี่สิบ (๒๐) วันหลังจากวันที่ซีออมได้รับรายงานของคณะผู้พิจารณา

๒. ให้ซีออมรับรองรายงานของคณะผู้พิจารณาภายในหกสิบ (๖๐) วันหลังจากที่คณะผู้พิจารณาได้เสนอรายงานดังกล่าว เว้นแต่ประเทศคู่พิพาทฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดแจ้งต่อซีออมทราบอย่างเป็นทางการถึงการตัดสินใจของตนว่าจะอุทธรณ์ หรือซีออมตัดสินใจโดยฉันทามติที่จะไม่รับรองรายงาน หากคู่พิพาทฝ่ายหนึ่งได้แจ้งให้ทราบการตัดสินใจว่าจะอุทธรณ์ ซีออมจะต้องไม่รับรองรายงานของคณะผู้พิจารณาดังจนกว่าการอุทธรณ์จะเสร็จสิ้น ผู้แทนซีออมของประเทศสมาชิกคู่พิพาทสามารถอยู่ต่อหน้าในระหว่างการพิจารณาของซีออม

๓. ในกรณีที่ไม่มีกำหนดหรือมีแผนจัดการประชุมซีออม ทำให้ไม่สามารถลงมติรับรองหรือไม่รับรองรายงานของคณะผู้พิจารณาได้ภายในระยะเวลาหกสิบ (๖๐) วันตามย่อหน้า ๒ ให้เวียนการลงมติรับรองหรือไม่รับรองรายงานของคณะผู้พิจารณาทางหนังสือ ในกรณีที่ประเทศสมาชิกไม่ตอบ ให้ถือว่าประเทศสมาชิกล้นยอมรับคำตัดสินใจและ/หรือข้อเสนอแนะในรายงานของคณะผู้พิจารณา การลงมติให้รับรองหรือไม่รับรองรายงานจะต้องทำภายในระยะเวลาหกสิบวัน (๖๐) วันตามย่อหน้า ๒ ไม่ว่าจะลงมติโดยการเวียนทางหนังสือหรือไม่ก็ตาม

ข้อ ๑๒
กระบวนการสำหรับผู้ฟ้องหลายราย

๑. ในกรณีที่มีประเทศสมาชิกมากกว่าหนึ่งประเทศขอให้ตั้งคณะผู้พิจารณาที่เกี่ยวข้องกับเรื่องเดียวกัน อาจจัดตั้งคณะผู้พิจารณาคณะเดียวเพื่อพิจารณาคำฟ้องเหล่านั้น โดยจะต้องคำนึงถึงสิทธิของประเทศสมาชิก ทั้งปวงที่เกี่ยวข้อง คณะผู้พิจารณาคณะเดียวควรได้รับการจัดตั้งเพื่อพิจารณาคำฟ้องเช่นว่านั้น เมื่อใดก็ตามที่เป็นไปได้

๒. คณะผู้พิจารณาคณะเดียวนั้นจะต้องจัดการพิจารณาวินิจฉัยและเสนอผลการพิจารณาของตนต่อซีออม ในลักษณะที่ไม่เสียสิทธิซึ่งประเทศคู่พิพาทพึงมีหากคณะผู้พิจารณาต่างคณะเป็นผู้พิจารณาวินิจฉัยคำฟ้อง ในเรื่องเดียวกันเหล่านั้น ในกรณีที่มีประเทศสมาชิกคู่พิพาทฝ่ายหนึ่งร้องขอ ให้คณะผู้พิจารณาเสนอรายงาน เกี่ยวกับข้อพิพาทที่เกี่ยวข้องโดยแยกกัน ให้ส่งคำให้การเป็นลายลักษณ์อักษรให้กับทุกประเทศสมาชิกที่เป็น ฝ่ายผู้ฟ้อง และประเทศสมาชิกที่เป็นผู้ฟ้องแต่ละประเทศมีสิทธิที่จะปรากฏตัวเมื่อประเทศสมาชิกผู้ฟ้องอื่น ประเทศใดเสนอความเห็นของตนต่อคณะผู้พิจารณา

๓. ในกรณีที่ตั้งคณะผู้พิจารณามากกว่าหนึ่งคณะเพื่อพิจารณาวินิจฉัยคำฟ้องซึ่งเกี่ยวข้องกับเรื่องเดียวกัน หากเป็นไปได้ ให้บุคคลเดียวกันทำหน้าที่เป็นผู้พิจารณาในแต่ละคณะผู้พิจารณาที่แยกกันหลายคณะ และ ตารางเวลาสำหรับกระบวนการของคณะผู้พิจารณาในข้อพิพาทดังกล่าวต้องทำให้สอดคล้องกัน

ข้อ ๑๓
ประเทศสมาชิกฝ่ายที่สาม

๑. ผลประโยชน์ของประเทศคู่พิพาทและประเทศสมาชิกอื่นภายใต้ความตกลงที่อยู่ภายใต้พิธีสารฯ ที่เกี่ยวกับ ประเด็นพิพาท จะได้รับการพิจารณาอย่างเต็มที่ในระหว่างขั้นตอนการพิจารณาของคณะผู้พิจารณา

๒. ประเทศสมาชิกใดที่เห็นว่าตนมีผลประโยชน์อย่างมีนัยสำคัญในเรื่องที่อยู่ในการพิจารณาของ คณะผู้พิจารณา อาจแจ้งซีออมทราบถึงว่าตนมีผลประโยชน์ที่เกี่ยวข้องไม่ช้ากว่าสิบ (๑๐) วันหลังจากวันที่ จัดตั้งคณะผู้พิจารณา ประเทศสมาชิกใดซึ่งแจ้งว่าตนมีผลประโยชน์อย่างมีนัยสำคัญจะต้องมีสิทธิและพันธกรณี ของประเทศสมาชิกฝ่ายที่สาม

๓. หากไม่ขัดกับข้อมูลที่มีการคุ้มครองให้มีชั้นความลับ ประเทศสมาชิกฝ่ายที่สามจะได้รับคำให้การซึ่งเป็นลาย ลักษณ์อักษร แกลงด้วยวาจาในรูปแบบลายลักษณ์อักษรในการประชุมพิจารณาของประเทศคู่พิพาทกับ คณะผู้พิจารณา และการโต้ตอบคำถามซึ่งเป็นลายลักษณ์อักษรก่อนที่จะมีการออกรายงานฉบับชั่วคราว จาก ประเทศคู่พิพาทในเวลาที่มีการยื่นคำให้การ ถ้อยแถลงและคำตอบให้กับคณะผู้พิจารณา

๔. ประเทศสมาชิกฝ่ายที่สามมีสิทธิในการ:

- (เอ) ปรากฏตัวในการประชุมพิจารณาของประเทศคู่พิพาทกับคณะผู้พิจารณาครั้งแรกและครั้งที่สอง ก่อนที่จะมีการออกรายงานฉบับชั่วคราวให้กับประเทศคู่พิพาท
- (บี) เสนอคำให้การที่เป็นลายลักษณ์อักษรอย่างน้อยหนึ่งครั้งก่อนการประชุมพิจารณาครั้งแรก
- (ซี) แลกงด้วยวาจาต่อคณะผู้พิจารณา และโต้ตอบคำถามจากคณะผู้พิจารณาในการประชุมพิจารณาครั้งแรก; และ
- (ดี) โต้ตอบคำถามของคณะผู้พิจารณาถึงประเทศสมาชิกฝ่ายที่สามโดยตรงเป็นลายลักษณ์อักษร

๕. คำให้การหรือเอกสารอื่น ๆ โดยประเทศสมาชิกฝ่ายที่สามที่ยื่นต่อคณะผู้พิจารณา จะต้องส่งให้กับประเทศคู่พิพาทและประเทศสมาชิกฝ่ายที่สามอื่น ๆ ด้วย

๖. คณะผู้พิจารณาอาจอนุญาตให้ประเทศสมาชิกฝ่ายที่สามมีสิทธิเพิ่มเติมในการมีส่วนร่วมในกระบวนการพิจารณาหากประเทศสมาชิกคู่พิพาทเห็นด้วย

๗. ถ้าประเทศสมาชิกฝ่ายที่สามพิจารณาเห็นว่ามาตรการซึ่งเป็นเรื่องที่อยู่ในกระบวนการพิจารณาของคณะผู้พิจารณา ทำให้ผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นกับตนภายใต้ความตกลงที่อยู่ภายใต้พิธีสารฯ ใดสูญหายไปหรือเสียหาย ประเทศสมาชิคนั้นมีสิทธิที่จะใช้กระบวนการระงับข้อพิพาทปกติภายใต้พิธีสารฯ ฉบับนี้ ข้อพิพาทที่ว่านั้นจะต้องเสนอต่อคณะผู้พิจารณาเดิมในกรณีที่เป็นไปได้

ข้อ ๑๔

การอุทธรณ์

๑. ให้ที่ประชุมรัฐมนตรีเศรษฐกิจอาเซียน (ซึ่งต่อไปในเอกสารนี้จะเรียกว่า “เออีเอ็ม”) เป็นผู้ตั้งองค์การอุทธรณ์ องค์การอุทธรณ์จะพิจารณาคดีที่อุทธรณ์คดีจากชั้นคณะผู้พิจารณา องค์การอุทธรณ์มีสมาชิกเจ็ด (๗) คน และมีองค์คณะในการพิจารณาคดีอุทธรณ์สาม (๓) คนในหนึ่งคดี ให้สมาชิกองค์การอุทธรณ์หมุนเวียนกันในการรับหน้าที่พิจารณาคดี โดยให้การหมุนเวียนเป็นไปตามที่กำหนดไว้ในกระบวนการพิจารณาขององค์การอุทธรณ์

๒. ให้เออีเอ็มแต่งตั้งบุคคลทำหน้าที่เป็นองค์การอุทธรณ์โดยมีวาระการดำรงตำแหน่งครั้งละสี่ปี และอาจแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งได้อีกหนึ่งวาระ กรณีที่แต่งตั้งสมาชิกองค์การอุทธรณ์แทนสมาชิกเดิมที่ยังไม่หมดวาระ ให้ผู้ที่ได้รับการแต่งตั้งแทนดำรงตำแหน่งจนกว่าวาระของสมาชิกเดิมครบกำหนด

๓. สมาชิกขององค์การอุทธรณ์จะต้องประกอบด้วยผู้ที่ได้รับการยอมรับและมีความตกลงที่อยู่ภายใต้พิธีสารฯ เชี่ยวชาญ ทางด้านกฎหมาย การค้าระหว่างประเทศ และเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความตกลงที่อยู่ภายใต้พิธีสารฯ โดยไม่คำนึงถึงสัญชาติ และไม่เกี่ยวข้องกับรัฐบาลใด ๆ ผู้ที่ทำหน้าที่เป็นสมาชิกขององค์การอุทธรณ์จะต้องพร้อมที่จะปฏิบัติหน้าที่โดยไม่ต้องแจ้งล่วงหน้ามากนัก และจะต้องติดตามเรื่องการระงับข้อพิพาทและกิจการอื่น ๆ ของอาเซียน สมาชิกขององค์การอุทธรณ์จะต้องไม่เข้าร่วมในการพิจารณาข้อพิพาทที่ตนมีส่วนได้เสียโดยตรงหรือทางอ้อม

๔. ประเทศคู่พิพาทเดิมในคดีเท่านั้นที่มีสิทธิอุทธรณ์คดี ประเทศสมาชิกฝ่ายที่สามไม่มีสิทธิอุทธรณ์คดี อย่างไรก็ตาม ฝ่ายที่สามที่ได้แจ้งชื่ออมว่าตนมีผลประโยชน์อย่างมีนัยสำคัญในคดีตามย่อหน้า ๒ ของข้อ ๑๓ มีสิทธิเสนอคำให้การซึ่งเป็นลายลักษณ์อักษรต่อองค์กรอุทธรณ์และให้มีโอกาสในการฟังคดีโดยองค์กรอุทธรณ์

๕. โดยถือเป็นกฎทั่วไป กระบวนพิจารณาขององค์กรอุทธรณ์จะต้องใช้เวลาไม่เกินหกสิบ (๖๐) วันนับจากวันที่ประเทศคู่พิพาทเดิมแจ้งอย่างเป็นทางการว่าตนตัดสินใจจะอุทธรณ์จนถึงวันที่องค์กรอุทธรณ์เวียนรายงานขององค์กรอุทธรณ์ ในการกำหนดตารางดำเนินการ องค์กรอุทธรณ์จะต้องคำนึงถึงย่อหน้า ๕ ของข้อ ๓ ด้วย หากองค์กรอุทธรณ์เห็นว่าไม่สามารถเสนอรายงานของตนได้ภายในหกสิบ (๖๐) วัน จะต้องทำแจ้งชื่ออมเป็นลายลักษณ์อักษร พร้อมทั้งระบุเหตุผลที่ล่าช้าและประมาณการระยะเวลาที่จะส่งรายงาน อย่างไรก็ตาม ทั้งกระบวนพิจารณาขององค์กรอุทธรณ์จะต้องไม่เกินเก้าสิบ (๙๐) วัน

๖. การอุทธรณ์จะจำกัดเฉพาะในประเด็นทางกฎหมายและการตีความข้อกฎหมายซึ่งปรากฏอยู่ในรายงานของคณะผู้พิจารณาเท่านั้น

๗. องค์กรอุทธรณ์จะต้องได้รับการสนับสนุนด้านการบริหารจัดการและทางกฎหมายตามที่ตนต้องการ

๘. กระบวนพิจารณาขององค์กรอุทธรณ์ปรากฏในภาคผนวก IV

๙. กระบวนวิธีพิจารณาขององค์กรอุทธรณ์จะต้องทำเป็นความลับ จะต้องไม่ยกวางรายงานขององค์กรอุทธรณ์ต่อหน้าคู่พิพาท โดยพิจารณาจากข้อมูลที่ได้รับและถ้อยแถลง

๑๐. รายงานขององค์กรอุทธรณ์จะต้องไม่ระบุชื่อของสมาชิกองค์กรอุทธรณ์ซึ่งได้แสดงความเห็นเป็นรายบุคคล

๑๑. องค์กรอุทธรณ์จะต้องพิจารณาทุกประเด็นตามที่กำหนดไว้ในย่อหน้า ๖ ในการดำเนินกระบวนพิจารณาขององค์กรอุทธรณ์

๑๒. องค์กรอุทธรณ์อาจตัดสินใจยื่น แก้ไข หรือกลับผลการพิจารณาทางกฎหมายและข้อสรุปของคณะผู้พิจารณา

๑๓. ชื่ออมจะต้องรับรองรายงานขององค์กรอุทธรณ์ และได้รับการยอมรับจากประเทศคู่พิพาทโดยไม่มีเงื่อนไข เว้นแต่ที่ชื่ออมมีฉันทามติไม่รับรองรายงานขององค์กรอุทธรณ์ภายในสามสิบ (๓๐) วันหลังจากส่งรายงานดังกล่าวให้ ชื่ออมพิจารณา ในกรณีที่ไม่มีกำหนดหรือมีแผนจัดการประชุมชื่ออม ทำให้ไม่สามารถลงมติรับรองหรือไม่รับรองรายงานของคณะผู้พิจารณาได้ภายในระยะเวลาสามสิบ (๓๐) วัน ให้เวียนการลงมติรับรองหรือไม่รับรองรายงานของคณะผู้พิจารณาทางหนังสือ ในกรณีที่สมาชิกไม่ตอบภายในระยะเวลาสามสิบ (๓๐) วัน ให้ถือว่าประเทศสมาชิคนั้นยอมรับรายงานขององค์กรอุทธรณ์ กระบวนการในการรับรองรายงานนี้ไม่กระทบสิทธิของประเทศสมาชิกที่จะแสดงความคิดเห็นต่อรายงานขององค์กรอุทธรณ์ การลงมติให้รับรองหรือไม่รับรองรายงานจะต้องทำให้เสร็จภายในระยะเวลาสามสิบวัน (๓๐) วัน ทั้งนี้ ไม่ว่าจะลงมติโดยการเวียนทางหนังสือหรือไม่ก็ตาม

ข้อ ๑๕

การติดต่อกับคณะผู้พิจารณาและองค์กรอุทธรณ์

๑. ห้ามมิให้มีการติดต่อฝ่ายเดียวกับคณะผู้พิจารณาหรือองค์กรอุทธรณ์เกี่ยวกับเรื่องที่อยู่ภายใต้การพิจารณาของคณะผู้พิจารณาหรือองค์กรอุทธรณ์
๒. คำให้การเป็นลายลักษณ์อักษรที่ยื่นต่อคณะผู้พิจารณาหรือองค์กรอุทธรณ์จะต้องถือเป็นความลับ แต่จะต้องมิให้แก่ประเทศคู่พิพาทในคดี ทั้งนี้ไม่มีบทบัญญัติใดในพิธีสารฯ ฉบับนี้ที่จะห้ามประเทศคู่พิพาทไม่ให้เปิดเผยถ้อยแถลงของตนต่อสาธารณชน ประเทศสมาชิกจะต้องถือเป็นความลับซึ่งข้อมูลที่ประเทศสมาชิกอื่นเสนอต่อคณะผู้พิจารณาหรือองค์กรอุทธรณ์โดยประเทศสมาชิกนั้นได้กำหนดให้เป็นความลับ ในกรณีที่ได้รับคำร้องขอจากประเทศสมาชิก ประเทศคู่พิพาทจะต้องให้บทสรุปที่ไม่เป็นความลับที่อยู่คำให้การเป็นลายลักษณ์อักษรซึ่งสามารถเปิดเผยต่อสาธารณะได้ด้วย

ข้อ ๑๖

ข้อเสนอแนะของคณะผู้พิจารณาและองค์กรอุทธรณ์

๑. ในกรณีที่คณะผู้พิจารณาหรือองค์กรอุทธรณ์สรุปว่ามาตรการขัดกับความตกลงที่อยู่ภายใต้พิธีสารฯ คณะผู้พิจารณาหรือองค์กรอุทธรณ์จะต้องเสนอแนะให้ประเทศสมาชิกที่เกี่ยวข้องทำให้มาตรการดังกล่าวสอดคล้องกับความตกลงนั้น นอกเหนือจากข้อเสนอแนะของตนนี้ คณะผู้พิจารณาหรือองค์กรอุทธรณ์อาจแนะนำวิธีการที่ประเทศสมาชิกที่เกี่ยวข้องจะสามารถปฏิบัติตามข้อเสนอแนะได้
๒. ในข้อสรุปและข้อเสนอแนะของคณะผู้พิจารณาหรือองค์กรอุทธรณ์ คณะผู้พิจารณาหรือองค์กรอุทธรณ์ไม่อาจเพิ่มหรือลดสิทธิและพันธกรณีของประเทศสมาชิกซึ่งกำหนดไว้ในความตกลงที่อยู่ภายใต้พิธีสารฯ
๓. คณะผู้พิจารณาและองค์กรอุทธรณ์จะต้องกำหนดเรื่องค่าใช้จ่ายที่ประเทศคู่พิพาท รวมทั้งประเทศฝ่ายที่สามในคดีจะต้องรับผิดชอบ เพื่อจ่ายคืนกองทุนกลไกระงับข้อพิพาทของอาเซียน โดยให้ถือเป็นส่วนหนึ่งของข้อสรุปและคำแนะนำ ซึ่งคณะผู้พิจารณาและองค์กรอุทธรณ์อาจกำหนดสัดส่วนค่าใช้จ่ายตามที่เห็นควรเป็นรายคดีไป

ข้อ ๑๗

การติดตามการปฏิบัติตามข้อสรุปและคำตัดสิน

๑. โดยที่การปฏิบัติตามคำตัดสินและข้อเสนอแนะของคณะผู้พิจารณาและองค์กรอุทธรณ์ที่ได้รับรองโดยชื่อมเป็นสิ่งสำคัญในอันที่จะประกันการระงับข้อพิพาทที่มีประสิทธิภาพเพื่อประโยชน์ของประเทศสมาชิกทั้งปวง ประเทศคู่พิพาทแห่งคดีจะต้องปฏิบัติตามคำตัดสินและข้อเสนอแนะของคณะผู้พิจารณาซึ่งชื่อมได้รับรอง ให้แล้วเสร็จภายในหกสิบ (๖๐) วันหลังจากวันที่ชื่อมรับรองรายงานดังกล่าว หรือในกรณีของการอุทธรณ์ให้แล้วเสร็จภายในหกสิบ (๖๐) วันหลังจากวันที่ชื่อมรับรองคำตัดสินและข้อเสนอแนะขององค์กรอุทธรณ์ เว้นแต่จะพิจารณาให้ขยายระยะเวลาการปฏิบัติตามดังกล่าวตามตามย่อหน้า ๒ และ ๓

๒. ในกรณีที่ประเทศคู่พิพาทแห่งคดีขอขยายระยะเวลาในการปฏิบัติตามคำตัดสินและข้อเสนอแนะ ประเทศคู่พิพาทอีกฝ่ายจะต้องคำนึงถึงสภาพการณ์ของคดี และพิจารณาไปในทางที่เป็นคุณแก่อีกฝ่ายในการพิจารณาข้อยุ่งยากของอีกฝ่ายในการปฏิบัติตามคำตัดสินและข้อเสนอแนะของคณะผู้พิจารณาและองค์กรอุทธรณ์ที่ได้รับการรับรองโดยซีออม โดย จะต้องไม่ปฏิเสธคำขอขยายระยะเวลาดังกล่าวโดยไม่มีเหตุผล ในกรณีที่ต้องตรากฎหมายเพื่อปฏิบัติตามคำตัดสินและข้อเสนอแนะตามรายงานของคณะผู้พิจารณาและองค์กรอุทธรณ์ ให้อนุญาตให้ขยายระยะเวลามากขึ้นตามสมควร การตัดสินใจของประเทศคู่พิพาทที่ถูกร้องขอให้ขยายระยะเวลาการปฏิบัติตามคำตัดสินและข้อเสนอแนะ จะต้องทำภายในสิบสี่ (๑๔) วันหลังจากวันที่ซีออมรับรองรายงานของคณะผู้พิจารณา หรือในกรณีที่อุทธรณ์ จะต้องตกลงให้ขยายระยะเวลาภายในสิบสี่ (๑๔) วันหลังจากวันที่ซีออมรับรองรายงานขององค์กรอุทธรณ์

๓. เมื่อมีความไม่เห็นพ้องต่อระยะเวลาการปฏิบัติตามคำตัดสินและข้อเสนอแนะในกรณีที่มีการร้องขอระยะเวลาที่สมควรดังกล่าวอาจถูกพิจารณากำหนดโดยการอนุญาตโตตุลาการซึ่งมีผลผูกพันภายในเก้าสิบ (๙๐) วันหลังจากวันที่มีการรับรองข้อเสนอแนะและคำชี้ขาด^๒ ในการอนุญาตโตตุลาการเช่นว่านั้น แนวปฏิบัติสำหรับการอนุญาตโตตุลาการ^๓ ควรจะเป็นระยะเวลาที่สมควรจะปฏิบัติตามคำตัดสินและข้อเสนอแนะของคณะผู้พิจารณาและองค์กรอุทธรณ์ซึ่งไม่ควรเกินสิบห้า (๑๕) เดือนนับจากวันที่มีการรับรองรายงานของคณะผู้พิจารณาและองค์กรอุทธรณ์ อย่างไรก็ตาม ระยะเวลาที่อาจสั้นหรือยาวกว่าสิบห้า (๑๕) เดือน ขึ้นอยู่กับสภาพการณ์เฉพาะเรื่อง

๔. ประเทศคู่พิพาทที่ต้องปฏิบัติตามคำตัดสินและข้อเสนอแนะจะต้องทำรายงานเป็นลายลักษณ์อักษรเสนอต่อซีออม เพื่อแจ้งความก้าวหน้าในการปฏิบัติตามคำตัดสินและข้อเสนอแนะตามที่ปรากฏในรายงานของคณะผู้พิจารณาและองค์กรอุทธรณ์ซึ่งซีออมได้รับรอง

๕. เมื่อมีความไม่เห็นพ้องในเรื่องความมีอยู่หรือความสอดคล้องกับความตกลงที่อยู่ภายใต้พิธีสารฯ ของมาตรการที่ดำเนินเพื่อปฏิบัติตามคำตัดสินและข้อเสนอแนะของคณะผู้พิจารณาและองค์กรอุทธรณ์ซึ่งซีออมได้รับรอง ให้ตัดสินความไม่เห็นพ้องดังกล่าวโดยใช้กระบวนการระงับข้อพิพาทตามพิธีสารฯ ฉบับนี้ รวมทั้งไครกรณีที่เป็นไปได้ให้เสนอกลับไปยังคณะผู้พิจารณาเดิม คณะผู้พิจารณาจะต้องเวียนรายงานภายในหกสิบ (๖๐) วันหลังจากได้รับเรื่อง หากคณะผู้พิจารณาเห็นว่าไม่อาจเสนอรายงานได้ภายในกรอบเวลานี้ คณะผู้พิจารณาจะต้องแจ้งซีออมเป็นลายลักษณ์อักษรถึงเหตุผลสำหรับความล่าช้า พร้อมทั้งประมาณการระยะเวลาที่จะส่งรายงาน อย่างไรก็ตาม กระบวนการสำหรับกรณีนี้จะต้องเสนอรายงานไม่เกินเก้าสิบ (๙๐) วันหลังจากที่คณะผู้พิจารณาได้รับเรื่อง

^๒ หากประเทศคู่พิพาทไม่สามารถตกลงเรื่องอนุญาตโตตุลาการได้ภายในสิบ (๑๐) วันหลังจากได้เสนอเรื่องต่ออนุญาตโตตุลาการ ให้เลขาธิการอาเซียนแต่งตั้งอนุญาตโตตุลาการภายในสิบ (๑๐) วันหลังการปรึกษาหารือกับประเทศคู่พิพาท

^๓ คำว่า อนุญาตโตตุลาการ ให้ตีความว่าหมายถึงบุคคลเดียว หรือกลุ่มบุคคล

๖. ให้ชื่ออมติดตามตรวจสอบการปฏิบัติตามคำตัดสินและข้อเสนอแนะของคณะผู้พิจารณาและองค์กรอุทธรณ์ที่ตนได้รับรอง ประเทศสมาชิกใดประเทศหนึ่งอาจยกประเด็นเรื่องการปฏิบัติตามคำตัดสินและข้อเสนอแนะของคณะผู้พิจารณาและองค์กรอุทธรณ์ที่ชื่ออมได้รับรอง ขึ้นหารือในที่ประชุมชื่ออมเมื่อใดก็ได้หลังจากมีการรับรองรายงานแล้ว เว้นแต่ชื่ออมมีมติเป็นอย่างอื่น ให้นำประเด็นเรื่องการปฏิบัติตามคำตัดสินและข้อเสนอแนะของคณะผู้พิจารณาและองค์กรอุทธรณ์บรรจุเข้าในวาระการประชุมของชื่ออมและจะคงอยู่ในวาระการประชุมของชื่ออมจนกว่าประเด็นดังกล่าวจะได้รับการแก้ไข ทั้งนี้ ประเทศคู่พิพาทที่จะต้องปฏิบัติตามคำตัดสินและข้อเสนอแนะจะต้องจัดทำรายงานสถานะของความคืบหน้าในการปฏิบัติตามคำตัดสินและข้อเสนอแนะของตนเป็นลายลักษณ์อักษรให้แก่ชื่ออม อย่างน้อยสิบ (๑๐) วันก่อนการประชุมของชื่ออมแต่ละครั้ง

ข้อ ๑๘

การชดเชยความเสียหายและการระงับสิทธิประโยชน์

๑. การชดเชยความเสียหายและการระงับสิทธิประโยชน์ หรือสิทธิประโยชน์ตามพันธกรณีอื่นเป็นมาตรการชั่วคราวที่ใช้ในกรณีที่คำตัดสินและข้อเสนอแนะของคณะผู้พิจารณาและองค์กรอุทธรณ์ซึ่งชื่ออมได้รับรองไม่ได้รับการปฏิบัติตามภายในหกสิบ (๖๐) วันหรือภายในระยะเวลาที่ยาวนานกว่าตามที่ประเทศคู่พิพาทได้ตกลงกันตามข้อ ๑๗ อย่างไรก็ตาม การปฏิบัติตามข้อเสนอแนะอย่างครบถ้วนเพื่อทำให้มาตรการสอดคล้องกับความตกลงที่อยู่ภายใต้พิธีสารฯ เป็นสิ่งที่พึงประสงค์มากกว่าการชดเชยความเสียหายและการระงับสิทธิประโยชน์ หรือสิทธิประโยชน์ตามพันธกรณีอื่น การให้การชดเชยความเสียหายเป็นเรื่องที่ทำโดยสมัครใจ และถ้าชดเชย จะต้องสอดคล้องกับความตกลงที่อยู่ภายใต้พิธีสารฯ

๒. ในกรณีที่ประเทศคู่พิพาทที่จะต้องปฏิบัติตามคำตัดสิน ไม่สามารถทำให้มาตรการซึ่งพบว่าไม่สอดคล้องกับความตกลงที่อยู่ภายใต้พิธีสารฯ ให้มาสอดคล้องกับความตกลงที่อยู่ภายใต้พิธีสารฯ ได้ หรือไม่เช่นนั้นก็ได้ปฏิบัติตามคำตัดสินและข้อเสนอแนะของคณะผู้พิจารณาและองค์กรอุทธรณ์ซึ่งชื่ออมรับรอง ภายในระยะเวลาหกสิบ (๖๐) วัน หรือระยะเวลาที่ยาวนานกว่าอันสมควรตามที่ประเทศคู่พิพาทได้ตกลงกันตามข้อ ๑๗ หากได้รับคำร้องขอและไม่ช้ากว่าการสิ้นสุดของระยะเวลาหกสิบ (๖๐) วันหรือระยะเวลาที่ยาวนานกว่าอันสมควรตามที่ประเทศคู่พิพาทได้ตกลงกันตามข้อ ๑๗ ให้ประเทศสมาชิกดังกล่าวเข้าสู่การเจรจากับประเทศคู่พิพาทใด ซึ่งเป็นฝ่ายใช้กระบวนการระงับข้อพิพาท เพื่อที่จะดำเนินการให้มีการชดเชยความเสียหายซึ่งเป็นที่ยอมร่วมกัน หากไม่มีการตกลงค่าเสียหายซึ่งเป็นที่พอใจได้ภายในยี่สิบ (๒๐) วันหลังจากสิ้นสุดระยะเวลาหกสิบ (๖๐) วัน หรือระยะเวลาที่ยาวนานกว่าตามอันสมควรตามที่ประเทศคู่พิพาทได้ตกลงกันตามข้อ ๑๗ คู่พิพาทประเทศคู่พิพาทซึ่งเป็นฝ่ายใช้กระบวนการระงับข้อพิพาทอาจขออนุมัติจากชื่ออมที่จะการระงับสิทธิประโยชน์ หรือสิทธิประโยชน์ตามพันธกรณีอื่นที่ประเทศสมาชิกล้วนมีภายใต้ความตกลงที่อยู่ภายใต้พิธีสารฯ

๓. ในการพิจารณาว่าจะระงับระงับสิทธิประโยชน์ หรือสิทธิประโยชน์ตามพันธกรณีอื่น ประเทศสมาชิกผู้ฟ้องฝ่ายจะต้องใช้หลักการและกระบวนการดังนี้

- (ก) หลักการทั่วไปคือ ในลำดับแรก ประเทศสมาชิกผู้ฟ้องควรเลือกที่จะรับสิทธิประโยชน์ หรือสิทธิประโยชน์ตามพันธกรณีอื่นในสาขาเดียวกันกับที่คณะผู้พิจารณาหรือองค์กรอุทธรณ์พบว่า มีการละเมิดหรือมีการทำให้สูญเสียหรือความเสียหายเกิดขึ้น
- (ข) ถ้าประเทศสมาชิกผู้ฟ้องนั้นเห็นว่า ไม่อาจทำได้ในทางปฏิบัติหรือไม่เกิดประสิทธิผลที่จะรับสิทธิประโยชน์หรือสิทธิประโยชน์ตามพันธกรณีอื่นในสาขาเดียว ประเทศสมาชิกผู้ฟ้องก็อาจเลือกที่จะรับสิทธิประโยชน์หรือสิทธิประโยชน์ตามพันธกรณีอื่น ในสาขาอื่นภายใต้ความตกลงเดียวกัน
- (ค) ถ้าประเทศสมาชิกผู้ฟ้องนั้นเห็นว่า ไม่อาจทำได้ในทางปฏิบัติหรือไม่เกิดประสิทธิผลที่จะรับสิทธิประโยชน์หรือสิทธิประโยชน์ตามพันธกรณีอื่นในสาขาเดียวภายใต้ความตกลงเดียวกัน และเห็นว่าสภาวะการณืมีความร้ายแรงเพียงพอ ประเทศสมาชิกผู้ฟ้องก็อาจเลือกที่จะรับสิทธิประโยชน์หรือสิทธิประโยชน์ตามพันธกรณีอื่นภายใต้ความตกลงฉบับอื่นภายใต้ความตกลงที่อยู่ภายใต้พิธีสารฯ ได้
- (ง) ในการใช้หลักการข้างต้น ประเทศสมาชิกผู้ฟ้องจะต้องคำนึงถึง
- (i) การค้าในสาขาหรือภายใต้ความตกลงที่คณะผู้พิจารณาหรือองค์กรอุทธรณ์ได้พบว่ามี การ ละเมิดหรือผลประโยชน์ได้รับเสียหายทั้งหมดหรือบางส่วน และความสำคัญของการค้าดังกล่าวต่อคู่ประเทศคู่พิพาทนั้น
 - (ii) ปัจจัยทางเศรษฐกิจในเชิงกว้างซึ่งเกี่ยวกับความเสียหายเกิดขึ้นทั้งหมดหรือบางส่วน และผลกระทบทางเศรษฐกิจในเชิงกว้างที่จะเกิดจากการระงับสิทธิประโยชน์หรือสิทธิประโยชน์ตามพันธกรณีอื่น
- (จ) เพื่อวัตถุประสงค์แห่งย่อหน้านี้ “สาขา” หมายถึง
- (i) ในส่วนของสินค้า หมายถึง สินค้าทุกอย่าง
 - (ii) ในส่วนของบริการ หมายถึง สาขาหลักซึ่งระบุไว้ในตารางข้อผูกพันฉบับปัจจุบันภายใต้กรอบความตกลงอาเซียนว่าด้วยการค้าบริการ (ซึ่งต่อไปในเอกสารนี้จะเรียกว่า “อาฟาส”) หรือความตกลงที่มาแทนที่อาฟาส
- (ฉ) เพื่อวัตถุประสงค์แห่งย่อหน้านี้ “ความตกลง” หมายถึง
- (i) ในส่วนของสินค้า หมายถึง ความตกลงที่เกี่ยวกับสินค้าตามที่ระบุไว้ในภาคผนวก I ของ พิธีสารฯ
 - (ii) ในส่วนของบริการ หมายถึง อาฟาส หรือความตกลงที่มาแทนอาฟาส
 - (iii) ความตกลงที่อยู่ภายใต้พิธีสารฯ ตามนิยามที่ระบุไว้ในข้อ ๑ ของพิธีสารฯ

๔. ระดับของการระงับสิทธิประโยชน์หรือสิทธิประโยชน์ตามพันธกรณีอื่นซึ่งอนุมัติโดยซีออม จะต้องเทียบเท่ากับระดับของความสูญเสียหรือความเสียหายที่ได้รับ

๕. ซีออมจะต้องไม่อนุมัติให้ระงับสิทธิประโยชน์หรือสิทธิประโยชน์ตามพันธกรณีอื่น ถ้าความตกลงที่อยู่ภายใต้พิธีสารฯ ห้ามการระงับเช่นนั้นไว้

๖. เมื่อมีสถานการณ์ตามที่ระบุไว้ในย่อหน้า ๒ เกิดขึ้น เมื่อได้รับการร้องขอ ซีออมจะต้องอนุมัติให้ระงับสิทธิประโยชน์หรือสิทธิประโยชน์ตามพันธกรณีอื่นภายในสามสิบ (๓๐) วัน นับจากการสิ้นสุดระยะเวลาหกสิบ (๖๐) วัน หรือระยะเวลาที่ยาวนานกว่าตามที่ประเทศคู่พิพาทได้ตกลงกันตามข้อ ๑๗ เว้นแต่ซีออมจะมีฉันทามติที่จะปฏิเสธการร้องขอนั้น ในกรณีที่ไม่มีกำหนดหรือวางแผนจัดการประชุมซีออม ทำให้ซีออมไม่อาจประชุมเพื่อลงมติอนุมัติให้ระงับสิทธิประโยชน์หรือสิทธิประโยชน์ตามพันธกรณีอื่นภายในระยะเวลาสามสิบ (๓๐) วัน การอนุมัติจะทำได้โดยการเวียนถามทางหนังสือ ในกรณีที่ประเทศสมาชิกไม่ตอบภายในสามสิบ (๓๐) วันให้ถือว่าประเทศสมาชิกล่าช้าไม่มีมติ กระบวนการอนุมัติจะต้องเสร็จสิ้นภายในระยะเวลาสามสิบวัน (๓๐) วัน ไม่ว่าจะเป็นการลงมติในการประชุมซีออมหรือเวียนถาม

๗. อย่างไรก็ตาม ถ้าประเทศสมาชิกที่เกี่ยวข้องคัดค้านระดับของการระงับสิทธิประโยชน์ที่เสนอ หรืออ้างว่าประเทศสมาชิกผู้ฟ้องยังไม่ปฏิบัติตามหลักการและกระบวนการที่ระบุในย่อหน้า ๓ ในการขอระงับระดับสิทธิประโยชน์หรือสิทธิประโยชน์ตามพันธกรณีอื่นตามย่อหน้า ๓ (ข) หรือ (ค) ให้เสนอไปยังอนุญาโตตุลาการชี้ขาด การอนุญาโตตุลาการดังกล่าว จะดำเนินโดยคณะผู้พิจารณาเดิมทำหน้าที่อนุญาโตตุลาการ หากยังมีสมาชิกผู้พิจารณาในคณะที่จะปฏิบัติหน้าที่ได้ หรือให้เลขาธิการอาเซียนแต่งตั้งผู้ทำหน้าที่อนุญาโตตุลาการหนึ่งคน และจะต้องมีคำชี้ขาดภายในหกสิบ (๖๐) วัน หลังจากวันสิ้นสุดระยะเวลาหกสิบ (๖๐) วัน หรือระยะเวลาที่ยาวนานกว่าตามที่ประเทศคู่พิพาทได้ตกลงกันตามข้อ ๑๗ ทั้งนี้จะไม่มี การระงับระดับสิทธิประโยชน์หรือสิทธิประโยชน์ตามพันธกรณีอื่นในระหว่างการดำเนินกระบวนการพิจารณาของอนุญาโตตุลาการ

๘. อนุญาโตตุลาการซึ่งปฏิบัติตามย่อหน้า ๗ จะต้องไม่พิจารณาตรวจสอบลักษณะของสิทธิประโยชน์หรือสิทธิประโยชน์ตามพันธกรณีอื่นที่จะถูกระงับ แต่ให้พิจารณาวินิจฉัยว่าระดับของการระงับดังกล่าวนั้นเทียบเท่ากับระดับความสูญเสียหรือความเสียหายที่ได้รับหรือไม่ อนุญาโตตุลาการอาจพิจารณาวินิจฉัยด้วยการระงับสิทธิประโยชน์หรือสิทธิประโยชน์ตามพันธกรณีอื่นที่เสนอมานั้น สามารถทำได้หรือไม่ภายใต้ความตกลงที่อยู่ภายใต้พิธีสารฯ อย่างไรก็ตาม ถ้าเรื่องที่เสนอต่ออนุญาโตตุลาการ รวมถึงข้อกล่าวอ้างว่า ยังไม่มีการปฏิบัติตามหลักการและกระบวนการที่ระบุในย่อหน้า ๓ ให้อนุญาโตตุลาการตรวจสอบข้อกล่าวอ้างนั้น ในกรณีที่อนุญาโตตุลาการพิจารณาวินิจฉัยว่าหลักการและกระบวนการเหล่านั้นไม่ได้รับการปฏิบัติตาม ประเทศสมาชิกผู้ฟ้องจะต้องใช้หลักการและกระบวนการเหล่านั้นโดยสอดคล้องกับย่อหน้า ๓ ประเทศคู่พิพาทจะต้องยอมรับว่าคำชี้ขาดของอนุญาโตตุลาการถือเป็นที่สุด และประเทศคู่พิพาทที่เกี่ยวข้องจะต้องไม่ขอให้มีการตั้งอนุญาโตตุลาการอีกเป็นครั้งที่สอง ซีออมจะได้รับการแจ้งถึงคำชี้ขาดของอนุญาโตตุลาการและเมื่อได้รับการร้องขอจะอนุมัติให้ระงับสิทธิประโยชน์หรือสิทธิประโยชน์ตามพันธกรณีอื่นได้เมื่อคำร้องขอดังกล่าวสอดคล้องกับคำชี้ขาดของอนุญาโตตุลาการ เว้นแต่ซีออมจะมีฉันทามติที่จะปฏิเสธคำร้องขอ

๙. การระงับสิทธิประโยชน์หรือสิทธิประโยชน์ตามพันธกรณีอื่นจะมีผลชั่วคราวและจะใช้ได้เฉพาะจนถึงเวลาที่ได้มีการยกเลิกมาตรการซึ่งพบว่าไม่สอดคล้องกับความตกลงที่อยู่ภายใต้พิธีสารฯ หรือจนถึงเวลาที่ฝ่ายประเทศสมาชิกฝ่ายที่ต้องปฏิบัติตามคำตัดสินและข้อเสนอแนะของคณะผู้พิจารณาหรือองค์กรอุทธรณ์ซึ่งชื่ออมรับรอง สามารถหาวิธีการแก้ไขประเด็นที่ทำให้ผลประโยชน์เกิดความเสียหายบางส่วนหรือทั้งหมดแล้ว หรือได้มีการบรรลุถึงวิธีการแก้ไขซึ่งเป็นที่พอใจร่วมกันได้เท่านั้น คู่พิพาทตกลงยุติข้อพิพาทได้ ที่ประชุมเจ้าหน้าที่อาวุโสด้านเศรษฐกิจของอาเซียน (ซีเออม) จะต้องติดตามการปฏิบัติตามคำตัดสินของคณะผู้พิจารณาหรือองค์กรอุทธรณ์ที่ที่ประชุมฯ ได้รับรอง ตามบทบัญญัติย่อหน้า ๖ ของข้อ ๑๗ ซีเออมจะต้องติดตามตรวจสอบการปฏิบัติตามคำตัดสินและข้อเสนอแนะของคณะผู้พิจารณาและองค์กรอุทธรณ์ซึ่งตนได้รับรอง รวมทั้งกรณีทั้งหลายที่ได้มีการชดเชยความเสียหาย หรือได้มีการระงับสิทธิประโยชน์หรือสิทธิประโยชน์ตามพันธกรณีอื่นแล้ว แต่ยังไม่ปฏิบัติตามข้อเสนอแนะให้ทำมาตรการให้สอดคล้องกับความตกลงที่อยู่ภายใต้พิธีสารฯ

๑๐. ประเทศสมาชิกสามารถใช้บทบัญญัติว่าด้วยการระงับข้อพิพาทของความตกลงที่อยู่ภายใต้พิธีสารฯ ได้ในกรณีที่เห็นว่ารัฐบาลหรือหน่วยงานระดับภูมิภาคหรือท้องถิ่นภายในอาณาเขตของประเทศสมาชิกใช้มาตรการที่ขัดกับความตกลงดังกล่าว เมื่อซีเออมชี้ขาดว่าไม่ได้ปฏิบัติตามบทบัญญัติใดของความตกลงที่อยู่ภายใต้พิธีสารฯ ประเทศสมาชิกซึ่งรับผิดชอบจะต้องดำเนินมาตรการที่สมควรตามที่ตนอาจมีอยู่เพื่อให้มีการปฏิบัติตามความตกลงที่อยู่ภายใต้พิธีสารฯ ให้ใช้บทบัญญัติของความตกลงที่อยู่ภายใต้พิธีสารฯ และพิธีสารฯ ฉบับนี้ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการให้การชดเชยความเสียหายและการระงับสิทธิประโยชน์อื่นๆ ในกรณีที่เป็นไปได้ที่จะปฏิบัติตามความตกลง

ข้อ ๑๙

การอนุญาโตตุลาการ

๑. การอนุญาโตตุลาการที่รวดเร็วภายในประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนในฐานะที่เป็นวิธีเลือกของการระงับข้อพิพาท สามารถอำนวยความสะดวกในการหาข้อยุติให้แก่ข้อพิพาทบางประการที่เกี่ยวกับประเด็นซึ่งประเทศคู่กรณีทั้งสองฝ่ายได้กำหนดอย่างชัดเจน

๒. เว้นแต่จะบัญญัติไว้เป็นอย่างอื่นในพิธีสารฯ ฉบับนี้ การใช้อนุญาโตตุลาการจะขึ้นอยู่กับข้อตกลงร่วมกันของประเทศคู่กรณี ซึ่งจะต้องตกลงกันเกี่ยวกับกระบวนการที่จะต้องปฏิบัติตาม ทั้งนี้ จะต้องมีการแจ้งความตกลงที่จะใช้การอนุญาโตตุลาการให้ประเทศสมาชิกทั้งหมดทราบเป็นการล่วงหน้าอย่างพอเพียงก่อนที่กระบวนการอนุญาโตตุลาการจะเริ่มขึ้น

๓. ประเทศสมาชิกอื่นอาจกลายเป็นคู่กรณีในกระบวนการพิจารณาของการอนุญาโตตุลาการ ได้เฉพาะเมื่อมีการตกลงเห็นชอบของประเทศคู่กรณีซึ่งเห็นด้วยที่จะใช้วิธีอนุญาโตตุลาการ ประเทศคู่กรณีในกระบวนการพิจารณาจะต้องตกลงที่จะปฏิบัติตามคำชี้ขาดของอนุญาโตตุลาการ จะต้องแจ้งคำชี้ขาดของอนุญาโตตุลาการต่อซีเออมและองค์กรรายสาขาในระดับรัฐมนตรีของความตกลงที่อยู่ภายใต้พิธีสารฯ ที่เกี่ยวข้องซึ่งประเทศสมาชิกอาจยกประเด็นใด ๆ ที่เกี่ยวข้อง

๔. ข้อ ๑๗ และ ๑๘ ของพิธีสารฯ ฉบับนี้ จะใช้บังคับโดยอนุโลมกับคำชี้ขาดของอนุญาโตตุลาการ

ข้อ ๒๐

กองทุน

๑. กองทุนกลไกระงับข้อพิพาทของอาเซียน (ซึ่งต่อไปในเอกสารนี้จะเรียกว่า “กองทุน”) จะเป็นกองทุนหมุนเวียน แยกคนละส่วนกับงบประมาณดำเนินงานของสำนักเลขาธิการอาเซียน การเบิกเงินจำนวนใดจากกองทุนให้จ่ายคืนโดยประเทศสมาชิกคู่พิพาทสอดคล้องกับบทบัญญัติในย่อหน้า ๓ ของข้อ ๑๖ สำนักเลขาธิการจะรับผิดชอบบริหารจัดการกองทุน

๒. ให้ใช้กองทุนเพื่อสำรองออกค่าใช้จ่ายของคณะผู้พิจารณา องค์กรอุทธรณ์ และค่าใช้จ่ายด้านบริหารอื่น ๆ ของสำนักเลขาธิการให้คู่พิพาทแต่ละฝ่ายออกค่าใช้จ่ายอื่นๆ ทั้งหมดรวมทั้งค่าทนายความของตน

๓. การดำเนินการและการใช้กองทุนให้เป็นไปตามข้อกำหนดและเงื่อนไขตามที่ระบุในภาคผนวก V

ข้อ ๒๑

กรอบเวลาสูงสุดสำหรับกระบวนการทั้งหมด

๑. เว้นแต่ประเทศคู่พิพาทจะตกลงเป็นอย่างอื่น ให้ถือเป็นกฎทั่วไปว่า ระยะเวลาจากวันที่ชื่อยอมแต่งตั้งคณะผู้พิจารณาจนถึงวันที่ชื่อยอมรับรายงานของคณะผู้พิจารณาหรือองค์กรอุทธรณ์ จะต้องไม่เกิน ๙ เดือน หรือ ไม่เกิน ๑๒ เดือนในกรณีที่มีการอุทธรณ์รายงาน ในกรณีที่คณะผู้พิจารณาและองค์กรอุทธรณ์ได้ดำเนินการตามย่อหน้า ๒ ของข้อ ๑๐ หรือย่อหน้า ๕ ของข้อ ๑๔ เพื่อขยายเวลาสำหรับการเสนอรายงานของตน ให้เพิ่มระยะเวลาที่ขยายออกไปเข้ากับระยะเวลาข้างต้น

๒. เว้นแต่จะมีการกำหนดไว้เฉพาะ ระยะเวลาใดในพิธีสารฯ ฉบับนี้ อาจถูกปรับเปลี่ยนโดยประเทศคู่พิพาทหากเป็นที่พอใจร่วมกัน ทั้งนี้การปรับเปลี่ยนระยะเวลาดังกล่าวจะต้องไม่กระทบสิทธิของประเทศสมาชิกฝ่ายที่สามตามที่ระบุในข้อ ๑๓

ข้อ ๒๒

หน้าที่ของสำนักเลขาธิการ

๑. ให้สำนักเลขาธิการ สนับสนุนการปฏิบัติหน้าที่ของคณะผู้พิจารณาและองค์กรอุทธรณ์ โดยเฉพาะในประเด็นข้อกฎหมาย ประวัติศาสตร์ภูมิหลัง และกระบวนการพิจารณาของประเด็นที่เกี่ยวข้อง และให้การสนับสนุนด้านธุรการและทางเทคนิค

๒. ให้สำนักเลขาธิการสนับสนุนชื่อยอมในการติดตามการปฏิบัติตามคำตัดสินและข้อเสนอแนะของคณะผู้พิจารณาและองค์กรอุทธรณ์ที่ชื่อยอมได้รับรอง

๓. ให้สำนักเลขาธิการเป็นผู้ประสานและรับเอกสารเกี่ยวกับข้อพิพาททั้งหมดและให้จัดการกับเอกสารดังกล่าวตามความเหมาะสม

๔. ในขณะที่สำนักเลขาธิการจะให้ความช่วยเหลือกับประเทศสมาชิกทั้งหลายเกี่ยวกับการระงับข้อพิพาทเมื่อมีการร้องขอ สำนักเลขาธิการอาจให้คำแนะนำทางกฎหมายและความช่วยเหลืออื่นเพิ่มเติมในการระงับข้อพิพาทหากได้รับการร้องขอจากประเทศสมาชิกทั้งหลายตามสมควร ทั้งนี้ต้องประกันว่าสำนักเลขาธิการจะให้ความช่วยเหลือดังกล่าวโดยปราศจากความลำเอียง

ข้อ ๒๓

กระบวนการพิเศษที่เกี่ยวข้องกับสมาชิกที่เป็นประเทศพัฒนาน้อยที่สุด

๑. ในขั้นตอนทั้งหมดของการวินิจฉัยสาเหตุของข้อพิพาทและกระบวนการระงับข้อพิพาทที่เกี่ยวข้องกับประเทศสมาชิกที่เป็นประเทศพัฒนาน้อยที่สุด จะต้องให้การพิจารณาเป็นการเฉพาะแก่สถานการณ์พิเศษของประเทศสมาชิกที่เป็นประเทศพัฒนาน้อยที่สุด ในกรณีนี้ สมาชิกจะต้องใช้ความยับยั้งชั่งใจอันควรในการยกเรื่องขึ้นภายใต้กระบวนการเหล่านี้ที่เกี่ยวข้องกับประเทศสมาชิกที่เป็นประเทศพัฒนาน้อยที่สุด ถ้าพบว่าการสูญเสียหรือการเสียหายเป็นผลมาจากมาตรการที่ดำเนินโดยประเทศสมาชิกที่เป็นประเทศพัฒนาน้อยที่สุด คู่กรณีผู้ฟ้องจะใช้ความยับยั้งชั่งใจอันควรในการเรียกร้องการชดเชยค่าเสียหาย หรือการขออนุมัติเพื่อระงับการให้สิทธิประโยชน์หรือพันธกรณีอื่นตามกระบวนการเหล่านี้

๒. ในกรณีการระงับข้อพิพาทที่เกี่ยวข้องกับประเทศสมาชิกที่เป็นประเทศพัฒนาน้อยที่สุด หากไม่สามารถหาข้อยุติเป็นที่พอใจในระหว่างการปรึกษาหารือ เมื่อประเทศสมาชิกที่เป็นประเทศพัฒนาน้อยที่สุดร้องขอ

ข้อ ๒๔

สถานที่ดำเนินกระบวนการพิจารณา

๑. ให้ดำเนินกระบวนการพิจารณาของคณะผู้พิจารณาและองค์กรอุทธรณ์ ณ สำนักงานเลขาธิการอาเซียน

๒. โดยไม่ขัดกับย่อหน้า ๑ ข้างต้น การดำเนินกระบวนการพิจารณาของคณะผู้พิจารณาและองค์กรอุทธรณ์ในส่วนที่ไม่ใช่การประชุมเพื่อพิจารณาคดีกับคู่พิพาท สามารถทำ ณ สถานที่ใดก็ได้ตามที่คณะผู้พิจารณาและองค์กรอุทธรณ์เห็นสมควร ทั้งนี้ จะต้องหารือกับคู่พิพาทก่อนเพื่อพิจารณาเรื่องความสะดวกและประหยัดค่าใช้จ่าย

ข้อ ๒๕

ผู้เก็บรักษาพิธิสารฯ

พิธิสารว่าด้วยกลไกระงับข้อพิพาทด้านเศรษฐกิจของอาเซียนฉบับนี้จะมอบให้สำนักเลขาธิการอาเซียนเป็นผู้เก็บรักษา

ข้อ ๒๖
การแก้ไข

๑. การแก้ไขบทบัญญัติของพิธีสารว่าด้วยกลไกระงับข้อพิพาทด้านเศรษฐกิจของอาเซียนฉบับนี้ จะต้องได้รับความเห็นชอบเป็นลายลักษณ์อักษรจากประเทศสมาชิกทั้งหมด

๒. โดยไม่ขัดกับย่อหน้า ๑ ข้างต้น:

(ก) ให้เลขาธิการอาเซียนปรับปรุงรายชื่อความตกลงที่ระบุไว้ในภาคผนวก I เป็นระยะๆ ตามที่จำเป็น โดยจะต้องหารือและได้รับความเห็นชอบจากซีออม

(ข) อาจมีการแก้ไขภาคผนวก II, III และ V ได้ โดยจะต้องได้รับความเห็นชอบจากซีออม; และ

(ค) องค์การอุทธรณ์อาจแก้ไขกระบวนการพิจารณาตามภาคผนวก IV ได้ โดยให้หารือและต้องได้รับความเห็นชอบจากซีออมและเลขาธิการอาเซียน

ข้อ ๒๗
บทสุดท้าย

๑. ภาคผนวกทั้งหมดถือเป็นส่วนหนึ่งของพิธีสารว่าด้วยกลไกระงับข้อพิพาทด้านเศรษฐกิจของอาเซียนฉบับนี้

๒. พิธีสารว่าด้วยกลไกระงับข้อพิพาทด้านเศรษฐกิจของอาเซียนฉบับนี้จะมีผลบังคับใช้ในวันที่ประเทศสมาชิกทั้งหมดได้แจ้งสำนักเลขาธิการอาเซียนว่าได้เสร็จสิ้นกระบวนการภายในที่จำเป็นต่อการบังคับใช้พิธีสารฯ ฉบับนี้

๓. ให้ใช้พิธีสารว่าด้วยกลไกระงับข้อพิพาทด้านเศรษฐกิจของอาเซียนฉบับนี้แทนพิธีสารว่าด้วยกลไกการระงับข้อพิพาทของอาเซียน ฉบับ ค.ศ. ๒๐๐๔ และใช้พิธีสารฯ ฉบับนี้กับคำขอหารือที่ยื่นในวันที่พิธีสารฯ ฉบับนี้เริ่มมีผลใช้บังคับเป็นต้นไป กรณีที่ยื่นคำขอหารือก่อนวันที่พิธีสารฯ ฉบับนี้เริ่มมีผลใช้บังคับ ให้ใช้พิธีสารฯ ฉบับ ค.ศ. ๒๐๐๔

เพื่อเป็นสักขีพยาน ผู้ลงนามข้างท้ายซึ่งได้รับมอบอำนาจโดยถูกต้องจากรัฐบาลของตน ได้ลงนามในพิธีสารว่าด้วยกลไกระงับข้อพิพาทด้านเศรษฐกิจของอาเซียนฉบับนี้

กระทำขึ้น ณ [เมือง] , [ประเทศ], เมื่อ [วันที่] ของ [เดือน] ในปี [ปี], ในเอกสารฉบับเดียวซึ่งเป็นฉบับภาษาอังกฤษ

เอกสารภาคผนวกแนบท้าย ๑

ความตกลงที่อยู่ภายใต้พิธีสารฯ

1. Agreement on the ASEAN Food Security Reserve, New York, the United States of America, 4 October 1979.
2. Basic Agreement on ASEAN Industrial Projects, Kuala Lumpur, Malaysia, 6 March 1980.
3. Agreement on ASEAN Energy Cooperation, Manila, Philippines, 24 June 1986.
4. Agreement on the Preferential Shortlisting of ASEAN Contractors, Jakarta, Indonesia, 20 October 1986.
5. Framework Agreement on Enhancing ASEAN Economic Cooperation, Singapore, 28 January 1992.
6. ASEAN Framework Agreement on Services, Bangkok, Thailand, 15 December 1995.
7. Protocol Amending the Agreement on ASEAN Energy Cooperation, Bangkok, Thailand, 15 December 1995.
8. Protocol Amending the Agreement on the ASEAN Energy Cooperation, Kuala Lumpur, Malaysia, 23 July 1997.
9. 2nd Protocol to Amend the Agreement on the ASEAN Food Security Reserve, Subang Jaya, Malaysia, 23 July 1997.
10. Protocol to Implement the Initial Package of Commitments under the ASEAN Framework Agreement on Services, Kuala Lumpur, Malaysia, 15 December 1997.
11. Agreement on the Establishment of the ASEAN Center for Energy, Manila, Philippines, 22 May 1998.
12. ASEAN Framework Agreement on Mutual Recognition Arrangement (MRAs), Ha Noi, Viet Nam, 16 December 1998.
13. Protocol to Implement the Second Package of Commitments under the ASEAN Framework Agreement on Services, Ha Noi, Viet Nam, 16 December 1998.
14. ASEAN Framework Agreement on the Facilitation of Goods in Transit, Ha Noi, Viet Nam, 16 December 1998.

15. Protocol 3 Types and Quantity of Road Vehicles, Hanoi, Viet Nam, 15 September 1999.
16. Protocol 4 Technical Requirements of Vehicles, Hanoi, Viet Nam, 15 September 1999.
17. Protocol 8 Sanitary and Phytosanitary Measures to Implement the ASEAN Framework Agreement on the Facilitation of Goods in Transit, Phnom Penh, Cambodia, 27 October 2000.
18. Protocol 5: ASEAN Scheme of Compulsory Motor Vehicle Insurance, Kuala Lumpur, Malaysia, 8 April 2001.
19. Protocol to Implement the Third Package of Commitments under the ASEAN Framework Agreement Services, Ha Noi, Viet Nam, 31 December 2001.
20. ASEAN Sectoral Mutual Recognition Arrangement for Electrical and Electronic Equipment, Bangkok, Thailand, 5 April 2002.
21. ASEAN Memorandum of Understanding on the Trans-ASEAN Gas Pipeline Project, Bali, Indonesia, 5 July 2002.
22. ASEAN Tourism Agreement, Phnom Penh, Cambodia, 4 November 2002.
23. Protocol Governing the Implementation of the ASEAN Harmonized Tariff Nomenclature, Makati, Philippines, 7 August 2003.
24. Agreement on the ASEAN Harmonized Cosmetic Regulatory Scheme, Phnom Penh, Cambodia, 2 September 2003.
25. Protocol to Amend the ASEAN Framework Agreement on Services, Phnom Penh, Cambodia, 2 September 2003.
26. Protocol to Amend the Protocol Governing the Implementation of the ASEAN Harmonised Tariff Nomenclature, Jeju Island, Korea, 15 May 2004.
27. Protocol to Implement the Fourth Package of Commitments on Air Transport Services under the ASEAN Framework Agreement on Services, Phnom Penh, Cambodia, 23 November 2004.
28. ASEAN Framework Agreement for the Integration of Priority Sectors, Vientiane, Lao PDR, 29 November 2004.
29. ASEAN Sectoral Integration Protocol for e-ASEAN, Vientiane, Lao PDR, 29 November 2004.

30. ASEAN Sectoral Integration Protocol for Tourism, Vientiane, Lao PDR, 29 November 2004.
31. ASEAN Sectoral Integration Protocol for Air Travel, Vientiane, Lao PDR, 29 November 2004.
32. ASEAN Sectoral Integration Protocol for Electronics, Vientiane, Lao PDR, 29 November 2004.
33. ASEAN Sectoral Integration Protocol for Fisheries, Vientiane, Lao PDR, 29 November 2004.
34. ASEAN Sectoral Integration Protocol for Health Care, Vientiane, Lao PDR, 29 November 2004.
35. ASEAN Sectoral Integration Protocol for Rubber-Based Products, Vientiane, Lao PDR, 29 November 2004.
36. ASEAN Sectoral Integration Protocol for Wood-Based Products, Vientiane, Lao PDR, 29 November 2004.
37. ASEAN Sectoral Integration Protocol for Textiles and Apparel Products, Vientiane, Lao PDR, 29 November 2004.
38. ASEAN Sectoral Integration Protocol for Agro-Based Products, Vientiane, Lao PDR 29 November 2004.
39. ASEAN Sectoral Integration Protocol for Automotives, Vientiane, Lao PDR, 29 November 2004.
40. Protocol to Implement the Third Package of Commitments on Financial Services under the ASEAN Framework Agreement on Services, Vientiane, Lao PDR, 6 April 2005.
41. ASEAN Framework Agreement on Multimodal Transport, Vientiane, Lao PDR, 17 November 2005.
42. ASEAN Mutual Recognition Arrangement on Engineering Services, Kuala Lumpur, Malaysia, 9 December 2005.
43. Agreement on the ASEAN Harmonized Electrical and Electronic Equipment (EEE) Regulatory Regime, Kuala Lumpur, Malaysia, 9 December 2005.
44. Agreement to Establish and Implement the ASEAN Single Window, Kuala Lumpur, Malaysia, 9 December 2005.
45. ASEAN Mutual Recognition Arrangement on Nursing Services, Cebu, Philippines, 8 December 2006.

46. Protocol to Implement the Fifth Package of Commitments under the ASEAN Framework Agreement on Services, Cebu, Philippines, 8 December 2006.
47. ASEAN Framework (Amendment) Agreement for the Integration of Priority Sectors, Cebu, Philippines, 8 December 2006.
48. ASEAN Sectoral Integration (Amendment) Protocol for Priority Sectors, Cebu, Philippines, 8 December 2006.
49. Protocol to Establish and Implement the ASEAN Single Window, 20 December 2006.
50. Protocol 1: Designation of Transit Transport Routes and Facilities, Bangkok, Thailand, 8 February 2007.
51. Protocol to Implement the Fifth Package of Commitments on Air Transport Services under the ASEAN Framework Agreement on Services, Bangkok, Thailand, 8 February 2007.
52. Protocol to Provide Special Consideration for Rice and Sugar, Makati, Philippines, 23 August 2007.
53. ASEAN Sectoral Integration Protocol for the Logistics Services Sector, Makati, Philippines, 24 August 2007.
54. Protocol to Amend Article 3 of the ASEAN Framework (Amendment) Agreement for the Integration of Priority Sectors, Makati, Philippines, 24 August 2007.
55. ASEAN Mutual Recognition Arrangement on Architectural Services, Singapore, 19 November 2007.
56. ASEAN Framework Arrangement for the Mutual Recognition of Surveying Qualifications, Singapore, 19 November 2007.
57. Protocol to Implement the Sixth Package of Commitments under the ASEAN Framework Agreement on Services, Singapore, 19 November 2007.
58. Protocol to Implement the Fourth Package of Commitments on Financial Services under the ASEAN Framework Agreement on Services, Da Nang, Viet Nam, 4 April 2008.
59. ASEAN Mutual Recognition Arrangement on Medical Practitioners, Cha-am, Thailand, 26 February 2009.
60. ASEAN Mutual Recognition Arrangement on Dental Practitioners, Cha-am, Thailand, 26 February 2009.

61. ASEAN Mutual Recognition Arrangement Framework on Accountancy Services, Cha-am, Thailand, 26 February 2009.
62. ASEAN Trade in Goods Agreement, Cha-am, Thailand, 26 February 2009.
63. ASEAN Comprehensive Investment Agreement, Cha-am, Thailand, 26 February 2009.
64. Protocol to Implement the Seventh Package of Commitments under the ASEAN Framework Agreement on Services, Cha-am, Thailand, 26 February 2009.
65. ASEAN Petroleum Security Agreement, Cha-am, Thailand, 1 March 2009.
66. ASEAN Sectoral Mutual Recognition Arrangement (MRA) for Good Manufacturing Practice (GMP) Inspection of Manufacturers of Medicinal Products, Pattaya, Thailand, 10 April 2009.
67. ASEAN Multilateral Agreement on Full Liberalisation of Air Freight Services, Manila, Philippines, 20 May 2009.
68. Protocol 1 on Unlimited Third, Fourth and Fifth Freedom Traffic Rights among Designated Points in ASEAN, Manila, Philippines, 20 May 2009.
69. Protocol 2 on Unlimited Third, Fourth and Fifth Freedom Traffic Rights among All Points with International Airports in ASEAN, Manila, Philippines, 20 May 2009.
70. ASEAN Multilateral Agreement on Air Services, Manila, Philippines, 20 May 2009.
71. Protocol 1 on Unlimited Third and Fourth Freedom Traffic Rights within the ASEAN Sub-Region, Manila, Philippines, 20 May 2009.
72. Protocol 2 on Unlimited Fifth Freedom Traffic Rights within the ASEAN Sub-Region, Manila, Philippines, 20 May 2009.
73. Protocol 3 on Unlimited Third and Fourth Freedom Traffic Rights between the ASEAN Sub-Regions, Manila, Philippines, 20 May 2009.
74. Protocol 4 on Unlimited Fifth Freedom Traffic Rights between the ASEAN Sub-Regions, Manila, Philippines, 20 May 2009.
75. Protocol 5 on Unlimited Third and Fourth Freedom Traffic Rights between ASEAN Capital Cities, Manila, Philippines, 20 May 2009.

76. Protocol 6 on Unlimited Fifth Freedom Traffic Rights between ASEAN Capital Cities, Manila, Philippines, 20 May 2009.
77. Protocol to Implement the Sixth Package of Commitments on Air Transport Services under the ASEAN Framework Agreement on Services, Ha Noi, Viet Nam, 10 December 2009.
78. ASEAN Framework Agreement on the Facilitation of Inter-State Transport, Manila, Philippines, 10 December 2009.
79. Second Protocol to Amend the Protocol Governing the Implementation of the ASEAN Harmonised Tariff Nomenclature, Nha Trang, Viet Nam, 8 April 2010.
80. Protocol to Implement the Eight Package of Commitments under the ASEAN Framework Agreement on Services, Ha Noi, Viet Nam, 28 October 2010.
81. Protocol to Amend the Protocol to Provide Special Consideration for Rice and Sugar, Ha Noi, Viet Nam, 28 October 2010.
82. Protocol 1 on Unlimited Third and Fourth Freedom Traffic Rights between any ASEAN Cities, Bandar Seri Begawan, Brunei Darussalam, 12 November 2010.
83. ASEAN Multilateral Agreement on Full Liberalisation of Passengers Air Services, Bandar Seri Begawan, Brunei Darussalam, 12 November 2010.
84. Protocol 2 on Unlimited Fifth Freedom Traffic Rights between any ASEAN Cities, Bandar Seri Begawan, Brunei Darussalam, 12 November 2010.
85. Protocol to Implement the Fifth Package of Commitments on Financial Services under the ASEAN Framework Agreement on Services, Ha Noi, Viet Nam, 4 May 2011.
86. Protocol to Implement the Seventh Package of Commitments on Air Transport under the ASEAN Framework Agreement on Services, Phnom Penh, Cambodia, 16 December 2011.
87. ASEAN Agreement on Customs, Phnom Penh, Cambodia, 30 March 2012.
88. ASEAN Agreement on the Movement of Natural Persons, Phnom Penh, Cambodia, 19 November 2012.
89. ASEAN Mutual Recognition Arrangement on Tourism Professionals, Bangkok, Thailand, 9 November 2012.

90. Protocol to Amend Certain ASEAN Economic Agreements related to Trade in Goods, Ha Noi, Viet Nam, 8 March 2013.
91. Instrument of Extension of the ASEAN Memorandum of Understanding on the Trans-ASEAN Gas Pipeline Project, Bali, Indonesia, 25 September 2013.
92. Protocol to Amend the Agreement on the Establishment of the ASEAN Centre for Energy, Bali, Indonesia, 25 September 2013.
93. Protocol to Implement the Eighth Package of Commitments on Air Transport Services under the ASEAN Framework Agreement on Services, Pakse, Lao PDR, 20 December 2013.
94. Protocol to Amend the ASEAN Comprehensive Investment Agreement, Nay Pyi Taw, Myanmar, 26 August 2014.
95. ASEAN Mutual Recognition Arrangement on Accountancy Services, Nay Pyi Taw, Myanmar, 13 November 2014.
96. ASEAN Agreement on Medical Device Directive, Bangkok, Thailand, 21 November 2014.
97. Protocol 7 Customs Transit System, Bangkok, Thailand, 24 February 2015.
98. Protocol to Implement the Sixth Package of Commitments on Financial Services under the ASEAN Framework Agreement on Services, Kuala Lumpur, Malaysia, 20 March 2015.
99. Protocol on the Legal Framework to Implement the ASEAN Single Window, Ha Noi, Viet Nam, 4 September 2015.
100. Protocol to Implement the Ninth Package of Commitments under the ASEAN Framework Agreement on Services, Makati, Philippines, 27 November 2015.
101. Protocol to Implement the Seventh Package of Commitments on Financial Services under the ASEAN Framework Agreement on Services, Ha Noi, Viet Nam, 23 June 2016.
102. Protocol 3 on Domestic Code-Share Rights between Points Within the Territory of any ASEAN Member States, Singapore, 13 October 2017.
103. ASEAN Mutual Recognition Arrangement for Bioequivalence Study Reports of Generic Medicinal Products, Manila, Philippines, 2 November 2017.

(คำแปลอย่างไม่เป็นทางการ)

104. ASEAN Sectoral Mutual Recognition Arrangement for Inspection and Certification Systems on Food Hygiene for Prepared Foodstuff Products, Singapore, 27 April 2018.
105. Protocol to Implement the Tenth Package of Commitments under the ASEAN Framework Agreement on Services, Singapore, 11 November 2018.

เอกสารภาคผนวกแนบท้าย ๒

กฎเกณฑ์การปฏิบัติ

กฎเกณฑ์การปฏิบัตินี้จัดทำขึ้นเพื่อคงไว้ซึ่งความสมบูรณ์ ความเป็นกลาง และการรักษาความลับของกระบวนการภายใต้พิธีสารนี้ ซึ่งจะสร้างความเชื่อมั่นต่อพิธีสารนี้

๑. หลักการปฏิบัติ :

บุคคลที่อยู่ภายใต้กฎเหล่านี้ (ตามที่ได้นิยามไว้ในย่อหน้า ๓:๑ ซึ่งต่อไปนี้จะเรียกว่า "บุคคลในครอบครัว") จะต้องเป็นอิสระและเป็นกลาง หลีกเลี่ยงผลประโยชน์ทับซ้อนทั้งทางตรงและทางอ้อม และเคารพการรักษาความลับของกระบวนการพิจารณาของกลไกต่าง ๆ ภายใต้กลไกระงับข้อพิพาท โดยการปฏิบัติตามมาตรฐานของการปฏิบัติเช่นนี้ จะส่งผลให้กลไกสามารถคงไว้ซึ่งความสมบูรณ์และความเป็นกลาง กฎต่าง ๆ เหล่านี้มิได้เปลี่ยนสิทธิและข้อผูกพันของประเทศสมาชิกอาเซียนภายใต้พิธีสารนี้ และกฎและกระบวนการในที่นี่

๒. การปฏิบัติตามหลักการปฏิบัติ :

๑. เพื่อให้มั่นใจว่ามีการปฏิบัติตามหลักการปฏิบัติ บุคคลในครอบครัวจะต้องพึงปฏิบัติ ดังนี้
 - (ก) ยึดมั่นตามบทบัญญัติของพิธีสารนี้อย่างเคร่งครัด
 - (ข) เปิดเผยสถานะปัจจุบันหรือพัฒนาการของผลประโยชน์ ความสัมพันธ์ หรือประเด็นใด ๆ ที่คาดว่าจะมีเหตุผลได้ว่าบุคคลนั้นทราบและมีแนวโน้มที่จะส่งผลหรือก่อให้เกิดข้อสงสัยที่สมเหตุสมผลต่อความเป็นอิสระและความเป็นกลางของบุคคลนั้น ๆ
 - (ค) ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความระมัดระวังตามสมควรเพื่อบรรลุลความคาดหวังเหล่านี้ ซึ่งรวมถึง การหลีกเลี่ยงผลประโยชน์ทับซ้อนทั้งทางตรงและทางอ้อมในส่วนที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการพิจารณาคดี
๒. เพื่อให้เป็นไปตามหลักการปฏิบัติ บุคคลในครอบครัวจำเป็นต้องเป็นอิสระ เป็นกลาง และรักษาความลับ นอกจากนี้ บุคคลในครอบครัวต้องพิจารณาเพียงประเด็นที่ถูกยกและมีความจำเป็นต่อการปฏิบัติหน้าที่ในกระบวนการระงับข้อพิพาทเท่านั้น และต้องไม่มอบหมายหน้าที่ของตนให้แก่บุคคลอื่น บุคคลในครอบครัวจะต้องไม่มีพันธะผูกพันหรือผลประโยชน์ใด ๆ ที่จะเข้าไปแทรกแซงหรืออาจก่อให้เกิดข้อสงสัยที่สมเหตุสมผลเกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่อย่างเหมาะสมภายใต้กลไกระงับข้อพิพาทของบุคคลนั้น ๆ

๓. ขอบเขต

๑. กฎเกณฑ์ที่ถูกระบุไว้ในที่นี่ จะต้องบังคับใช้แก่บุคคลที่ปฏิบัติหน้าที่
 - (ก) คณะผู้พิจารณา
 - (ข) องค์กรอุทธรณ์
 - (ค) ในฐานะอนุญาโตตุลาการ ตามบทบัญญัติที่ระบุไว้ในย่อหน้า ๗ และ ๘ ข้อ ๑๘ ของพิธีสารนี้

(ง) ในฐานะผู้เชี่ยวชาญที่มีส่วนร่วมในกลไกระงับข้อพิพาท ตามที่ระบุไว้ในย่อหน้า ๕ ข้อ ๑๐ ของพิธีสารนี้

กฎเกณฑ์เหล่านี้ที่ถูกระบุไว้ในที่นี้ จะต้องบังคับใช้กับเจ้าหน้าที่ของสำนักเลขาธิการที่สนับสนุนคณะผู้พิจารณาและองค์กรอุทธรณ์ ตามข้อ ๒๒ ของพิธีสารนี้ หรือที่สนับสนุนในกระบวนการอนุญาโตตุลาการตามย่อหน้า ๗ และ ๘ ข้อที่ ๑๘ ของพิธีสารนี้

๒. การใช้กฎเกณฑ์เหล่านี้จะต้องไม่ขัดขวางกับการปฏิบัติหน้าที่ของสำนักเลขาธิการไม่ว่าจะในทางใดในการตอบสนองต่อการร้องขอความช่วยเหลือและข้อมูลของประเทศสมาชิกอาเซียน

๔. ข้อกำหนดของการเปิดเผยข้อมูลโดยบุคคลในครอบครัว

๑. (ก) บุคคลที่ได้รับมอบหมายให้ทำหน้าที่ในคณะผู้พิจารณา องค์กรอุทธรณ์ คณะอนุญาโตตุลาการ หรือผู้เชี่ยวชาญ ในเวลาที่ถูกมอบหมายจะต้องได้รับกฎเหล่านี้จากสำนักเลขาธิการ ซึ่งรวมถึงรายการตัวอย่างในภาคผนวก ๑ ที่ระบุถึงตัวอย่างของประเด็นที่จะต้องมีการเปิดเผย
- (ข) เจ้าหน้าที่ของสำนักเลขาธิการที่ถูกระบุไว้ในย่อหน้า ๓:๑ ซึ่งอาจถูกเรียกมาสนับสนุนกระบวนการระงับข้อพิพาทจะต้องคุ้นเคยกับกฎเกณฑ์เหล่านี้
๒. ตามที่ได้ระบุไว้ในย่อหน้า ๔:๔ บุคคลในครอบครัวทั้งหมดที่ระบุไว้ในย่อหน้า ๔:๑ ต้องเปิดเผยข้อมูลใด ๆ ที่คาดหมายอย่างมีเหตุผลได้ว่าบุคคลนั้นทราบ ณ เวลาที่หลักการปฏิบัติเริ่มบังคับใช้กับบุคคลนั้น ซึ่งมีแนวโน้มที่จะส่งผลหรือก่อให้เกิดข้อสงสัยที่สมเหตุสมผลต่อความเป็นอิสระและความเป็นกลางของบุคคลนั้น ๆ โดยการเปิดเผยนี้รวมถึงประเภทของข้อมูลที่ระบุไว้ในรายการตัวอย่างในเอกสารแนบ ๑ หากเกี่ยวข้อง
๓. ข้อกำหนดการเปิดเผยข้อมูลเหล่านี้จะไม่ขยายไปถึงการระบุประเด็นที่ไม่ได้มีความเกี่ยวข้องอย่างสำคัญกับการพิจารณาคดี โดยจะต้องคำนึงถึงความจำเป็นที่จะต้องเคารพความเป็นส่วนตัวของผู้ที่ต้องปฏิบัติตามกฎเหล่านี้ รวมถึงจะต้องไม่เป็นภาระสำหรับการจัดการจนมากเกินไปจนบุคคลที่มีคุณสมบัติครบไม่สามารถดำรงตำแหน่งคณะผู้พิจารณา องค์กรอุทธรณ์ หรือในหน้าที่อื่น ๆ ในกลไกระงับข้อพิพาทได้
๔. (ก) คณะผู้พิจารณา อนุญาโตตุลาการ และผู้เชี่ยวชาญทุกคนจะต้องจัดทำข้อมูลในแบบฟอร์มตามเอกสารแนบ ๒ ให้เรียบร้อย ก่อนที่จะได้รับการยืนยันการแต่งตั้ง โดยข้อมูลนี้จะได้รับการเปิดเผยต่อเจ้าหน้าที่อาวุโสด้านเศรษฐกิจอาเซียน (ซีออม) เพื่อการพิจารณาโดยคู่พิพาท
- (ข) (๑) สมาชิกองค์กรอุทธรณ์ที่ได้รับเลือกจากการเวียนให้พิจารณาคดีในชั้นอุทธรณ์ จะต้องทบทวนรายงานของคณะผู้พิจารณาในส่วนของข้อเท็จจริง และจัดทำข้อมูลในแบบฟอร์มตามเอกสารแนบ ๒ ให้เรียบร้อย โดยข้อมูลดังกล่าวจะได้รับการเปิดเผยต่อสมาชิกองค์กรอุทธรณ์เพื่อพิจารณาว่าบุคคลนั้น ๆ ควรที่จะได้พิจารณาคดีอุทธรณ์นั้น ๆ หรือไม่
- (๒) เจ้าหน้าที่ของสำนักเลขาธิการจะต้องเปิดเผยข้อมูลที่เกี่ยวข้องต่อองค์กรอุทธรณ์เพื่อพิจารณาแต่งตั้งเจ้าหน้าที่ดังกล่าวในการสนับสนุนการพิจารณาคดีอุทธรณ์นั้น ๆ

(ค) เมื่อได้รับเลือกให้สนับสนุนในข้อพิพาท สมาชิกของสำนักเลขาธิการอาเซียนจะต้องเปิดเผยข้อมูลต่อเลขาธิการอาเซียน ซึ่งเป็นข้อมูลที่จำเป็นภายใต้ย่อหน้า ๔:๒ รวมถึงข้อมูลที่เกี่ยวข้องที่จำเป็นภายใต้กฎระเบียบของเจ้าหน้าที่สำนักเลขาธิการอาเซียน

๕. ในระหว่างข้อพิพาท บุคคลในครอบครัวแต่ละคนจะต้องเปิดเผยข้อมูลใหม่ที่เกี่ยวข้อง ตามย่อหน้า ๔:๒ ในทันทีที่รับรู้ถึงข้อมูลเหล่านั้น

๖. เจ้าหน้าที่อาวุโสด้านเศรษฐกิจอาเซียน (ซีอีโอม) องค์กรอุทธรณ์ สำนักเลขาธิการ คู่พิพาท และบุคคลอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับกลไกระงับข้อพิพาท จะต้องรักษาไว้ซึ่งความลับของข้อมูลทั้งหมดที่เปิดเผยภายใต้กระบวนการเปิดเผยข้อมูลนี้ รวมไปถึงช่วงภายหลังจากที่กระบวนการในชั้นของคณะผู้พิจารณาและองค์กรอุทธรณ์ และกระบวนการบังคับคดี หากมี ได้สิ้นสุดลงแล้ว

๕. การรักษาความลับ

๑. บุคคลในครอบครัวจำเป็นโดยตลอดที่จะต้องรักษาความลับของกระบวนการพิจารณาระงับข้อพิพาท รวมถึงข้อมูลต่าง ๆ ที่ฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดระบุให้เป็นความลับ ไม่ว่าเวลาใด ๆ บุคคลในครอบครัวจะต้องไม่ใช้ข้อมูลที่ได้มาจากกระบวนการพิจารณาระงับข้อพิพาทเพื่อให้ได้มาซึ่งประโยชน์ส่วนตัวหรือให้แก่บุคคลอื่น

๒. ในระหว่างการพิจารณาคดี บุคคลในครอบครัวจะต้องไม่ติดต่อโดยฝ่ายเดียวในประเด็นที่อยู่ระหว่างการพิจารณา ภายใต้บังคับแห่งย่อหน้า ๕:๑ ห้ามมิให้บุคคลในครอบครัวกล่าวถ้อยแถลงใด ๆ เกี่ยวกับกระบวนการพิจารณาหรือประเด็นพิพาทที่ตนมีส่วนเกี่ยวข้อง จนกว่ารายงานของคณะผู้พิจารณาและองค์กรอุทธรณ์จะได้รับการประกาศว่าไม่เป็นความลับอีกต่อไป

๖. กระบวนการเกี่ยวกับการเปิดเผยข้อมูลในภายหลังและการละเมิดสาระสำคัญของข้อผูกพัน

๑. คู่พิพาทใด ๆ ตามพิธีสารนี้ ที่ครอบครองหรือได้มาซึ่งหลักฐานในการละเมิดสาระสำคัญของข้อผูกพันในเรื่องความเป็นอิสระ ความเป็นกลาง การรักษาความลับ และการหลีกเลี่ยงผลประโยชน์ทับซ้อนทั้งทางตรงและทางอ้อมโดยบุคคลในครอบครัวที่อาจจะส่งผลเสียต่อความซื่อตรง ความเป็นกลาง และการรักษาความลับของกระบวนการระงับข้อพิพาท จะต้องนำส่งหลักฐานเหล่านั้นในโอกาสแรกและในวิธีทางลับต่อเจ้าหน้าที่อาวุโสด้านเศรษฐกิจอาเซียน (ซีอีโอม) เลขาธิการอาเซียน หรือองค์กรอุทธรณ์ตามความเหมาะสม โดยยึดตามขั้นตอนที่ได้ระบุไว้ในย่อหน้าที่ ๖:๕ ถึง ๖:๑๗ โดยส่งเป็นคำให้การเป็นลายลักษณ์อักษรซึ่งระบุถึงข้อเท็จจริงและสถานการณ์ที่เกี่ยวข้อง ประเทศสมาชิกอื่น ๆ ที่ครอบครองหรือได้มาซึ่งหลักฐานของการละเมิด สามารถมอบหลักฐานให้แก่คู่กรณีในข้อพิพาทได้ เพื่อผลประโยชน์ในการรักษาความซื่อตรงและความเป็นกลางของกลไกการระงับข้อพิพาท

๒. เมื่อมีหลักฐานตามที่ได้ระบุไว้ในวรรคที่ ๖:๑ กล่าวอ้างถึงความบกพร่องของบุคคลในครอบครัวในการเปิดเผยข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ ความสัมพันธ์ หรือประเด็นอื่น ๆ การไม่ได้เปิดเผยนั้นจะไม่ใช่เหตุผลที่เพียงพอในการตัดสิทธิ์ นอกเสียจากว่าจะมีหลักฐานของการละเมิดสาระสำคัญของข้อผูกพันในเรื่องความเป็นอิสระ ความเป็นกลาง การรักษาความลับ หรือการหลีกเลี่ยงผลประโยชน์ทับซ้อนทั้ง

ทางตรงและทางอ้อม และเนื่องด้วยเหตุนี้ส่งผลเสียต่อความสมบูรณ์ ความเป็นกลาง หรือการรักษาความลับของกระบวนการระงับข้อพิพาท

๓. หากหลักฐานดังกล่าวไม่ได้ถูกเสนอในเวลาเร็วที่สุดที่เป็นไปได้ ฝ่ายที่ยื่นหลักฐานดังกล่าวจะต้องอธิบายว่าทำไมถึงไม่เสนอก่อนหน้านั้น และคำอธิบายดังกล่าวจะถูกนำไปใช้ประกอบการพิจารณาตามย่อหน้า ๖:๑
๔. หลังจากการยื่นหลักฐานดังกล่าวต่อเจ้าหน้าที่อาวุโสด้านเศรษฐกิจอาเซียน (ซีออม) เลขานุการอาเซียน หรือ องค์กรอุทธรณ์ ตามที่ได้ระบุไว้ในด้านล่าง กระบวนการตามที่ได้ระบุไว้ในย่อหน้า ๖:๕ to ๖:๑๗ จะต้องเสร็จสิ้นใน ๑๕ วันทำการ

ผู้พิจารณา อนุญาโตตุลาการ และผู้เชี่ยวชาญ

๕. หากบุคคลในครอบครัวซึ่งเป็นหัวข้อของหลักฐานเป็นผู้พิจารณา อนุญาโตตุลาการ หรือผู้เชี่ยวชาญ ฝ่ายที่ยื่นหลักฐานจะต้องยื่นต่อเจ้าหน้าที่อาวุโสด้านเศรษฐกิจอาเซียน (ซีออม)
๖. หลังจากได้รับหลักฐาน ตามที่ได้ระบุไว้ในย่อหน้า ๖:๑ และ ๖:๒ เจ้าหน้าที่อาวุโสด้านเศรษฐกิจอาเซียน (ซีออม) จะต้องส่งหลักฐานดังกล่าวให้บุคคลที่เป็นหัวข้อของหลักฐาน เพื่อให้บุคคลนั้นพิจารณา
๗. หากว่าหลังจากปรึกษากับบุคคลดังกล่าวแล้วยังไม่สามารถหาข้อยุติเรื่องดังกล่าวได้ ให้เจ้าหน้าที่อาวุโสด้านเศรษฐกิจอาเซียน (ซีออม) ส่งหลักฐานทั้งหมดและข้อมูลเพิ่มเติมใด ๆ ที่ได้จากบุคคลดังกล่าวไปให้คู่พิพาท ในกรณีที่บุคคลดังกล่าวออก ให้เจ้าหน้าที่อาวุโสด้านเศรษฐกิจอาเซียน (ซีออม) แจ้งคู่พิพาทและผู้พิจารณา อนุญาโตตุลาการ หรือผู้เชี่ยวชาญ แล้วแต่กรณี
๘. ในทุกกรณี เจ้าหน้าที่อาวุโสด้านเศรษฐกิจอาเซียน (ซีออม) โดยหารือกับเลขานุการอาเซียน และหลังจากได้ให้โอกาสอย่างเพียงพอในการรับฟังความเห็นของบุคคลดังกล่าวและคู่พิพาท จะต้องตัดสินว่ามีการละเมิดสาระสำคัญของกฎเกณฑ์นี้ตามที่ระบุไว้ในย่อหน้า ๖:๑ และ ๖:๒ เกิดขึ้นหรือไม่ ในกรณีที่คู่พิพาทเห็นพ้องกันว่าการละเมิดสาระสำคัญเกิดขึ้นจริง ก็ควรจะมีการยืนยันการตัดสินคดีแก่บุคคลดังกล่าว เพื่อเป็นการคงไว้ซึ่งความสมบูรณ์ของกระบวนการระงับข้อพิพาท
๙. บุคคลที่เป็นหัวข้อของหลักฐานยังสามารถมีส่วนร่วมในการพิจารณาข้อพิพาท ยกเว้นได้มีการพิจารณาแล้วว่ามีการละเมิดสาระสำคัญของกฎเกณฑ์นี้เกิดขึ้นจริง
๑๐. เจ้าหน้าที่อาวุโสด้านเศรษฐกิจอาเซียน (ซีออม) จะต้องดำเนินการหลังจากนั้นตามขั้นตอนที่จำเป็นสำหรับการเพิกถอนการแต่งตั้งบุคคลซึ่งเป็นหัวข้อของหลักฐาน หรือให้ออกจากข้อพิพาท ตามแต่กรณี

สำนักเลขาธิการ

๑๑. หากบุคคลในครอบครัวที่เป็นหัวข้อของหลักฐานเป็นเจ้าหน้าที่สำนักเลขาธิการ ให้ฝ่ายที่ยื่นหลักฐานยื่นต่อเลขานุการอาเซียนเท่านั้น ซึ่งเลขานุการอาเซียนจะส่งหลักฐานดังกล่าวไปยังบุคคลที่เป็นหัวข้อของหลักฐานและจะแจ้งคู่พิพาทอีกฝ่าย และคณะผู้พิจารณาหรือองค์กรอุทธรณ์ ตามความเหมาะสม

(คำแปลอย่างไม่เป็นทางการ)

๑๒. เลขอาธิการอาเซียนมีหน้าที่ดำเนินการใด ๆ ตามความเหมาะสม ตามกฎระเบียบเจ้าหน้าที่สำนักเลขอาธิการอาเซียน
๑๓. เลขอาธิการอาเซียนจะต้องแจ้งผลการตัดสินใจของตนให้คู่พิพาท คณะผู้พิจารณา และเจ้าหน้าที่อาวุโสด้านเศรษฐกิจอาเซียน (ซีอีเอม) ทราบ พร้อมทั้งข้อมูลสนับสนุนที่เกี่ยวข้อง

องค์การอุทธรณ์

๑๔. หากบุคคลในครอบครัวที่เป็นหัวข้อของหลักฐานเป็นสมาชิกขององค์การอุทธรณ์ ให้ฝ่ายที่ยื่นหลักฐานยื่นต่อคู่พิพาทอีกฝ่าย และส่งหลักฐานนั้นให้แก่องค์การอุทธรณ์ต่อไป
๑๕. หลังจากได้รับหลักฐานตามที่ได้ระบุไว้ในย่อหน้า ๖:๑ และ ๖:๒ องค์การอุทธรณ์จะต้องส่งหลักฐานดังกล่าวให้บุคคลที่เป็นหัวข้อของหลักฐานเพื่อให้บุคคลนั้นพิจารณา
๑๖. องค์การอุทธรณ์มีหน้าที่ดำเนินการใด ๆ ตามความเหมาะสม หลังจากได้ให้โอกาสอย่างเพียงพอในการรับฟังความเห็นของบุคคลดังกล่าวและคู่พิพาท
๑๗. องค์การอุทธรณ์จะต้องแจ้งผลการตัดสินใจของตนให้คู่พิพาทและเจ้าหน้าที่อาวุโสด้านเศรษฐกิจอาเซียน (ซีอีเอม) ทราบ พร้อมทั้งข้อมูลสนับสนุนที่เกี่ยวข้อง
๑๘. หลังจากเสร็จสิ้นขั้นตอนที่ระบุไว้ในย่อหน้า ๖:๕ to ๖:๑๗ หากบุคคลในครอบครัวนอกเหนือจากสมาชิกขององค์การอุทธรณ์ถูกเพิกถอนการแต่งตั้ง หรือบุคคลนั้นลาออก กระบวนการที่ระบุในพิธีสารสำหรับการแต่งตั้งครั้งแรกจะถูกนำมาใช้ในการหาสรรหาบุคคลมาแทน โดยระยะเวลาที่ใช้จะต้องไม่เกินครึ่งหนึ่งของเวลาที่ระบุไว้ในพิธีสาร และคงไว้ซึ่งกำหนดการของกระบวนการพิจารณาของคณะผู้พิจารณาและองค์การอุทธรณ์ สมาชิกขององค์การอุทธรณ์ผู้ซึ่งภายใต้กฎขององค์การอุทธรณ์จะถูกเลือกในครั้งถัดไปตามการหมุนเวียนเพื่อให้พิจารณาข้อพิพาท จะถูกมอบหมายให้ทำหน้าที่ในการพิจารณาอุทธรณ์โดยอัตโนมัติ โดยคณะผู้พิจารณา สมาชิกขององค์การอุทธรณ์ที่ทำหน้าที่พิจารณาอุทธรณ์ หรืออนุญาโตตุลาการ ตามแต่กรณี จะตัดสินใจหลังจากการหารือร่วมกับคู่พิพาท ถึงการเปลี่ยนแปลงใด ๆ ที่จำเป็นเกี่ยวกับกระบวนการทำงานและตารางเวลาที่ได้มีการเสนอ
๑๙. บุคคลในครอบครัวและประเทศสมาชิกอาเซียนที่เกี่ยวข้องจะต้องหาข้อยุติในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการละเมิดสาระสำคัญของกฎเหล่านี้ที่อาจเกิดขึ้น โดยเร็วที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ เพื่อไม่ให้เกิดความล่าช้าในการพิจารณาคดีให้เสร็จสิ้น ตามที่ระบุไว้ในพิธีสารนี้
๒๐. ยกเว้นในกรณีที่ทำเป็นอย่างแท้จริงต่อการปฏิบัติตามข้อตัดสินใจนี้ ข้อมูลทั้งหมดที่เกี่ยวข้องกับการละเมิดสาระสำคัญของกฎเหล่านี้ ทั้งที่เกิดขึ้นจริงและที่อาจเกิดขึ้น ให้เก็บไว้เป็นความลับ

๗. การทบทวน

กฎเหล่านี้สามารถได้รับการทบทวนหากจำเป็น

(คำแปลอย่างไม่เป็นทางการ)

เอกสารแนบ ๑

รายการตัวอย่างข้อมูลที่ต้องเปิดเผย

ในรายการนี้ได้รวมรวบตัวอย่างของข้อมูลที่บุคคลที่ทำหน้าที่ในกระบวนการระงับข้อพิพาทควรจะต้องเปิดเผย เพื่อให้เป็นไปตามกฎเกณฑ์การปฏิบัติของพิธีสารว่าด้วยกลไกระงับข้อพิพาทด้านเศรษฐกิจของอาเซียน

บุคคลในครอบครัวแต่ละคน ตามที่ได้นิยามไว้ในย่อหน้า ๓:๑ ของกฎเหล่านี้ มีหน้าที่อย่างต่อเนื่องที่จะเปิดเผย ข้อมูลที่ถูกระบุในย่อหน้า ๔:๒ ซึ่งอาจประกอบด้วยข้อมูลดังต่อไปนี้

- (ก) ผลประโยชน์ทางการเงิน (เช่น การลงทุน การกู้ยืม หนี้ ดอกเบี้ย และหนี้สินต่าง ๆ) ผลประโยชน์ทางธุรกิจ (เช่น การเป็นกรรมการหรือผลประโยชน์ตามสัญญาอื่น ๆ) รวมถึงผลประโยชน์ของสินทรัพย์ที่เกี่ยวข้องกับข้อพิพาทนั้น
- (ข) ผลประโยชน์ทางวิชาชีพ (เช่น ความสัมพันธ์ในอดีต หรือปัจจุบันกับลูกค้า หรือผลประโยชน์ใด ๆ ที่บุคคลนั้นอาจมีต่อการดำเนินคดีในประเทศหรือระหว่างประเทศ รวมถึงนัยของการดำเนินคดีดังกล่าว ในกรณีที่การดำเนินคดีนั้นมีความเกี่ยวข้องกับประเด็นซึ่งคล้ายคลึงกับประเด็นที่ถูกกล่าวถึงในข้อพิพาทนั้น)
- (ค) ผลประโยชน์อื่น ๆ ซึ่งกำลังดำเนินอยู่ (เช่น การมีส่วนร่วมอย่างแข็งขันในกลุ่มผลประโยชน์สาธารณะหรือองค์กรอื่น ๆ ซึ่งอาจจะมีวาระที่ประกาศไว้ซึ่งเกี่ยวข้องกับข้อพิพาท)
- (ง) ถ้อยแถลงที่ไตร่ตรองแล้วซึ่งแสดงความเห็นส่วนตัวเกี่ยวกับประเด็นที่เกี่ยวข้องกับข้อพิพาท (เช่น สื่อสิ่งพิมพ์ ถ้อยแถลงต่อสาธารณะ) และ
- (จ) ผลประโยชน์ในการจ้างงาน หรือที่เกี่ยวข้องกับครอบครัว (เช่น ความเป็นไปได้ในการเกิดความได้เปรียบทางอ้อม และโอกาสที่จะเกิดแรงกดดันจากนายจ้าง ผู้ร่วมธุรกิจ หรือครอบครัวใกล้ชิด)

(คำแปลอย่างไม่เป็นทางการ)

เอกสารแนบ ๒

ข้อพิพาทเลขที่: _____

**สมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้
แบบฟอร์มการเปิดเผยข้อมูล**

ข้าพเจ้าได้อ่านพินัยสารว่าด้วยกลไกระงับข้อพิพาทด้านเศรษฐกิจของอาเซียนและกฎเกณฑ์การปฏิบัติ
ในภาคผนวกที่ ๒ ของพินัยสาร ข้าพเจ้าเข้าใจถึงหน้าที่อันต่อเนื่องของข้าพเจ้าในขณะที่มีส่วนร่วมกับกลไกระงับ
ข้อพิพาทและจนถึงเวลาที่การประชุมเจ้าหน้าที่อาวุโสด้านเศรษฐกิจของอาเซียน (ซีเออม) ตัดสินใจให้การ
รับรองรายงานที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินคดีและรับทราบถึงการระงับการดำเนินคดีนั้น ในการเปิดเผยข้อมูลใด
ๆ ตามนี้และในอนาคตที่มีแนวโน้มที่จะส่งผลกระทบต่อความเป็นอิสระและความเป็นกลางของข้าพเจ้า หรือที่
อาจก่อให้เกิดข้อสงสัยที่สมเหตุสมผลต่อความสมบูรณ์และความเป็นกลางของกระบวนการระงับข้อพิพาท และ
การเคารพหน้าที่ของข้าพเจ้าในการรักษาความลับเกี่ยวกับกระบวนการระงับข้อพิพาท

ลงนาม:

วันที่:

เอกสารภาคผนวกแนบท้าย ๓
กระบวนการทำงานของคณะผู้พิจารณา

กระบวนการพิจารณาของคณะผู้พิจารณา

ในกระบวนการพิจารณาของตน คณะผู้พิจารณาจะต้องปฏิบัติตามบทบัญญัติที่เกี่ยวข้องของพิธีสารนี้ นอกจากนี้ให้ใช้กระบวนการทำงานดังต่อไปนี้ด้วย

๑. คณะผู้พิจารณาจะประชุมเป็นวาระปิด ประเทศคู่พิพาทและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจะเข้าร่วมในการประชุมได้ เฉพาะเมื่อได้รับเชิญจากคณะผู้พิจารณาให้มาปรากฏตัวต่อหน้าเท่านั้น
๒. การพิจารณาของคณะผู้พิจารณาและเอกสารที่ยื่นต่อคณะผู้พิจารณาจะต้องเก็บเป็นความลับ ไม่มีบทบัญญัติใดในพิธีสารนี้ที่จะห้ามประเทศคู่พิพาทไม่ให้เปิดเผยข้อมูลเกี่ยวกับท่าทีของตนต่อสาธารณะ ประเทศสมาชิกอาเซียนจะต้องถือเป็นความลับซึ่งข้อมูลที่ประเทศสมาชิกอื่นเสนอต่อคณะผู้พิจารณา หากประเทศสมาชิกอาเซียนนั้นได้กำหนดให้เป็นความลับ ในกรณีที่ประเทศคู่พิพาทได้ยื่นส่วนที่เป็นความลับของคำให้การที่เป็นลายลักษณ์อักษรต่อคณะผู้พิจารณา ประเทศคู่พิพาทนั้นจะต้องให้บทสรุปที่ไม่เป็นความลับของข้อมูลที่อยู่ในคำให้การที่เป็นลายลักษณ์อักษรของตน ซึ่งสามารถเปิดเผยต่อสาธารณะได้ เมื่อได้รับคำร้องขอจากประเทศสมาชิกอาเซียน
๓. ก่อนการประชุมพิจารณาครั้งแรกของคณะผู้พิจารณา กับประเทศคู่พิพาท ประเทศคู่พิพาทจะต้องส่งคำให้การที่เป็นลายลักษณ์อักษร ซึ่งแสดงข้อเท็จจริงของกรณีพิพาทและข้อโต้แย้งของตนให้แก่คณะผู้พิจารณา
๔. ในการประชุมพิจารณาครั้งแรกกับประเทศคู่พิพาท คณะผู้พิจารณาจะขอให้ประเทศคู่พิพาทซึ่งเป็นผู้ฟ้องร้องเสนอคำฟ้องของตน ต่อจากนั้น ในการประชุมครั้งเดียวกันนี้ ประเทศคู่พิพาทฝ่ายที่ถูกฟ้องจะถูกขอให้เสนอความเห็นของตน
๕. ประเทศฝ่ายที่สามทั้งปวงที่ได้แจ้งให้เจ้าหน้าที่อาวุโสด้านเศรษฐกิจของอาเซียน (ซีออม) ทราบถึงผลประโยชน์ของตนในข้อพิพาทจะได้รับเชิญเป็นลายลักษณ์อักษรให้นำเสนอความเห็นของตนระหว่างวาระของการประชุมพิจารณาครั้งแรกของคณะผู้พิจารณาซึ่งได้จัดไว้สำหรับวัตถุประสงค์ดังกล่าว โดยประเทศฝ่ายที่สามทั้งปวงเช่นว่านั้นอาจอยู่ร่วมโดยตลอดในการประชุมวาระนี้
๖. การให้การโต้แย้งอย่างเป็นทางการจะกระทำในการประชุมพิจารณาครั้งที่สองของคณะผู้พิจารณา โดยประเทศคู่พิพาทซึ่งถูกฟ้องจะมีสิทธิที่จะให้การก่อนแล้วตามด้วยประเทศคู่พิพาทฝ่ายที่ฟ้องร้อง ประเทศคู่พิพาทจะต้องเสนอคำให้การโต้แย้งที่เป็นลายลักษณ์อักษรต่อคณะผู้พิจารณา ก่อนหน้าการประชุมนั้น
๗. คณะผู้พิจารณาอาจตั้งคำถามต่อประเทศคู่พิพาทเมื่อใดก็ได้และอาจขอให้ประเทศคู่พิพาทอธิบายทั้งในระหว่างการประชุมกับประเทศคู่พิพาทหรือทำเป็นลายลักษณ์อักษร
๘. ประเทศคู่พิพาทและประเทศฝ่ายที่สามใด ๆ ที่ได้รับเชิญให้เสนอความเห็นของตนตามข้อ ๑๓ จะต้องส่งบันทึกคำให้การด้วยวาจาของตนที่เป็นลายลักษณ์อักษรให้แก่คณะผู้พิจารณา
๙. เพื่อประโยชน์ของความโปร่งใสอย่างสมบูรณ์ การเสนอเรื่อง การโต้แย้ง และคำให้การที่กล่าวถึงในย่อหน้า ๕ ถึงย่อหน้า ๘ จะต้องทำต่อหน้าคู่ประเทศคู่พิพาท นอกจากนี้ คำให้การที่เป็นลายลักษณ์อักษรของประเทศคู่พิพาทแต่ละฝ่าย รวมถึงข้อคิดเห็นใด ๆ เกี่ยวกับส่วนบรรยายของรายงานและการตอบคำถามของคณะผู้พิจารณา จะต้องจัดเตรียมให้ประเทศคู่พิพาทอื่น ๆ
๑๐. กระบวนการเพิ่มเติมใด ๆ ที่เฉพาะเจาะจงสำหรับคณะผู้พิจารณา

เอกสารภาคผนวกแนบท้าย ๔
กระบวนการทำงานสำหรับการพิจารณาอุทธรณ์

คำนิยาม

๑. ในกระบวนการทำงานสำหรับการพิจารณาอุทธรณ์นี้

“ผู้ยื่นอุทธรณ์” หมายถึง คู่พิพาทที่ได้ยื่นคำขออุทธรณ์ ตามข้อ ๒๐

“รายงานขององค์กรอุทธรณ์” หมายถึง รายงานขององค์กรอุทธรณ์ตามที่อธิบายไว้ในข้อ ๑๔ ของพิธีสารฯ

“ผู้ถูกยื่นอุทธรณ์” หมายถึง คู่พิพาทที่ได้ยื่นคำให้การตามข้อ ๒๒ หรือย่อหน้า ๔ ข้อ ๒๓

“ฉันทามติ” การตัดสินใจจะถือว่ามีขึ้นโดยฉันทามติในกรณีที่ไม่มีสมาชิกใดคัดค้านอย่างเป็นทางการ

“องค์คณะไต่สวน” หมายถึง สมาชิกขององค์กรอุทธรณ์ ๓ คนที่ถูกเลือกให้ทำหน้าที่พิจารณาอุทธรณ์ซึ่งเป็นไปตามย่อหน้า ๑ ข้อ ๑๔ ของพิธีสารฯ และย่อหน้า ๒ ข้อ ๖

“เอกสาร” หมายถึง คำขออุทธรณ์ คำขออุทธรณ์อื่นใด ๆ กับคำให้การ และคำให้การที่เป็นลายลักษณ์อักษรอื่น ๆ ที่เสนอโดยผู้เข้าร่วม หรือผู้เข้าร่วมฝ่ายที่สาม

“สมาชิก” หมายถึง สมาชิกขององค์กรอุทธรณ์ ซึ่งได้รับการแต่งตั้งโดยรัฐมนตรีเศรษฐกิจอาเซียน (เออีเอ็ม) ตามที่ระบุไว้ในข้อ ๑๔ ของพิธีสารฯ

“ผู้ยื่นอุทธรณ์อื่น” หมายถึง คู่พิพาทใด ๆ ที่ได้ยื่นคำขออุทธรณ์อื่นตามย่อหน้า ๑ ข้อ ๒๓

“ผู้เข้าร่วม” หมายถึง คู่พิพาทใด ๆ ที่ได้ยื่นคำขออุทธรณ์ตามข้อ ๒๐ คำขออุทธรณ์อื่นตามข้อ ๒๓ หรือคำให้การตามข้อ ๒๒ หรือย่อหน้า ๔ ข้อ ๒๓

“คู่พิพาท” หมายถึง ประเทศสมาชิกอาเซียนใด ๆ ที่เป็นฝ่ายฟ้องร้องหรือถูกฟ้องในกรณีพิพาทในชั้นคณะผู้พิจารณา ซึ่งไม่รวมถึงฝ่ายที่สาม

“หลักฐานการจัดส่ง” หมายถึง หนังสือหรือการตอบรับที่เป็นลายลักษณ์อักษรอื่นเพื่อแสดงว่า เอกสารได้รับการส่งตามที่จำเป็นถึงคู่พิพาท ผู้เข้าร่วม ฝ่ายที่สาม หรือผู้เข้าร่วมฝ่ายที่สามแล้ว ตามแต่กรณี

“กฎเกณฑ์” หมายถึง กระบวนการทำงานเหล่านี้สำหรับการพิจารณาอุทธรณ์

“กฎเกณฑ์การปฏิบัติ” หมายถึง กฎเกณฑ์การปฏิบัติในเอกสารภาคผนวก ๒ ของพิธีสารฯ

“ฝ่ายเลขานุการ” หมายถึง สำนักเลขาธิการอาเซียน

“เลขาธิการ” หมายถึง เลขาธิการอาเซียน

“ที่อยู่สำหรับจัดส่ง” หมายถึง ที่อยู่ของคู่พิพาท ผู้เข้าร่วม ฝ่ายที่สาม หรือผู้เข้าร่วมฝ่ายที่สาม ที่แจ้งต่อสำนักเลขาธิการอาเซียนและประเทศสมาชิกอาเซียนทั้งปวง เพื่อวัตถุประสงค์ของกระบวนการทำงานนี้

(คำแปลอย่างไม่เป็นทางการ)

"ผู้เข้าร่วมฝ่ายที่สาม" หมายถึง ฝ่ายที่สามใด ๆ ที่ได้ยื่นคำให้การที่เป็นลายลักษณ์อักษรตามย่อหน้า ๑ ข้อ ๒๕ หรือฝ่ายที่สามใด ๆ ที่ปรากฏตัว ณ การประชุมรับฟังคำให้การด้วยวาจา ไม่ว่าฝ่ายที่สามนั้นจะกล่าวคำให้การด้วยวาจาในการประชุมนั้นหรือไม่

"ฝ่ายที่สาม" หมายถึง ประเทศสมาชิกอาเซียนใด ๆ ที่ได้แจ้งเจ้าหน้าที่อาวุโสด้านเศรษฐกิจอาเซียน (ซีออม) ถึงผลประโยชน์ที่มีนัยสำคัญในเรื่องภายใต้การพิจารณาของคณะผู้พิจารณาตามย่อหน้า ๒ ข้อ ๑๓ ของพิธีสารฯ

"ดับบลิวทีโอ" หมายถึง องค์การการค้าโลก

ส่วนที่ ๑

สมาชิกองค์กรอุทธรณ์

หน้าที่และความรับผิดชอบ

๒. (๑) สมาชิกองค์กรอุทธรณ์จะต้องปฏิบัติตามข้อกำหนดและเงื่อนไขของพิธีสารฯ กฎเกณฑ์เหล่านี้ และข้อตัดสินใจใด ๆ ของซีออม ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับองค์กรอุทธรณ์
- (๒) ในช่วงวาระการดำรงตำแหน่ง สมาชิกองค์กรอุทธรณ์จะต้องไม่
 - (เอ) รับการว่าจ้าง หรือ
 - (บี) ประกอบอาชีพซึ่งขัดกับหน้าที่และความรับผิดชอบของตน
- (๓) สมาชิกองค์กรอุทธรณ์จะต้องปฏิบัติหน้าที่โดยปราศจากการรับหรือขอรับคำสั่งจากองค์กรระหว่างประเทศ องค์กรภาครัฐ หรือองค์กรที่ไม่ใช่ภาครัฐ หรือภาคเอกชนใด ๆ
- (๔) สมาชิกองค์กรอุทธรณ์จะต้องพร้อมปฏิบัติหน้าที่ได้ตลอดเวลา แม้ว่าจะได้รับแจ้งให้ทราบอย่างกะชั้นชิด

การพิจารณาตัดสิน

๓. (๑) โดยสอดคล้องกับย่อหน้า ๑ ข้อ ๑๔ ของพิธีสารฯ การตัดสินที่เกี่ยวข้องกับการอุทธรณ์จะกระทำโดยองค์คณะไต่สวนที่ได้รับมอบหมายในการอุทธรณ์นั้น ๆ เท่านั้น ทั้งนี้ การตัดสินอื่น ๆ จะกระทำโดยองค์กรอุทธรณ์
- (๒) องค์กรอุทธรณ์และองค์คณะไต่สวนจะต้องพยายามทุกวิถีทางที่จะมีข้อตัดสินที่เป็นฉันทามติ ในกรณีที่ไม่สามารถมีฉันทามติได้ เรื่องนั้นจะต้องได้รับการตัดสินโดยใช้หลักเสียงข้างมาก

ความสัมพันธ์ร่วมมือระหว่างสมาชิก

๔. (๑) เพื่อให้การตัดสินมีความสม่ำเสมอและสอดคล้องกัน และเพื่อใช้ความเชี่ยวชาญทั้งในส่วนบุคคล และโดยรวมของสมาชิกองค์กรอุทธรณ์ องค์กรอุทธรณ์จะต้องจัดประชุมปีละครั้งเพื่อหารือในประเด็นด้านนโยบาย วิธีปฏิบัติ และกระบวนการต่าง ๆ
- (๒) สมาชิกองค์กรอุทธรณ์จะต้องติดตามกิจกรรมกลไกระงับข้อพิพาทและกิจกรรมที่เกี่ยวข้องขององค์การการค้าโลก (ดับบลิวทีโอ) และอาเซียนให้ทันต่อเหตุการณ์ และโดยเฉพาะอย่างยิ่งสมาชิกองค์กรอุทธรณ์แต่ละคนจะต้องได้รับเอกสารทุกฉบับที่ยื่นในการอุทธรณ์
- (๓) โดยสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่ระบุในย่อหน้า ๑ องค์คณะไต่สวนที่รับผิดชอบแต่ละการอุทธรณ์จะต้องแลกเปลี่ยนความเห็นกับสมาชิกองค์กรอุทธรณ์อื่น ๆ ก่อนที่จะสรุปรายงานขององค์กรอุทธรณ์สำหรับเวียนให้ประเทศสมาชิกอาเซียน ความในย่อหน้านี้เป็นไปตามย่อหน้า ๒ และ ๓ ข้อ ๑๑

- (๔) กฎเกณฑ์เหล่านี้จะต้องไม่ถูกตีความไปในลักษณะที่เป็นการแทรกแซงอำนาจและความเป็นอิสระขององค์คณะไต่สวนในการพิจารณาและวินิจฉัยอุทธรณ์ที่ได้รับมอบหมาย ซึ่งเป็นไปตามย่อหน้า ๑ ข้อ ๑๔ ของพิธีสารฯ

ประธาน

๕. (๑) จะต้องมีประธานองค์กรอุทธรณ์ซึ่งได้รับการคัดเลือกโดยสมาชิกองค์กรอุทธรณ์ผ่านทางจดหมาย
- (๒) วาระการดำรงตำแหน่งประธานองค์กรอุทธรณ์มีระยะเวลา ๑ ปี สมาชิกองค์กรอุทธรณ์อาจตัดสินใจให้ขยายวาระการดำรงตำแหน่งประธานเพิ่มเติมได้ไม่เกิน ๑ ปี อย่างไรก็ตาม เพื่อให้มีการหมุนเวียนตำแหน่งประธาน ห้ามสมาชิกองค์กรอุทธรณ์ดำรงตำแหน่งประธานติดต่อกันเกิน ๒ วาระ
- (๓) ประธานองค์กรอุทธรณ์มีหน้าที่รับผิดชอบในการบริหารจัดการทิศทางขององค์กรอุทธรณ์ในภาพรวม อาทิ
- (เอ) การกำกับดูแลกิจการภายในขององค์กรอุทธรณ์
- (บี) หน้าที่ใด ๆ ที่สมาชิกองค์กรอุทธรณ์เห็นชอบในการมอบความรับผิดชอบให้
- (๔) ในกรณีที่ตำแหน่งประธานว่างลงด้วยเหตุที่ไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้เป็นการถาวร ซึ่งเป็นผลมาจากการป่วย การตาย หรือการลาออกหรือสิ้นสุดวาระการดำรงตำแหน่ง สมาชิกองค์กรอุทธรณ์จะต้องคัดเลือกประธานคนใหม่ ซึ่งจะปฏิบัติหน้าที่เต็มวาระตามความในย่อหน้า ๒
- (๕) ในกรณีที่ประธานไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้เป็นการชั่วคราว องค์กรอุทธรณ์จะต้องอนุมัติให้สมาชิกองค์กรอุทธรณ์อีกคนปฏิบัติหน้าที่ในฐานะประธานเป็นการชั่วคราว และสมาชิกดังกล่าวจะมีอำนาจ ความรับผิดชอบ และหน้าที่ทั้งปวงของประธานองค์กรอุทธรณ์เป็นการชั่วคราว จนกว่าประธานจะสามารถกลับมาปฏิบัติหน้าที่ได้

องค์คณะไต่สวน

๖. (๑) โดยสอดคล้องกับย่อหน้า ๑ ข้อ ๑๔ ของพิธีสารฯ องค์คณะไต่สวนซึ่งประกอบด้วยสมาชิกองค์กรอุทธรณ์ ๓ คน จะถูกตั้งขึ้นเพื่อพิจารณาและวินิจฉัยอุทธรณ์
- (๒) สมาชิกองค์กรอุทธรณ์ที่เป็นองค์คณะไต่สวนจะได้รับการคัดเลือกโดยการหมุนเวียน โดยคำนึงถึงหลักการสุ่มเลือก ความไม่แน่นอน และโอกาสในการปฏิบัติหน้าที่ของสมาชิกองค์กรอุทธรณ์ทุกคน โดยไม่คำนึงถึงสัญชาติ
- (๓) สมาชิกองค์กรอุทธรณ์ที่ได้รับการคัดเลือกตามย่อหน้า ๒ จะทำหน้าที่ในองค์คณะไต่สวน ยกเว้นว่า
- (เอ) ถูกเชิญให้ออกจากองค์คณะไต่สวนตามข้อ ๙ หรือ ๑๐
- (บี) ได้แจ้งประธานองค์กรอุทธรณ์และประธานองค์คณะไต่สวนว่า ไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ที่องค์คณะไต่สวนได้ เนื่องจากการป่วย หรือสาเหตุร้ายแรงอื่น ๆ ตามข้อ ๑๒ หรือ

(คำแปลอย่างไม่เป็นทางการ)

(ซี) ได้แจ้งความประสงค์ที่จะลาออกตามข้อ ๑๔

ประธานองค์คณะไต่สวน

๗. (๑) แต่ละองค์คณะไต่สวนจะต้องมีประธานองค์คณะไต่สวนซึ่งได้รับการคัดเลือกโดยสมาชิกองค์คณะไต่สวนนั้น ๆ
- (๒) ความรับผิดชอบของประธานองค์คณะไต่สวนประกอบด้วย
- (เอ) ประสานการปฏิบัติงานในภาพรวมของกระบวนการพิจารณาอุทธรณ์
- (บี) เป็นประธานในการประชุมรับฟังคำให้การด้วยวาจาและการประชุมที่เกี่ยวข้องกับการอุทธรณ์นั้น และ
- (ซี) ประสานการยกร่างรายงานขององค์กรอุทธรณ์
- (๓) ในกรณีที่ประธานองค์คณะไต่สวนไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ของตนได้ สมาชิกที่เหลือในองค์คณะไต่สวนและสมาชิกองค์กรอุทธรณ์ที่ถูกคัดเลือกมาปฏิบัติหน้าที่แทนตามข้อ ๑๓ จะต้องคัดเลือก ๑ คนจากกลุ่มนี้ เพื่อทำหน้าที่ประธานองค์คณะไต่สวน

กฎเกณฑ์การปฏิบัติ

๘. กฎเกณฑ์การปฏิบัติจะต้องถือว่าได้รับการรับรองโดยองค์กรอุทธรณ์ เมื่อองค์กรอุทธรณ์ได้รับการจัดตั้งขึ้น
๙. (๑) เมื่อมีการยื่นคำขออุทธรณ์ สมาชิกองค์กรอุทธรณ์แต่ละคนจะต้องดำเนินการตามขั้นตอนที่ระบุในย่อหน้า ๔:๔(ข)(๑) ของกฎเกณฑ์การปฏิบัติ และอาจปรึกษารื้อกับสมาชิกองค์กรอุทธรณ์คนอื่น ๆ ก่อนจัดทำแบบฟอร์มการเปิดเผยข้อมูล
- (๒) เมื่อมีการยื่นคำขออุทธรณ์ เจ้าหน้าที่ของสำนักเลขาธิการอาเซียนที่ได้รับมอบหมายให้ปฏิบัติหน้าที่ในการอุทธรณ์จะต้องดำเนินการตามขั้นตอนที่ระบุในย่อหน้า ๔:๔(ข)(๒) ของกฎเกณฑ์การปฏิบัติ
- (๓) เมื่อมีการยื่นข้อมูลตามย่อหน้า ๔:๔(ข)(๑) หรือ ๔:๔(ข)(๒) ของกฎเกณฑ์การปฏิบัติ องค์กรอุทธรณ์จะต้องพิจารณาว่าต้องดำเนินการใดเพิ่มเติมหรือไม่
- (๔) โดยที่เป็นผลการพิจารณาขององค์กรอุทธรณ์ในประเด็นตามย่อหน้า ๔:๓ ของกฎเกณฑ์การปฏิบัติ สมาชิกองค์กรอุทธรณ์หรือเจ้าหน้าที่ของสำนักเลขาธิการอาเซียนที่ได้รับมอบหมายอาจยังคงปฏิบัติหน้าที่ต่อไปหรืออาจถูกเชิญให้ออกจากองค์คณะไต่สวน
๑๐. (๑) เมื่อมีการยื่นหลักฐานของการละเมิดสาระสำคัญโดยผู้เข้าร่วมตามย่อหน้า ๖ ของกฎเกณฑ์การปฏิบัติ หลักฐานดังกล่าวจะต้องเป็นความลับและได้รับการสนับสนุนโดยบันทึกคำให้การของบุคคลที่มีความรู้ที่แท้จริงหรือความเชื่อที่สมเหตุสมผลเกี่ยวกับความจริงของข้อเท็จจริงที่กล่าวอ้าง

- (๒) หลักฐานใด ๆ ที่ได้ยื่นตามย่อหน้า ๖:๑ ของกฎเกณฑ์การปฏิบัติจะต้องถูกยื่นในเวลาเร็วที่สุดที่เป็นไปได้ กล่าวคือ โดยทันทีหลังจากที่ผู้เข้าร่วมที่ยื่นหลักฐานดังกล่าวทราบหรือโดยสมเหตุสมผลสมเหตุผลแล้วสามารถทราบถึงข้อเท็จจริงซึ่งสนับสนุนหลักฐานดังกล่าว ไม่ว่าในกรณีใด ๆ หลักฐานจะต้องไม่ถูกยื่นหลังจากรายงานขององค์กรอุทธรณ์ได้รับการเวียนให้ประเทศสมาชิกอาเซียน
- (๓) ในกรณีที่ผู้เข้าร่วมไม่ได้ยื่นหลักฐานในเวลาเร็วที่สุดที่เป็นไปได้ จะต้องชี้แจงเหตุผลเป็นลายลักษณ์อักษรว่า ทำไมถึงไม่ยื่นเร็วกว่านี้ และองค์กรอุทธรณ์อาจตัดสินใจที่จะพิจารณาหรือไม่พิจารณาหลักฐานนั้น ๆ ตามความเหมาะสม
- (๔) ในขณะที่คำนึงอย่างเต็มที่ถึงความตามย่อหน้า ๕ ข้อ ๑๔ ของพิธีสารฯ เมื่อหลักฐานได้รับการยื่นตามย่อหน้า ๖ ของกฎเกณฑ์การปฏิบัติ การอุทธรณ์จะถูกระงับเป็นระยะเวลา ๑๕ วัน หรือจนกว่ากระบวนการตามย่อหน้า ๖:๑๔ ถึง ๖:๑๖ ของกฎเกณฑ์การปฏิบัติจะเสร็จสิ้น แล้วแต่ว่าเหตุการณ์ใดจะเร็วกว่า
- (๕) โดยที่เป็นผลของกระบวนการตามย่อหน้า ๖:๑๔ ถึง ๖:๑๖ ของกฎเกณฑ์การปฏิบัติ องค์กรอุทธรณ์อาจตัดสินใจไม่รับพิจารณาข้อกล่าวหา เชิญให้สมาชิกองค์กรอุทธรณ์หรือเจ้าหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายออกจากองค์คณะไต่สวน หรือออกคำสั่งตามที่เห็นว่าจำเป็นตามย่อหน้า ๖ ของกฎเกณฑ์การปฏิบัติ
๑๑. (๑) สมาชิกองค์กรอุทธรณ์ที่ยื่นแบบฟอร์มการเปิดเผยข้อมูลพร้อมกับข้อมูลที่แนบตามย่อหน้า ๔:๔ (ปี)๑ ของกฎเกณฑ์การปฏิบัติ หรือเป็นหัวข้อของหลักฐานการละเมิดสาระสำคัญตามย่อหน้า ๖:๑ ของกฎเกณฑ์การปฏิบัติ จะต้องไม่มีส่วนร่วมในการตัดสินใจใด ๆ ตามย่อหน้า ๔ ข้อ ๙ หรือย่อหน้า ๕ ข้อ ๑๐
- (๒) สมาชิกองค์กรอุทธรณ์ที่ถูกเชิญให้ออกจากองค์คณะไต่สวนตามย่อหน้า ๔ ข้อ ๙ หรือย่อหน้า ๕ ข้อ ๑๐ จะต้องไม่มีส่วนในการแลกเปลี่ยนความเห็นในการอุทธรณ์นั้นตามย่อหน้า ๓ ข้อ ๔
- (๓) สมาชิกองค์กรอุทธรณ์ซึ่งถ้าเป็นสมาชิกองค์คณะไต่สวนจะถูกเชิญให้ออกจากองค์คณะไต่สวนนั้นตามย่อหน้า ๔ ข้อ ๙ จะต้องไม่มีส่วนในการแลกเปลี่ยนความเห็นในการอุทธรณ์นั้นตามย่อหน้า ๓ ข้อ ๔

การไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่

๑๒. (๑) สมาชิกองค์กรอุทธรณ์ที่ไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ในองค์คณะไต่สวนด้วยสาเหตุจากการป่วยหรือด้วยเหตุผลร้ายแรงอื่น ๆ จะต้องแจ้งและอธิบายสาเหตุดังกล่าวต่อประธานองค์กรอุทธรณ์และประธานองค์คณะไต่สวนอย่างตรงเวลา
- (๒) เมื่อได้รับการแจ้งดังกล่าวแล้ว ประธานองค์กรอุทธรณ์และประธานองค์คณะไต่สวนจะต้องแจ้งองค์กรอุทธรณ์โดยทันที

(คำแปลอย่างไม่เป็นทางการ)

การปฏิบัติหน้าที่แทน

๑๓. เมื่อมีสมาชิกองค์กรอุทธรณ์ไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ในองค์คณะไต่สวนด้วยสาเหตุที่ระบุไว้ในย่อหน้า ๓ ข้อ ๖ สมาชิกองค์กรอุทธรณ์อีกคนจะต้องได้รับคัดเลือกโดยทันทีตามย่อหน้า ๒ ข้อ ๖ ให้มาปฏิบัติหน้าที่แทนสมาชิกองค์กรอุทธรณ์เดิมที่ได้รับคัดเลือกให้ปฏิบัติหน้าที่ในองค์คณะไต่สวน

การลาออก

๑๔. (๑) สมาชิกองค์กรอุทธรณ์ที่ประสงค์จะลาออกจากตำแหน่งจะต้องแจ้งความประสงค์เป็นลายลักษณ์อักษรต่อประธานองค์กรอุทธรณ์ ซึ่งประธานองค์กรอุทธรณ์จะต้องแจ้งเออีเอ็ม เลขานุการอาเซียน และสมาชิกองค์กรอุทธรณ์คนอื่น ๆ ในทันที
- (๒) การลาออกจากตำแหน่งจะมีผลใน ๙๐ วันหลังจากได้ดำเนินการแจ้งตามย่อหน้า ๑ ยกเว้นในกรณีที่เออีเอ็ม ซึ่งได้หารือกับองค์กรอุทธรณ์ มีข้อตัดสินเป็นอย่างอื่น

การส่งผ่านตำแหน่ง

๑๕. บุคคลผู้ซึ่งสิ้นสุดการเป็นสมาชิกองค์กรอุทธรณ์ โดยการอนุมัติขององค์กรอุทธรณ์และเมื่อแจ้งต่อเออีเอ็ม จะสามารถพิจารณาอุทธรณ์ที่ได้รับมอบหมายเมื่อตอนที่ยังเป็นสมาชิกองค์กรอุทธรณ์ให้แล้วเสร็จได้ และบุคคลนั้นจะถือว่ายังคงเป็นสมาชิกองค์กรอุทธรณ์อยู่เพื่อวัตถุประสงค์นั้นเท่านั้น

ส่วนที่ ๒

กระบวนการ

บทบัญญัติทั่วไป

๑๖. (๑) เพื่อประโยชน์ของความเป็นธรรมและวิธีดำเนินการที่เป็นระเบียบในการดำเนินการอุทธรณ์ หากมีคำถามเกี่ยวกับขั้นตอนที่กฎเกณฑ์เหล่านี้ไม่ได้ครอบคลุมถึงเกิดขึ้น องค์คณะไต่สวนสามารถใช้วิธีดำเนินการที่เหมาะสมเพื่อวัตถุประสงค์ของการอุทธรณ์นั้น ๆ เท่านั้น โดยมีเงื่อนไขว่าวิธีดำเนินการนั้นจะต้องไม่ขัดแย้งกับพิธีสารฯ ความตกลงในครอบคลุม และกฎเกณฑ์เหล่านี้ หากใช้วิธีดำเนินการดังกล่าวองค์คณะไต่สวนจะต้องแจ้งคู่พิพาท ผู้เข้าร่วม ฝ่ายที่สาม และผู้เข้าร่วมฝ่ายที่สาม และสมาชิกอื่น ๆ ขององค์กรอุทธรณ์
- (๒) ในสภาพการณ์พิเศษซึ่งการยึดถือช่วงเวลาที่กำหนดในกฎเกณฑ์เหล่านี้อย่างเคร่งครัดจะส่งผลให้เกิดความไม่ยุติธรรมอย่างชัดแจ้ง คู่พิพาท ผู้เข้าร่วม ฝ่ายที่สาม และผู้เข้าร่วมฝ่ายที่สาม อาจร้องขอให้องค์คณะไต่สวนแก้ไขช่วงเวลาที่กำหนดในกฎเกณฑ์เหล่านี้สำหรับการยื่นเอกสาร หรือวันที่ระบุในกำหนดการทำงานสำหรับการประชุมรับฟังคำให้การด้วยวาจา หากคำร้องขอได้รับการอนุมัติโดยองค์คณะไต่สวน การแก้ไขกำหนดเวลาจะต้องได้รับแจ้งให้คู่พิพาท ผู้เข้าร่วม ฝ่ายที่สาม และผู้เข้าร่วมฝ่ายที่สาม ทราบถึงกำหนดการทำงานที่ปรับปรุงแก้ไข

๑๗. (๑) เว้นแต่ชื่ออมจะตัดสินใจเป็นอย่างอื่น ในการคำนวณช่วงเวลาใด ๆ ที่กำหนดในพิธีสารฯ หรือใน บทบัญญัติพิเศษหรือบทบัญญัติเพิ่มเติมในความตกลงในกรอบกลุ่ม หรือในกฎเกณฑ์เหล่านี้ ซึ่งการ ติดต่อกับหรือการดำเนินการโดยประเทศสมาชิกเพื่อใช้หรือสงวนสิทธิ์ของตนจะต้องกระทำภายใน ช่วงเวลานั้น จะไม่รวมวันที่เริ่มต้นช่วงเวลา และโดยเป็นไปตามย่อหน้า ๒ จะรวมวันสุดท้ายของ ช่วงเวลา
- (๒) หากช่วงเวลาสิ้นสุดลงในวันที่ไม่ใช่วันทำงานของฝ่ายเลขานุการ การติดต่อหรือดำเนินการใด ๆ ที่ จะต้องดำเนินการก่อนช่วงเวลานั้นสิ้นสุดลง สามารถยอมรับให้มีการติดต่อหรือดำเนินการนั้นในวัน ทำงานถัดไปของฝ่ายเลขานุการได้

เอกสาร

๑๘. (๑) เอกสารจะถือว่าไม่ได้ยื่นต่อองค์กรอุทธรณ์หากฝ่ายเลขานุการไม่ได้รับเอกสารภายในเวลาที่ กำหนดสำหรับการยื่นคำร้องตามกฎเกณฑ์เหล่านี้
- (๒) เว้นแต่กฎเกณฑ์เหล่านี้จะกำหนดเป็นอย่างอื่น เอกสารทุกฉบับที่ยื่นโดยคู่พิพาท ผู้เข้าร่วม ฝ่ายที่ สาม และผู้เข้าร่วมฝ่ายที่สาม จะถูกยื่นต่อคู่พิพาทอีกฝ่ายหนึ่ง ผู้เข้าร่วม ฝ่ายที่สาม และผู้เข้าร่วม ฝ่ายที่สามแต่ละฝ่ายในการอุทธรณ์
- (๓) หลักฐานการจัดส่งต่อคู่พิพาทอีกฝ่ายหนึ่ง ผู้เข้าร่วม ฝ่ายที่สาม และผู้เข้าร่วมฝ่ายที่สาม จะต้อง ปรากฏหรือถูกติดกับเอกสารแต่ละฉบับที่ยื่นต่อฝ่ายเลขานุการภายใต้ย่อหน้า (๑)
- (๔) เอกสารจะถูกจัดส่งโดยวิธีการขนส่งหรือติดต่อที่เร็วที่สุดที่มีอยู่ ซึ่งรวมถึง
- (เอ) ส่งมอบสำเนาเอกสารต่อที่อยู่สำหรับจัดส่งของคู่พิพาท ผู้เข้าร่วม ฝ่ายที่สาม และผู้เข้าร่วม ฝ่ายที่สาม หรือ
- (บี) ส่งสำเนาเอกสารไปยังที่อยู่สำหรับจัดส่งของคู่พิพาท ผู้เข้าร่วม ฝ่ายที่สาม และผู้เข้าร่วมฝ่ายที่ สามโดยทางโทรสาร บริการจัดส่งด่วน หรือไปรษณีย์ด่วน
- (๕) เมื่อองค์คณะไต่สวนให้การอนุมัติ ผู้เข้าร่วมหรือผู้เข้าร่วมฝ่ายที่สามอาจแก้ไขข้อผิดพลาดทาง ธุรกิจหรือในเอกสารใด ๆ ของตน (รวมถึงข้อผิดพลาดจากการพิมพ์ ไวยากรณ์ ถ้อยคำ หรือตัวเลขที่ใส่ ลำดับผิดพลาด) คำร้องขอแก้ไขข้อผิดพลาดทางธุรกิจจะต้องระบุข้อผิดพลาดที่เฉพาะเจาะจงที่จะ ได้รับการแก้ไข และต้องยื่นต่อฝ่ายเลขานุการไม่เกิน ๓๐ วันหลังจากวันที่ยื่นคำขออุทธรณ์ สำเนา คำร้องขอจะถูกส่งให้คู่พิพาทอีกฝ่าย ผู้เข้าร่วม ฝ่ายที่สาม และผู้เข้าร่วมฝ่ายที่สาม โดยแต่ละฝ่าย จะได้รับโอกาสในการให้ความเห็นเป็นลายลักษณ์อักษรต่อการร้องขอ องค์คณะไต่สวนจะต้องแจ้ง ให้คู่พิพาท ผู้เข้าร่วม ฝ่ายที่สาม และผู้เข้าร่วมฝ่ายที่สาม ทราบถึงผลการตัดสินใจ

(คำแปลอย่างไม่เป็นทางการ)

การติดต่อเพียงฝ่ายเดียว

๑๙. (๑) องค์คณะไต่สวนและสมาชิกขององค์คณะไต่สวนจะต้องไม่พบหรือติดต่อคู่พิพาทฝ่ายหนึ่ง ผู้เข้าร่วมฝ่ายที่สาม หรือผู้เข้าร่วมฝ่ายที่สาม โดยไม่มีคู่พิพาทอีกฝ่าย ผู้เข้าร่วม ฝ่ายที่สาม และผู้เข้าร่วมฝ่ายที่สามอยู่ด้วย
- (๒) สมาชิกขององค์คณะไต่สวนจะต้องไม่หารือถึงประเด็นใด ๆ ของเรื่องที่มีการอุทธรณ์กับคู่พิพาทฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ผู้เข้าร่วม ฝ่ายที่สาม หรือผู้เข้าร่วมฝ่ายที่สาม หากไม่มีสมาชิกคนอื่น ๆ ขององค์คณะไต่สวนอยู่ด้วย
- (๓) สมาชิกองค์การอุทธรณ์ที่ไม่ได้รับมอบหมายให้อยู่ในองค์คณะไต่สวนที่พิจารณาอุทธรณ์จะต้องไม่หารือถึงประเด็นใด ๆ ของเรื่องที่มีการอุทธรณ์กับคู่พิพาทฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ผู้เข้าร่วม ฝ่ายที่สาม หรือผู้เข้าร่วมฝ่ายที่สาม

การเริ่มต้นการอุทธรณ์

- ๒๐ (๑) การอุทธรณ์จะเริ่มต้นโดยการแจ้งเป็นลายลักษณ์อักษรไปยังชื่อตามย่อหน้า ๒ ข้อ ๑๑ ของพิธีสารฯ และการยื่นคำขออุทธรณ์ให้กับฝ่ายเลขานุการในเวลาเดียวกัน
- (๒) คำขออุทธรณ์จะต้องรวมถึงข้อมูล ดังนี้
- (เอ) ชื่อของรายงานของคณะผู้พิจารณาภายใต้การอุทธรณ์
 - (บี) ชื่อของคู่พิพาทที่ยื่นคำขออุทธรณ์
 - (ซี) ที่อยู่สำหรับจัดส่ง หมายเลขโทรศัพท์และโทรสารของคู่พิพาท
 - (ดี) ถ้อยแถลงโดยสั้น ๆ เกี่ยวกับลักษณะของการอุทธรณ์ ซึ่งรวมถึง
 - (หนึ่ง) การระบุความผิดพลาดที่กล่าวหาในประเด็นทางกฎหมายที่อยู่ในรายงานของคณะผู้พิจารณาและการตีความทางกฎหมายของคณะผู้พิจารณา
 - (สอง) รายชื่อบทบัญญัติทางกฎหมายของความตกลงในกรอบคลุมซึ่งคณะผู้พิจารณาถูกกล่าวหาว่ามีความผิดพลาดในการตีความหรือใช้บังคับ และ
 - (สาม) โดยปราศจากอคติต่อการที่ยื่นอุทธรณ์จะสามารถอ้างถึงย่อหน้าอื่น ๆ ในรายงานของคณะผู้พิจารณาในบริบทของการอุทธรณ์ของตน รายการตัวอย่างย่อหน้าในรายงานที่ปรากฏความผิดพลาดที่กล่าวหา

คำให้การของผู้ยื่นอุทธรณ์

๒๑. (๑) ผู้ยื่นอุทธรณ์จะต้องยื่นคำให้การเป็นลายลักษณ์อักษรที่จัดเตรียมขึ้นโดยสอดคล้องกับย่อหน้า ๒ ให้กับฝ่ายเลขานุการ และส่งสำเนาคำให้การนั้นให้กับคู่พิพาทอีกฝ่ายและฝ่ายที่สาม ภายใน ๗ วันนับจากวันที่ยื่นคำขออุทธรณ์
- (๒) คำให้การเป็นลายลักษณ์อักษรที่กล่าวถึงในย่อหน้า ๑ จะต้อง

(คำแปลอย่างไม่เป็นทางการ)

(เอ) ลงวันที่และลงนามโดยผู้ยื่นอุทธรณ์

(บี) บรรยายถึง

(หนึ่ง) ถ้อยแถลงโดยละเอียดถึงมูลเหตุของการอุทธรณ์ รวมถึงข้อกล่าวหาที่เฉพาะเจาะจงถึงความผิดพลาดในประเด็นทางกฎหมายที่ปรากฏอยู่ในรายงานของคณะผู้พิจารณา และการตีความทางกฎหมายของคณะผู้พิจารณา และข้อโต้แย้งทางกฎหมายที่สนับสนุนในการนี้

(สอง) ถ้อยแถลงโดยละเอียดถึงบทบัญญัติของความตกลงในกรอบคลุมและแหล่งที่มาทางกฎหมายอื่น ๆ ที่ใช้ และ

(สาม) ลักษณะของการตัดสินหรือคำวินิจฉัยที่ประสงค์

คำให้การของผู้ถูกยื่นอุทธรณ์

๒๒. (๑) คู่พิพาทใดที่ประสงค์จะตอบข้อกล่าวหาที่ยกขึ้นในคำให้การของผู้ยื่นอุทธรณ์ที่ยื่นตามข้อ ๒๑ สามารถยื่นคำให้การเป็นลายลักษณ์อักษรที่จัดเตรียมขึ้นโดยสอดคล้องกับย่อหน้า ๒ ต่อฝ่ายเลขานุการ และส่งสำเนาคำให้การนั้นให้กับผู้ยื่นอุทธรณ์ คู่พิพาทฝ่ายอื่น และฝ่ายที่สาม ภายใน ๒๕ วันนับจากวันที่มีการยื่นคำขออุทธรณ์

(๒) คำให้การเป็นลายลักษณ์อักษรที่กล่าวถึงในย่อหน้า ๑ จะต้อง

(เอ) ลงวันที่และลงนามโดยผู้ถูกยื่นอุทธรณ์ และ

(บี) บรรยายถึง

(หนึ่ง) ถ้อยแถลงโดยละเอียดถึงมูลเหตุของการคัดค้านข้อกล่าวหาที่เฉพาะเจาะจงถึงความผิดพลาดในประเด็นทางกฎหมายที่ปรากฏอยู่ในรายงานของคณะผู้พิจารณา และการตีความทางกฎหมายของคณะผู้พิจารณา และข้อโต้แย้งทางกฎหมายที่สนับสนุนในการนี้

(สอง) การยอมรับหรือคัดค้านต่อมูลเหตุแต่ละข้อที่กล่าวถึงในคำให้การของผู้ยื่นอุทธรณ์

(สาม) ถ้อยแถลงโดยละเอียดถึงบทบัญญัติของความตกลงในกรอบคลุมและแหล่งที่มาทางกฎหมายอื่น ๆ ที่ใช้ และ

(สี่) ลักษณะของการตัดสินหรือคำวินิจฉัยที่ประสงค์

อุทธรณ์หลายคำขอ

๒๓. (๑) ภายใน ๑๒ วันนับจากวันที่ยื่นคำขออุทธรณ์ นอกเหนือจากผู้ยื่นอุทธรณ์แล้ว คู่พิพาทหนึ่งอาจเข้าร่วมการอุทธรณ์นั้น หรือยื่นคำขออุทธรณ์ที่เกี่ยวกับความผิดพลาดที่กล่าวหาอื่น ๆ ในประเด็นทางกฎหมายที่ปรากฏอยู่ในรายงานของคณะผู้พิจารณาและการตีความทางกฎหมายของคณะผู้

(คำแปลอย่างไม่เป็นทางการ)

พิจารณา คู่พิพาทนั้นจะต้องแจ้งการอุทธรณ์ของตนต่อชื่อมเป็นลายลักษณ์อักษร พร้อมทั้งยื่นคำขออุทธรณ์อื่นต่อสำนักเลขาธิการอาเซียนในเวลาเดียวกัน

(๒) คำขออุทธรณ์อื่นจะประกอบด้วยข้อมูลดังต่อไปนี้

(เอ) ชื่อของรายงานของคณะผู้พิจารณาภายใต้การอุทธรณ์

(บี) ชื่อของคู่พิพาทที่ยื่นคำขออุทธรณ์อื่น

(ซี) ที่อยู่สำหรับจัดส่ง หมายเลขโทรศัพท์และโทรสารของคู่พิพาท และอันใดอันหนึ่งระหว่าง

(หนึ่ง) ถ้อยแถลงเกี่ยวกับประเด็นที่ยกขึ้นในการอุทธรณ์โดยผู้เข้าร่วมอื่น ซึ่งคู่พิพาทเข้าร่วมการอุทธรณ์ หรือ

(สอง) ถ้อยแถลงโดยสั้น ๆ เกี่ยวกับลักษณะของการอุทธรณ์ ซึ่งรวมถึง

(เอ) การระบุความผิดพลาดที่กล่าวหาในประเด็นทางกฎหมายที่อยู่ในรายงานของคณะผู้พิจารณาและการตีความทางกฎหมายของคณะผู้พิจารณา

(บี) รายชื่อบทบัญญัติทางกฎหมายของความตกลงในกรอบคลุมซึ่งคณะผู้พิจารณาถูกกล่าวหาว่ามีความผิดพลาดในการตีความหรือใช้บังคับ และ

(ซี) โดยปราศจากอคติต่อการที่ผู้ยื่นอุทธรณ์อื่นจะสามารถอ้างถึงย่อหน้าอื่น ๆ ในรายงานของคณะผู้พิจารณาในบริบทของการอุทธรณ์ของตน รายการตัวอย่างย่อหน้าในรายงานที่ปรากฏความผิดพลาดที่กล่าวหา

(๓) ผู้ยื่นอุทธรณ์อื่นจะต้องยื่นคำให้การเป็นลายลักษณ์อักษรที่จัดเตรียมขึ้นโดยสอดคล้องกับย่อหน้า ๒ ข้อ ๒๑ ต่อฝ่ายเลขานุการ และส่งสำเนาคำให้การนั้นให้กับคู่พิพาทอีกฝ่ายและฝ่ายที่สาม ภายใน ๑๕ วันนับจากวันที่มีการยื่นคำขออุทธรณ์

(๔) ผู้ยื่นอุทธรณ์ ผู้ถูกยื่นอุทธรณ์ใด ๆ และคู่พิพาทอีกฝ่ายใด ๆ ที่ประสงค์จะตอบคำให้การตามย่อหน้า ๓ สามารถยื่นคำให้การเป็นลายลักษณ์อักษรภายใน ๒๕ วันนับจากวันที่มีการยื่นคำขออุทธรณ์ โดยคำให้การนั้นจะต้องอยู่ในรูปแบบที่กำหนดในย่อหน้า ๒ ข้อ ๒๒

(๕) กระบวนการทำงานข้อนี้ไม่ได้ห้ามคู่พิพาทที่ไม่ได้ยื่นคำให้การตามข้อ ๒๑ หรือคำขออุทธรณ์อื่นตามย่อหน้า ๑ ไม่ให้ใช้สิทธิในการอุทธรณ์ตามย่อหน้า ๒ ข้อ ๑๑ ของพิธีสารฯ

(๖) ในกรณีที่คู่พิพาทที่ไม่ได้ยื่นคำให้การตามข้อ ๒๑ หรือคำขออุทธรณ์อื่นตามย่อหน้า ๑ ใช้สิทธิในการอุทธรณ์ตามที่ระบุไว้ในย่อหน้า ๕ ให้องค์คณะไต่สวนองค์คณะเดียวเป็นผู้พิจารณาอุทธรณ์

การแก้ไขคำขออุทธรณ์

๒๔. (๑) องค์กรคณะไต่สวนสามารถอนุมัติให้ผู้ยื่นอุทธรณ์แก้ไขคำขออุทธรณ์หรือให้ผู้ยื่นอุทธรณ์อื่นแก้ไขคำขออุทธรณ์อื่นได้
- (๒) การร้องขอแก้ไขคำขออุทธรณ์หรือคำขออุทธรณ์อื่นจะต้องดำเนินการเป็นลายลักษณ์อักษรโดยเร็วเท่าที่เป็นไปได้ พร้อมทั้งระบุเหตุผลของการร้องขอและระบุการแก้ไขที่ต้องการอย่างละเอียด สำนาคำร้องขอจะต้องได้รับการจัดส่งให้คู่พิพาทอีกฝ่าย ผู้เข้าร่วม ผู้เข้าร่วมฝ่ายที่สาม และฝ่ายที่สาม โดยแต่ละรายจะได้รับโอกาสในการแสดงความเห็นเป็นลายลักษณ์อักษรต่อการร้องขอ
- (๓) ในการพิจารณาว่าจะอนุมัติคำร้องขอแก้ไขคำขออุทธรณ์หรือคำขออุทธรณ์อื่นทั้งหมดหรือบางส่วน องค์กรคณะไต่สวนจะต้องคำนึงถึง
- (เอ) ข้อกำหนดในการเวียนรายงานขององค์กรอุทธรณ์ภายในกำหนดเวลาตามที่ระบุในย่อหน้า ๕ ข้อ ๑๔ ของพิธีสารฯ และ
- (บี) ผลประโยชน์แห่งความเป็นธรรมและวิธีดำเนินการที่เป็นระเบียบ รวมถึงลักษณะและขอบเขตของการเสนอแก้ไข ช่วงเวลาในการร้องขอให้แก้ไขคำขออุทธรณ์หรือคำขออุทธรณ์อื่น เหตุผลที่ไม่ได้หรือไม่สามารถยื่นขอแก้ไขคำขออุทธรณ์หรือคำขออุทธรณ์อื่นในครั้งแรก และข้อคำนึงอื่นใดที่เหมาะสม
- (๔) องค์กรคณะไต่สวนจะต้องแจ้งผลการพิจารณาให้คู่พิพาท ผู้เข้าร่วม ผู้เข้าร่วมฝ่ายที่สาม และฝ่ายที่สามทราบ ในกรณีที่องค์กรคณะไต่สวนอนุมัติการแก้ไขคำขออุทธรณ์หรือคำขออุทธรณ์อื่น องค์กรคณะไต่สวนจะต้องจัดเตรียมสำเนาคำขอที่ได้มีการแก้ไขให้แก่สื่อ

ผู้เข้าร่วมฝ่ายที่สาม

๒๕. (๑) ฝ่ายที่สามใด ๆ สามารถยื่นคำให้การที่เป็นลายลักษณ์อักษร ซึ่งประกอบด้วยมูลเหตุและข้อโต้แย้งทางกฎหมายในการสนับสนุนท่าทีของตน การยื่นคำให้การดังกล่าวจะต้องอยู่ภายใน ๒๕ วันนับจากวันที่มีการยื่นคำขออุทธรณ์
- (๒) ฝ่ายที่สามที่ไม่ได้ยื่นคำให้การที่เป็นลายลักษณ์อักษรจะต้องแจ้งสำนักเลขาธิการอาเซียนเป็นลายลักษณ์อักษร ในช่วงเวลาเดียวกันภายใน ๒๕ วัน ว่าประสงค์จะเข้าร่วมการประชุมรับฟังคำให้การด้วยวาจาหรือไม่ และประสงค์จะกล่าวคำให้การด้วยวาจาหรือไม่หากเข้าร่วม
- (๓) ผู้เข้าร่วมฝ่ายที่สามควรยื่นคำให้การที่เป็นลายลักษณ์อักษรเพื่ออำนวยความสะดวกให้ได้รับการพิจารณาท่าทีของตนโดยองค์กรคณะไต่สวนอย่างเต็มที่ และเพื่อให้ผู้เข้าร่วมและผู้เข้าร่วมฝ่ายที่สามอื่น ๆ ได้รับทราบท่าทีในการประชุมรับฟังคำให้การด้วยวาจา
- (๔) ฝ่ายที่สามที่ไม่ได้ยื่นคำให้การที่เป็นลายลักษณ์อักษรตามที่ระบุในย่อหน้า ๑ และไม่ได้แจ้งสำนักเลขาธิการอาเซียนตามที่ระบุในย่อหน้า ๒ อาจแจ้งสำนักเลขาธิการอาเซียนว่า มีความประสงค์จะเข้าร่วมการประชุมรับฟังคำให้การด้วยวาจา และอาจร้องขอมีกกล่าวให้การด้วยวาจาในการประชุม นั้น การแจ้งและร้องขอดังกล่าวควรแจ้งสำนักเลขาธิการอาเซียนเป็นลายลักษณ์อักษรในโอกาสแรก

การส่งต่อบันทึก

๒๖. (๑) เมื่อมีการยื่นคำขออุทธรณ์ เลขาธิการอาเซียนจะต้องส่งบันทึกกระบวนการวิธีพิจารณาของคณะผู้พิจารณาที่สมบูรณ์ไปยังองค์กรอุทธรณ์ในทันที
- (๒) บันทึกกระบวนการวิธีพิจารณาของคณะผู้พิจารณาที่สมบูรณ์ให้รวมถึง แต่ไม่จำกัดเพียงแค่ว่า
- (เอ) คำให้การที่เป็นลายลักษณ์อักษร คำให้การโต้แย้ง และหลักฐานสนับสนุนที่แนบมาพร้อมโดยคู่พิพาทและฝ่ายที่สาม
 - (บี) ข้อโต้แย้งที่เป็นลายลักษณ์อักษรที่ยื่นในการประชุมของคณะผู้พิจารณากับคู่พิพาทและฝ่ายที่สาม บันทึกการประชุมพิจารณาของคณะผู้พิจารณานั้น และคำตอบข้อซักถามที่เป็นลายลักษณ์อักษรในการประชุมพิจารณาของคณะผู้พิจารณานั้น
 - (ซี) การสื่อสารที่เป็นลายลักษณ์อักษรใด ๆ ที่เกี่ยวข้องกับข้อพิพาทในชั้นคณะผู้พิจารณาระหว่างคณะผู้พิจารณาหรือสำนักเลขาธิการอาเซียนกับคู่พิพาทหรือฝ่ายที่สาม และ
 - (ดี) เอกสารใด ๆ ที่ยื่นต่อคณะผู้พิจารณา

กำหนดการทำงาน

๒๗. (๑) ในทันทีที่เริ่มกระบวนการอุทธรณ์ องค์กรคณะไต่สวนจะต้องร่างกำหนดการทำงานที่เหมาะสมสำหรับการอุทธรณ์นั้น โดยสอดคล้องกับกำหนดเวลาที่ระบุไว้ในกฎเกณฑ์เหล่านี้
- (๒) กำหนดการทำงานจะต้องกำหนดวันที่แน่นอนไว้สำหรับยื่นเอกสารและตารางเวลาการทำงานขององค์กรคณะไต่สวน โดยหากเป็นไปได้รวมถึงวันที่ของการประชุมรับฟังคำให้การด้วยวาจา
- (๓) โดยสอดคล้องกับย่อหน้า ๕ ข้อ ๓ ของพิธีสารฯ ในการอุทธรณ์ที่เร่งด่วน รวมถึง กรณีที่เกี่ยวข้องกับสินค้าที่เน่าเสียง่าย องค์กรอุทธรณ์จะต้องพยายามเร่งรัดกระบวนการอุทธรณ์โดยมากที่สุดที่จะเป็นไปได้ องค์กรคณะไต่สวนจะต้องคำนึงถึงเรื่องนี้ในการร่างกำหนดการทำงานสำหรับการอุทธรณ์นั้น
- (๔) สำนักเลขาธิการอาเซียนจะต้องจัดส่งสำเนากำหนดการทำงานให้กับผู้ยื่นอุทธรณ์ คู่พิพาท และฝ่ายที่สามใด ๆ โดยทันที

การประชุมรับฟังคำให้การด้วยวาจา

๒๘. (๑) องค์กรคณะไต่สวนจะต้องจัดประชุมรับฟังคำให้การด้วยวาจาซึ่งโดยถือเป็นกฎทั่วไปจะต้องจัดขึ้นระหว่าง ๓๕ และ ๔๕ วันนับจากวันที่มีการยื่นคำขออุทธรณ์
- (๒) สำนักเลขาธิการอาเซียนจะต้องแจ้งคู่พิพาททุกฝ่าย ผู้เข้าร่วม ฝ่ายที่สาม และผู้เข้าร่วมฝ่ายที่สามให้รับทราบวันจะมีการประชุมรับฟังคำให้การด้วยวาจา ถ้าเป็นไปได้ในกำหนดการทำงาน หรือไม่เช่นนั้นในวันเร็วที่สุดที่เป็นไปได้
- (๓) ฝ่ายที่สามใด ๆ ซึ่ง

(คำแปลอย่างไม่เป็นทางการ)

- (เอ) ได้ยื่นคำให้การตามย่อหน้า ๑ ข้อ ๒๕ หรือได้แจ้งสำนักเลขาธิการอาเซียนตามย่อหน้า ๒ ข้อ ๒๕ ว่ามีความประสงค์จะเข้าร่วมการประชุมรับฟังคำให้การด้วยวาจา สามารถเข้าร่วมการประชุมรับฟังคำให้การด้วยวาจา กล่าวคำให้การด้วยวาจาในการประชุมนั้น และตอบคำถามจากองค์คณะไต่สวนได้
 - (บี) ได้แจ้งสำนักเลขาธิการอาเซียนตามย่อหน้า ๔ ข้อ ๒๕ ว่ามีความประสงค์จะเข้าร่วมการประชุมรับฟังคำให้การด้วยวาจา สามารถเข้าร่วมในการประชุมรับฟังคำให้การด้วยวาจาได้
 - (ซี) ได้ยื่นคำร้องตามย่อหน้า ๔ ข้อ ๒๕ สามารถกล่าวคำให้การด้วยวาจาในการประชุมรับฟังคำให้การด้วยวาจาและตอบคำถามจากองค์คณะไต่สวนได้ โดยขึ้นอยู่กับดุลพินิจขององค์คณะไต่สวน โดยคำนึงถึงข้อกำหนดของวิธีทางที่ถูกต้องแห่งกฎหมาย
- (๔) ประธานองค์คณะไต่สวนอาจกำหนดข้อจำกัดเรื่องเวลาสำหรับการโต้แย้งด้วยวาจา

การตอบเป็นลายลักษณ์อักษร

๒๙. (๑) ณ เวลาใด ๆ ของกระบวนการอุทธรณ์ โดยเฉพาะระหว่างการประชุมรับฟังคำให้การด้วยวาจา องค์คณะไต่สวนอาจตั้งคำถามด้วยวาจาหรือเป็นลายลักษณ์อักษร หรือขอบันทึกเพิ่มเติมจากผู้เข้าร่วมหรือผู้เข้าร่วมฝ่ายที่สาม และระบุระยะเวลาที่ต้องได้รับคำตอบเป็นลายลักษณ์อักษร หรือบันทึก
- (๒) คำถาม คำตอบ หรือบันทึกใด ๆ จะต้องจัดเตรียมให้แก่ผู้เข้าร่วมและผู้เข้าร่วมฝ่ายที่สามอื่น ๆ ในการอุทธรณ์ ซึ่งจะต้องได้รับโอกาสในการตอบ
- (๓) เมื่อมีการตั้งคำถามหรือมีการขอบันทึกก่อนที่จะมีการประชุมรับฟังคำให้การด้วยวาจา คำถามหรือคำขอ รวมถึงคำตอบหรือบันทึกจะต้องจัดเตรียมให้ฝ่ายที่สาม ซึ่งจะต้องได้รับโอกาสในการตอบ

การไม่มาปรากฏตัว

๓๐. เมื่อผู้เข้าร่วมไม่ได้ยื่นคำให้การภายในเวลาที่กำหนดหรือไม่มาปรากฏตัวในการประชุมรับฟังคำให้การด้วยวาจา องค์คณะไต่สวนจะต้องมีคำสั่งตามความเหมาะสม ซึ่งอาจรวมถึงการไม่พิจารณาอุทธรณ์ภายหลังจากที่ได้รับฟังความเห็นของผู้เข้าร่วม

การถอนการอุทธรณ์

๓๑. (๑) ณ เวลาใด ๆ ระหว่างการอุทธรณ์ ผู้ยื่นอุทธรณ์สามารถถอนการอุทธรณ์ได้โดยการแจ้งองค์กรอุทธรณ์ซึ่งต้องแจ้งต่อสื่อมวลชนทันที
- (๒) หากมีข้อยุติซึ่งเป็นที่ยอมรับร่วมกันต่อข้อพิพาทซึ่งเป็นหัวข้อของการอุทธรณ์ ได้รับการแจ้งต่อสื่อมวลชนตามย่อหน้า ๒ ข้อ ๒ ของพิธีสารฯ ข้อยุติดังกล่าวจะต้องได้รับการแจ้งต่อองค์กรอุทธรณ์

การแก้ไข

(คำแปลอย่างไม่เป็นทางการ)

๓๒. (๑) เมื่อใดก็ตามที่มีการแก้ไขพิธีสารฯ หรือกฎเกณฑ์และกระบวนการพิเศษหรือเพิ่มเติมของความตกลงในกรอบคลุม องค์การอุทธรณ์จะต้องพิจารณาว่าจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนหรือแก้ไขกฎเกณฑ์เหล่านี้ให้ทันสมัยหรือไม่
- (๒) ในการพิจารณาการปรับเปลี่ยนหรือแก้ไขกฎเกณฑ์เหล่านี้ให้ทันสมัย องค์การอุทธรณ์จะต้องรับทราบถึงการเปลี่ยนแปลงใด ๆ ในแนวปฏิบัติปัจจุบันขององค์การอุทธรณ์ของดับบลิวทีโอ

ส่วนที่ ๓

ตารางเวลาสำหรับการอุทธรณ์^๑

	<u>การอุทธรณ์ทั่วไป</u>
	วัน
คำขออุทธรณ์ ^๒	๐
คำให้การของผู้ยื่นอุทธรณ์ ^๓	๗
คำขออุทธรณ์อื่น ^๔	๑๒
คำให้การของผู้ยื่นอุทธรณ์อื่น ^๕	๑๕
คำให้การของผู้ถูกยื่นอุทธรณ์ ^๖	๒๕
คำให้การของผู้เข้าร่วมฝ่ายที่สาม ^๗	๒๕
การแจ้งของผู้เข้าร่วมฝ่ายที่สาม ^๘	๒๕
การประชุมรับฟังคำให้การด้วยวาจา ^๙	๓๕-๔๕
การเวียนรายงานขององค์การอุทธรณ์	๖๐-๙๐ ^{๑๐}
การรับรองโดยชื่ออม	๓๐ ^{๑๑}

^๑ ข้อ ๑๗ ใช้บังคับกับการคำนวณช่วงเวลาด้านล่าง

^๒ ข้อ ๒๐

^๓ ข้อ ๒๑ ย่อหน้า ๑

^๔ ข้อ ๒๓ ย่อหน้า ๑

^๕ ข้อ ๒๓ ย่อหน้า ๓

^๖ ข้อ ๒๒ และข้อ ๒๓ ย่อหน้า ๔

^๗ ข้อ ๒๕ ย่อหน้า ๑

^๘ ข้อ ๒๕ ย่อหน้า ๒

^๙ ข้อ ๒๘

^{๑๐} ข้อ ๑๔ ย่อหน้า ๕ ของพิธีสารฯ

^{๑๑} ข้อ ๑๔ ย่อหน้า ๑๓ ของพิธีสารฯ

(คำแปลอย่างไม่เป็นทางการ)

เอกสารภาคผนวกแนบท้าย ๕ ข้อกำหนดและเงื่อนไขของกองทุน

๑. บทนำ

- ๑.๑ กองทุนตามข้อ ๒๐ ของพิธีสารฉบับนี้ เป็นกองทุนหมุนเวียนที่แยกต่างหากจากงบการดำเนินงานประจำปีของสำนักเลขาธิการอาเซียน
- ๑.๒ สำนักเลขาธิการอาเซียนมีหน้าที่บริหารจัดการกองทุนตามข้อกำหนดและเงื่อนไขนี้หากข้อกำหนดและเงื่อนไขไม่ได้ระบุไว้เป็นอย่างอื่นเป็นการเฉพาะ ให้นำกฎระเบียบและขั้นตอนทางการเงินและการบริหารจัดการของสำนักเลขาธิการอาเซียนมาปรับใช้กับกองทุนนี้

๒. การสนับสนุนเงินทุน

- ๒.๑ ตามมติที่ประชุมรัฐมนตรีเศรษฐกิจอาเซียน ครั้งที่ ๓๖ เมื่อวันที่ ๓ กันยายน ค.ศ. ๒๐๐๔ ณ กรุงจาการ์ตา แต่ละประเทศสมาชิกสนับสนุนเงินเข้ากองทุน จำนวน ๓๓,๓๐๐ ดอลลาร์สหรัฐ รวมเป็นมูลค่าเริ่มต้นของกองทุนทั้งสิ้น ๓๓๓,๐๐๐ ดอลลาร์สหรัฐ
- ๒.๒ การสนับสนุนเงินหรือการจ่ายเงินเข้ากองทุนจะต้องนำฝากเข้าบัญชีธนาคาร ซึ่งบริหารจัดการโดยสำนักเลขาธิการอาเซียน

๓. การใช้เงินกองทุน

- ๓.๑ กองทุนจะถูกนำไปใช้สำหรับค่าใช้จ่ายของคณะผู้พิจารณาและองค์กรอุทธรณ์ ซึ่งรวมถึง ค่าเดินทาง เบี้ยเลี้ยง ฯลฯ และค่าใช้จ่ายที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการของสำนักเลขาธิการอาเซียน ซึ่งรวมถึง การทำสำเนาเอกสาร การจัดส่งเอกสาร การจัดทำสิ่งพิมพ์ และการบริการด้านสื่อสารโทรคมนาคม และคอมพิวเตอร์
- ๓.๒ การคัดเลือกและการแต่งตั้งสมาชิกของคณะผู้พิจารณาและองค์กรอุทธรณ์จะต้องเป็นไปตามบทบัญญัติของพิธีสารฉบับนี้
- ๓.๓ สำนักเลขาธิการอาเซียนจะต้องทำให้มั่นใจว่า กระบวนการระงับข้อพิพาทเป็นไปอย่างรวดเร็ว ซึ่งรวมถึงการดำเนินการที่จำเป็นเพื่อปฏิบัติตามย่อหน้า ๓.๑ และ ๓.๒
- ๓.๔ อัตราของค่าเบี้ยเลี้ยงสำหรับใช้ในชีวิตรประจำวัน และค่าใช้จ่ายอื่น ๆ จะต้องเป็นไปตามรายการหลักเกณฑ์ที่เจ้าหน้าที่อาวุโสด้านเศรษฐกิจอาเซียน (ซีออม) ได้ตกลงร่วมกัน

๔. การเติมเงินเข้ากองทุน

ในกรณีที่มีการเบิกเงินออกจากกองทุน ประเทศคู่พิพาทจะต้องเติมเงินกลับเข้ากองทุนตามที่ระบุไว้ในย่อหน้า ๓ ข้อ ๑๖ ของพิธีสารฉบับนี้

๕. ข้อกำหนดในการรายงาน

สำนักเลขาธิการอาเซียนจะต้องจัดทำรายงานการเงินเสนอต่อเจ้าหน้าที่อาวุโสด้านเศรษฐกิจอาเซียน (ซีออม) เป็นประจำทุกปี หรือเมื่อมีการร้องขอจากเจ้าหน้าที่อาวุโสด้านเศรษฐกิจอาเซียน (ซีออม)

กรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ กระทรวงพาณิชย์

563 ถนนนนทบุรี ตำบลบางกระสอ อำเภอเมืองนนทบุรี จังหวัดนนทบุรี 11000

โทร: 02 507 7555, 02 507 7444 โทรสาร: 02 547 5612

Department of Trade Negotiations, Ministry of Commerce

563 Nonthaburi Rd., Tambon Bang Kraso, Amphoe Mueang Nonthaburi,
Chang Wat Nonthaburi 11000

Tel: (66) 02 507 7555, 02 507 7444 Fax: (66) 02 547 5612

www.dtn.go.th

นายชวน หลีกภัย (ประธานรัฐสภา) : ในการนี้ท่านรัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์ได้มีหนังสือขออนุญาตให้ผู้แทนที่เกี่ยวข้องเข้าร่วมชี้แจงต่อที่ประชุม ซึ่งเห็นว่าเพื่อเป็นประโยชน์ในการที่จะชี้แจงข้อสงสัยสมาชิก จึงขออนุญาตให้บุคคลดังต่อไปนี้เข้ามาในห้องประชุมเพื่อร่วมชี้แจงครับ ๑. นายดวงอาทิตย์ นิธิอุทัย รองอธิบดีกรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ ๒. นางสาวโชติมา เอี่ยมสวัสดิกุล ผู้อำนวยการสำนักประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ๓. นายพัทธ์กมล ทัดติพงษ์ นักวิชาการพาณิชย์ชำนาญการพิเศษ ๔. นายอสิม้ามณี รองอธิบดีกรมอาเซียน ๕. นางณัฐนันท์ อัสวเลิศศักดิ์ กรรมการร่างกฎหมายประจำสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา ขอเชิญผู้มีรายนามทั้ง ๕ ท่านที่กล่าวมาแล้วเข้าที่ประชุมได้ครับ คณะรัฐมนตรีเป็นผู้เสนอ ขอเชิญรัฐมนตรีครับ ขอเวลาสักนิดนะครับ

ร ๒/๒๕๖๓ (สมัยสามัญประจำปีครั้งที่สอง)

ฉัฎฐรดา ๔/๑

นายวิรัช พันธุมะผล สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (แบบบัญชีรายชื่อ) :
ท่านประธานครับ

นายชวน หลีกภัย (ประธานรัฐสภา) : เชิญครับ

นายวิรัช พันธุมะผล สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (แบบบัญชีรายชื่อ) : ในระหว่างที่รอท่านรัฐมนตรีจะมาชี้แจง ผม วิรัช พันธุมะผล สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบบัญชีรายชื่อ พรรคอนาคตใหม่ คือพิธีสารที่จะสู่การพิจารณาในวันนี้ พิธีสารว่าด้วยกลไกระงับข้อพิพาทด้านเศรษฐกิจของอาเซียน (ASEAN) มีประเด็นที่จะต้องขอหารือท่านประธาน สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่รับหนังสือเล่มนี้เมื่อวันพุธ อาจจะได้รับหนังสือวาระการประชุม แต่ว่าไม่ได้ส่งไปให้ นะครับ แต่ว่าที่รับเมื่อวันพุธเมื่อมาประชุมสภาผู้แทนราษฎร ผมดูในกระบวนการต่าง ๆ มันมีกระบวนการมากมาย แล้วก็ยังมีปัญหาที่ต้องการปฏิบัติตามพิธีสารนี้ ความจริงผมอยากให้ออกมาพิจารณาในวันนี้ ออกไปก่อน เพื่อให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรได้อ่านและเข้าใจ ความจริงวันนี้ท่านรัฐมนตรีและคณะน่าจะเป็นการอธิบายก่อน อธิบายใช้เวลาพอสมควรเพราะว่ามันมาก ผมในฐานะนักกฎหมายอ่านแล้วยังงง ๆ อยู่ครับ และว่าเราจะทำอย่างไร ปฏิบัติตามอย่างไร ถ้ารัฐสภาอนุมัติพิธีสารว่าด้วยกลไกระงับข้อพิพาทด้านเศรษฐกิจของอาเซียน (ASEAN) ในฐานะท่านประธานสภาผู้แทนราษฎรก็เป็นนักกฎหมาย ในการออกกฎหมายในการที่จะปฏิบัติตามกฎหมายตัวนี้ เพราะไม่เช่นนั้นแล้วมันก็เป็นการยอมรับสิ่งที่เหนืออธิปไตยของประเทศไทย เพราะฉะนั้นในความคิดของผม นะครับ วันนี้คณะรัฐมนตรีหรือรัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์ น่าจะเป็นผู้อธิบายหรือเจ้าหน้าที่อธิบายรายละเอียดให้ทราบ แล้วก็ให้สมาชิกได้ศึกษา ก่อน แล้วจึงมาเรียกประชุมให้ความเห็นชอบภายหลัง เราไม่ใช่เที่ยวยกมือให้ความเห็นชอบไปโดยที่ไม่ได้ศึกษาเลย ขอบพระคุณครับ

นายชวน หลีกภัย (ประธานรัฐสภา) : ไหน ๆ ถ้ามแล้วนะครับ ก็ให้ท่านเลขาธิการช่วยชี้แจงเรื่องส่งเอกสารนัดหนึ่งครับ เพื่อไม่ให้เกิดข้อเคลือบแคลงสงสัย ท่านเลขาธิการเชิญครับ

นายสรศักดิ์ เพียรเวช (เลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร) : ขออนุญาตกราบเรียนท่านสมาชิกครับ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎรได้ส่งหนังสือนัดประชุมถูกต้องตามข้อบังคับก่อนล่วงหน้า ๓ วันครับ

นายชวน หลีกภัย (ประธานรัฐสภา) : ท่านรัฐมนตรีพร้อมนะครับ เชิญรัฐมนตรี
เสนอแนะครับ เชิญครับ

นายวีรศักดิ์ หวังศุภกิจโกศล (รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงพาณิชย์) :
กราบเรียนท่านประธานรัฐสภาที่เคารพ ท่านสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรผู้ทรงเกียรติ สมาชิก
วุฒิสภาผู้ทรงเกียรติ กระผม นายวีรศักดิ์ หวังศุภกิจโกศล รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวง
พาณิชย์ ได้รับมอบหมายจากคณะรัฐมนตรีให้เสนอพิธีสารว่าด้วยกลไกระงับข้อพิพาท
ด้านเศรษฐกิจของอาเซียนต่อรัฐสภาเพื่อพิจารณาให้ความเห็นชอบ ก่อนอื่นกระผม
ขออนุญาตต่อท่านประธานขอแนะนำเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนี้โดยตรงเข้ามาร่วมชี้แจง
ต่อที่ประชุมรัฐสภาแห่งนี้

นายชวน หลีกภัย (ประธานรัฐสภา) : ท่านรัฐมนตรีครับ อนุมัติเข้ามา
เรียบร้อยแล้วครับ นั่งอยู่นี้แล้วครับ เชิญเสนอกฎหมายได้เลยครับ

นายวีรศักดิ์ หวังศุภกิจโกศล (รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงพาณิชย์) :
ความเป็นมาพิธีสาร อาเซียน (ASEAN) ได้จัดทำพิธีสารว่าด้วยกลไกระงับข้อพิพาททางด้าน
เศรษฐกิจฉบับแรกตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๓๙ เนื่องจากการร่วมกลุ่มทางเศรษฐกิจของอาเซียน
(ASEAN) ทั้งในด้านการค้า บริการ การลงทุน และความร่วมมือทางเศรษฐกิจในสาขาต่าง ๆ
ที่ลึกซึ้งขึ้น ส่งผลให้ประเทศสมาชิกอาเซียน (ASEAN) จำเป็นต้องมีระบบและกฎเกณฑ์
ที่ชัดเจนเพื่อรับมือกับประเด็นข้อพิพาททางเศรษฐกิจและการค้าที่อาจเกิด ซึ่งเป็นการสร้าง
ความมั่นใจให้แก่ภาคเอกชนที่จะทำการค้าการลงทุนระหว่างกัน โดยที่ผ่านมาอาเซียน
(ASEAN) ได้เคยปรับปรุงพิธีสารแล้ว ๑ ครั้งเมื่อปี ๒๕๔๗ ต่อมาเมื่อปี ๒๕๕๙ ประเทศสมาชิก
อาเซียน (ASEAN) ได้เพิ่มเจราจาปรับปรุงพิธีสารว่าด้วยกลไกระงับข้อพิพาทด้านเศรษฐกิจของ
อาเซียน (ASEAN) อีกครั้ง เพื่อรองรับประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (ASEAN) หรือเออีซี (AEC)
ที่ได้จัดตั้งขึ้นอย่างเป็นทางการในปี ๒๕๕๘ -----

ซึ่งจะเป็นกลไกสำคัญให้ประชาคมอาเซียน (ASEAN) ตั้งแต่นับพื้นฐานของกฎเกณฑ์และกติกา การเศรษฐกิจและการค้าที่มีความชัดเจนและคาดการณ์ได้ โดยได้สรุปผลการเจรจาปรับปรุง พิธีสารฉบับใหม่แล้วเสร็จเมื่อเดือนกรกฎาคม ๒๕๖๒ ขณะนี้ประเทศสมาชิกอาเซียน (ASEAN) ได้ลงนามในพิธีสารครบทั้ง ๑๐ ประเทศแล้ว และทุกประเทศอยู่ระหว่างดำเนิน กระบวนการภายในประเทศที่จำเป็นต้องทำให้สัปดาห์ เพื่อให้พิธีสารมีผลใช้บังคับต่อไป ซึ่งเป็นสาเหตุของการเสนอพิธีสารเข้าสู่การพิจารณาของรัฐสภาในวันนี้ สาระสำคัญของพิธีสาร พิธีสารฉบับใหม่ได้รับการปรับปรุงเพื่อให้ทันสมัยเหมาะสมกับสถานการณ์และมีความชัดเจน มากขึ้น ตลอดจนสอดคล้องกับหลักการขององค์การการค้าโลกมากขึ้น โดยมีประเด็นสำคัญ ที่ได้รับการปรับปรุง อาทิ

๑. การปรับปรุงขั้นตอนกระบวนการระยะเวลาในการพิจารณาคดีและการ ปฏิบัติตามคำตัดสินให้สอดคล้องกับความเป็นจริงมากขึ้น เช่น ขยายเวลาให้ผู้พิพากษา มีคำตัดสินภายใน ๖ เดือน จากเดิม ๓ เดือน ซึ่งการขยายกรอบระยะเวลาของกระบวนการ พิพากษาคดีสอดคล้องกับปฏิบัติจริงมากขึ้น

๒. การทบทวนขอบเขตและเงื่อนไขในการฟ้องร้องได้เฉพาะกรณีและมีการ ดำเนินการที่ขัดกับพันธกรณีที่ได้ตกลงกันไว้เท่านั้น ซึ่งจะช่วยสร้างความชัดเจนในการเสริม กระบวนการระงับข้อพิพาท

๓. การระบุสิทธิที่ชัดเจนมากขึ้นของประเทศฝ่ายที่ ๓ ที่ไม่ใช่คู่กรณีทางพิพาท แต่อาจมีส่วนได้ส่วนเสียในคดี เช่น สามารถกล่าวถ้อยแถลงต่อหน้าคณะผู้พิพากษาคดี และตอบคำถามของคณะผู้พิพากษาคดีเป็นลายลักษณ์อักษร ซึ่งจะระบุสิทธิในกระบวนการ พิจารณาคดีให้ชัดเจนจะช่วยเสริมสร้างความโปร่งใสของกลไกระงับข้อพิพาท

๔. การระบุแนวทางการปฏิบัติที่เป็นพิเศษและแตกต่างกับประเทศสมาชิก อาเซียน (ASEAN) ที่พัฒนาน้อยที่สุด สอดคล้องกับหลักการภายใต้กลไกระงับข้อพิพาทของ องค์การการค้าโลก

๕. การเพิ่มบทบาทของสำนักเลขาธิการอาเซียน (ASEAN) เช่น เพิ่มหน้าที่ สำนักเลขาธิการอาเซียน (ASEAN) ที่อาจพิจารณาให้ความช่วยเหลือในด้านกฎหมาย แก่ประเทศสมาชิกได้บ้าง หากได้รับการร้องขอตามสมควร

๖. ประเด็นอื่น ๆ เช่น กำหนดให้สามารถให้อนุญาตตุลาการในฐานะกลไกระงับข้อพิพาททางเลือกได้ ทั้งนี้กำหนดการมีผลบังคับใช้ในวันที่ประเทศสมาชิกอาเซียน (ASEAN) ทั้ง ๑๐ ประเทศได้ให้สัตยาบัน ประโยชน์ที่จะได้รับจากการปรับปรุงพิธีสารกลไกระงับข้อพิพาทด้านเศรษฐกิจและการค้าระหว่างประเทศที่มีความชัดเจนและมีประสิทธิภาพ ถือเป็นเครื่องมือสำคัญของรัฐบาลในการปกครองและรักษาผลประโยชน์ของประเทศ เพราะช่วยสร้างความมั่นใจให้เกิดการค้า การลงทุนระหว่างกัน -----

โดยมีกลไกรองรับหรือช่วยแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้ โดยเฉพาะในการออกกฎระเบียบหรือการใช้มาตรการทางการค้าที่ไม่สอดคล้องกับข้อผูกพัน หรือพันธกรณีที่ได้ตกลงกันไว้ โดยพิธีสารฉบับใหม่นี้ได้เสริมสร้างกลไกรองรับข้อพิพาททางการค้าของอาเซียน (ASEAN) ให้มีความชัดเจน ปฏิบัติได้จริง มีความโปร่งใส และมีความเป็นธรรมมากยิ่งขึ้น ซึ่งส่งผลให้ประเทศไทยในฐานะประเทศสมาชิกอาเซียน (ASEAN) ได้รับประโยชน์จากระบบการค้าและการลงทุนที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของกฎเกณฑ์ที่มีความชัดเจนและคาดการณ์ได้ อันจะส่งเสริมบรรยากาศและการขยายการค้าการลงทุนในภูมิภาคอาเซียน (ASEAN) มากขึ้น การมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้เสีย ตลอดจนการเจรจาปรับปรุงพิธีสารตั้งแต่ปี ๒๕๕๙ กระทรวงพาณิชย์ ได้หารือร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ กระทรวงการต่างประเทศ และสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกาอย่างต่อเนื่อง เพื่อร่วมจัดทำทำที่และเชิญเข้าร่วมคณะในการเจรจาดังกล่าวจนถึงขั้นตอนการขัดเกลาถ้อยคำทางกฎหมาย นอกจากนี้กระทรวงพาณิชย์โดยกรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ ได้เผยแพร่ข้อมูลสาระสำคัญของพิธีสารและได้เปิดโอกาสให้ประชาชนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น เพื่อให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ของมาตรา ๑๗๘ วรรคสี่ ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ โดยได้ดำเนินการดังนี้

๑. จัดการสัมมนารับฟังความคิดเห็นเรื่องการปรับพิธีสารนี้ เมื่อเดือนสิงหาคม ๒๕๖๒ ซึ่งมีผู้เข้าร่วมสัมมนาประกอบด้วย ผู้แทนภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจและด้านกฎหมาย ผู้ประกอบการ และผู้ประกอบการวิชาชีพจากภาคเอกชน และบุคลากรจากภาควิชาการและสถาบันวิจัยที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งได้ถ่ายทอดสดผ่านโซเชียล ออนไลน์ (Social online) ของกรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ โดยจากการรับฟังความคิดเห็นที่มีภาคส่วนใดขัดข้องต่อพิธีสาร อีกทั้งเห็นว่าพิธีสารเป็นประโยชน์ต่ออาเซียน (ASEAN) ในการมีกลไกการหารือแก้ไขข้อพิพาทกันเองในกรณีที่มีปัญหาหรือข้อพิพาทระหว่างกัน โดยไม่ต้องไปพึ่งการตัดสินขององค์กรนอกอาเซียน (ASEAN)

๑๒

ร ๒/๒๕๖๓ (สมัยสามัญประจำปีครั้งที่สอง)

ครุณี ๖/๒

๒. เผยแพร่ประชาสัมพันธ์พิธีสารพร้อมคำแปลอย่างไม่เป็นทางการ และสรุปสาระสำคัญของพิธีสารผ่านสื่อและช่องทางการประชาสัมพันธ์ต่าง ๆ ของกรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ ตั้งแต่เดือนสิงหาคม ๒๕๖๒ จนถึงปัจจุบัน เว็บไซต์ แอปพลิเคชัน (Website Application) เฟซบุ๊ก (Facebook) และทวิตเตอร์ (Twitter) เพื่อให้ประชาชนเข้าร่วมแสดงความคิดเห็นดังนี้ กระผมจึงขอเสนอพิธีสารว่าด้วยกลไกระงับข้อพิพาทด้านเศรษฐกิจของอาเซียน (ASEAN) เพื่อท่านสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภาผู้ทรงเกียรติพิจารณาให้ความเห็นชอบ ขอขอบคุณครับ

- ๗/๑

นายชวน หลีกภัย (ประธานรัฐสภา) : ท่านสมาชิกครับ มีผู้แสดงความจำนงอภิปรายขณะนี้ ท่านที่จะอภิปรายเสนอชื่อมานะครับ เพื่อจะได้อ่านว่ามีจำนวนเท่าไร เราจะได้คำนวณเวลาได้ ขณะนี้มี ๘ ท่าน นางสาวเยาวลักษณ์ วงษ์ประภารัตน์ พลตำรวจตรี สุพิศาลภักดีนฤนาถ นายเกียรติ สิทธิอมร นายอิสระ เสรีวัฒนวุฒิ นางสาววิบูลย์ลักษณ์ ร่วมรักษ์ นายสถิตย์ ลิ่มพงศ์พันธุ์ นายกิตติ วะสีนนท์ นางสาววิไลลักษณ์ อรินทมะพงษ์ ซึ่งจะขอให้ทุกท่านอยู่ในกรอบเวลาไม่เกิน ๑๐ นาที ขอเชิญท่านแรก นางสาวเยาวลักษณ์ครับ

นางสาวเยาวลักษณ์ วงษ์ประภารัตน์ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (แบบบัญชีรายชื่อ) : เรียนท่านประธานรัฐสภา ดิฉัน นางสาวเยาวลักษณ์ วงษ์ประภารัตน์ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบบัญชีรายชื่อ พรรคอนาคตใหม่ ในฐานะสมาชิกรัฐสภา ดิฉันจะขออภิปรายพินิจว่าด้วยกลไกระงับข้อพิพาทด้านเศรษฐกิจของอาเซียน (ASEAN) ในประเด็นที่เกี่ยวกับที่มาของการบังคับใช้ และประเด็นปัญหาในภาพรวมค่ะ กลไกระงับข้อพิพาทด้านเศรษฐกิจอาเซียน (ASEAN) หรืออีดีเอสเอ็ม (EDSM) เป็นกลไกการจัดการกับข้อพิพาทเพื่อรองรับการเป็นประชาคมอาเซียน (ASEAN) ที่ถูกปรับปรุงขึ้นเพื่อทดแทนพินิจว่าด้วยการระงับข้อพิพาทในปี ๒๕๓๙ ซึ่งแต่เดิมหากมีการพิพาทจะใช้โครงสร้างของเจ้าหน้าที่ประชุมอาวุโสเศรษฐกิจของอาเซียน (ASEAN) ในการตัดสิน หากอุทธรณ์จะให้ที่ประชุมรัฐมนตรีเศรษฐกิจอาเซียน (ASEAN) ซึ่งเป็นฝ่ายการเมืองในการตัดสิน ซึ่งในขณะนั้นยังไม่มีระเบียบและกติกายืนยันชัดเจน ต่อมาในปี ๒๕๔๗ จึงได้มีการปรับปรุงกลไกระงับข้อพิพาทโดยให้เป็นระบบมากขึ้น โดยมีการนำกระบวนการระงับข้อพิพาทของดับเบิลยูทีโอ (WTO) มาใช้ ซึ่งมีรายละเอียดในด้านของ

๑. กลไกระงับข้อพิพาทด้วยวิธีอื่น ๆ ก่อน ได้แก่ การใช้คนกลางที่น่าเชื่อถือ การประนีประนอม การไกล่เกลี่ย
๒. มีระเบียบในการตั้งคณะผู้พิจารณาและองค์การอุทธรณ์
๓. คำตัดสินที่ออกมาจากสมาชิกจะต้องปฏิบัติตาม หรือโดนมาตรการตอบโต้ทางการค้าหากไม่ปฏิบัติตาม

อย่างไรก็ดีก็มีความแตกต่างกันในรายละเอียด เช่น ระยะเวลา องค์กร ที่กำกับดูแล โดยการแก้ไขในครั้งนี้ก็มีการแก้ไขอยู่ ๓ ประเด็นหลัก คือการเพิ่มสิทธิประโยชน์ ประเทศที่ ๓ การตั้งอนุญาโตตุลาการเป็นกลไกระงับข้อพิพาททางเลือกได้ และขยาย ระยะเวลาการพิจารณาของผู้พิจารณาให้มากขึ้น ทั้งนี้ก็เพื่อให้สอดคล้องกับดับเบิลยูทีโอ (WTO) ซึ่งที่ผ่านมากลไกของอีดีเอสเอ็ม (EDSM) ไม่มีคดีฟ้องตามกลไกข้อพิพาทเลย เพราะปัญหาต่าง ๆ ทั้งจากตัวบทบัญญัติ เช่น ไม่มีการระบุให้ชัดเจนในการใช้อีดีเอสเอ็ม (EDSM) เป็นเวทีแก้ข้อพิพาท และรวมถึงอาจจะมีปัญหาในเรื่องของความอ่อนแอของ สถาบัน เจิงสถาบันของอาเซียน (ASEAN) ที่เป็นสถาบันที่เน้นความร่วมมือมากกว่าที่จะเป็น การบังคับใช้ แต่อย่างไรก็ดีดิฉันเห็นว่ากลไกอีดีเอสเอ็ม (EDSM) นั้นก็ยังคงมีความจำเป็นในการ แก้ไขข้อพิพาทในระดับภูมิภาค เนื่องจากขณะนี้ดับเบิลยูทีโอ (WTO) กำลังประสบปัญหา ที่สมาชิกองค์กรอุทธรณ์ของดับเบิลยูทีโอ (WTO) ๖ ท่านกำลังจะหมดวาระลง โดยปัญหา ที่เกิดจากการคัดเลือกคนมาแทน จึงไม่สามารถที่จะจัดการกับข้อพิพาทในระดับอุทธรณ์ได้ทัน ดังนั้นในส่วนสาระสำคัญในการปรับแก้พิธีสารในครั้งนี้ ดิฉันก็พบว่ามียู่ ๓ เรื่อง

เรื่องที่ ๑ ก็คือการเพิ่มสิทธิประโยชน์ให้กับประเทศฝ่ายที่ ๓ ที่จะเข้ามาร่วม พิจารณาข้อพิพาทได้ คือมีการขยายระยะเวลาการแจ้งความประสงค์ คือแจ้งจะแจ้งก่อน จัดตั้งคณะผู้พิจารณาเป็นภายใน ๑๐ วันหลังตั้งคณะพิจารณา และเพิ่มสิทธิให้กับประเทศ ที่ ๓ ยกตัวอย่างเช่น สามารถปรากฏตัวในการประชุมครั้งแรกและครั้งที่ ๒ ของประเทศ คู่พิพาทได้ รวมถึงสามารถขยายสิทธิเพิ่มเติมได้ แต่ว่าต้องให้ประเทศคู่พิพาทนั้นยินยอมก่อน

ข้อ ๒ ก็มีการขยายระยะเวลาของผู้พิจารณาทั้ง ๗ ขอบเขตออกไป โดยเพิ่ม ระยะเวลาการทำทีโออาร์ (TOR) จากข้อพิจารณาเพิ่มเติมจากภายใน ซึ่งจากเดิมเป็น ๖๐ วัน ก็เป็น ๖ เดือน ซึ่งส่วนนี้ก็สอดคล้องกับกระบวนการพิจารณาของดับเบิลยูทีโอ (WTO) เช่นกัน

ข้อ ๓ ก็คือให้ใช้กระบวนการอนุญาโตตุลาการในการที่จะเป็นผู้มาเป็นฐานะ กลไกระงับข้อพิพาทซึ่งเป็นทางเลือกได้ โดยเดิมต้องปฏิบัติภายใน ๖๐ วัน ซึ่งเปิดช่องให้รัฐ ผู้พิพาทสามารถร้องขอให้มือนุญาโตตุลาการได้ อย่างไรก็ตามก็ตีประเด็นปัญหาเกี่ยวกับอีดีเอสเอ็ม (EDSM) หรือพิธีสารว่าด้วยกลไกระงับข้อพิพาทด้านเศรษฐกิจอาเซียน (ASEAN) นั้น ก็มีประเด็นปัญหาอยู่บ้างนะคะ

ข้อ ๑ คือการตีความที่ไม่ชัดเจนของอีดีเอสเอ็ม (EDSM) อาจทำให้มีปัญหา ในการระงับข้อพิพาทในอนาคต คือไม่มีการกำหนดการใช้หลักในการตีความสิ่งที่อยู่ นอกบทบัญญัติ ซึ่งตรงนี้ทางดับเบิลยูทีโอ (WTO) ก็ได้ระบุไว้ชัดเจนว่าจะต้องทำให้เกิดความมั่นใจ และมั่นคงในกรณีที่มีข้อพิพาทเกิดขึ้น ซึ่งหากกฎที่มีอยู่นั้นไม่ชัดเจนต้องตีความ ก็ต้องตีความ ด้วยหลักการในฐานะสนธิสัญญาระหว่างประเทศตามข้อ ๓๑ ของอนุสัญญากรุงเวียนนา ค.ศ. ๑๙๖๘ เมื่อเทียบกับร่างอีดีเอสเอ็ม (EDSM) ของฉบับปี ๒๐๑๙ ยกตัวอย่างเช่น การตีความของนิยามความตกลงทางเศรษฐกิจในอนาคตไม่ชัดเจน ในภาคผนวกก็ไม่ได้มีระบุ ไว้ชัดเจนว่าความตกลงด้านเศรษฐกิจของอาเซียน (ASEAN) ในอนาคตคืออะไร ทำให้มีปัญหา เช่นถ้ามีการตกลงที่มีมิติทางเศรษฐกิจอยู่แต่อาจไม่ใช่มิติทางเศรษฐกิจแท้ คือเช่นกองทุน หรือการบริจาคเงินก็อาจจะมีข้อพิพาทได้ว่าไม่รู้ว่าจะอยู่ในอีดีเอสเอ็ม (EDSM) หรือไม่ อาจจะมีข้อโต้แย้งเกิด หรือ

ข้อ ๒ ปัญหาในการให้สิทธิในการเลือกเวทีระงับข้อพิพาทไม่ได้บังคับว่า ข้อพิพาทอาเซียน (ASEAN) จะต้องจบลงด้วยกลไกของอีดีเอสเอ็ม (EDSM) เท่านั้น ซึ่งก็ไม่ได้ กำหนดให้คู่พิพาทต้องระงับข้อพิพาทภายใต้กลไกที่พิธีสารกำหนด ไม่ได้ระบุให้ชัดเจนว่า ข้อพิพาทแบบไหนที่เกิดขึ้นในฐานะสมาชิกอาเซียน (ASEAN) เท่านั้น

และปัญหาประการสุดท้าย ก็คือปัญหาการบังคับตัดสิน เนื่องจากจำนวน สมาชิกที่น้อยและเป้าหมายของอาเซียน (ASEAN) ที่เราเน้นความร่วมมือก็ทำให้กลไกบังคับ อาจจะอ่อนแอกว่ากลไกของดับเบิลยูทีโอ (WTO) ดังนั้นก็อาจทำให้ประสบปัญหาในการบังคับ การใช้หรือการตัดสิน ซึ่งต่างจากดับเบิลยูทีโอ (WTO) ที่มีมากกว่าแค่ความร่วมมือทางการค้า เพราะได้รับแรงกดดันจากประเทศสมาชิกที่มีจำนวนมากกว่าได้นะคะ อย่างไรก็ตามดิฉัน

ก็ยังคงเน้นย้ำว่าอีดีเอสเอ็ม (EDSM) ก็ยังเป็นกลไกที่จำเป็นในการระงับข้อพิพาทในภูมิภาค เนื่องจากปัจจุบันคือประสบปัญหาไม่สามารถตั้งสมาชิกองค์กรอุทธรณ์ทดแทนที่หมดวาระลงได้

สุดท้ายนี้ดิฉันก็ได้ไปอ่านเพิ่มเติมในเอกสารที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยที่น่าสนใจในการศึกษาถึงประสิทธิภาพของกลไกทางกฎหมายในการระงับข้อพิพาทระหว่างประเทศของประชาคมอาเซียน (ASEAN) ที่ตีพิมพ์ในปี ๒๐๑๙ โดยงานวิจัยนี้ได้อาศัยหลักการที่กำหนดอยู่ในพิธีสารที่เกี่ยวข้องฉบับต่าง ๆ รวมถึงกฎบัตรอาเซียน (ASEAN) เปรียบเทียบกับกลไกที่ใช้ในการระงับข้อพิพาทขององค์การระหว่างประเทศ เช่น ศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ องค์การการค้าโลก ผลการศึกษาที่พบว่ากลไกที่ทำงานอยู่ในพิธีสารที่เกี่ยวข้องฉบับต่าง ๆ มันยังมีกระบวนการที่สลับซับซ้อน และการระงับข้อพิพาทต้องเกิดจากความยินยอมของทั้ง ๒ ฝ่าย รวมถึงกรอบระยะเวลาที่สั้นในการใช้บังคับได้จริง แล้วยังขาดคำชี้ขาดที่มีความชัดเจนและเป็นรูปธรรมอย่างที่ดิฉันได้กล่าวไปข้างต้น จึงมีข้อเสนอว่าควรมีการจัดตั้งองค์กรเฉพาะเพื่อทำหน้าที่ในการระงับข้อพิพาทขึ้นมาบังคับตัดสินและทำงานอย่างต่อเนื่อง เช่นมีการตั้งศาลยุติธรรมอาเซียน (ASEAN) ขึ้น เพื่อระงับข้อพิพาทต่อไป ขอขอบคุณ

นายชวน หลีกภัย (ประธานรัฐสภา) : ต่อไปขอเชิญนางสาววิบูลย์ลักษณ์ ร่วมรักษ์ ครับ

นางสาววิบูลย์ลักษณ์ ร่วมรักษ์ สมาชิกวุฒิสภา (สรรหา) : กราบเรียนท่านประธานรัฐสภาและท่านสมาชิกรัฐสภาทุกท่าน ดิฉัน นางสาววิบูลย์ลักษณ์ ร่วมรักษ์ สมาชิกวุฒิสภาในฐานะสมาชิกวุฒิสภา ขอเรียนความเห็นเกี่ยวกับพิธีสารว่าด้วยกลไกระงับข้อพิพาททางด้านเศรษฐกิจของอาเซียน (ASEAN) หรืออาเซียน โพรโตคอล ออน เอนแฮนซ์ ดิสพิวต์ เซตเทิลเมนต์ แมคคานิซึม (ASEAN Protocol on Enhanced Dispute Settlement Mechanism) เรียกย่อ ๆ ว่าอีดีเอสเอ็ม (EDSM) ค่ะ -----

คณะกรรมการการพาณิชย์และการอุตสาหกรรมวุฒิสภา ได้มีการพิจารณาศึกษาพิธีสารดังกล่าวและมีความเห็นดังนี้ กระบวนการระงับข้อพิพาททางด้านเศรษฐกิจของอาเซียน (ASEAN) เริ่มมาตั้งแต่ปี ๒๕๓๙ ซึ่งเป็นข้อบทที่ค่อนข้างจะหลวมแล้วก็มีระยะเวลาในการพิจารณาค่อนข้างสั้น จึงเป็นปัญหาอุปสรรคของประเทศสมาชิกอาเซียน (ASEAN) ไม่ได้ใช้กลไกนี้ในการแก้ไขข้อพิพาทระหว่างสมาชิกด้วยกัน จนในปี ๒๕๔๗ ก็ได้มีการปรับปรุงอีกครั้งหนึ่งโดยมีขั้นตอนของการอุทธรณ์เพิ่มขึ้นมา อย่างไรก็ตามจนถึงปัจจุบันประเทศสมาชิกอาเซียน (ASEAN) ก็ยังมีได้ใช้กลไกนี้ในการแก้ไขข้อพิพาทระหว่างกัน เมื่อประเทศสมาชิกอาเซียน (ASEAN) ก้าวเข้าสู่การเป็นประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (ASEAN) หรือเออีซี (AEC) รัฐมนตรีเศรษฐกิจของอาเซียน (ASEAN) จึงมีความเห็นพ้องกันว่าน่าจะมีการปรับปรุงกลไกระงับข้อพิพาทของอาเซียน (ASEAN) ให้มีความเข้มแข็งสามารถปฏิบัติได้จริงและเป็นประโยชน์กับประเทศสมาชิกอาเซียน (ASEAN) อย่างแท้จริง ก็ได้มีการตั้งคณะทำงานขึ้นมาชุดหนึ่งในการที่จะปรับปรุงกฎระเบียบกระบวนการระงับข้อพิพาททางด้านเศรษฐกิจของอาเซียน (ASEAN) ขึ้นมาอีกครั้ง เริ่มพิจารณาตั้งแต่ปี ๒๕๕๙ ใช้เวลาพอสมควรในการที่จะเจรจาแก้ไขโดยยึดหลักแนวทางการยุติข้อพิพาทขององค์การการค้าโลกเป็นหลัก ประเด็นสำคัญที่ประเทศสมาชิกอาเซียน (ASEAN) เห็นพ้องกันในการที่จะปรับปรุงแก้ไขกระบวนการยุติข้อพิพาทฉบับใหม่นี้

ประเด็นแรกที่ประเทศไทยให้ความสำคัญยิ่งก็คือเรื่องของการกำหนดขอบเขตของเรื่องที่จะนำเข้าสู่กระบวนการยุติข้อพิพาทให้มีความชัดเจนยิ่งขึ้นว่าจะต้องเป็นการปฏิบัติที่ขัดกับข้อตกลงที่อยู่ภายใต้กรอบของความตกลงเศรษฐกิจของอาเซียน (ASEAN) เท่านั้น และได้มีเอกสารแนบท้ายพิธีสารฉบับนี้ว่ามีความตกลงอะไรบ้างจำนวน ๑๐๕ ฉบับด้วยกัน อันนี้มีความชัดเจนให้กับประเทศสมาชิกว่าควรจะต้องปฏิบัติอย่างไรให้อยู่ในกรอบของข้อตกลงดังกล่าว ภาคเอกชนต่าง ๆ ที่ดำเนินการหรือภาครัฐบาลต่าง ๆ ที่จะออกกฎระเบียบต่าง ๆ ก็มีความเข้าใจชัดเจนว่าอะไรที่ทำได้ อะไรที่ไม่ควรทำ หรือทำแล้วจะผิดกับกฎข้อตกลงขององค์การการค้าโลก

ประเด็นที่ ๒ คือเรื่องของกรอบระยะเวลา ซึ่งในช่วงแรกที่กระบวนการยุติข้อพิพาทขององค์การการค้าโลกในช่วงที่ผ่านมาใช้เวลาประมาณ ๖ เดือน ซึ่งมีสมาชิกองค์การการค้าโลกใช้กลไกนี้ค่อนข้างมาก แต่ในส่วนของอาเซียน (ASEAN) ใช้เวลาเพียง ๖๐ วัน หรือขยายได้ไม่เกิน ๗๐ วัน จึงเป็นข้อจำกัดที่สมาชิกไม่สามารถที่จะจัดทำข้อมูลต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการฟ้องหรือการแก้ต่างได้อย่างครบถ้วนสมบูรณ์ สมาชิกอาเซียน (ASEAN) เห็นพ้องกันว่าน่าจะขยายแล้วก็ใช้เวลาที่อยู่ในกรอบที่องค์การการค้าโลกใช้ปฏิบัติมาแล้วมีประสิทธิภาพ เพราะฉะนั้นเห็นพ้องต้องกันที่จะขยายเวลาในเรื่องของการพิจารณาของคณะผู้พิจารณาหรือที่เราเรียกกันว่าพาเนล (Panel) ออกเป็น ๖ เดือน หรือขยายเวลาไปได้อีก ๑ เดือน คือรวมแล้วไม่เกิน ๗ เดือน นอกจากนี้ก็ยังมีการปรับปรุงในส่วนขององค์กรอุทธรณ์ที่มีความชัดเจน มีการเสนอชื่อของประเทศสมาชิกที่จะเสนอเป็นผู้พิจารณาขององค์กรอุทธรณ์ แต่แต่ละประเทศก็สามารถที่จะเสนอชื่อเข้าไปได้ ในส่วนของประเทศไทยก็มีเสนอชื่อผู้แทนของประเทศไทยที่จะนั่งอยู่ในองค์กรอุทธรณ์ ถ้าหากมีกรณีพิพาทเกิดขึ้นถึงขั้นอุทธรณ์ และประเทศสมาชิกสามารถที่จะหยิบชื่อเหล่านั้นขึ้นมาเสนอเป็นผู้พิจารณาได้

ถัดมาก็คือเรื่องของการที่เปิดโอกาสให้ประเทศที่ ๓ หรือเราเรียกว่าเทิร์ดปาร์ตี (Third party) คือประเทศที่ไม่ได้มีข้อพิพาทระหว่างกัน แต่อาจจะมีข้อสนใจ มีประเด็นสนใจเช่นเดียวกัน หรืออาจจะเกรงว่าจะมีผลกระทบหากมีข้อตกลงระหว่างคู่พิพาทได้ ก็สามารถที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในการรับฟังการพิจารณาเสนอความเห็น รวมทั้งมีโอกาสนี้ชี้แจงเป็นลายลักษณ์อักษรให้กับคณะผู้พิจารณาได้ นอกจากนี้อีกส่วนหนึ่งที่น่าจะมีประโยชน์สำหรับประเทศสมาชิกอาเซียน (ASEAN) โดยรวมก็คือในส่วนของการที่จะให้ความช่วยเหลือทางด้านวิชาการกับประเทศสมาชิกอาเซียน (ASEAN) ที่ยังมีระดับการพัฒนาที่น้อยอยู่ ก็สามารถที่จะให้ความช่วยเหลือทางด้านวิชาการในกระบวนการยุติข้อพิพาทของประเทศสมาชิกเหล่านั้นได้ โดยอาจจะให้ข้อเสนอแนะทางด้านกฎหมาย ในขณะที่เดียวกันฝ่ายเลขานุการเองก็ต้องรักษาความเป็นกลางให้กับประเทศสมาชิกอาเซียน (ASEAN) อื่น ๆ ด้วย เพราะฉะนั้นจากข้อที่ได้หยิบยกขึ้นมาแก้ไขจะได้เห็นได้ว่าเป็นจุดสำคัญ ๆ ที่น่าจะทำให้กลไกระงับข้อพิพาทของอาเซียน (ASEAN) ฉบับใหม่มีความเข้มแข็ง มีประสิทธิภาพ สามารถที่จะนำมาใช้ประโยชน์ให้กับประเทศอาเซียน (ASEAN) ได้ ประโยชน์ที่เราจะได้รับจากพิธีสารฉบับนี้ก็คืออาเซียน (ASEAN) จะมีกลไกระงับข้อพิพาททางด้านเศรษฐกิจและการค้าระหว่างประเทศที่มีประสิทธิภาพ เป็นเครื่องมือสำคัญของรัฐบาลในการที่จะปกป้องรักษาผลประโยชน์ของประเทศ และช่วยสร้างความมั่นใจให้กับภาคเอกชนผู้ประกอบการที่จะตัดสินใจในการทำการค้าการลงทุนระหว่างกันผ่านการที่เรามีกลไกที่รองรับในการช่วยเหลือแก้ไขปัญหาข้อพิพาททางการค้าระหว่างประเทศได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรามีกฎเกณฑ์ มีระเบียบ มาตรการทางการค้าที่ไม่สอดคล้องหรือไม่ผูกพัน เราก็จะมีเวทีที่จะเป็นที่พึ่งพิงในการหาความยุติธรรมได้โดยใช้พิธีสารฉบับนี้เป็นกลไกสำคัญ เพราะฉะนั้นโดยสรุปแล้วพิธีสารฉบับนี้ได้เสริมสร้างกลไกในเรื่องของการระงับข้อพิพาททางการค้าของอาเซียน (ASEAN) ที่มีประสิทธิภาพ มีการปรับปรุงให้มีความชัดเจน ปฏิบัติได้จริง มีความโปร่งใส มีความเป็นธรรมยิ่งขึ้นจะส่งผลให้ประเทศไทยในฐานะที่เป็นสมาชิกของประเทศอาเซียน (ASEAN) ประเทศหนึ่งจะได้รับผลประโยชน์จากระบบการค้าและการลงทุนที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของกฎเกณฑ์ มีความชัดเจนสามารถคาดการณ์ได้ ช่วยส่งเสริมบรรยากาศและการขยายการค้าการลงทุนในภูมิภาคอาเซียน (ASEAN) ซึ่งจะนำประโยชน์มาให้กับประเทศไทยและประเทศอาเซียน (ASEAN) โดยส่วนรวมด้วย

ในส่วนนี้ขออนุญาตเรียนว่าคณะกรรมการการพาณิชย์และการอุตสาหกรรมพิจารณาแล้วเห็นว่าสมควรให้การสนับสนุนพิธีสารฉบับนี้ ขอบพระคุณค่ะ

นายชวน หลีกภัย (ประธานรัฐสภา) : ต่อไปนะคะ คุณเกียรติ สิทธิอมร สมาชิกกรรณายาคูยกกันตั้งมากนะคะ อย่าทำลายบรรยากาศการประชุมครับ เชิญเลยครับ

นายเกียรติ สิทธิอมร สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (แบบบัญชีรายชื่อ) : กราบเรียนท่านประธานรัฐสภาที่เคารพ กระผม นายเกียรติ สิทธิอมร ส.ส. แบบบัญชีรายชื่อ พรรคประชาธิปัตย์ ในฐานะสมาชิกรัฐสภา วันนี้ก็ขอร่วมอภิปรายในเรื่องของพิธีสารว่าด้วยกลไกระงับข้อพิพาทด้านเศรษฐกิจของอาเซียน (ASEAN) หรือที่เราเรียกว่าอีดีเอสเอ็ม (EDSM) จริง ๆ ความเป็นมาผมคงไม่พูดซ้ำนะคะ แต่เมื่อเรามีประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (ASEAN) เริ่มต้นตั้งแต่ปี ๒๕๕๕ ก็มีความจำเป็นต้องมีกลไกการระงับข้อพิพาท ที่ผ่านมามีอยู่บางส่วนแต่ยังไม่เคยทดสอบใช้ แล้วก็เป็นเรื่องที่ดีครับ ก็มีคณะทำงานที่ตั้งขึ้นมาในการที่จะไปดูที่จะออกแบบกลไก ซึ่งในที่สุดมาเป็นพิธีสารฉบับนี้ ซึ่งเป้าหมายของกลไกในการระงับข้อพิพาทก็หนีไม่พ้นนะคะ ต้องเป็นกลไกที่เป็นที่ยอมรับของประเทศสมาชิก ต้องให้ความมั่นใจว่าจะได้รับความเป็นธรรมในกระบวนการและต้องมีความมั่นคงในแง่ของโครงสร้าง มีความชัดเจน มีความโปร่งใสในกระบวนการ -----

จริง ๆ แล้วกลไกนี้ถ้าถามว่าเราไปสะท้อนองค์การการค้าโลกหรือไม่ ก็สะท้อนหลักบางประการเท่านั้นนะครับ แต่จริง ๆ แล้วที่ออกแบบมาเป็นพิธีสาร อันนี้ผมก็เห็นว่ายังสะท้อนความเป็นอาเซียน (ASEAN) อยู่พอสมควร เช่น มีกระบวนการในการรวมขอมประนีประนอมกัน ประสานท่าทีกัน ให้ออกมาในการชี้แจงเพียงพอ มีการใกล้ชิด ซึ่งระบุอยู่ในข้อ ๔ อันนี้ก็ข้อดีของความเป็นอาเซียน (ASEAN) เป็นเอกลักษณ์ของเรา แต่ที่สำคัญก็คือว่ามีทีโออาร์ (TOR) ของคณะผู้พิจารณา ทีโออาร์ (TOR) ผมคิดว่าเดิมผู้พิจารณาจะไปพิจารณาด้วยวิธีใดก็อาจจะไม่มีข้อกำหนดหรือไม่มีกติกาที่ชัดเจน อันนี้มีการกำหนดให้มีการเขียนทีโออาร์ (TOR) ซึ่งผมคิดว่าเป็นสิ่งที่ดีนะครับ แต่ผมอยากจะชี้ว่ากระบวนการอันนี้ไม่เหมือนกับดับเบิลยูทีโอ (WTO) ที่ดับเบิลยูทีโอ (WTO) จะมีโครงสร้างของกลไกนี้มีคณะกรรมการที่มีการแต่งตั้งและอยู่เป็นวาระ แต่ของอาเซียน (ASEAN) เท่าที่ผมอ่านดูทั้งหมดมันเป็นแอดฮอค (Ad hoc) คือเป็นกรณี ๆ ไป ถ้าเมื่อไรก็แล้วแต่มีข้อพิพาทเกิดขึ้นก็จะนำเสนอไปแล้วก็จะมีการตั้งคณะขึ้นมา อันนี้มีความแตกต่างนะครับ เพราะฉะนั้นจะบอกว่าเหมือนดับเบิลยูทีโอ (WTO) จริง ๆ ก็คงไม่ใช่ เพราะไม่ใช่มีกรรมการไปนั่งอยู่เป็นวาระก็ปี ๆ ก็ว่าไป อันนี้ไม่ใช่ แอดฮอค (Ad hoc) จริง ๆ ก็คือเป็นกรณีไป ทีนี้ความท้าทายมันก็มีอยู่ที่ว่าเราจะหาคนที่เหมาะสมในแต่ละเรื่อง ในแต่ละครั้ง ในทุก ๆ เรื่องเพื่อมาเป็นคณะผู้พิจารณาได้หรือไม่ อันนี้เป็นความท้าทายที่จะต้องว่ากันต่อไปนะครับ กลไกนี้ต้องมีการทดสอบ แต่ผมก็ยังเชื่อว่าเราคงต้องให้สัตยาบันในเรื่องนี้ ผมเห็นชอบว่าต้องรับรองพิธีสารฉบับนี้นะครับ เพราะว่าอย่างต่ำที่สุดนี่คือจุดเริ่มต้นที่สำคัญของกลุ่มประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (ASEAN) แล้วเรามีข้อตกลงที่อยู่ภายใต้พิธีสารอันนี้ถึง ๑๐๕ ฉบับ มันมีความสลับซับซ้อน มีรายละเอียดค่อนข้างมาก แล้วก็ถ้าไม่มีกลไกที่มีประสิทธิภาพก็คงจะนำไปสู่ความอลหม่านพอสมควร ผมคิดว่าอันนี้รับได้ แต่ผมมีคำถามครับ เพราะว่ามันมีความไม่ชัดเจนอยู่ในพิธีสารฉบับนี้อยู่หลายประเด็น

ประเด็นแรก คำถามของผมก็คือข้อ ๘ ข้อย่อยที่ ๕ คณะผู้พิจารณา คือเขียนไว้ว่าให้ใช้ได้ ๓ คน หรือตกลงกันภายใน ๑๐ วันว่าเป็น ๕ คน แต่ไม่มีการระบุว่าสัดส่วนที่มาจากประเทศคู่พิพาทฝ่ายละกี่คน และจะตั้งกรรมการที่เป็นคนกลางอย่างไร ตรงนี้ไม่ได้มีเขียนนะครับ ไม่ได้มีเขียนเลย เพราะฉะนั้นก็ต้องมีคำถาม แล้วในกรณีที่มีประเทศที่ ๓ ด้วย

๒๒

ร ๒/๒๕๖๓ (สมัยสามัญประจำปีครั้งที่สอง)

รสรินทร์ ๑๑/๒

พอมีประเทศที่ ๓ เข้าไปก็ซับซ้อนขึ้นไปอีกนะครับ แล้วสัดส่วนของประเทศที่ ๓ จะเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของคณะผู้พิจารณาได้หรือไม่ อันนี้ไม่ได้มีเขียนไว้ก็ขอคำชี้แจงนิดหนึ่งว่าคนที่ออกแบบหรือพิธีสารนี้มีความคาดหวังอย่างไรว่าการกำหนดสัดส่วนในกรณีนี้ คือปกติถ้าเป็นอนุญาโตตุลาการมี ๓ คน แล้วก็มักจะใช้คนหนึ่งมาจากประเทศหนึ่ง อีกคนหนึ่งมาจากอีกประเทศหนึ่ง แล้ว ๒ ประเทศนี้มีตัวแทนมาตั้งคนที่ ๓ ที่เป็นที่ยอมรับได้ของทั้ง ๒ ประเทศ แต่ตรงนี้ได้ระบุ แล้วถ้าเกิดไปตั้งประเทศที่ไม่ใช่ประเทศที่ ๓ จะเป็นอย่างไร ตรงนี้ผมคิดว่าถ้าไม่ทำให้ชัดเจนหรือตกลง อาจจะมีตกลงกันไว้แต่ไม่ได้ระบุในพิธีสาร อันนี้ก็ขอทราบ ข้อมูลนิดหนึ่งนะครับ

ข้อต่อไปคือข้อ ๑๓ ข้อย่อยที่ ๓ ประเทศสมาชิกฝ่ายที่ ๓ ข้อมูลที่มีการคุ้มครองให้มีชั้นความลับมีการระบุตรงนี้ขึ้นมาครับ ที่นี้การระบุชั้นความลับเป็นไปตามเงื่อนไขอะไรในพิธีสารไม่ได้เขียนไว้เลยนะครับ ที่นี้การระบุชั้นความลับของแต่ละประเทศก็มีกฎหมายเฉพาะของเขา ของประเทศไทยก็มีกฎหมายเฉพาะของประเทศไทย แล้วที่ตกลงกันคืออะไร ตรงนี้ไม่ปรากฏรายละเอียดอยู่ในพิธีสารฉบับนี้ มีแต่การอ้างอิงขึ้นมาว่ามีการกำหนดชั้นความลับได้ เพราะฉะนั้นคำถามของผมก็คือกระบวนการขั้นตอนเป็นอย่างไร ใช้กฎหมายใดหรือกฎหมายของประเทศคู่พิพาท และถ้ากรณีที่กรรมการหรือคณะผู้พิจารณามาจากประเทศที่ ๓ ไม่ใช่ประเทศคู่พิพาทแล้วจะมีกระบวนการอย่างไรครับ

๒๓

ร ๒/๒๕๖๓ (สมัยสามัญประจำปีครั้งที่สอง)

ศิริรัตน์ ๑๒/๑

คำถามต่อไปคือข้อ ๑๘ การชดเชยและระงับสิทธิประโยชน์คือกรณีที่มีการละเมิดขึ้นและมีการต้องชำระเงินชดเชย ประเทศอีกประเทศหนึ่งสามารถคัดค้านข้อพิจารณาของคณะผู้พิจารณาได้ ถูกไหมครับ ทีนี้ที่ผมสงสัยก็คือว่าในข้อย่อที่ ๗ การคัดค้านระดับของสิทธิประโยชน์ที่เขียนไว้ในพิธีสารอันนี้ก็คือว่าให้คณะผู้พิจารณาเดิม คือคณะผู้พิจารณาเดิมตัดสินใจไปแล้วนะครับ แต่ประเทศที่ต้องเป็นผู้เสียหายหรือต้องเป็นผู้ชดใช้ไม่เห็นด้วยคัดค้านได้ไหม คัดค้านได้ แต่คณะผู้พิจารณาเดิมอยู่ดี ๆ ก็ทำหน้าที่เปลี่ยนสถานะตัวเองจากคณะผู้พิจารณาเป็นอนุญาโตตุลาการเลย ทำได้หรือครับ แล้วจะใช้กติกาตรงไหน ตรงนี้ผมเห็นปัญหาในการบังคับใช้ว่าจะทำให้เกิดปัญหาขึ้น เดียวผมจะมาในประเด็นเรื่องอนุญาโตตุลาการอีกทีหนึ่งครับ แต่อันนี้ผมชี้แจงว่าการเปลี่ยนสถานะจากคณะผู้พิจารณาเดิมกลายเป็นอนุญาโตตุลาการเลย อันนี้ผมคิดว่าค่อนข้างแปลก หรือถ้าไม่ไปเส้นนั้นเขาบอกให้เลขาธิการอาเซียน (ASEAN) ตั้งผู้ทำหน้าที่อนุญาโตตุลาการ ๑ คน อันนี้ก็กลับมาเป็นอนุญาโตตุลาการ ๑ คนแล้ว ก็คือเหมือนกับตั้งผู้พิพากษา ๑ คน แต่อนุญาโตตุลาการปกติแล้ว ๑ คนไม่ค่อยได้ใช้ ขั้นต่ำคือเขาใช้ ๓ คน อันนี้ตั้ง ๑ คนแล้วตัดสินเลย ชี้ขาดใน ๖๐ วัน จะเป็นที่ยอมรับหรือเปล่า อันนี้ประเทศสมาชิกจะยอมรับกันไหมกระบวนการเช่นนี้

คำถามข้อต่อไปข้อ ๑๙ เนื่องจากมีการระบุว่าให้ใช้การอนุญาโตตุลาการมาทดแทนกระบวนการคณะผู้พิจารณาได้ อันนี้คนละเรื่องกับข้อ ๑๘ ข้อ ๑๘ ไม่เห็นด้วยกับคำวินิจฉัยหรือคำชี้ขาดของคณะผู้พิจารณา แต่ข้อ ๑๙ นี้บอกไม่ต้องมีคณะผู้พิจารณาไปอนุญาโตตุลาการเลย ถ้าประเทศคู่กรณีตกลงร่วมกันว่าจะใช้กระบวนการนี้และกระบวนการที่จะต้องปฏิบัติตามคืออะไร ตกลงว่าจะปฏิบัติตามคำชี้ขาด แต่มันมีคำถามอย่างนี้ครับ พอไปพูดเรื่องอนุญาโตตุลาการแล้วคำถามมีอยู่ว่าท่านใช้กติกาของใครครับ ในโลกนี้ถ้าเป็นหลักสากลมีของอันซีทีรอล (UNCITRAL) ของไอซีซี (ICC) ที่เป็นที่ยอมรับในระดับสากล แต่ของภูมิภาคนี้ไม่มีนะครับ บางครั้งมีการใช้กฎของไอซีซี (ICC) มาพิจารณาที่ประเทศสิงคโปร์ เป็นประเทศกลาง แล้วต้องตกลงกันก่อนว่าจะใช้กฎระเบียบของใคร เพราะฉะนั้นกฎระเบียบมันก็เริ่มตั้งแต่การตั้งอนุญาโตตุลาการเลยว่าการตั้งอนุญาโตตุลาการของแต่ละฝ่ายเป็นอย่างไร ตรงนี้ไม่ได้มีเขียนไว้เลยนะครับ ก็เป็นความกังวลว่าถ้าเป็นอย่างนั้นเมื่อประเทศ

สมาชิกจะไปใช้กระบวนการอนุญาโตตุลาการแล้วจะใช้อันไหน ของประเทศไทยมี พ.ร.บ. ว่าด้วยการอนุญาโตตุลาการซึ่งล้ากับกติกาของอันซีทรีล (UNCITRAL) ของสหประชาชาติ ซึ่งไม่มีคณะกรรมการมากำกับดูแล แต่ถ้าเป็นของสากลเช่นไอซีซี (ICC) ซึ่งผมเคยเป็น กรรมการอนุญาโตตุลาการอยู่ จะมีคณะกรรมการในการกำกับดูแลกระบวนการทุกขั้นตอน ตั้งแต่ตั้งอนุญาโตตุลาการไปจนถึงคำวินิจฉัยและระยะเวลาในการวินิจฉัย เพราะฉะนั้นตรงนี้ มันก็มีคำถามว่าจะใช้กติกาของประเทศใด แล้วการตั้งจะมีกระบวนการอย่างไร มีกรอบเวลา อย่างไร และที่สำคัญที่สุด ท่านประธานครับ ในโลกนี้ถ้าเกิดมีการวินิจฉัยแล้ว แล้วไม่ปฏิบัติตาม มีการบังคับได้อย่างไร ถ้าไปช่องทางกระบวนการอนุญาโตตุลาการมันมีอนุสัญญาเวียนอร์ค ในการรับรู้และการบังคับใช้ออนุญาโตตุลาการ ค.ศ. ๑๙๕๘ ซึ่งทุกประเทศในอาเซียน (ASEAN) เป็นภาคี ประเทศไทยก็เป็นภาคี แต่เราเป็นภาคีเพราะเรามีกฎหมายรองรับในประเทศว่า ถ้ามีคำตัดสินที่เป็นอนุญาโตตุลาการแล้วจะยอมรับและปฏิบัติตาม และถ้าไม่ปฏิบัติตามมันมี กลไกในการที่ประเทศผู้เสียหายหรือประเทศผู้ต้องได้รับเงินชดใช้สามารถบังคับได้ ตรงนี้ ถ้าไม่มีการระบุงกติกาจะทำให้การบังคับใช้

นายชวน หลีกภัย (ประธานรัฐสภา) : คุณเกียรติต้องสรุปแล้ว เกินเวลาครับ

นายเกียรติ สิทธิอมร สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (แบบบัญชีรายชื่อ) : ครับ ประเด็นสุดท้ายแล้ว ท่านประธานครับ ประเด็นนี้เป็นประเด็นสุดท้ายก็คือว่าขอคำตอบหนึ่งว่าจะบังคับการปฏิบัติตามคำวินิจฉัยของคณะผู้ชี้ขาดและกระบวนการอนุญาโตตุลาการอย่างไรครับ ขอบคุณครับ

นายชวน หลีกภัย (ประธานรัฐสภา) : ผมเรียนเรื่องเวลาครับ ไม่เกิน ๑๐ นาที ถ้าประเด็นซ้ำก็ไม่ใช่ว่าหมายความว่าต้องให้ครบ ๑๐ นาทีแล้วถึงจะได้ นะครับ ถ้าประเด็นซ้ำไม่ถึง ๑๐ นาที ท่านก็หยุดได้ นะครับ ต่อไป พลตำรวจตรี สุพิศาล ภักดีนฤนาถ ครับ

พลตำรวจตรี สุพิศาล ภักดีนฤนาถ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (แบบบัญชีรายชื่อ) : เรียนท่านประธานที่เคารพ ผม พลตำรวจตรี สุพิศาล ภักดีนฤนาถ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร แบบบัญชีรายชื่อ พรรคอนาคตใหม่ ในฐานะสมาชิกรัฐสภา วันนี้เป็นวันหนึ่งที่ได้ร่วมอภิปราย ไม่ต้องตกใจครับว่าอาชีพตำรวจทำไมถึงมาพูดเรื่องพิธีสาร ผมก็มีอาจารย์ท่านหนึ่งที่ประสิทธิ์ประสาทวิชาไว้ เตียวท่านคงมาอภิปรายด้วยนะครับ ในเรื่องนี้สิ่งสำคัญคือพิธีสารก็คือความตกลงระหว่างประเทศที่จะต้องทำ ประวัติคงไม่ต้องพูดนะครับ เอาย่อ ๆ แค่นี้ เพียงแต่ว่าพิธีสารนี้เกิดขึ้นตั้งแต่ปี ๒๕๓๙ แล้วนะครับ แล้วก็เปลี่ยนระดับไปเรื่อยจนถึงปี ๒๕๔๗ ก็มีการแก้ไขปรับปรุง แต่ปรากฏว่าประเทศนี้หยุดชะงักครับ ช่วงที่หยุดชะงักคือเป็นช่วงเดียวกันครับว่ารัฐบาลถูกการเปลี่ยนแปลงไป แล้วปรากฏว่าเป็นช่วงที่เราเข้าประชาชาติอาเซียน (ASEAN) พอดีในวันที่ ๓๑ ธันวาคม ๒๕๕๘ ๑๐ ประเทศของเราที่ใกล้ ๆ อยู่ในอาเซียน (ASEAN) เขาตกอกตกใจครับท่านประธานว่าจะไปอย่างไรดีในการค้าขายระหว่างประเทศ มันก็เลยเป็นปัญหาว่าความเชื่อมั่นของประเทศไทยเราในขณะนั้นมันสามารถจะดำเนินการค้าอย่างไรได้หรือเปล่า นั่นคือสิ่งหนึ่งที่เป็นสิ่งบอกเหตุที่ว่าทำไมพิธีสารนี้ถึงจะต้องมาเข้าสภา ก็ปรากฏว่ารัฐบาลก็พยายามเขียนรัฐธรรมนูญที่ตราออกมาที่ทำให้พิธีสารนี้ต้องเป็นเงื่อนไขในรัฐธรรมนูญ ปี ๒๕๖๐ มาตรา ๑๗๘ ตั้งแต่พรรคแรก พรรคสอง พรรคสาม จนกระทั่งถึงพรรคสี่ ที่จะต้องรับฟังนะครับ นั่นคือสิ่งสำคัญที่จะต้องทำให้รัฐบาลกลับมา แต่ผมก็สงสัยครับท่านประธาน พิธีสารนี้เป็นพิธีสารที่ว่าด้วยกลไกระงับข้อพิพาทด้านเศรษฐกิจของอาเซียน (ASEAN) และเป็นพิธีสารที่ท่านจูนรินทร์ เมื่อเร็ว ๆ นี้

๒๖

ร ๒/๒๕๖๓ (สมัยสามัญประจำปีครั้งที่สอง)

ภาวดี ๑๓/๒

วันที่ ๓๑ ตุลาคม ๒๕๖๒ ได้มีการประชุมแล้วก็ไปตกลงกัน แล้วถึงเอานำมาเข้าในวาระนี้ แต่สิ่งที่ผมกำลังบอกว่าเพราะมันเป็นห่วงของเศรษฐกิจครับ เป็นพิธีสารที่เกี่ยวกับเศรษฐกิจ การค้าการลงทุนชัดเจน แต่ก็มีครับในความเห็นของเอกสารการรายงานของกรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศบอกว่าอันนี้ไม่เข้าข้อกฎหมาย โดยเฉพาะสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา ท่านให้ความเห็นบอกว่าไม่ต้องเข้ารัฐสภาก็ได้ แต่กระทรวงพาณิชย์บอกต้องเข้า กระทรวงการต่างประเทศก็ต้องบอกว่าต้องเข้ารัฐสภาเรา เข้าเพราะว่าเงื่อนไขหรือข้อกฎหมาย มันเกี่ยวข้อง และเป็นพิธีสารที่เกี่ยวกับเศรษฐกิจ การค้าและการลงทุน จึงเป็นประเด็นที่เข้ามาที่สภาแห่งนี้ตามมาตรา ๑๗๘ วรรคหนึ่ง วรรคสอง ที่นี้กลับมาดูท่านประธานครับ เพราะเหตุอะไรครับ -----

- ๑๔/๑

เพราะว่าปี ๒๕๕๗ ปี ๒๕๕๘ เศรษฐกิจจะอยู่ ๔ เปอร์เซ็นต์ จีดีพี (GDP) ขณะนี้มันร่วงครึ่ง ร่วงมาเรื่อย ๆ ๒.๓ เปอร์เซ็นต์ แล้วปีนี้จะถึง ๒ เปอร์เซ็นต์หรือเปล่านั้นไม่รู้จีดีพี (GDP) แล้วปรากฏว่านโยบายรัฐบาลเรื่องอีอีซี (EEC) เศรษฐกิจพิเศษมันไม่เวิร์ก (Work) ศูนย์ดิจิทัล ที่อยู่ที่ศรีราชายังไม่เกิดเลย เงินก็ยังไม่ออก งบประมาณก็ยังไม่ไปไม่ได้ อันนี้ละครับรัฐบาล พยายามแก้หรือหาเครื่องมือหรือกลไกออกมาเพื่ออะไร เพื่อทำให้รัฐเองเกิดความเชื่อมั่น เพื่อให้ ๑๐ ประเทศ ประเทศพม่า ประเทศลาวที่อยู่ใกล้ ๆ บ้านเรามาเป็นชาวอาเซียน (ASEAN) ด้วยกัน ร่วมที่จะกล้าลงทุน จะไม่เห็นมีใครลงทุนเลยนะครับ อีอีซี (EEC) ประเทศ ที่มีการค้าข้ามชาติจะไม่ค่อยกล้ามาเพราะนี่ละครับ ผมไม่รู้ว่าจะแก้ปัญหาต่ำกว่า ๒ เปอร์เซ็นต์ จีดีพี (GDP) ได้หรือเปล่า นั่นคือสิ่งที่พิธีสารตัวนี้เกิดขึ้นนะครับ ผมว่าถ้ารัฐบาลยังอ่อนแอ เกิดความไม่เชื่อมั่นของเพื่อนมันจะตั้งพิธีสาร แล้วพิธีสารทั้งหมดมี ๑๓ อาร์ติเคิล (Article) ท่านประธาน โดยเฉพาะ ๑๓ อาร์ติเคิล (Article) ต่าง ๆ ส่วนใหญ่เป็นอาร์ติเคิล (Article) ที่เกี่ยวกับการพิจารณาหรือกระบวนการ กระบวนการนี้เพื่ออะไร เพื่อสร้างความเชื่อมั่น และยึดโยง ก็โอเค (OK) ตัวหนังสือที่เขียนไว้ในโลกพิธีสารนี้ก็สวยหรูครับ เป็นไปตาม ที่กรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศเขียนมาเพื่ออะไร เพื่อสร้างความเชื่อมั่นให้รัฐบาล เพื่อให้มีคนมาลงทุน ให้นักการค้าการลงทุนต่าง ๆ ระหว่างประเทศหรือรัฐต่อรัฐจะได้เชื่อมั่น ประเทศไทยมากขึ้น แต่สำคัญพิธีสารมันต้องยึดโยง แล้วมันยึดโยงกับใครครับ มันยึดโยง ต่อองค์การค้าระหว่างโลกครับ หรือองค์การการค้าโลกดับเบิลยูทีโอ (WTO) โดยเฉพาะ ในดับเบิลยูทีโอ (WTO) นี้ครับ มีหลักสำคัญของดับเบิลยูทีโอ (WTO) ที่เกี่ยวข้องกับหลักการ สำคัญในการพิจารณาว่าประเทศนี้ระหว่างประเทศเป็นมาตรการที่จะต้องไม่เลือกปฏิบัติครับ ผมไม่รู้ประเทศนี้เลือกปฏิบัติหรือเปล่า จะไปเลือกปฏิบัติประเทศข้าง ๆ หรือเปล่า แล้วก็มี ความโปร่งใสหรือเปล่า รัฐบาลนี้ยังมีความโปร่งใสที่จะทำให้เกิดความเชื่อมั่นกับการค้า ระหว่างประเทศหรือเปล่า ผู้ผลิตในเรื่องศุลกากร ภาษีที่เกี่ยวข้อง ความจำเป็น ความฉุกเฉิน ของสิทธิต่าง ๆ ที่จะได้รับระหว่างผู้ค้า ผู้ลงทุนในการค้าขายหรือการแข่งขันทางการค้า อย่างเป็นธรรมจะมีเกิดขึ้นจริงหรือเปล่า หรือทุนใหญ่ยังได้สิทธิเอกสิทธิ์มากขึ้น ข้ามชาติไป มีปัญหาที่ปิดไว้ก่อนเพื่อปกป้องในกระบวนการที่เขียนอยู่ในพิธีสารนี้หรือเปล่า หรือกลุ่ม ในเรื่องของการลดภาษีระหว่างกัน ระหว่างประเทศจะมีซิกซ์เซนส์ (Sixth sense) มีการพูดคุยกัน

ในระดับพหุเจ้าหน้าที่หรือไม่ว่าเจ้าหน้าที่การค้าหน้าด่าน หรือกระบวนการค้าต่าง ๆ ควรจะมี สิทธิพิเศษเพื่อให้ประเทศที่ด้อยกว่า ตอนนี้เป็นประเทศอยู่อันดับ ๘ ด้อย ผมว่าตัวเลข หรือดัชนีตัวอินเด็กซ์ (Index) หลาย ๆ ตัวนี้บอกเลยว่าเราตกมาต่ำมากเลย เราอาจจะกลายเป็น เข้าสู่เรโซ (Ratio) เป็นประเทศด้อยพัฒนาในอนาคตก็ได้ นะครับ นั่นก็คือข้อควรระวัง สำคัญในพิธีสารนี้ผมอยากให้ไปดูครับ ในรายงานพิธีสารเป็นกลไกที่บังคับข้อพิพาท ในอาเซียน (ASEAN) เพื่อให้มีประสิทธิภาพ ชัดเจนครับ มีความโปร่งใสที่ท่านพูดไว้ แน่นนอน แล้วก็ได้รับประโยชน์พื้นฐาน ขอให้คำนึงถึงว่าขณะนี้โลกดิจิทัล การค้าในดิจิทัลกำลังเกิดขึ้น อย่างมากมาย ท่านระมัดระวังเรื่องนี้หรือยัง บริษัทข้ามชาติที่จะเข้ามาอยู่ในเรื่องของดิจิทัล อีโคโนมิก (Digital economic) ต่าง ๆ มันจะเกิดการค้าที่มีการลงทุนขนาดใหญ่และสำคัญ ผมพบมีรายงานวิจัยของท่านหนึ่ง ผมอยากนำมาพูดในสภาแห่งนี้เป็นรายงานการวิจัยของ ท่านรุ่งนภา อติศรมงคล ซึ่งพูดถึงปัญหาและแนวทางในการใช้กลไกกฎหมายในการระงับ ข้อพิพาทระหว่างประเทศและประชาคมอาเซียน (ASEAN) เมื่อเร็ว ๆ นี้ ปี ๒๐๑๙ บอกเลยว่า เรื่องดังกล่าวในการศึกษาหลักเกณฑ์และกำหนดในพิธีสารที่เกี่ยวข้องทุกฉบับแล้ว รวมถึง กฎบัตรอาเซียน (ASEAN) -----

เปรียบเทียบกับกลไกที่ระงับข้อพิพาทขององค์การระหว่างประเทศอื่น ๆ ได้แก่ ศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ องค์การการค้าโลก และเมื่อมีข้อพิพาทระหว่างรัฐ คู่กรณีจะเลือกใช้กระบวนการระงับข้อพิพาทของศาลยุติธรรมและองค์การการค้าระหว่างประเทศ แทนที่จะเลือกใช้กลไกระงับข้อพิพาทของอาเซียน (ASEAN) และได้ศึกษาตัวอย่างที่สหภาพยุโรปมาแล้ว เป็นงานวิจัยครับ และในนั้นในคำแนะนำตอนท้ายของบทคัดย่อ บอกว่าอะไรครับ บอกชัดเจนในบทคัดย่อบอกว่าจะต้องตั้งนะครับ ตั้งศาลยุติธรรมดีกว่า เพราะศาลยุติธรรมจะช่วยแก้ไขปัญหาให้ข้อพิพาทนั้นลุล่วงไปด้วยดี จึงเห็นควรตั้งศาลยุติธรรมอาเซียน (ASEAN) เพื่อระงับดีกว่าครับ เพราะว่าที่ใช้แล้วส่วนใหญ่เมื่อมีพิพาทกันแล้วจะไปดับเบิลยูทีโอ (WTO) ไปยูเอ็น (UN) ไม่ใช่หรอกครับที่นี่ แล้วจะกลายเป็นเหมือนเดิม เหมือนเดิมอย่างไร อาเซียน (ASEAN) ก็จะไม่เคยมีการฟ้องร้องภายใต้ข้อบังคับดังกล่าวมาเลย ก็ฝากครับ เป็นความเห็นครับ ท่านประธานขอบคุณครับ

นายชวน หลีกภัย (ประธานรัฐสภา) : ขอขอบคุณนะครับ ท่านรักษาเวลาครับ ต่อไปครับ ท่านสถิตย์ ลิ้มพงศ์พันธุ์

นายสถิตย์ ลิ้มพงศ์พันธุ์ สมาชิกวุฒิสภา (สรรหา) : กราบเรียนท่านประธานรัฐสภาที่เคารพ ผม สถิตย์ ลิ้มพงศ์พันธุ์ สมาชิกวุฒิสภา ในฐานะสมาชิกรัฐสภา ท่านประธานที่เคารพ คณะรัฐมนตรีเมื่อเดือนกันยายน ๒๕๖๒ ได้ให้ความเห็นชอบพิธีสารกลไกระงับข้อพิพาทด้านเศรษฐกิจของอาเซียน (ASEAN) หลังจากนั้นรองนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์ นายจรินทร์ ลักษณวิศิษฏ์ และประเทศสมาชิกอาเซียน (ASEAN) ได้ร่วมลงนามในพิธีสารดังกล่าวในวันที่ ๓๑ ตุลาคม ๒๕๖๒ ในช่วงการประชุมสุดยอดอาเซียน (ASEAN) ครั้งที่ ๓๕ ประเทศไทยได้ใช้หลักการว่ากฎหมายระหว่างประเทศไม่ได้กลายเป็นกฎหมายภายในโดยอัตโนมัติ แต่อย่างไรก็ตามภายใต้พิธีสารนี้ประเทศไทยไม่จำเป็นต้องออกกฎหมายภายในมารองรับ มีข้อถกเถียงกันว่าพิธีสารดังกล่าวซึ่งไม่จำเป็นต้องออกกฎหมายรองรับนั้น คณะรัฐมนตรีจะสามารถเห็นชอบอนุมัติโดยไม่จำเป็นต้องเสนอรัฐสภาหรือไม่ บางความเห็นก็เห็นว่าไม่จำเป็น แต่ความเห็นที่คณะรัฐมนตรีได้ให้ความเห็นชอบนั้นก็คือเห็นว่าพิธีสารนี้เข้าข่ายเป็นหนังสือสัญญาที่มีผลกระทบต่อความมั่นคงทางเศรษฐกิจ สังคม การค้าหรือการลงทุนของประเทศอย่างกว้างขวาง ตามมาตรา ๑๗๘ วรรคสอง และเกี่ยวกับการค้าเสรีตามมาตรา ๑๗๘

วรรคสอง ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ ซึ่งต้องได้รับความเห็นชอบของรัฐสภาก่อนแสดงเจตนาให้มีผลผูกพัน จึงเป็นเหตุในการนำเข้าสู่การพิจารณาของรัฐสภาในวันนี้ ที่ผ่านมาอาเซียน (ASEAN) ได้มีกลไกระงับข้อพิพาทด้านเศรษฐกิจอยู่แล้ว เพียงแต่ว่ากลไกระงับข้อพิพาทเดิมนั้นอาจจะไม่มีแรงจูงใจเพียงพอที่จะให้ประเทศสมาชิกได้ใช้กลไกดังกล่าว ในกรณีที่มีข้อพิพาทประเทศสมาชิกจึงได้กลับไปใช้กระบวนการระงับข้อพิพาทขององค์การการค้าโลกหรือดับเบิลยูทีโอ (WTO) ซึ่งประเทศสมาชิกได้เป็นสมาชิกอยู่ในองค์กรนั้นอยู่ด้วย เพื่อที่จะให้กลไกในการระงับข้อพิพาทของอาเซียน (ASEAN) ได้มีความสมบูรณ์สอดคล้องกับหลักสากล โดยเฉพาะอย่างยิ่งสอดคล้องกับกระบวนการของดับเบิลยูทีโอ (WTO) หรือองค์การการค้าโลก จึงได้เกิดพิธิสารฉบับนี้ขึ้นมา -----

๓๑

ร ๒/๒๕๖๓ (สมัยสามัญประจำปีครั้งที่สอง)

ณัฐวดี ๑๖/๑

ซึ่งมีหลักการที่สำคัญในบางข้อดังนี้ ในข้อ ๙ กำหนดให้คณะผู้พิจารณาต้องปรึกษาหารือกับประเทศคู่พิพาทอย่างสม่ำเสมอ และให้โอกาสแก่ประเทศผู้พิพาทในการหาข้อยุติร่วมกัน ข้อ ๑๐ การปรับปรุงขั้นตอนกระบวนการระยะเวลาในการพิจารณาคดีและการปฏิบัติตามคำตัดสินให้ชัดเจนขึ้น ข้อ ๑๙ กำหนดให้สามารถใช้อนุญาโตตุลาการในฐานะกลไกระงับข้อพิพาททางเลือกได้ ข้อ ๒๑ กำหนดกรอบเวลาสูงสุดของกระบวนการทั้งหมดทำให้มีความชัดเจนของระยะเวลาในการระงับข้อพิพาท ท่านประธานครับ กระผมขออนุญาตเรียนว่า พิธีสารฉบับนี้สอดคล้องกับแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติด้านการต่างประเทศ ในแผนย่อยความร่วมมือด้านเศรษฐกิจและความร่วมมือเพื่อการพัฒนาระหว่างประเทศ มุ่งเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันควบคู่ไปกับการพัฒนาที่ยั่งยืนผ่านความร่วมมือกับมิตรประเทศ สอดคล้องกับแผนย่อยการพัฒนาที่สอดคล้องกับมาตรฐานสากลและพันธกรณีระหว่างประเทศ มุ่งส่งเสริมศักยภาพหน่วยงานไทยและคนไทย และยกระดับมาตรฐานการพัฒนาประเทศให้สอดคล้องกับมาตรฐานสากลและพันธกรณีระหว่างประเทศ สอดคล้องกับแผนย่อยการส่งเสริมสถานะและบทบาทของประเทศไทยในประชาคมโลก มุ่งสร้างเกียรติภูมิและอำนาจต่อรองโดยเน้นการต่างประเทศที่ใช้อำนาจแบบนุ่มนวลอย่างเป็นระบบ ดำเนินนโยบายที่ส่งเสริมสถานะไทยในเวทีโลก การส่งเสริมภาพลักษณ์ที่ดี ซึ่งสอดคล้องกับปัจจุบันที่ประเทศไทยได้เป็นผู้นำของอาเซียน (ASEAN) พิธีสารฉบับนี้จึงเป็นการส่งเสริมบทบาทของความเป็นผู้นำของอาเซียน (ASEAN) และส่งเสริมความร่วมมือภายในอาเซียน (ASEAN) ให้แข็งแกร่งขึ้น ตามหลักการของแนวคิดในการเป็นประธานอาเซียน (ASEAN) ของประเทศไทย คือร่วมมือ ร่วมใจ ก้าวไกล ยั่งยืน หรือแอดวานซ์ พาร์ทเนอร์ชิป ฟอรั ซัสเทนเนบิลิตี (Advancing Partnership for Sustainability) ขออนุญาตใช้ภาษาอังกฤษ พิธีสารนี้ได้สร้างความมั่นใจให้กับภาคเอกชนในการค้าการลงทุนระหว่างประเทศ เนื่องจากพิธีสารฉบับนี้ได้ปรับปรุงออกแบบมาเพื่อการระงับข้อพิพาทโดยเฉพาะ และได้มีการอ้างอิงกลไกระงับข้อพิพาทภายใต้องค์การการค้าโลกมากยิ่งขึ้น พิธีสารฉบับนี้ช่วยให้กระบวนการระงับข้อพิพาทระหว่างประเทศมีประสิทธิภาพมากขึ้น เนื่องจากพิธีสารได้มีการปรับปรุงขั้นตอนกระบวนการและระยะเวลาในการพิจารณาคดีให้มีความเหมาะสมและชัดเจนเพิ่มเติม พิธีสารฉบับนี้เป็นเครื่องมือสำคัญของรัฐบาลไทยในการปกป้องรักษาผลประโยชน์ของประเทศ

๓๒

ร ๒/๒๕๖๓ (สมัยสามัญประจำปีครั้งที่สอง)

ณัฐวดี ๑๖/๒

เนื่องจากพิธีสารฉบับนี้ได้ครอบคลุมถึงกระบวนการระงับข้อพิพาทด้านเศรษฐกิจระหว่างประเทศของสมาชิก ดังนั้นเมื่อประเทศสมาชิกรวมทั้งประเทศไทยเห็นว่าการดำเนินการใด ๆ ไม่สอดคล้องกับความตกลงหรือถูกกระทบสิทธิ เนื่องจากสมาชิกอื่นใช้มาตรการที่ขัดต่อความตกลงก็สามารถใช้สิทธิระงับข้อพิพาทได้ พิธีสารฉบับนี้ให้โอกาสประเทศสมาชิกระงับข้อพิพาทระหว่างกันในเรื่องต้น แล้วยังกำหนดให้สามารถใช้การอนุญาโตตุลาการในฐานะกลไกระงับข้อพิพาททางเลือกได้อีกด้วย พิธีสารฉบับนี้ส่งเสริมการค้าและการลงทุนในภูมิภาคอาเซียน (ASEAN) ซึ่งจะให้ประโยชน์กับเศรษฐกิจไทยในภาพรวม พิธีสารฉบับนี้จะทำหน้าที่ส่งเสริม เสริมสร้างกลไกระงับข้อพิพาททางการค้าของอาเซียน (ASEAN) ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น โดยการปรับปรุงครั้งนี้ได้สร้างความชัดเจนโปร่งใส และเป็นธรรมในหลักการพื้นฐานของกฎระเบียบของอาเซียน (ASEAN) ที่ทุกประเทศปฏิบัติร่วมกัน พิธีสารฉบับนี้ให้สำนักงานเลขาธิการอาเซียน (ASEAN) มีบทบาทมากขึ้นในการอำนวยความสะดวกของกระบวนการในการพิจารณาตามพิธีสาร ซึ่งเป็นการสร้างความมั่นใจให้กับประเทศสมาชิกมากยิ่งขึ้น และเป็นอีกเหตุผลหนึ่งที่ประเทศสมาชิกจะได้หันกลับมาใช้กลไกระงับข้อพิพาทของอาเซียน (ASEAN) แทนที่จะต้องใช้กลไกระงับข้อพิพาทขององค์การการค้าโลก พิธีสารฉบับนี้เป็นพิธีสารฉบับใหม่มีข้อกำหนดที่เกี่ยวข้องเพิ่มเติมมากขึ้นหลายประการ จึงเห็นสมควรที่รัฐบาลจะจัดให้มีหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง สร้างนักกฎหมายที่มีความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้ เพื่อถ้าหากว่ามีการระงับข้อพิพาทเกิดขึ้นภายใต้กลไกของพิธีสารฉบับนี้แล้วจะได้มีการเตรียมพร้อมเป็นอย่างดี -----

๓๓

ร ๒/๒๕๖๓ (สมัยสามัญประจำปีครั้งที่สอง)

ฉัฎฐดา ๑๗/๑

โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเด็นข้อกฎหมาย ที่สำคัญก็คือภาคเอกชนควรจะได้รับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับพิธีสารฉบับนี้ จึงขอเรียนผ่านท่านประธานไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้ให้ความรู้กับภาคเอกชนและประชาชนที่เกี่ยวข้อง เพื่อที่จะได้มีโอกาสใช้สิทธิตามกลไกของพิธีสารนี้ต่อไป ท่านประธานที่เคารพ ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (ASEAN) รวมถึงอาเซียน (ASEAN) โดยรวม ได้ยึดถือหลักที่เรียกว่าหลักแห่งกฎเกณฑ์ หรือที่เรียกว่ารูล เบสด์ คอมมูนิตี้ (Rule based community) ขออนุญาตใช้ภาษาอังกฤษ คือเป็นประชาคมที่ยึดถือกฎเกณฑ์เป็นหลัก เหมือนกับประเทศที่ใช้หลักนิติธรรมเป็นหลัก ดังนั้นการปรับปรุงพิธีสารฉบับนี้จึงเป็นการปรับปรุงที่ก้าวเข้าไปสู่การยึดถือกฎเกณฑ์มากยิ่งขึ้น แม้ว่าพิธีสารฉบับนี้จะมีข้อที่ได้รับการวิพากษ์วิจารณ์อยู่บ้าง แต่ในการตกลงระหว่างประเทศ การหารือระหว่างประเทศนั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องได้รับการเห็นพ้องต้องกันจากทุกฝ่าย จึงเห็นว่าพิธีสารฉบับนี้ มีความสมบูรณ์ที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ในสถานการณ์และเวลาขณะนี้ ผมจึงขอสนับสนุนการให้ความเห็นชอบในพิธีสารฉบับนี้ครับ ขอบพระคุณครับ

นายชวน หลีกภัย (ประธานรัฐสภา) : ขอบคุณท่านรักษาเวลานะครับ
ต่อไปท่านวิรัช พันธุมะผล ครับ

นายวิรัช พันธุมะผล สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (แบบบัญชีรายชื่อ) :
เรียนท่านประธานรัฐสภาที่เคารพ ผม วิรัช พันธุมะผล สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบบัญชีรายชื่อ พรรคอนาคตใหม่ ในฐานะสมาชิกรัฐสภา ก่อนอื่นผมเรียนท่านประธานว่าสภาผู้แทนราษฎร ได้รับหนังสือพิธีสารว่าด้วยกลไกการบังคับข้อพิพาทด้านเศรษฐกิจของอาเซียน (ASEAN) เมื่อวันที่ ๗ พฤษภาคม ๒๕๖๓ แม้ว่าท่านเลขาธิการรัฐสภาได้บอกว่าได้ส่งแล้วแต่เราได้รับเมื่อวันที่ ๗ พฤษภาคม ๒๕๖๓ บางคนก็ได้รับวันนี้เอง นอกจากนี้ผมได้เรียนถามท่านวุฒิสมาชิกว่า ผมไม่อยากจะเชื่อท่านครับเป็นเพื่อนกัน ท่านบอกว่ากระทรวงพาณิชย์ได้มีการไปอธิบายให้วุฒิสมาชิกฟังว่า พิธีสารนี้เป็นเรื่องอย่างไร และมีกลไกอย่างไร แต่ว่าสภาผู้แทนราษฎรไม่รู้เรื่องเลยเพิ่งมา รับทราบเมื่อวันที่ ๗ พฤษภาคม ๒๕๖๓ ในเรื่องนี้ ซึ่งผมก็อ่านอย่างรวดเร็ว ๆ ในฐานะเป็น นักกฎหมายอ่านอย่างรวดเร็วก็เห็นว่ามันเป็นกระบวนการในการระงับข้อพิพาทของอาเซียน (ASEAN) จริง ๆ ก็เป็นประโยชน์ในการที่จะทำให้ด้านเศรษฐกิจไม่มีปัญหา แต่ถ้าเรามามองแต่ละข้อ สิ่งที่สำคัญที่สุดก็คือข้อ ๑ ก็มีปัญหาเรื่องความครอบคลุมและการใช้บังคับ

คือสมาชิกจะใช้ข้อพิพาทที่เวทีอื่นก็ได้ นอกจากเวทีตามพิธีสารนี้ การกำกับก็เหมือนกัน ก็ให้ซีออม (SEOM) เป็นคนรับผิดชอบเหมือนกัน แต่ประเทศที่เป็นสมาชิกไม่ได้มีส่วนร่วม ในการที่จะมีคณะทำงานร่วมกัน ต่อไปคือกระบวนการการทำงานการตั้งคณะผู้พิจารณา ก็ไม่ได้มีในรายละเอียดที่มีไว้ สมมุติว่าประเทศไทยจะมีส่วนร่วมในการพิจารณาและมีส่วนร่วม เป็นคณะผู้พิจารณาอย่างไร ต่อไปคืออำนาจหน้าที่ของผู้พิจารณาก็ยังกว้าง ๆ อยู่องค์ประกอบ ก็คล้าย ๆ กับคณะผู้พิจารณาครับ ที่นี้หน้าที่และกระบวนการพิจารณาและข้อสรุปของ คณะพิจารณา ก็ไม่ได้เขียน ขออนุญาตครับ ผมโตมาจากกฎหมายครับ ประมวลกฎหมาย วิธีพิจารณาความแพ่งก็ไม่มีรายละเอียดว่าจะต้องทำอะไรบ้าง แล้วก็ยังมีปัญหาอยู่ เรื่องเกี่ยวกับการอุทธรณ์ คณะผู้อุทธรณ์ที่ตั้งโดยไม่ใช่ประเทศที่เป็นสมาชิกมีส่วนร่วมรู้เห็น ในการพิจารณาแต่งตั้งนี้ก็เป็นปัญหา นอกจากนี่ยังมีหลาย ๆ เรื่องในนี้ทุกข้อผมอ่านแล้ว ก็ยังไม่มีรายละเอียดของการปฏิบัติเพื่อแก้ไขปัญหาเรื่องข้อพิพาททางเศรษฐกิจ -----

นอกจากนี้แล้วยังมีเรื่องการบังคับตามคำชี้ขาดของคณะอนุชำนณ์ว่าจะมีมาตรการอย่างไร สมมติว่าถ้าเราชนะในเรื่องใดเรื่องหนึ่งแล้ว แล้วเราจะบังคับอย่างไร เหมือนอย่างคดีแพ่ง ทั่วไปก็มีการบังคับคดี แต่ในนี้ก็เขียนเรื่องกว้าง ๆ นอกจากนี้แล้วการที่มีพิธีสารตัวนี้อาจจะกระทบต่ออำนาจอธิปไตยของทุกประเทศว่ามันเป็นการบังคับประเทศใดประเทศหนึ่งให้ทำตามข้อพิจารณาของผู้พิจารณาหรือผู้รับอนุชำนณ์ อันนี้เป็นประเด็นที่เราควรคำนึงถึง เพราะว่าเราจะต้องออกกฎหมายที่จะรองรับพิธีสารนี้ เพราะว่าลำพังเพียงพิธีสารนี้ข้าราชการไหน ไปปฏิบัติตามคำสั่งหรือคำชี้ขาดของคณะอนุชำนณ์หรือคณะพิจารณาแล้วจะมีการคุ้มครองเขา ได้อย่างไร จะทำได้หรือไม่ อย่างไร อย่างนี้เป็นสิ่งที่ไม่ได้เขียนไว้ จริง ๆ ในข้อสุดท้ายก็น่าจะบอกว่า หลังจากข้อ ๒๗ น่าจะบอกว่าก่อนที่จะพิธีสารจะใช้บังคับได้ให้ประเทศสมาชิกดำเนินการออกกฎหมายเพื่อให้เป็นไปตามพิธีสารนี้จึงจะใช้บังคับตามพิธีสารนี้ได้ เพื่อความสมบูรณ์ของพิธีสารนี้ ขอขอบคุณครับ

นายชวน หลีกภัย (ประธานรัฐสภา) : ขอขอบคุณท่านวิรัชรักษาเวลา เนื่องจากมีเสนอชื่อมาเพิ่มเติมหลายท่าน ขอเชิญท่านนายแพทย์ประสงค์ บุรณพงษ์

นายประสงค์ บุรณพงษ์ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (แบบบัญชีรายชื่อ) : ท่านประธานที่เคารพครับ กระผม นายแพทย์ประสงค์ บุรณพงษ์ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบบัญชีรายชื่อ พรรคเสรีรวมไทย จากจังหวัดนครพนม ท่านประธานครับ ถ้าพูดถึงการที่จะระงับข้อพิพาทเรื่องของพิธีสารนี้ ผมมีเรื่องที่เกิดขึ้นที่จะเรียนท่านประธานว่าให้ช่วยแก้ไขในพิธีสารนี้ด้วย เรื่องมีอย่างนี้ เดิมทีการส่งสินค้าผ่านแดนของในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนเหนือนี้ นะครับ ปีละประมาณ ๔,๐๐๐ ล้านบาท แต่ต่อมาเมื่อมีการสร้างสะพานที่จังหวัดนครพนมสะพานเส้นที่ ๓ สินค้าผ่านแดนนี้กลายเป็น ๑๐๐,๐๐๐ ล้านบาท มีผลไม้ ๓๐,๐๐๐ ล้านบาท ผลไม้นี้ก็มาจากจันทบุรี ชุมพร ระยอง แล้วก็ลำไยจากทางเหนืออยู่ ๆ วันที่ ๑๖ ธันวาคม ๒๕๖๒ ก็มีหนังสือสั่งห้ามจากกรมวิชาการเกษตร กองตรวจพันธุ์พืชว่าพิธีสารเดิมนั้นไม่ให้ผ่านเส้นนี้ ต้องผ่านเส้นมุกดาหารผ่านเส้นที่ ๔ ไปประเทศเวียดนาม แล้วไปสู่เมืองจีน พี่น้องประชาชนที่เขาทำมาค้าขายทั่วประเทศก็เดือดร้อนในเรื่องนี้ครับทำไมเป็นเช่นนี้ ก็หยุดไป ๔ วันเสียหายอย่างมากทีเดียว แต่ขณะนี้ก็มีการชะลอเกิดขึ้น ผมจึงเรียนท่านประธานว่าจะขอรับรองถ้ามีการแก้ไขพิธีสาร ผากเรื่องนี้ด้วย ผากเรื่องนี้อย่างไรครับ

๓๖

ร ๒/๒๕๖๓ (สมัยสามัญประจำปีครั้งที่สอง)

สวรรยา ๑๘/๒

การส่งสินค้าผ่านแดนในอีสานเหนือนั้นมีได้ ๓ ทางด้วยกัน ทางที่ ๑ ไปทางเส้น ๘ เอ (8A) และเส้นที่ ๘ คือผ่านนครพนมบ้านแพงแล้วขึ้นไปหลักขาวไปสู่ลาว เวียดนามไปสู่เมืองโฮ่วอ๊กวานของจีนนะครับ เส้นที่ ๒ คือเส้น ๑๒ ที่ผ่านสะพานนครพนมเป็นเส้นที่ ๑๒ ไปสู่เมืองเวียดนามแล้วไปสู่โฮ่วอ๊กวานของจีนครับ เส้นนี้เป็นเส้นที่นิยมกันมากเพราะมันใกล้แล้วก็ปลอดภัย ประเทศจีนก็ไม่มีปัญหาอะไร แล้วเส้นที่ ๓ ที่จะต้องทำให้เป็นเส้นเดิมที่ทำพิธีสารไว้คือเส้นมุกดาหาร-สะพานนะเขต เส้นที่ ๙ ผ่านไปลาว ไปเวียดนาม แล้วย้อนขึ้นไปเมืองโฮ่วอ๊กวานซึ่งมันไกลมาก เมื่อเกิดแบบนี้ขึ้นก็ทำให้พี่น้องประชาชนที่เป็นพ่อค้าแม่ขายทำอะไรไม่ได้เลย บัดนี้ก็ยังปัญหาที่จะส่งออกนะครับ ผมจึงขอกราบเรียนท่านประธานว่า ก็ขอให้ทางพิธีสารได้แก้ไขด้วยว่าให้มีการส่งไปทั้ง ๓ เส้นนี้ ไม่ว่าจะเป็นที่ ๘ เอ (8A) ไปสู่เมืองจีน เส้นที่ ๙ เส้นที่ ๑๒ แล้วแต่เขาจะเลือกเส้นไหน ก็คงจะเป็นธรรมต่อพ่อแม่พี่น้องที่เป็นเกษตรกรที่จะส่งสินค้าผ่านแดนนี้ จึงขอฝากท่านประธานด้วยครับ เพื่อจะต้องแก้ไขเรื่องนี้ ขอกราบขอบพระคุณครับ

๓๗

ร ๒/๒๕๖๓ (สมัยสามัญประจำปีครั้งที่สอง)

ตรุณี ๑๙/๑

นายชวน หลีกภัย (ประธานรัฐสภา) : ขอบคุณนะครับ ต่อไปท่านกิตติ วะสีนนท์ ครับ

นายกิตติ วะสีนนท์ สมาชิกวุฒิสภา (สรรหา) : กราบเรียนท่านประธานรัฐสภาที่เคารพ ผม นายกิตติ วะสีนนท์ สมาชิกวุฒิสภา ในฐานะสมาชิกรัฐสภา ผมจะไม่ใช้เวลามากนัก เพราะว่ามีหลายท่านที่ได้พูดถึงประเด็นที่ผมเองก็สนใจอยู่แล้ว เพียงแต่ผมคิดว่าในแง่มุมมองของการมองอาเซียน (ASEAN) ผมคิดว่าโปรโตคอล (Protocol) หรือพิธีสารฉบับนี้ก็เป็นการพัฒนาที่ดี ถึงแม้ว่าจะเป็นสิ่งที่ไม่ได้ใหม่ทั้งหมด คือทำขึ้นจากพิธีสารเดิมในช่วงปี ๒๕๕๗ หลังจากที่ได้ตั้งประชาคมอาเซียน (ASEAN) ขึ้นมาเมื่อปี ๒๕๕๕ กระผมอยากจะขออนุญาตย้ำว่าจริง ๆ แล้วพิธีสารฉบับนี้ลงนามในช่วงที่ประเทศไทยเป็นประธานอาเซียน (ASEAN) เพราะฉะนั้นการที่เราจะให้การรับรองซึ่งจะนำไปสู่การให้สัตยาบันอย่างเต็มรูปแบบในช่วงปีนี้อาจถือว่าเป็นการดำเนินการที่ต่อเนื่อง แล้วก็ให้เห็นถึงบทบาทของประเทศไทย ซึ่งผมขออนุญาตกล่าวย้อนนิดหนึ่ง ต้องไม่ลืมว่าประเทศไทยเป็นประเทศต้นกำเนิดอาเซียน (ASEAN) ในปี ๒๕๑๐ แล้วก็เอกสารสำคัญที่ทำให้เกิดอาเซียน (ASEAN) ก็คือปฏิญญากรุงเทพฯ แนนอนหลังจากนั้นมันก็มีการพัฒนาการมากมาย ซึ่งมันแสดงถึงเจตจำนงทางการเมืองที่จะให้มีความร่วมมือกันมากขึ้น จนกระทั่งเกิดประชาคมอาเซียน (ASEAN) ซึ่งมี ๓ สาขาใหญ่ ก็คือทางการเมือง ความมั่นคง ทางเศรษฐกิจ ซึ่งเป็นเรื่องปากท้องและได้รับความสนใจมาก ๆ แล้วก็มติดิดปากกันว่าเออีซี (AEC) แล้วสาขาที่ ๓ ก็คือด้านสังคม วัฒนธรรม ในเรื่องเหล่านี้การรวมตัวมันทำให้ประเทศไทยไม่ได้ยืนอยู่โดดเดี่ยว แต่มันมีความเป็นอาเซียน (ASEAN) ที่มีประชากรเกือบ ๖๖๐ ล้านคน แล้วก็จีดีพี (GDP) รวมประมาณ ๓ ล้านล้านบาท ซึ่งก็ถือว่าเป็นเศรษฐกิจที่ใหญ่อันดับ ๓ ของเอเชีย แล้วก็อันดับ ๗ ของโลก สิ่งเหล่านี้แน่นอนแม้ว่าหลายท่านอาจจะมองว่าไม่สมบูรณ์ แต่มันเป็นการสร้างกลไกของอาเซียน (ASEAN) เองที่จะเป็นทางเลือกที่สำคัญ แนนอนในอดีตเราอาจจะไม่ได้ใช้กลไกในระดับอาเซียน (ASEAN) เต็มที่ เพราะว่าเราสามารถที่จะแก้ไขปัญหาได้ในระดับทวิภาคี แล้วปัจจุบันนี้แน่นอนก็มีหลายท่านพูดถึงดับเบิลยูทีโอ (WTO) หรือองค์การการค้าโลก ซึ่งก็มีกลไกนี้อยู่ แต่ก็เป็นที่ทราบกันดีว่าในระดับพหุภาคีบางครั้งก็ไม่สามารถขับเคลื่อนได้อย่างเต็มที่ เนื่องจากว่าอาจจะไม่ได้รับการสนับสนุนจากประเทศมหาอำนาจเป็นต้นของเรา

๓๘

ร ๒/๒๕๖๓ (สมัยสามัญประจำปีครั้งที่สอง)

ดร.ณัฐ ๑๙/๒

ได้รับทราบจากข้อมูลของกรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศเองว่ามีคดีของอาเซียน (ASEAN) อยู่ในองค์การการค้าโลก ๓ คดี แล้วคดีหนึ่งก็เป็นคดีที่ประเทศไทยถูกประเทศฟิลิปปินส์ฟ้อง แต่ก็ยังค้างคากันอยู่ และในขณะนี้ทางองค์กรที่สำคัญองค์กรหนึ่งก็คือองค์กรอุทธรณ์ของดับเบิลยูทีโอ (WTO) เองก็มีข้อจำกัดที่จะหาบุคลากรที่จะให้เต็ม ๗ คนตามจำนวนไม่ได้ กลับมาที่การที่เราจะให้การรับรองพิธีสารฉบับนี้ ผมคิดว่าต่อเนื่องจากการที่เราได้มีส่วนสำคัญจริงๆ เป็นส่วนสำคัญตั้งแต่ตอนทำอาฟตา (AFTA) แล้ว ความตกลงเศรษฐกิจการค้าเสรีของอาเซียน (ASEAN) แล้วก็นำมาสู่ประชาคมอาเซียน (ASEAN) โดยเฉพาะประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (ASEAN) เราเองมีบทบาทสำคัญ ถึงแม้ว่าหลายอย่างจะดูเหมือนว่าลดลงไป -----

- ๒๐/๑

๓๙

ร ๒/๒๕๖๓ (สมัยสามัญประจำปีครั้งที่สอง)

เสาวลักษณ์ ๒๐/๑

เช่นตามที่ได้มียกเลิกการฟ้องกรณีที่ไม่มีการกระทำผิดความตกลง หรือนอน ไวโอเลชัน คอมเพลนต (Non-Violation Complaint) เอ็นวีซี (NVC) ขออนุญาตใช้ภาษาอังกฤษ รวมทั้งในเรื่องการปรับเวลาขององค์การพาเนล (Panel) ที่จะมาดูแลข้อพิพาทอะไรต่าง ๆ แต่มันเป็นการปรับเพื่อให้เกิดความสอดคล้องกับความเป็นจริง แล้วมันดีขึ้นกว่าดับเบิลยูทีโอ (WTO) ฉะนั้นหลายคนก็อาจจะบอกว่าอันนี้เป็นดับเบิลยูทีโอ พลัส (WTO Plus) ด้วยซ้ำ แล้วในการดำเนินการต่างประเทศแน่นอน ๓ ระดับ ที่ผ่านมาก็มีความพยายามที่จะให้ พหุภาคีแข็ง แต่ตอนนี้เมื่อพหุภาคีเองยังต้องการเสริม ก็มีการยอมรับที่จะให้ทำในระดับ ภูมิภาค ซึ่งจริง ๆ อาเซียน (ASEAN) เป็นตัวอย่าง แล้วอาเซียน อีโคโนมิก คอมมูนิตี (ASEAN Economic Community) หรือประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (ASEAN) ก็เป็นตัวอย่าง ที่สำคัญในการร่วมมือระหว่างประเทศสมาชิกในภูมิภาค ผมก็คงจะต้องสรุปว่าให้การสนับสนุน การให้ความเห็นชอบ แล้วผมก็ขออนุญาตต่อไปอีกนิดหนึ่งว่า ในปัจจุบันเรามีสิ่งที่เรียกว่า ทริตตี ออฟ อะมิตี แอนด์ โคโอเพอเรชัน (Treaty of Amity and Cooperation) หรือสนธิสัญญา มิตรภาพและความร่วมมือ ซึ่งใช้กันมาตั้งแต่ปี ๒๕๑๙ จริง ๆ อันนั้นก็มีกลไก กลไกแก้ไข ข้อพิพาท หรือเรียกว่าไฮ เคาน์ซิล (High Council) หรือคณะอัครมนตรีของอาเซียน (ASEAN) ที่จะแก้ไขข้อพิพาท แต่ว่าในทางปฏิบัติแล้วอย่างที่ผมนำเรียนว่าส่วนใหญ่เราก็ พยายามที่จะใช้ทวิภาคีเป็นหลักมากกว่าที่จะไปใช้กลไกที่จะมาชี้ขาด ผมก็เชื่อแม้ว่า ในกลไกนี้กลไกของอาเซียน (ASEAN) ในพิธีสารจะมีการพูดถึงไปถึงขั้นที่ว่าจะมีการระงับ สิทธิประโยชน์ซึ่งเป็นลักษณะการตอบโต้ ซึ่งผมคิดว่าเราคงไม่ต้องใช้ถึงขั้นนั้นหรอก แต่ว่า ขณะเดียวกันการมีกลไกระงับข้อพิพาทในระดับอาเซียน (ASEAN) เช่นนี้มันจะทำให้การ แก้ไขปัญหาในอาเซียน (ASEAN) เองมีความคล่องตัวมากขึ้น อาจจะไม่ต้องเข้ากลไกด้วยซ้ำ อาจจะมีอยู่ในระดับซีออม (SEOM) ระดับเจ้าหน้าที่เศรษฐกิจอาวุโส หรือระดับรัฐมนตรี เศรษฐกิจเท่านั้น แต่ว่าในการที่เรามีกลไกเช่นนี้และมีการยอมรับซึ่งกันและกันมันจะทำให้ ความร่วมมือในระดับอาเซียน (ASEAN) ดีมาก อาจจะมีคำถามเดียวโดยที่ว่าการลงนาม ลงนามเมื่อเดือนตุลาคมแล้วก็มีกระบวนการอะไรต่าง ๆ ที่จะต้องให้สัตยาบันกัน ก็ขออนุญาตทราบเรียนผ่านท่านประธานไปยังท่านรัฐมนตรีว่าสถานะของการให้สัตยาบัน ตอนนี้ไปถึงไหน แล้วคิดว่าเราสามารถที่จะใช้พิธีสารฉบับนี้ได้เมื่อไร ขอขอบคุณครับ

นายชวน หลีกภัย (ประธานรัฐสภา) : ต่อไปท่านขจิตร์ ชัยนิคม ครับ

นายขจิตร์ ชัยนิคม สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (อุดรธานี) : ท่านประธานที่เคารพ ผม ขจิตร์ ชัยนิคม สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พรรคเพื่อไทย จังหวัดอุดรธานี ในฐานะสมาชิกรัฐสภา พิจารณาว่าด้วยกลไกระงับข้อพิพาทด้านเศรษฐกิจของอาเซียน (ASEAN) จากการดูเอกสารในระยะสั้นก็เข้าใจว่าเป็นพัฒนาการที่ดีขึ้นของประเทศกลุ่มอาเซียน (ASEAN) ท่านประธานครับ เท่าที่ดูทั้งหมดในพิรุธสารต้องขอขอบคุณคณะรัฐมนตรีที่เสนอเรื่องนี้ต่อรัฐสภา ทั้ง ๆ ที่คณะกรรมการกฤษฎีกามีความเห็นที่ไม่ต้องเข้ารัฐสภาก็ได้ แต่ว่าเป็นเรื่องที่มีผลกระทบ การระงับข้อพิพาทด้านเศรษฐกิจก็ย่อมมีผลกระทบต่อประเทศชาติในเรื่องเศรษฐกิจและเรื่องอื่น ๆ ที่จะตามมา ในเนื้อหาผมดูทั้งหมดแล้วเป็นเรื่องที่ดีขึ้นพัฒนาขึ้นขยายระยะเวลาให้โอกาสแก่ประเทศสมาชิกมากขึ้น แล้วมีมาตรฐานการจัดองค์กรสอดคล้องกับองค์การระหว่างประเทศมากขึ้น แต่ก็ยังเป็นอิสระภายในกลุ่มอาเซียน (ASEAN) ซึ่งถือว่าเป็นความรับผิดชอบ แล้วก็มีความสามัคคีมากขึ้นของประเทศกลุ่มอาเซียน (ASEAN) ท่านประธานครับ ผมมีข้อสงสัยที่ต้องการความเข้าใจมากขึ้นในข้อ ๒๓ -----

ข้อ ๒๓ ระบุว่าเป็นการพิจารณากระบวนการพิเศษที่เกี่ยวข้องกับสมาชิกที่เป็นประเทศด้อย
เป็นประเทศพัฒนาน้อยที่สุด ผมอ่านแล้วผมไม่เข้าใจครับ ผมอยากฟังคำอธิบายว่าประเทศ
สมาชิกเป็นประเทศพัฒนาน้อยที่สุดในกลุ่มอาเซียน (ASEAN) ๑๐ ประเทศ เขาจัดประเทศ
อะไรที่พัฒนาน้อยที่สุด คือประเทศไหนครับ หรือว่าเวลาเกิดข้อพิพาท มีข้อพิพาทประเทศ
๑ ๒ ๓ ๔ แล้วเขาก็จะพิจารณาว่าประเทศไหนใน ๔ ประเทศนี้พัฒนาน้อยที่สุด แล้วก็
อยากถามเลยไปถึงว่ามันมีวิธีการพัฒนา มีวิธีการแยกอย่างไร แล้วสถานะของประเทศไทย
อยู่ในประเทศที่พัฒนามาก หรือระดับเป็นกลาง หรือระดับน้อยที่สุดในอาเซียน (ASEAN)
๑๐ ประเทศนี้ ก็อยากจะทราบไว้ในฐานะที่เป็นผู้แทนของประเทศนี้เหมือนกัน ผมรบกวน
เวลาท่านประธานสั้น ๆ เท่านั้นครับ ขอขอบคุณครับ

นายชวน หลีกภัย (ประธานรัฐสภา) : ขอขอบคุณนะครับ ต่อไปท่านอิสระ
เสรีวัฒนวุฒิ ครับ

นายอิสระ เสรีวัฒนวุฒิ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (แบบบัญชีรายชื่อ) :
กราบเรียนท่านประธานสภาที่เคารพ กระผม นายอิสระ เสรีวัฒนวุฒิ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร
แบบบัญชีรายชื่อ พรรคประชาธิปัตย์ ในฐานะสมาชิกรัฐสภา ท่านประธานที่เคารพครับ วันนี้
ผมจะขออนุญาตแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับตัวพิธีสารว่าด้วยกลไกการระงับข้อพิพาท
ด้านเศรษฐกิจของอาเซียน (ASEAN) หรืออาเซียน โพรโทคอล ออน เอนแฮนซ์ ดิสพิวต์
เซตเทิลเมนต์ แมคคานิซึม (ASEAN Protocol on Enhanced Dispute Settlement
Mechanism) หรือที่เรียกย่อ ๆ ว่าอีดีเอสเอ็ม (EDSM) ที่นี้ตัวพิธีสารนี้มีรายละเอียด
ค่อนข้างมากผมได้อ่านโดยละเอียดแล้ว ด้วยความสนใจเป็นพิเศษก็เลยได้มีโอกาสเข้าพบกับ
รองเลขาธิการอาเซียน (ASEAN) ที่กรุงจาการ์ตาเพื่อสอบถามในประเด็นที่สนใจนะครับ
ก่อนที่จะลงไปรายละเอียดผมอยากจะขอพูดสรุปเนื้อหาสาระของพิธีสารนี้ให้ฟังง่าย ๆ ก่อน
คือพิธีสารนี้ก็เปรียบเสมือนเวทีที่จะให้สมาชิกอาเซียน (ASEAN) หากมีปัญหากันในประเด็น
เศรษฐกิจได้มาใช้เวทีแห่งนี้ในการที่จะตัดสินข้อพิพาทต่าง ๆ เหล่านั้นแทนที่จะต้องไปที่อื่น
ถ้าให้เปรียบก็เหมือนกับกีฬาครับ สมมุติอาเซียน (ASEAN) เราแข่งกีฬากันเองแทนที่จะไป
เชิญกรรมการจากนอกอาเซียน (ASEAN) มาตัดสิน เราก็ให้กรรมการในอาเซียน (ASEAN)
ตัดสินกันเอง แน่นนอนที่สุดประหยัดเวลา ประหยัดค่าใช้จ่ายและอื่น ๆ ที่นี้เมื่อมาดูในรายละเอียด

พิธีสารเรื่องนี้ก็ไม่ใช่เรื่องใหม่อะไร พิธีสารนี้มีมาตั้งแต่ปี ๒๕๓๙ ๒๔ ปีที่แล้ว มีการแก้ไขเมื่อปี ๒๕๔๗ ปัจจุบันปี ๒๕๖๓ หลัก ๆ สำคัญก็คือมีการขยายเนื่องจากเวลาล่วงเลยมา ข้อตกลงของอาเซียน (ASEAN) จาก ๔๖ ข้อในตอนนั้น ปัจจุบันมีแล้ว ๑๐๕ ข้อ พิธีสารฉบับนี้ก็ขยายขอบเขตให้ไปถึง ๑๐๕ ข้อ ซึ่งรายละเอียดอยู่ในภาคผนวกที่ ๑ และนอกจากนั้น เพื่อให้อนาคตไม่ต้องมานั่งแก้กันอีกก็มีระบุเอาไว้ให้อำนาจของพิธีสารว่าเมื่อไรก็ตามที่มีข้อตกลงเพิ่มขึ้นก็ให้ระบุแนบท้ายข้อตกลงใหม่ไปได้เลยเพื่อให้อยู่ในอำนาจของพิธีสารฉบับนี้นั้นก็คือในเรื่องของจำนวน ที่นี้ประเด็นต่าง ๆ ที่พิธีสารฉบับนี้ระบุถึงมีอยู่มากมายหลายข้อ เพื่อนสมาชิกหลายท่านได้อภิปรายไปแล้ว ในส่วนของผมผมขอหยิบยก ๔ ประเด็นที่ผมคิดว่า เป็นเรื่องที่สภาแห่งนี้รวมทั้งประชาชนทั่วไปควรจะได้รับทราบ นั่นก็คือ

ประเด็นที่ ๑ เป็นเรื่องของการตัดออกของการปรึกษาหารือในกรณีที่ไม่ได้มีการละเมิดข้อตกลง พุดง่าย ๆ หมายความว่าอย่างไร หมายความว่าในอดีตที่ผ่านมาการพิพาทที่ไม่ได้ละเมิดข้อตกลงสามารถนำเข้ามาสู่กระบวนการพิจารณาได้ แต่แน่นอนที่สุดเมื่อไม่ได้ละเมิดข้อตกลงจะไปตัดสินว่าผิดหรือถูกก็ยากทำให้นำไปสู่ภาคปฏิบัติไม่ได้ พิธีสารฉบับนี้เพื่อที่จะให้ทำงานได้จริงก็เลยตัดข้อนี้ออก

ประเด็นที่ ๒ เรื่องของเวลา ในฉบับที่แล้วระบุว่าจะต้องให้ผู้พิจารณาตัดสินภายใน ๖๐ วัน ซึ่งทุกท่านคงทราบดีว่า ๖๐ วัน ไหนจะสืบพยาน สืบคดีต่าง ๆ ทำไม่ได้เลยครับ ในความเป็นจริงก็ขยายเวลาจาก ๖๐ วัน ให้เป็น ๖ เดือน

ประเด็นที่ ๓ ซึ่งเป็นประเด็นสำคัญอีกประเด็นหนึ่งครับ นั่นก็คืออนุญาตให้ไม่ใช่เพียงแค่คู่พิพาท ไม่ใช่แค่ประเทศ ก กับประเทศ ข ที่จะเข้าร่วมฟังได้ แต่อนุญาตให้ประเทศสมาชิกอื่น ๆ ในอาเซียน (ASEAN) ที่เหลือสามารถเข้าร่วมฟังได้ ตรงนี้สำคัญอย่างไรครับ ก็เพื่อที่จะให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในความเป็นประชาคมอาเซียน (ASEAN) อย่างแท้จริง

ประเด็นที่ ๔ ที่ผมคิดว่าสำคัญ นั่นก็คือการให้สิทธิพิเศษ การคำนึงถึงระดับการพัฒนาของประเทศประกอบการพิจารณา หมายความว่าประเทศที่ถูกจัดอยู่ในกลุ่มประเทศที่พัฒนาน้อยที่สุด ซึ่งจากการที่สอบถามท่านรองเลขาธิการอาเซียน (ASEAN) ได้แก่ประเทศกัมพูชา ประเทศเมียนมาร์ แล้วก็ประเทศลาวมีเงื่อนไขพิเศษในการให้การพิจารณา

๔๓

ร ๒/๒๕๖๓ (สมัยสามัญประจำปีครั้งที่สอง)

เปมิศา ๒๑/๒

เมื่อมีข้อพิพาท ซึ่งในประเด็นนี้เดี่ยวผมจะกลับเข้ามาที่รายละเอียดอีกครั้งครับ ทั้งนี้เพื่อที่จะให้สภาแห่งนี้เห็นภาพมากขึ้นว่าตกลงกลไกนี้ทำงานอย่างไร ผมขออนุญาตสรุปเป็นแผนภาพให้เห็นแบบนี้ครับ

(เจ้าหน้าที่ดำเนินการเปิดพรีเซนเทชัน)

- ๒๒/๑

นายอิสระ เสรีวัฒนวุฒิ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (แบบบัญชีรายชื่อ) : มีอยู่ ๔ ขั้นตอนหลัก ๆ จริง ๆ ก็เป็นกระบวนการพิจารณาทั่วไป ขั้นที่ ๑ ก็คือ เมื่อใดก็ตามที่มีข้อพิพาทระหว่าง ๒ ที่เข้ามาก็จะเข้าสู่กระบวนการที่เรียกว่าปรึกษาหารือ หรือในภาษาอังกฤษก็คือคอนซัลเทชัน (Consultation) หากปรึกษาหารือเป็นที่ยุติได้ข้อตกลงก็จบไป หากปรึกษาหารือแล้วไม่สามารถยุติได้ก็นำเข้าไปสู่กระบวนการพิจารณาตัดสิน ซึ่งก็จะมียุติการในการพิจารณา หากพิจารณาแล้วมีผลการพิจารณาออกมาประเทศคู่กรณีประเทศใดประเทศหนึ่งไม่พอใจก็ยอมที่จะใช้สิทธิอุทธรณ์ได้ ในส่วนของคำตัดสินนั้นก็ยอมมีผลบังคับหากไม่ปฏิบัติตามพิธีสารฉบับนี้ก็ให้อำนาจว่าผู้ที่ไม่ปฏิบัติตามอาจถูกระงับสิทธิประโยชน์ หรือในบางกรณีอาจต้องถูกเสียค่าปรับ นั่นก็คือกระบวนการ ๔ ลำดับที่ผมได้ไล่เรียงให้ทราบนะครับ

ที่นี้มีประเด็นสำคัญอีกประเด็นหนึ่งที่เมื่อสักครู่นี้มีเพื่อนสมาชิกได้พูดถึงแล้วผมเองก็สงสัยจึงได้สอบถามท่านรองเลขาธิการอาเซียน (ASEAN) ไปว่าสิ่งที่คนคงจะถามกันมากนั่นก็คือแล้วใครเป็นผู้พิจารณา เพราะเรื่องนี้จะเป็นตัวตัดสินหลักเลยว่ากลไกนี้จะสำเร็จหรือไม่ ก็ได้รับทราบมาว่าในส่วนของเลขาธิการอาเซียน (ASEAN) จะออกระเบียบออกมาเป็นลักษณะนี้ครับว่า ผู้พิจารณาจาก ๑๐ ประเทศจะให้แต่ละประเทศเสนอชื่อได้ประเทศละ ๒ คนในเบื้องต้น เมื่อเสนอชื่อมาแล้วเลขาธิการอาเซียน (ASEAN) จะแบ่งผู้พิจารณา ๒ คนจากแต่ละประเทศเป็น ๒ คณะ ก็จะประกอบด้วยคณะละ ๑๐ คน ๑๐ ประเทศ เป็นคณะที่ ๑ คณะที่ ๒ ที่นี้คนที่จะเป็นคนตัดสินเลือกว่าจะให้คณะไหนเป็นคนตัดสินก็คือเลขาธิการอาเซียน (ASEAN) สมมุติจะครับว่าเลขาธิการอาเซียน (ASEAN) เลือกคณะที่ ๑ ประเทศ ก มีข้อพิพาทกับประเทศ ข ประเทศ ก ก็จะสามารถเลือก ๑ คนจากคณะที่ ๑ ได้ที่ไม่ใช่ประเทศของตนและไม่ใช่จากประเทศ ข ในขณะที่ประเทศ ข ก็มีสิทธิเช่นเดียวกันในการเลือกอีก ๑ คน เท่ากับตอนนี้มีผู้พิจารณา ๒ คนแล้ว อีกคนหนึ่งมาจากคนที่ประเทศ ก และประเทศ ข ตกลงร่วมกันที่จะเลือกมาก็จะได้มา ๓ คน และคนสุดท้ายนี้จะทำหน้าที่หัวหน้าคณะในการตัดสินพิจารณาคดี อันนี้ก็เป็นภาพรวมขององค์คณะผู้พิจารณา ซึ่งคำตอบแทนองค์คณะผู้พิจารณาตลอดจนคำตอบแทนผู้พิจารณาอุทธรณ์ และคำดำเนินการบริหารต่าง ๆ ของกลไกนี้ก็จะถูกใช้จ่ายจากกองทุนที่เรียกว่า

อาเซียน ดิสพิวต์ เซตเทิลเมนต์ ฟันด์ (ASEAN Dispute Settlement Fund) หรือกองทุน
ระงับข้อพิพาทอาเซียน (ASEAN) อันนี้ก็เป็นรายละเอียดของตัวพิธีสาร ที่นี้สิ่งสำคัญคืออะไร
หลายท่านก็คงถามว่าสรุปแล้วประเทศไทยได้อะไร สิ่งประเทศไทยจะได้

อันที่ ๑ ก็คือมูลค่าทางการค้าระหว่างไทยกับอาเซียน (ASEAN) มีสูงถึง
๓.๓ ล้านล้านบาท เกือบเท่ากับงบประมาณของประเทศไทยปีนี้ อาเซียน (ASEAN) เป็นคู่ค้า
ลำดับ ๑ ของประเทศไทย ๒๒ เปอร์เซ็นต์ของมูลค่าการค้าของประเทศไทยคือส่งไปอาเซียน
(ASEAN) ดังนั้นเวทีแห่งนี้ก็น่าจะเป็นประโยชน์

อันที่ ๒ ก็อย่างที่ผมได้กราบเรียนไปแล้ว การตัดสินใจในอาเซียน (ASEAN)
สำนักงานอยู่ที่กรุงจาการ์ตา ค่าใช้จ่ายเวลาก็อ่นน้อยกว่าการส่งไปฟ้องศาลการค้าโลก

อันที่ ๓ ซึ่งก็เป็นเรื่องสำคัญนั่นก็คืออาเซียน (ASEAN) ด้วยกันเองยอมเข้าใจคน
เข้าใจวัฒนธรรมของพวกเรากันมากกว่าที่จะส่งไปนอกอาเซียน (ASEAN)

และสุดท้ายพิธีสารฉบับนี้ครอบคลุมขอบเขตที่กว้างกว่าของดับเบิลยูทีโอ
(WTO) ดับเบิลยูทีโอ (WTO) จะตัดสินได้เฉพาะกรณีข้อพิพาททางการค้า แต่พิธีสาร
ฉบับนี้ให้ครอบคลุมถึงข้อพิพาททางการลงทุน การค้าบริการทางการเงิน และทรัพย์สิน
ทางปัญญา นี่ก็คือประโยชน์ที่คิดว่าประเทศไทยจะได้รับ แต่แน่นอนครึ่งคงไม่มีอะไรที่มี
แต่ข้อดี ไม่มีข้อเสีย ข้อสังเกตของผมต่อพิธีสารฉบับนี้นะครับ

อันที่ ๑ ก็คือพิธีสารอันที่ดับเบิลยูทีโอ (WTO) ที่ดับเบิลยูทีโอ (WTO) จะมี
หน่วยงานมีองค์คณะองค์คณะหนึ่งชื่อว่าดิสพิวต์ เซตเทิลเมนต์ บอดี (Dispute Settlement
Body) หรือองค์คณะที่ทำหน้าที่ในการบริหารจัดการการระงับข้อพิพาทนี้ ซึ่งเป็นองค์คณะ
ที่มีวาระและตำแหน่งถาวร ในขณะที่พิธีสารนี้ให้อำนาจกับที่ประชุมเจ้าหน้าที่อาวุโสเศรษฐกิจ
ของอาเซียน (ASEAN) หรือซีเออม (SEOM) ซึ่งที่ประชุมแห่งนี้ส่วนใหญ่ก็จะมาจาก
ข้าราชการประจำ และบางส่วนมาจากผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง แน่นนอนเสถียรภาพ
และความมั่นคงของตำแหน่งก็จะมีเปลี่ยนแปลงบุคคลอย่างต่อเนื่อง เพราะฉะนั้นก็จะได้
มีความต่อเนื่องในการบริหาร

อันที่ ๒ ที่ผมคิดว่าเป็นประเด็นสำคัญนั่นก็คือทำไม ๒๔ ปีที่ผ่านมาถึงไม่ได้ใช้
กลไกนี้ นั่นก็เป็นเพราะ

ประเด็นที่ ๑ ด้วยความเป็นวิถีของอาเซียน (ASEAN) อย่างพวกเรา เมื่อมี
ปัญหาอะไรกันเราก็จะพยายามพูดคุยกัน ตกลงกันเอง ดังนั้นถึงแม้จะมีกลไกนี้ก็เป็นไปได้ว่า
อาจจะไม่ได้ใช้ อย่างเช่นที่ดับเบิลยูทีโอ (WTO) เรื่องที่เป็นคู่พิพาทของอาเซียน (ASEAN)
ที่ส่งเข้าไปดับเบิลยูทีโอ (WTO) ตั้งแต่ก่อตั้งองค์การการค้าโลกมาอยู่แค่ ๓ เรื่องครับ คือ
เรื่องระหว่างประเทศสิงคโปร์กับประเทศมาเลเซีย ประเทศเวียดนามกับประเทศอินโดนีเซีย
แล้วก็ประเทศไทยกับประเทศฟิลิปปินส์ล่าสุดซึ่งมีคำตัดสินไปเมื่อวานนี้

อีกประเด็นหนึ่งที่ผมคิดว่ากลไกนี้อาจจะไม่ได้ใช้นั้นก็เป็นเพราะโดยทั่วไปปกติเมื่อประเทศ ๒ ประเทศมีข้อพิพาทกัน ก็จะมีกิจกรรมที่เรียกเป็นภาษาอังกฤษว่าฟอรัมช้อปปิ้ง (Forum shopping) หรือว่าการเลือกเวทีที่คิดว่าตนเองจะได้ประโยชน์มากที่สุด เวทีนี้กลไกนี้อาจจะถูกเลือกเป็นลำดับท้าย ๆ เนื่องจากความไม่มั่นใจในการดำเนินการ เพราะเป็นการดำเนินการเป็นระยะแรก

อีกประเด็นหนึ่งซึ่งผมคิดว่าสำคัญและจำเป็นที่จะต้องกล่าวถึงนั่นก็คือ อย่งที่ได้เรียนไว้ว่าในพิธีสารฉบับนี้ให้มีการคำนึงถึงประเทศที่พัฒนาน้อยที่สุด ดังนั้นหากประเทศไทยไปเป็นคู่พิพาทกับประเทศเหล่านี้ ประเทศเหล่านี้ก็ย่อมอาจจะมีแต้มต่อในการพิจารณาเหนือประเทศไทย สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้เป็นสิ่งที่ผมอยากจะขออภิปรายในสภาแห่งนี้เพื่อที่จะให้สภาแห่งนี้ได้รับทราบถึงผลดีผลเสีย แต่อย่างไรก็ดีเมื่อवलบลคุณภาพผลดีผลเสียแล้วผมก็ยังเชื่อว่าการที่เราจะก้าวสู่ประชาคมอาเซียน (ASEAN) ที่ยึดมั่นกฎระเบียบเป็นรูล เบสด์ คอมมูนิตี้ (Rule based community) อย่างแท้จริง พิธีสารฉบับนี้ก็ย่อมจะเป็นหมุดหมายที่สำคัญในการที่จะให้เราก้าวถึงจุดนั้น เพราะฉะนั้นในส่วนของผมผมขอสนับสนุนพิธีสารฉบับนี้แล้วก็จะอยากจะขอชื่นชมกระทรวงพาณิชย์ สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา รวมทั้งกระทรวงการต่างประเทศ ที่ได้ร่วมกันทำงานอย่างขยันขันแข็งจนกระทั่งเราสามารถบรรลุข้อตกลงในพิธีสารฉบับนี้ได้ ขอขอบคุณครับ

นายชวน หลีกภัย (ประธานรัฐสภา) : ท่านต่อไปคุณธรรมเชิดชูครับ

นายคารม พลพรกลาง สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (แบบบัญชีรายชื่อ) : ท่านประธานที่เคารพ ผม นายคารม พลพรกลาง สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบบัญชีรายชื่อ พรรคอนาคตใหม่ จังหวัดร้อยเอ็ด ในฐานะสมาชิกรัฐสภา ต่อกองณิวาระการประชุมเกี่ยวกับพิธีสารอาเซียน (ASEAN) วันนี้ ผมขออนุญาตที่จะอภิปรายเพื่อตั้งข้อสังเกต ก็คงจะไม่มาชื่นชมหรือว่ามาตำหนิ แต่อยากจะเรียนท่านประธานและท่านสมาชิกผู้ทรงเกียรติว่าเรื่องนี้มีความสำคัญ ถ้าไม่สำคัญก็คงจะไม่นำเข้าสู่ที่ประชุมร่วมกันของรัฐสภา ผมก็ตั้งข้อสังเกตว่าประเทศอาเซียน (ASEAN) มีจำนวนถึง ๑๐ ประเทศ มีประชากรเป็นพันล้านคน เป็นเรื่องที่เราต้องคิดว่าขณะนี้ประเทศเราอยู่ในกลุ่มการค้าระหว่างประเทศ ประเทศไทยไม่สามารถอยู่เพียงลำพังได้ เมื่อมีการเคลื่อนย้ายทุน เมื่อมีการค้าระหว่างประเทศ กฎกติการะหว่างประเทศจึงเขียนไว้

ในรัฐธรรมนูญ กฎกติกาที่บังคับให้รัฐสภาต้องรับรองตามมาตรา ๑๐๗ รัฐธรรมนูญมีความสำคัญ เพราะเหตุว่าเรื่องนี้เป็นเรื่องที่มีผลกระทบต่อประชากรในประเทศ แต่ผมมีข้อสอบถามทางเจ้าหน้าที่ ทางท่านรัฐมนตรีที่ได้มาชี้แจงว่าทำไมกฎหมายตามมาตรา ๑๐๗ วรรคสี่ของรัฐธรรมนูญ ซึ่งในเอกสารที่ส่งมาก็ยังออกไม่ได้ เพราะเหตุว่าถ้ากฎหมายตัวนี้มีแล้ว ความเข้าใจถึงพิธีสาร ผลกระทบต่อประชาชนที่จะได้รับจากกติการะหว่างประเทศที่เราต้องไปผูกพันจะทำให้เขามีความเข้าใจ ท่านประธานจะเห็นว่าสมาชิกบางคนบอกว่าไม่เข้าใจ และได้รับเอกสารก็อาจจะยังไม่ได้อ่านด้วยซ้ำไป แต่หลักแท้จริงของเรื่องนี้ก็คือว่าเรื่องนี้เป็นเรื่องใหญ่ ท่านจะเห็นนะครับ ไม่ว่าจะเป็่นพีเอ็ม (PM) ผู้คนที่มาจากระหว่างประเทศ ไม่ว่าจะเป็นไวรัสโคโรนา (Virus Corona) ไม่ว่าจะเป็่นเรื่องเศรษฐกิจอื่น การที่คณะรัฐมนตรีท่านจรินทร์ ลักษณะวิศิษฎ์ ไปลงนามล่าสุดในปี ๒๕๖๒ แล้วก็มาขอความเห็นชอบ ผลกระทบมันเกิดขึ้นอย่างแน่นอน เพราะเหตุว่าถ้าไม่มีผลกระทบเวลามีข้อพิพาทขึ้นมันก็มีข้อสังเกตว่าประเทศเรากับอาเซียน (ASEAN) อาเซียน (ASEAN) นี้เป็นองค์กรระหว่างประเทศ แต่ไม่ใช่องค์กรเหนือรัฐ ไม่เหมือนอียู (EU) ท่านต้องสังเกตนะครับว่าเมื่อมีข้อพิพาทและมีคำบังคับแล้ว จะบังคับได้ขนาดไหน รายละเอียดอื่นที่มีสมาชิกพูดไปมากพอที่จะเข้าใจระบบและหลักการ แต่ผมกลับมองว่าประเทศที่จะมีศักยภาพที่มีอำนาจต่อรองในการเจรจาการค้าระหว่างประเทศ หรือหากมีข้อพิพาทเกิดขึ้นเพื่อรักษาประโยชน์ของประเทศมันน่าจะอยู่ที่ผู้นำ มันน่าจะอยู่ที่ขนาดเศรษฐกิจและศักยภาพของประเทศนั้น ทางเจ้าหน้าที่ที่ได้มาชี้แจงก็คงจะมีคำตอบประเทศเราขนาดเศรษฐกิจก็อยู่ระดับหนึ่ง แต่ว่าความแข็งแกร่งทางเศรษฐกิจเราอาจจะไม่เท่ากับประเทศสิงคโปร์ ขนาดประชากรก็ไม่เท่าประเทศอินโดนีเซีย -----

เพราะฉะนั้นเรื่องนี้ไม่ว่าจะเป็นในการเจรจา โดยหลักแล้วต้องมีการใกล้เคียง มีเจรจามีอนุญาโตตุลาการแน่นอน จนสุดท้ายตัดสินแล้วยังไม่มีศาลยุติธรรมหรือศาลของอาเซียน (ASEAN) อันนี้ผมในฐานะที่ได้ศึกษามาระดับหนึ่ง แล้วก็ในฐานะที่เป็นนักกฎหมายว่า ในระดับโลกเรามีศาลโลก เรามีศาลอาญาระหว่างประเทศ เรามีดับเบิลยูทีโอ (WTO) อันนี้เป็นเรื่องที่เป็นองค์การระหว่างประเทศอีกองค์การหนึ่งเพื่อเงื่อนไขในการเจรจาหาข้อยุติทางการค้า เพราะฉะนั้นในมุมมองของผม ผมยังเห็นว่ารัฐมนตรีที่ไปทำหน้าที่ตามพิธีสารตรงนี้ต้องระมัดระวัง เมื่อมีข้อพิพาทเกิดขึ้นการเปิดเผยความลับของประเทศในทางการค้า ไปยังประเทศอาเซียน (ASEAN) ซึ่งก็คือคู่แข่ง สนามบินหนองงูเห่า หรือสนามบินสุวรรณภูมิที่เกิดขึ้นซ้ำ ถ้าจะย้อนไปก็มีคนพูดหลายคนว่าเกิดซ้ำเพราะอะไร คลองไทยหรือว่าคลองคอคอดกระที่จะเกิดขึ้นไม่ได้ ทั้งที่เกิดขึ้นแล้วดีก็น่าคิดว่าเราไม่มีความสามารถที่จะขุดหรือหรือว่าเพราะเหตุผลต่อการอื่น สิ่งเหล่านี้เป็นผลประโยชน์ระหว่างประเทศ เพราะฉะนั้นต้องเรียนว่าพิธีสารตรงนี้มีความสำคัญ แต่ว่าในเมื่อเราอยู่ในประชาคมระหว่างประเทศ รัฐสภาก็ต้องเห็นชอบ อันนี้เป็นประเด็นที่ไม่ได้ขัดข้อง แต่ประเด็นที่จะตั้งข้อสังเกตคือว่า คณะรัฐมนตรีควรจะมีกฎหมายที่ออกตามมาตรา ๑๗๘ ได้แล้ว เพื่อให้ประชาชนได้เข้าใจ เพื่อให้ผมในฐานะตัวแทนประชาชน ในฐานะสมาชิกรัฐสภาได้พอที่จะเข้าใจว่ากฎหมายรัฐธรรมนูญก็เขียนไว้ จริง ๆ กฎศกีกาก็ถือว่าไม่น่าขึ้นชมเหมือนคณะรัฐมนตรี ที่เรื่องนี้บอกว่าไม่ควรจะมารับฟังความคิดเห็นของรัฐสภา การที่รัฐมนตรีเอาพิธีสารนี้ อาเซียน โพรโทคอล (ASEAN Protocol) เข้ามาก็ถือว่าถูกต้องแล้ว เพราะฉะนั้นในส่วนของผม ผมจึงตั้งข้อสังเกตว่า จะมีผลบังคับขนาดไหนเมื่อมีข้อพิพาทเกิดขึ้น เราต้องปกป้องประเทศเป็นหลัก ปกป้องผลประโยชน์ของประชาชนเป็นหลัก การเคลื่อนย้ายแรงงานก็ดี ทุกวันนี้เราก็พึ่งพาแรงงานของอาเซียน (ASEAN) การเคลื่อนย้ายทุนก็ดี อย่างสิงคโปร์ประเทศเล็ก ๆ เขามีความพร้อมจริง ๆ อำนาจต่อรองเขาสูง การเจรจาในระดับทวิภาคีบางที่อาจจะมีประโยชน์กว่าด้วยเข้าไปประเทศจีนประเทศใหญ่เศรษฐกิจขนาดใหญ่เขาไม่ต้องไปคบกับใคร แต่เพราะเขามีประชากรมาก แต่ส่วนหนึ่งคือเศรษฐกิจเขาใหญ่ นายกรัฐมนตรีเก่ง ผู้นำประเทศเก่ง อันนี้เราก็ต้องกลับมามองก่อนที่เราจะไปมองเฉพาะพิธีสารตัวนี้ ผมฟังอดีตข้าราชการชั้นสูงไม่ว่าจะเป็นท่าน ขออนุญาตที่เอียนาม ท่านกิตติ วัฒนินท์ ท่านเป็นข้าราชการประจำท่านก็

ชื่นชม ท่านก็บอกว่าเขาเรียกว่ามีความทันสมัย แต่กลับมามองประเทศตัวเองทันสมัย มีศักยภาพแข่งขันเขาได้หรือเปล่าตรงนั้นมากกว่า นี่ในฐานะที่เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เป็นตัวแทนคนยากคนจนต่างจังหวัด อย่างที่ท่านประสงค์ บูรณ์พงศ์ บอกถึงการค้าระหว่าง ประเทศชายแดนลาว ขออนุญาตที่เอ่ยนาม สิ่งเหล่านี้รักษาผลประโยชน์ของประเทศ ของประชาชนเป็นหลักมากกว่า ผมยังเชื่อว่าศักยภาพของประเทศในระดับทวิภาคีมีผู้นำ ที่เข้มแข็ง มีผู้บริหารที่เก่งรักษาประโยชน์ มองประโยชน์ของประชาชนเป็นหลัก พิธีสารส่วนนี้ ก็เป็นส่วนหนึ่งเท่านั้นเองที่จะสร้างกติกาแล้วก็ทำให้เราอยู่ในประชาคมโลก อาเซียน (ASEAN) เรียกว่ามีตลาดที่จะรองรับสินค้าของประชาชนได้ แต่เราก็พึงระมัดระวัง ผมคงจะไม่ชื่นชม แต่ก็ไม่ขัดขวาง แต่ก็ต้องตั้งข้อสังเกตไว้ว่ามีผลเยอะ อย่างเช่น ประเทศสมาชิกที่ไม่ใช่คู่พิพาท ก็มาฟังตรงนี้ได้ เขาก็เอาข้อมูลภายในไปตรวจสอบได้ ไปดูได้ เพราะผลประโยชน์ของประเทศ เป็นหลัก อำนาจศาลที่อยู่เฉพาะในราชอาณาจักรนั้น ๆ อำนาจทางทหารเขาก็ดูแลผลประโยชน์ ของเขา อำนาจทางเศรษฐกิจประเทศไหนก็ดูแลประเทศตัวเอง -----

เพราะฉะนั้นก็กราบเรียนท่านประธานเป็นประเด็นสุดท้ายครับว่า การที่นำอาเซียน โพรโทคอล (ASEAN Protocol) เข้ามานี้ถูกต้องแล้ว แต่ก็ต้องมีความระมัดระวังในการที่เจรจาความเมือง ในการที่จะบอกว่าท่านเป็นตัวแทนไปเจรจา ท่านทำแทนคนไทย ท่านเอาผลประโยชน์ของ ประเทศไทยไปผูกกับกติการะหว่างประเทศ เพราะฉะนั้นถึงอย่างไรก็แล้วแต่กติกาก็ต้องพึง ระมัดระวังแล้วก็ต้องพึงสำเหนียก ก็พึงกลับมาคิดด้วยครับว่าจริง ๆ ท่านทำทุกอย่างโดยการ มอบหมายจากคนไทย ไม่ได้ทำโดยส่วนตัว ผลประโยชน์ระหว่างประเทศเป็นหลักมากกว่า ผลประโยชน์ของผู้แทนที่เป็นรัฐมนตรี ที่เป็นผู้แทน กราบเรียนท่านประธานด้วยความเคารพ ต่อวาระนี้ครับ ขอขอบคุณครับ

นายชวน หลีกภัย (ประธานรัฐสภา) : ต่อไปนะครับ นางสาววิไลลักษณ์ อรินทมะพงษ์ ผมเรียนว่าหลังจากนั้นก็จะมีผู้อภิปรายอีก ๕ ท่าน ซึ่งถ้าจบ ๕ ท่านแล้วจะให้ รัฐมนตรีหรือเจ้าหน้าที่ได้ชี้แจง เชิญนางสาววิไลลักษณ์

นางสาววิไลลักษณ์ อรินทมะพงษ์ สมาชิกวุฒิสภา (สรรหา) : กราบเรียน ท่านประธานรัฐสภาที่เคารพ ดิฉัน นางสาววิไลลักษณ์ อรินทมะพงษ์ สมาชิกวุฒิสภา ในฐานะสมาชิกรัฐสภา ท่านประธานคะ ก่อนหน้านี้ประเทศสมาชิกอาเซียน (ASEAN) ได้เคย ทำความตกลงกันและได้จัดให้มีพิธีสารว่าด้วยกลไกระงับข้อพิพาทระหว่างกันมาแล้ว ฉบับหนึ่งตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๓๙ ขอสไลด์ (Slide) ที่ ๑ ด้วยค่ะ

(เจ้าหน้าที่ดำเนินการเปิดพรีเซนเทชัน)

นางสาววิไลลักษณ์ อรินทมะพงษ์ สมาชิกวุฒิสภา (สรรหา) : ได้มีการลงนาม กันที่กรุงมะนิลา เมื่อวันที่ ๒๐ พฤศจิกายน ๒๕๓๙ เรียกเป็นภาษาอังกฤษอย่างย่อว่า เดอะ ไนน์ทีนไนน์ตีซิก โพรโทคอล ออน ดีเอสเอ็ม (The 1996 Protocol on DSM) ในขณะนั้น อาเซียน (ASEAN) มีสมาชิกเพียง ๗ ประเทศ โดยที่ประเทศลาว ประเทศพม่า และประเทศ กัมพูชา ยังไม่ได้เข้าร่วมเป็นสมาชิก ขอสไลด์ (Slide) ที่ ๒ ด้วยค่ะ จนกระทั่งมีสมาชิกเพิ่มขึ้น เป็น ๑๐ ประเทศอย่างในปัจจุบัน และต่อมาอาเซียน (ASEAN) ได้ยกระดับความสัมพันธ์ ต่อกันเป็นประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (ASEAN) หรือเออีซี (AEC) เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๕๘ แต่ก็ไม่ปรากฏว่าประเทศสมาชิกจะได้ใช้ช่องทางในพิธีสารว่าด้วยกลไกระงับข้อพิพาท ด้านเศรษฐกิจมาเป็นเครื่องมือในการเจรจาทำความตกลง หรือระงับข้อขัดแย้งต่อกันแม้แต่

๕๒

ร ๒/๒๕๖๓ (สมัยสามัญประจำปีครั้งที่สอง)

ศิริรัตน์ ๒๕/๒

กรณีเดียว ทั้งนี้ได้หมายความว่าประเทศสมาชิกจะไม่เคยมีข้อขัดแย้ง หรือข้อพิพาท ด้านเศรษฐกิจระหว่างกันแต่อย่างใด ขอสไลด์ (Slide) ที่ ๓ ค่ะ ตัวอย่างเช่น ในปี พ.ศ. ๒๕๕๑ ประเทศฟิลิปปินส์ได้ฟ้องร้องประเทศไทยต่อองค์การการค้าโลกหรือดับเบิลยูทีโอ (WTO) กรณีภาชีนำเข้าบุหรืหรือที่รู้จักกันดีว่ากรณีฟิลลิป มอร์ริส คดีนี้ดำเนินการในระดับดับเบิลยูทีโอ (WTO) นานกว่า ๑๐ ปี และกำลังมีทีท่าว่าจะบานปลายกลายเป็นการตอบโต้กันทางการค้า ขอสไลด์ (Slide) ที่ ๔ ด้วยค่ะ ระหว่างประเทศไทยกับประเทศฟิลิปปินส์ที่อาจจะกระทบ ต่อตลาดส่งออกรถยนต์ของไทย ถึงแม้ว่าในตอนเริ่มต้นจะไม่เกี่ยวข้องกันเลยก็ตามที่ หรือกรณีที่ประเทศเวียดนามร้องต่อดับเบิลยูทีโอ (WTO) กล่าวหาประเทศอินโดนีเซีย ในปี ๒๕๕๘ กรณีการกีดกันการนำเข้าแผ่นเหล็กและเหล็กกล้าจากประเทศเวียดนาม ซึ่งกรณีนี้ประเทศเวียดนามเป็นฝ่ายชนะคดี เป็นต้น ขอสไลด์ (Slide) ต่อไปด้วยค่ะ ท่านประธานคะ จะเห็นว่าตัวอย่างข้อพิพาทที่ดิฉันยกมาทั้ง ๒ กรณีข้างต้นเกิดขึ้นระหว่าง ประเทศสมาชิกอาเซียน (ASEAN) ด้วยกัน แต่ก็ไม่มีชาติใดนำข้อพิพาทนี้เข้าสู่การดำเนินการ ตามกลไกระงับข้อพิพาทของอาเซียน (ASEAN) ที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะเหตุว่ากลไกที่กำหนดอยู่ใน พิธีสารมีกระบวนการที่สลับซับซ้อน ทั้งกรอบระยะเวลาในการพิจารณาก็สั้นกว่าเมื่อเทียบกับองค์กรอื่น เช่น ศาลโลก หรือองค์การการค้าโลก ยังไม่รวมถึงความมั่นใจของคู่กรณีในการ บังคับให้เป็นไปตามคำชี้ขาดหรือคำตัดสินว่าจะมีผลเป็นรูปธรรมเพียงใด -----

ท่านประธานคะ ดิฉันจึงเห็นด้วยเป็นอย่างยิ่งที่รัฐบาลไทยโดยกระทรวงพาณิชย์และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องที่ได้ร่วมกับอาเซียน (ASEAN) ปรับปรุงแก้ไขพิธีสารว่าด้วยกลไกระงับข้อพิพาทด้านเศรษฐกิจของอาเซียน (ASEAN) ฉบับนี้ เพื่อให้มีความทันสมัยแก้ไขข้อขัดข้องและรวมทั้งเสริมสร้างความเชื่อมั่นให้แก่สมาชิกในการใช้ช่องทางตามพิธีสารฉบับนี้เป็นเครื่องมือในการแก้ไขข้อพิพาทระหว่างกัน

อีกเหตุผลหนึ่งที่ดิฉันเห็นว่ามีสำคัญและจำเป็นจะต้องให้ความเห็นชอบต่อพิธีสารฉบับแก้ไขนี้ ก็เนื่องจากว่าในปัจจุบันองค์การอุทธรณ์ของดับเบิลยูทีโอ (WTO) ซึ่งเปรียบเสมือนศาลสูงสุดด้านการค้าของโลกสถาบันหนึ่ง เมื่อเกิดคดีข้อพิพาททางการค้าและทางเศรษฐกิจขึ้นมักจะมีการฟ้องร้องไปที่ดับเบิลยูทีโอ (WTO) และเมื่อศาลชั้นต้นหรือที่เรียกว่าคณะผู้พิจารณาได้มีคำชี้ขาดหรือคำตัดสินไปแล้ว ขั้นตอนต่อไปหากคู่กรณีไม่พอใจในคำตัดสินคดีก็จะไปยังชั้นอุทธรณ์โดยองค์การอุทธรณ์ แต่เดิมคณะอุทธรณ์นี้มีสมาชิก ๗ ท่าน วาระท่านละ ๔ ปี ในการพิจารณาคดีจะต้องมีองค์คณะคดีละ ๓ ท่าน ขอสไลด์ (Slide) ที่เป็นลักษณะวงกลมก่อนหน้าอันสุดท้ายเมื่อสักครู่ด้วยค่ะ แต่วันนี้สมาชิกในคณะอุทธรณ์ของดับเบิลยูทีโอ (WTO) เหลืออยู่เพียง ๑ ท่านเท่านั้น ท่านประธานคะ ในภาพท่านจะเห็นได้ว่าวงกลมสีแดงเหลือตำแหน่งที่ว่างอยู่ ๔ ที่ แต่จนถึงวันนี้ขณะนี้ว่างเป็น ๖ ที่แล้วค่ะไม่เป็นองค์คณะ ไม่สามารถดำเนินการพิจารณาได้ และยังไม่สามารถแต่งตั้งสมาชิกคณะอุทธรณ์ทดแทนได้ จนกำลังจะเป็นวิกฤติครั้งใหญ่กระทบต่อการดำรงอยู่ขององค์การการค้าโลกหรือดับเบิลยูทีโอ (WTO) เพราะมหาอำนาจประเทศหนึ่งคัดค้านการแต่งตั้งทดแทนดังที่เป็นข่าวไปแล้วทั่วโลก ทั้ง ๆ ที่สมาชิกของคณะอุทธรณ์บางคนครบวาระไปตั้งแต่ปี ๒๕๖๐ จนเหลือเพียง ๑ ท่านดังกล่าว ท่านประธานคะ เมื่อเป็นเช่นนี้ก็ทำให้เกิดเป็นช่องว่างในการดำเนินการระงับข้อพิพาททางการค้าในชั้นอุทธรณ์ของดับเบิลยูทีโอ (WTO) ดิฉันก็หวังว่าพิธีสารที่แก้ไขฉบับนี้จะเข้ามาทดแทนได้ในเวลาที่เหมาะสม เพราะเหตุว่าในการแก้ไขพิธีสารฉบับนี้ได้ทราบว่ามีกรดำเนินการมาแล้วเกือบ ๗ ปี แล้วเสร็จในปลายปี ๒๕๖๒ ที่ผ่านมาเนืองจนได้เข้ามาสู่สภาของเราในวันนี้ จึงเชื่อว่าประเทศสมาชิกทั้งหมดได้ร่วมกันพิจารณาปรับปรุงแก้ไขจนเป็นที่พอใจแล้ว เมื่อนำมาใช้ก็น่าจะได้รับความเชื่อมั่นนำมาเป็นช่องทางในการระงับข้อพิพาทระหว่างกันได้ ท่านประธานคะ อย่างไรก็ตามก็ดีเป็นที่น่าสังเกตว่า

แม้จะมีการรวมกลุ่มกันจนเป็นประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (ASEAN) อย่างไรก็ดี ประเทศสมาชิกอาเซียน (ASEAN) จึงยังคงนำเอาข้อพิพาททางการค้าระหว่างกันไปดำเนินการนอกประชาคมทุกครั้งไป ถึงเวลาหรือยังที่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (ASEAN) จะได้ร่วมกันผลักดันให้เกิดศาลยุติธรรมอาเซียน (ASEAN) เพื่อให้ดูแลกันและกันในหมู่สมาชิก และทั้งเพื่อปกป้องชาติสมาชิกจากคู่กรณีนอกกลุ่มให้ได้รับความเป็นธรรมดังเช่นที่ดำเนินการอย่างได้ผลในศาลสหภาพยุโรป ขอสไลด์ (Slide) สุดท้ายด้วยค่ะ หรือยุโรปเปียนคอร์ต ออฟ ัจัสติซ (European court of justice) ซึ่งได้รับการยอมรับให้เป็นศาลสูงสุดของประชาคมยุโรป โดยมีสำนักงานใหญ่อยู่ที่ประเทศลักเซมเบิร์ก และมีผู้พิพากษารวม ๒๗ ท่าน จาก ๒๗ ประเทศสมาชิกประเทศละ ๑ ท่าน ศาลนี้ก่อตั้งมาตั้งแต่ปี ๑๙๕๒ และยังคงถือเป็นศาลสูงสุดของสหภาพยุโรปจนถึงปัจจุบัน ดิฉันขอฝากเรื่องนี้ผ่านท่านประธานไปยังรัฐบาลด้วย ขอขอบคุณ ท่านประธานค่ะ

นายชวน หลีกภัย (ประธานรัฐสภา) : ต่อไปท่านจรัญ ห่วงทรัพย์ หลังจากนั้น ก็จะเป็นท่านอภิรดี ตันตราภรณ์ เชิญเลยครับ

นายจिरายู ห่วงทรัพย์ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (กรุงเทพมหานคร) : กราบเรียน ท่านประธานที่เคารพ กระผม จิรายู ห่วงทรัพย์ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในฐานะสมาชิกรัฐสภา ๒-๓ ประเด็นที่อยากจะฝากท่านรัฐมนตรี นาน ๆ จะเห็นท่านมาสภาแล้วก็ขึ้นบัลลังก์นะครับ ติดตามผลงานท่านมาตลอดนะครับ ขออภัยที่เอ่ยถึงท่านนะครับ ในฐานะฉายากำนันป้อ แป้งมันพันล้าน ท่านวีรศักดิ์ ผมถามท่านอย่างนี้ครับ แล้วเดี๋ยวท่านตอบตอนท้ายอยากฟัง จากปากท่าน ไม่อยากฟังจากเจ้าหน้าที่นะครับ กรณีที่เพื่อนสมาชิกหลายท่านได้พูดกันเยอะ แล้วว่า เมื่อกฤษฎีกาพิจารณาแล้วว่าไม่เกี่ยวข้องทำไมท่านจึงเอาเข้ามาในรัฐสภาอีก อันนี้เป็นปัญหา อีกหน่อยนี้ผมเชื่อกฤษฎีกาไม่ได้เลยท่านรัฐมนตรีครับ ท่านประธานครับ ผมเป็น ประธานกรรมการนี้เชื่อกฤษฎีกาบ่อยมาก กฤษฎีกาบอกว่าไม่ต้องเอาเข้า กระทรวงพาณิชย์ บอกให้เอาเข้าก็เลยเดือดร้อนสมาชิกวันศุกร์นี้ละครับ เพราะฉะนั้นเอาให้ชัดประเด็นนี้

ประเด็นต่อมาท่านประธานที่เคารพ ดูแล้วกระทรวงพาณิชย์บอกว่าเข้าข่าย เป็นสัญญาที่จะต้องทำในรัฐธรรมนูญที่เขียนชัดเจน มาตรา ๑๗๘ วรรคสี่ ให้ประชาชน แสดงความคิดเห็น ผมฝากท่านรัฐมนตรีคนเก่งแห่งเมืองโคราช ถ้ากระทรวงพาณิชย์จัดงานแบบนี้ ต้องเรียกมาแล้วก็อบรมหน่อยนะครับ พี่น้องประชาชนครับ ในกฎหมายรัฐธรรมนูญอันสูงสุด ของประเทศบัญญัติไว้แบบนี้ บอกว่าต้องมีการเปิดประชาพิจารณ์ว่าอย่างนั้นเถอะ ปรากฏว่า ไปจัดสัมมนามีคนไปประมาณ ๑๒๕ คน แล้วที่น่าสนใจท่านรัฐมนตรีครับ ถ่ายทอดสดผ่าน เฟซบุ๊ก ไลฟ์ (Facebook live) ทันสมัยด้วยนะครับ ประเด็นก็คือเรื่องระดับชาติกับสมาชิก ประชาคมอาเซียน (ASEAN) ประเทศไทย ประเทศลาว ประเทศกัมพูชา ประเทศเวียดนาม ประเทศพม่า ประเทศมาเลเซีย ประเทศสิงคโปร์ ประเทศอินโดนีเซีย ประเทศฟิลิปปินส์ ประเทศบรูไน เอาแค่นี้เองหรือครับ แล้วที่ผ่านมามีทั้ง ๑๐ ประเทศนี้เขากำลังดูถ่ายทอดสด ประเทศไทยอยู่ว่าตกลงรัฐสภาไทย กระทรวงพาณิชย์ไทย กระทรวงการต่างประเทศ ทำกันแค่นี้หรือ

ประเด็นต่อมาท่านประธานที่เคารพครับ กฎบัตรอาเซียน (ASEAN) เป็นข้อตกลง ที่ผมอยากจะถามว่าตัวแปรสำคัญที่ท่านเขียนกันมานี้ท่านรู้จักคำว่า อนุญาโตตุลาการ กันมากน้อยขนาดไหน เดี่ยวท่านรัฐมนตรีช่วยตอบผมหน่อยนะครับ เพราะว่าเมื่อเข้านี้ ผมฟังท่าน ๆ นี้ ท่านพูดถึงอนุญาโตตุลาการนี่นะครับ

คำถามต่อไปท่านประธานที่เคารพครับ ผ่านไปยังกระทรวงพาณิชย์ที่ท่านบอกว่าอนุญาโตตุลาการเป็นทางเลือก ประเทศไทยรับรองจริงหรือครับ ท่านเคยจำได้ไหมว่าอนุญาโตตุลาการได้เคยพิจารณาข้อพิพาทระหว่างรัฐกับเอกชนมาที่เรื่องแล้ว ท่านรัฐมนตรีทราบไหม แล้วปรากฏว่าอนุญาโตตุลาการมีคำวินิจฉัยออกไปแล้วแต่ปรากฏว่าอีกศาลหนึ่งของประเทศไทยไปบอกอีกอย่างหนึ่ง นั่นละผมถามครับว่าถ้าเกิดกระทรวงพาณิชย์หรือเวลาที่เราไปตกลงระหว่างประเทศกันแล้ว แล้วท่านบอกว่าเป็นทางเลือกไปใช้อนุญาโตตุลาการสุดท้ายอนุญาโตตุลาการมีคำสั่งแบบนี้แต่อาเซียน (ASEAN) ไม่เอา ท่านจะแก้ไขปัญหาแบบไหน ท่านจัดไว้แล้วท่านตอบนะครับ เพราะว่าท่านแก้ไขหลายมาตรา หลายข้อที่ท่านพูดนะครับ นอกจากนี้ท่านประธานที่เคารพครับ ในกระบวนการพิจารณาที่ท่านบอกว่ายืดเวลา ๓๐ วันไปเป็น ๖ เดือนฟังดูเหมือนจะดี แต่ท่านฟังข้อสังเกตไว้ครับ ข้อสังเกตที่ผมถามไปยังท่านก็คือ ๓๐ วัน ยืดไป ๖ เดือน ดีอย่างไรครับ ท่านบอกมีเวลาสิทธิอายุ ๖ เดือนนี้ก็ต้อง ๑๒๐ วัน จากเดิม ๓๐ วัน เขาจะได้มีการพิจารณากรณีต่าง ๆ ได้อย่างละเอียดรอบคอบนะครับ ท่านรัฐมนตรีอย่าเพิ่งครับ เดี่ยวจบแล้วท่านค่อยตอบครับ ผมอยากให้คุณตั้งใจฟังก่อนอนุญาโตตุลาการสำคัญ ท่านรัฐมนตรีขอร้องท่านนะครับ พอได้เห็นท่านเสียสัมพันธภาพกับคนข้าง ๆ ท่านประธานที่เคารพครับ ที่ยืดออกไป ๓๐ วัน เป็น ๖ เดือน ๑๒๐ วัน คำถามต่อไปครับ ท่านบอกว่าจะได้มีเวลาในการพิจารณาคดีที่เป็นข้อพิพาทระหว่างอาเซียน (ASEAN) ระหว่างประเทศ ระหว่างรัฐกับเอกชนในแต่ละประเทศ คำถามแบบด้อยปัญญาแบบนี้คือการยืดเวลากับการเพิ่มเจ้าหน้าที่ซึ่งเป็นระดับโลก อาเซียน (ASEAN) ต้องไปเจรจากับดับเบิลยูทีโอ (WTO) ไปเจรจากับอาฟตา (AFTA) ไปเจรจากับสหภาพยุโรป อียู (EU) นี่ละคือปัญหาท่านประธานครับ ประเทศไทยเอาอย่างไรครับ ยืดเวลา เหมือนเวลาเราพิจารณากรณีการวิสามัญครับ เวลาไม่พอก็มาขอท่านประธานชวนแล้วก็ยืดเวลา ทั้ง ๆ ที่เราเพิ่มคุณภาพเข้าไปก็สามารถทำได้ ถ้าคดีความนี้ท่านบอกว่ามี ๓๐ วัน มีผู้พิพากษาอยู่ ๑๐ คน ท่านเพิ่มสิครับ ประเทศละ ๑๐ คน ๑๐ ประเทศนี่ ๑๐๐ คน เวลามันเร็วกว่า ๓๐ วัน อันนี้ผมคิดแบบเด็ก ๆ ท่านประธานครับ เห็นไหมครับ แต่เรามายืดเวลาแล้วก็บอกว่ายืดเวลา

๕๗

ร ๒/๒๕๖๓ (สมัยสามัญประจำปีครั้งที่สอง)

ปิยาพัชร ๒๗/๓

จะได้มีวิธีการพิจารณาคดี เมื่อสักครู๋ท่านวุฒิสภาท่านอธิบายแล้ว มีเรื่องของฟิลลิป มอร์ริส
เรื่องบุหรี่ประเทศฟิลิปปินส์ เรื่องโน่นนี่นั่นเป็นข้อพิพาท -----

- ๒๘/๑

เวลาอันไหนประเทศไหนได้ประโยชน์เขาก็ต้องการครับ ประเทศไทยก็ต้องการ ถ้าส่งข้าวไปประเทศเวียดนามแล้วบอกนี่ลิขสิทธิ์ประเทศไทยก็ต้องฟ้องกันครับ แต่ฟ้องกันอย่างไรให้มันเกิดประนีประนอมในฐานะเพื่อนบ้านในสมาชิกอาเซียน (ASEAN) ท่านประธานที่เคารพครับ ผมจึงบอกว่าอีดีเอสเอ็ม (EDSM) ผมติดตามมาโดยตลอด ท่านประธานครับ ผมเป็นประธานสหพันธ์ในภูมิภาคอินโดจีนครับ ผมไปประเทศลาว ประเทศกัมพูชา ประเทศเวียดนาม ประเทศจีนด้วยรถยนต์ แล้วก็ไปประชุมกับพ่อค้าหลายครั้งในรอบที่เขามีการปฏิบัติ ท่านประธานครับ ขับรถไปนะครับ ไม่ได้ไปเครื่องบิน เราจึงเห็นว่าวิธีการคิดของแต่ละประเทศแตกต่างกัน เพื่อนสมาชิกหลายท่านบอกว่าประเทศด้อยพัฒนาแต่ใช้คำสวยหรูครับ ประเทศที่พัฒนาน้อยหน่อย เขียนอย่างไรมันก็รู้ แต่อย่าไปเขียนระบุในพิธีการสัญญาครับ ถ้าเราเป็นประเทศด้อยพัฒนาบ้างละ นี่ผมเกิดมาท่านประธานครับ ปีนี้จะ ๕๐ ตั้งแต่เด็ก ๆ เขาบอกจिराय ประเทศไทยเป็นประเทศกำลังพัฒนา ๕๐ ปีมาแล้ว ท่านประธานครับ มันยังไม่พัฒนาเสียที ผมจึงบอกท่านประธานผ่านไปยังท่านรัฐมนตรีอย่างนี้นะครับว่า สหภาพยุโรปหรือว่าอียู (EU) ทำไมจึงไม่ค่อยมีปัญหาครับ เขามีกฎหมายเหนือรัฐ เหนือรัฐคืออะไรครับ สหภาพยุโรปมีข้อตกลงอยู่ที่กรุงบรัสเซลส์ประเทศเบลเยียมแน่นอนครับ เวลาที่มีข้อพิพาทระหว่างประเทศเยอรมัน ประเทศอิตาลี ประเทศฮอลแลนด์ ประเทศเบลเยียม เขาก็แก้ไขปัญหาโดยใช้กฎหมายอียู (EU) แต่ประเทศไทยใช้ได้ไหมครับ อาเซียน (ASEAN) ใช้ได้ไหม ใช้กฎหมายของอาเซียน (ASEAN) ได้ไหมครับ อันนี้ละคือเป็นปัญหาที่บอกว่ากฎบัตรอาเซียน (ASEAN) เป็นองค์กระระหว่างประเทศแบบธรรมดา เพราะฉะนั้นวิธีการมาแก้อันนี้คือกระบวนการวิธีแก้แก้ไข มันไม่ใช่เป็นเรื่องข้อตกลงระหว่างประเทศที่ต้องเอาเข้ามาสู่รัฐสภาแห่งนี้ กระทรวงการต่างประเทศท่านไปพิจารณาครับ กระทรวงพาณิชย์ของท่านรัฐมนตรีไปพิจารณาครับ แล้วผมก็จะรอดูท่านครับ ถ้าท่านทำไม่ได้คราวหน้า ๖ เดือนต่อไปผมมีโอกาสไม่ไว้วางใจท่านว่าท่านค้าขายไม่ได้ ผมจึงบอกท่านประธานผ่านไปยังท่านรัฐมนตรีอย่างนี้ครับว่ากรณีดังกล่าวนี้ คราวนี้ปิดสมัยประชุมท่านช่วยกรุณาไปคิดเรื่องของศาลอาเซียน (ASEAN) หน่อยครับ เอาให้เป็นจริงเป็นจังเสียที่เกิดในรัฐบาลยุคประชาธิปไตยที่มีท่านประธานชวนนั่งบนบัลลังก์นี้ละครับ ผมจะยกมือคนแรกเลยที่จะผ่านกฎหมายระหว่างประเทศ อะไรรู้ไหมครับ ท่านประธานครับ พออาเซียน (ASEAN) พุดคุยอะไร

กันเรียบร้อยเขาก็บอกพวกคุณสมหัวกัน พอไปเจรจาดับเบิลยูทีโอ (WTO) องค์การการค้าโลก เขาบอกกฎหมายระดับอาเซียน (ASEAN) เจ้าจุก เจ้าแกละ อย่างมากุ่ยกับระดับป่า นี่ละคือปัญหา ท่านประธานครับ กระทรวงพาณิชย์ต้องไปนั่งทบทวนดูแล้วครับว่าวิธีแก้ไขปัญหาที่ให้ความจริงและยั่งยืนแล้วได้รับการเคารพนับถือ อย่างที่ผมบอกตั้งแต่ต้นอย่างไรครับ อนุญาโตตุลาการพิจารณาแล้วท่านบอกว่ายอมรับ ยอมรับได้ไหมละครับ เอาเอกสารอนุญาโตตุลาการในระหว่างประเทศนี้ไปที่ดับเบิลยูทีโอ (WTO) เขายอมท่านไหม หรือเอาเอกสารอนุญาโตตุลาการในประเทศไทยไปที่ประเทศฟิลิปปินส์ เขายอมรับท่านไหม อันนี้ท่านรัฐมนตรีครับ ที่ท่านต้องเรียกหัวหมู่ทะลวงฟันทั้งหลายในกระทรวงพาณิชย์ กระทรวงการต่างประเทศ มานั่งสมหัวกันแล้วก็ทำเรื่องนี้ให้จริงจัง แค่อยายเวลาเอาเข้าสภา แล้วแต่ท่านนั่งข้างบนกัน นั่งข้างล่างกัน ผมจึงต้องลุกขึ้นมาอภิปรายนี้ท่านประธานครับ

ประเด็นสุดท้ายท่านประธานครับ กรณีที่เรายังไม่มีความหมายระหว่างประเทศในอาเซียน (ASEAN) อย่างชัดเจนนี่นะครับ มันจึงทำให้เกิดข้อพิพาทหลากหลายครับ แน่นนอนครับ เราก็รักข้าวพันธุ์มะลิของประเทศไทย แน่นนอนครับ ประเทศฟิลิปปินส์เขาก็รักเกาะแก่งของเขาที่เป็นธรรมชาติ เกิดเขาเอาข้าวประเทศไทยไปจดทะเบียนมันก็ต้องฟ้องร้องกันครับ แต่ถ้าเกิดฝรั่งมังค่าจากสหภาพยุโรป ๓๐ กว่าประเทศทำบ้าง ทำอย่างไรครับ ไปฟ้องดับเบิลยูทีโอ (WTO) สุดท้ายดับเบิลยูทีโอ (WTO) บอกพวกคุณมันเป็นพวกประเทศที่ฉันทเคยไปล่าอาณานิคมมา เต็ก ๆ นี่ละครับ ถ้าท่านรัฐมนตรีทำได้นะครับ คราวหน้าผมกดไลค์ (Like) ให้ ๑๐๐ กะโหลก ท่านประธานครับ

ประเด็นสุดท้ายครับ เรื่องของระบบการเจรจาข้อพิพาทในอุดมคตินี้ นะครับ เขียนอยู่ในเอกสารที่ท่านให้มานี่ละครับ ซึ่งผมก็อ่านมาหลายเดือนแล้วลักษณะเช่นนี้ การระงับข้อพิพาทในอุดมคติของสมาชิกประชาคมอาเซียนครับ ๑. รักษาสัมพันธ์คู่กรณี ก็คือจะทำอะไรก็แล้วแต่ก็ต้องเกรงใจประเทศลาวเขา เกรงใจประเทศพม่าเขา ประเทศมาเลเซีย ประเทศฟิลิปปินส์ ประเทศอินโดนีเซีย ประเทศบรูไน เขาก็ต้องเกรงใจประเทศไทยเหมือนกัน รวดเร็วครับ ท่านบอกรวดเร็ว แต่เมื่อสักครู่ท่านผ่องถ่ายเวลาออกไปอีก ๓๐ วัน ไปเป็น ๓ เดือนบ้าง อะไรบ้าง อันนี้ละคือปัญหาครับ ถ้าประเทศไทยมีข้อเสนอในการประชุม เสียตายท่านจूरินทร์ไม่มาเองนะครับ ถ้ามาเองผมจะพูดกับท่านจूरินทร์เยอะกว่านี้ครับ

เพราะท่านจูนินทร์เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์ ไปเจรจาในการประชุมอาเซียน (ASEAN) ที่เมืองทองปีที่แล้ว เสนอเขาบ้างไหมครับ หรือได้แต่พยักหน้ารับ จริง ๆ ผมอยากให้ประเทศไทยเป็นประธานอาเซียน (ASEAN) อีกครั้งหนึ่งนะครับ แล้วก็นำเสนอให้กับประชาคมอีก ๙ ประเทศในข้อตกลงต่าง ๆ ๑ ๒ ๓ ๔ ๕ ข้อ ๓ ประหยัด ข้อ ๔ กลไกการบังคับที่มีประสิทธิภาพ อันนี้ละครับปัญหา ข้อ ๕ รักษาความลับ รักษาอย่างไรครับ ความลับรักษากันไม่ได้หรอก เมื่อมีการฟ้องร้องก็ต้องเปิดสำนวน ต้องเรียกพยานหลักฐาน บุคคล เรียกเอกสาร เยอะแยะมากมาย

ประเด็นที่ ๕ มีความเป็นธรรม เป็นการระงับข้อพิพาทในอุดมคติของประชาคมอาเซียน (ASEAN) ผมจึงบอกท่านประธานผ่านไปยังท่านรัฐมนตรีครับ เดี่ยวผมจะรอฟังท่านวันนี้ไม่ไปไหนครับ ว่าพิธีสารที่ท่านเอาเข้ามาในรัฐสภาที่มีทั้งท่านสมาชิกวุฒิสภา ไม่ต้องมาอธิบายประชาคมอาเซียน (ASEAN) เกิดขึ้นเมื่อไร เรียบมาตั้งแต่ ม. ๖ รู้ เพิ่มมากี่ประเทศมาจากไหน อย่างไร เรารู้ แต่ที่เรากำลังคุยวันนี้เรามาเพราะอะไรกันในห้องประชุมรัฐสภาที่ต้องมาเสียค่าแอร์ (Air) เป็นเพราะว่าท่านรัฐมนตรีไม่เห็นด้วยกับกฤษฎีกา ผมจึงอยากจะถามกฤษฎีกาเหมือนกัน แล้วตกลงถ้าเกิดท่านไม่เห็นด้วยกับรัฐมนตรี ตกลงท่านทะเลาะกันก่อนได้ไหมก่อนจะเข้ามาสภา เพราะฉะนั้นท่านประธานครับ อันนี้จะเป็นต้นแบบต่อไปในการพิจารณาร่วมกันของสมาชิกวุฒิสภาทั้งวุฒิสภาและ ส.ส. ผাগท่านประธานผ่านไปยังท่านรัฐมนตรี เรื่องนี้เป็นเรื่องสำคัญเป็นเรื่องของ ๑๐ ประเทศที่ต้องเจรจาต่อรองกับระดับโลกอย่างอียู (EU) เราถูกแบน (Ban) มาเยอะ ถูกถอดจีเอสพี (GSP) ถูกถอดโน่นนี่นั่นเยอะแยะมากมาย ถ้าอาเซียน (ASEAN) แข็งแรงโดยรัฐมนตรีที่ชื่อวิรัชดีเจ้าพ่อแบ่งมัน ผมจะยกนิ้วโป้งให้ตลอดเวลาที่เจอท่าน แล้วไม่ว่าผมจะไปที่ไหนผมจะบอกเลยว่ารัฐมนตรีคนนี้เป็นคนคิดโปรเจกต์ (Project) ดังที่ทำให้ประชาคมอาเซียน (ASEAN) ต่อสู้กับสหภาพยุโรปและดับเบิลยูทีโอ (WTO) ได้ ขอขอบพระคุณท่านประธานครับ

นายชวน หลีกภัย (ประธานรัฐสภา) : เกินเวลาไปหน่อยครับ ต่อไปท่านอภิสิทธิ์ หลังจากนั้นจะเป็นท่านพิเชษฐนะครับ แล้วก็ยังมีอีก ๒ ท่านก็จะจบ ท่านรัฐมนตรีก็จะได้เตรียมตัวเชิญเลยครับ

นางอภิรดี ตันตราภรณ์ สมาชิกวุฒิสภา (สรรหา) : กราบเรียนท่านประธานรัฐสภาที่เคารพ ดิฉัน อภิรดี ตันตราภรณ์ สมาชิกวุฒิสภา ประธานกรรมการการพาณิชย์และการอุตสาหกรรม ในฐานะสมาชิกวุฒิสภา ดิฉันขอเรียนในประเด็น ๒-๓ ประเด็นสั้น ๆ ว่าประเทศไทยเรานั้นเป็นประเทศหนึ่งที่มีบทบาทสำคัญในเวทีการค้าโลก ต่างประเทศมีความเชื่อมั่นในประเทศไทย ทูตประจำองค์การการค้าโลกคนปัจจุบันซึ่งมาจากกระทรวงพาณิชย์ก็ทำหน้าที่เป็นประธานองค์การระงับข้อพิพาทขององค์การการค้าโลกและปัจจุบันเป็นประธานเจเนอรัล เคาน์ซิล (General Council) ขององค์การการค้าโลกอยู่ ซึ่งเราได้มีการศึกษาขั้นตอนการระงับข้อพิพาทเปรียบเทียบทั้งในระดับโลกและระดับภูมิภาคตลอดมา

๖๒

ร ๒/๒๕๖๓ (สมัยสามัญประจำปีครั้งที่สอง)

ณัฐวดี ๒๙/๒

ซึ่งอันนี้ก็เป็นข้อมูลที่สำคัญที่กระทรวงพาณิชย์ได้นำมาใช้ในการเจรจาเพื่อปรับปรุงระบบการระงับข้อพิพาทภายในอาเซียน (ASEAN) ซึ่งเดิมทีก็มีหลายท่านที่อภิปรายว่าอาเซียน (ASEAN) เมื่อเกิดข้อพิพาทระหว่างกันก็จะนำไปฟ้องในองค์การการค้าโลกเท่ากับเป็นการเอาเรื่องในบ้านไปพูดในเวทีโลกซึ่งไม่ค่อยจะสมควรเท่าไร เราจึงต้องมีการปรับปรุงวิธีการ ระเบียบการในการบังคับการระงับข้อพิพาทระหว่างอาเซียน (ASEAN) ให้ชัดเจนขึ้น และให้สอดคล้องกับกฎกติกาขององค์การการค้าโลก พิธีสารฉบับนี้ได้ปรับปรุงกระบวนการระงับข้อพิพาทในอาเซียน (ASEAN) ให้ชัดเจนยิ่งขึ้นและสามารถนำมาปฏิบัติได้ ซึ่งจะช่วยสร้างและสนับสนุนความเชื่อมั่นในการดำเนินธุรกิจการค้า การลงทุนในอาเซียน (ASEAN) และระหว่างอาเซียน (ASEAN) กับประเทศคู่ค้าอื่น ๆ เพื่อที่จะหลีกเลี่ยงการไปใช้การระงับข้อพิพาทในองค์การการค้าโลกหรือการใช้การเจรจาในระดับ ๒ ฝ่ายหรือทวิภาคี ซึ่งที่ผ่านมาไม่ค่อยจะได้ผล การคัดเลือกคณะผู้พิจารณาอิงการปฏิบัติขององค์การการค้าโลกซึ่งได้ผลเป็นอย่างดีมาตลอด เราให้คณะคัดเลือกผู้พิจารณาจากบัญชีรายชื่อจำนวน ๓ คน หรือถ้า ๓ คนยังไม่พอใจก็สามารถขยายเป็น ๕ คนได้ ซึ่งประเทศไทยก็ได้เสนอชื่อองค์คณะผู้พิจารณานี้ไปแล้ว ซึ่งก็ได้เสนอชื่อผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านการค้าระหว่างประเทศของประเทศไทยไปแล้ว การคัดเลือกผู้ระงับข้อพิพาทของอาเซียน (ASEAN) นั้น เราจะใช้การคัดเลือกจากคณะทั้ง ๒ ฝ่าย ซึ่ง ๒ ฝ่ายจะต้องยอมรับผู้ตัดสินคดีทั้ง ๓ คนที่ได้รับการเลือกตั้งมา ซึ่งก็เท่ากับว่าเป็นการยอมรับระดับหนึ่งในระหว่างสมาชิกอาเซียน (ASEAN) ด้วยกัน -----

ผลการพิจารณาจะเป็นการยกเลิกมาตรการหรือให้สมาชิกต้องเปลี่ยนวิธีการปฏิบัติทางการค้า เพื่อให้ถูกต้องตามข้อตกลง ก็จะเป็นการตามมาจกผลการพิจารณาขององค์คณะผู้พิจารณาต่อไป ซึ่งถ้าหากว่าความตกลงฉบับนี้ได้เริ่มมีผลใช้บังคับจะทำให้การค้าระหว่างอาเซียน (ASEAN) เคลื่อนไหว ลื่นไหลแล้วก็คล่องตัวมากยิ่งขึ้น จึงเห็นสมควรที่จะสนับสนุน และให้การยอมรับความตกลงที่กระทรวงพาณิชย์ได้นำเสนอในครั้งนี้ ขอบพระคุณค่ะ

นายชวน หลีกภัย (ประธานรัฐสภา) : ต่อไปท่านพิเชษฐ์ เชื้อเมืองพาน ครับ

นายพิเชษฐ์ เชื้อเมืองพาน สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (เชียงใหม่) : กราบเรียน ท่านประธานที่เคารพ กระผม นายพิเชษฐ์ เชื้อเมืองพาน สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัด เชียงราย พรรคเพื่อไทย ท่านประธานครับ หลายท่านได้ตั้งข้อสังเกตถามไปยังท่านรัฐมนตรี อย่งไรก็ช่วยตอบว่าข้อสงสัยในข้อ ๒๓ กระบวนการพิเศษที่เกี่ยวข้องกับสมาชิกที่เป็น ประเทศพัฒนาน้อยที่สุด ท่านตอบด้วยว่าประเทศอะไรใน ๑๐ ประเทศนี้เป็นประเทศ ที่พัฒนาน้อยที่สุด แล้วก็พัฒนาน้อยที่สุดรองลงมา จะรู้ได้ว่าใครพร้อมที่จะเป็นประเทศ ที่พัฒนาน้อยที่สุดในอาเซียน (ASEAN) ถ้าท่านคิดว่ามันไม่สามารถตอบได้ก็ช่วยไปเปลี่ยนเสีย เปลี่ยนให้มันเหมาะสม ประเทศที่เขาล่าหลังเขาจะได้ไม่น้อยใจแล้วก็จะได้ไม่เป็นประเทศ ที่อยู่ท้ายสุดของอาเซียน (ASEAN) อันนี้ประเด็นที่ ๑ ท่านช่วยตอบผมมา

ข้อ ๒ เรื่องของการเลือกคณะผู้พิจารณาในการวินิจฉัยข้อพิพาท ใช้ ๓-๕ คน คัดเลือกโดยที่ประชุมเจ้าหน้าที่อาวุโสด้านเศรษฐกิจ ผู้อาวุโสทางด้านเศรษฐกิจมันน่าจะเป็น ประเทศมหาอำนาจ ประเทศที่มีเศรษฐกิจดีในอาเซียน (ASEAN) ใช่ไหมครับ อย่งประเทศ ที่พัฒนาน้อยที่สุดคงไม่มีโอกาสไปเป็นผู้อาวุโสทางด้านเศรษฐกิจแล้วมาตั้งกรรมการ เพื่อพิจารณาเป็น ๓-๕ คนนั้นใช่หรือไม่ ดังนั้นกระบวนการที่จะคัดเลือกคณะผู้พิจารณา ๓-๕ คน มันหนีไม่พ้นหรือครับ หนีไม่พ้นที่ประเทศที่มีเศรษฐกิจใหญ่ในอาเซียน (ASEAN) จะมาเป็นคณะกรรมการพิจารณาคนอื่น แล้วก็เอื้อประโยชน์ประเทศที่มีผลประโยชน์ร่วมกันด้วย ท่านประธานครับ ดับเบิลยูทีโอ (WTO) เป็นที่เชื่อถือแล้วก็มีสิทธิที่จะควบคุม มีอิทธิพลต่อ ประเทศทั่วโลก ดังนั้นการบังคับให้ปฏิบัติตามพิธีสารของอาเซียน (ASEAN) ก็สู้ดับเบิลยูทีโอ (WTO) ไม่ได้ การตัดสินใจของอนุญาโตตุลาการใช้เสียงข้างมาก อันนี้ก็ไม่ต้องอีกแล้ว ถ้าใช้เสียง ข้างมากก็คือ ๓ ใน ๕ ปรากฏว่าอีก ๒ ประเทศก็ไม่พอใจ ก็คือมันตัดสินกันเองภายใน

๑๐ ประเทศนี้ ดังนั้นจะขัดหลักการของอาเซียน (ASEAN) หลักการของอาเซียน (ASEAN) ก็คือเขาเรียกว่าถ้อยทีถ้อยอาศัย ฉันทามติ ฉันทามติก็คือเห็นด้วย พิจารณาอะลุ่มอล่วยกัน ท่านประธานครับ มันขัดต่อเจตนารมณ์ของอาเซียน (ASEAN) ที่นี้พอตัดสินไม่ได้ก็ส่งไปที่ประชุมสุดยอดอาเซียน (ASEAN) การประชุมสุดยอดอาเซียน (ASEAN) ๑๐ ประเทศนี้ เห็นไหมครับ เวลาเขาประชุมเขาจับมือกันอย่างนี้ครับ มันจะมีโอกาสไปตัดสินคดีความขัดแย้งของเพื่อนแต่ละประเทศไหม มันเป็นไปได้ แล้วประเทศไทยจะไปตัดสินมีอำนาจเหนือประเทศลาว มีอำนาจเหนือประเทศอินโดนีเซียได้อย่างไร ไปบังคับเขาได้อย่างไรครับ ไม่มีกฎหมายไปบังคับรัฐของเขา ตกลงสรุปได้ไหม บังคับได้ไหม บังคับไม่ได้ แล้วมีประโยชน์อะไร ประโยชน์น้อยมาก ท่านประธานที่เคารพครับ มาถึงข้อ ๑ วรรคสาม พิธีสารฉบับนี้บัญญัติว่าคู่กรณีสามารถนำข้อพิพาทไปประังง์โดยวิธีอื่นนอกเหนือพิธีสารฉบับนี้ได้ -----

ไปไหนครับ ไปที่นั่นเชื่อถือมากกว่า ไปคุยกันที่ดับเบิลยูทีโอ (WTO) ดีกว่า เพราะที่นี้ไม่สามารถให้ความเยียบขาดแล้วก็ตัดสินคดีได้เด็ดขาดได้ ท่านประธานครับ สำคัญที่สุดวันนี้เรื่องนี้ยังไม่ศักดิ์สิทธิ์พอ เขาเรียกว่ายังไม่คุ้มค่าสำหรับอาเซียน (ASEAN) ที่จะมาพิจารณาเสียเวลาร่วมกัน ในสหภาพยุโรปเขามีศาลยุติธรรมของสหภาพยุโรป ศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ อันนี้มีหลักการที่ชัดเจนบังคับได้ตามความผิด ท่านประธานครับ ดังนั้นอาเซียน (ASEAN) ต้องก้าวสู่สากลต้องตั้งศาลอาเซียน (ASEAN) ในภูมิภาคอาเซียน (ASEAN) มันถึงจะจบปัญหาข้อขัดแย้งทั้งหลายได้ ผากท่านรัฐมนตรีอย่างที่ท่านได้อภิปรายว่ามันต้องก้าวข้ามตรงนี้ไปแล้ว มันไม่มีประโยชน์ ประโยชน์มันน้อยมาก ถ้าจะให้อาเซียน (ASEAN) จัดการปัญหาของตัวเองได้เด็ดขาดจะต้องไม่ให้ไปใช้วิธีบังคับของที่อื่น จะต้องผ่านช่องอาเซียน (ASEAN) อย่างเดียว แล้วอาเซียน (ASEAN) ต้องมีศาลของตัวเอง ขอขอบคุณท่านประธานครับ

นายชวน หลีกภัย (ประธานรัฐสภา) : ต่อไปครับ ท่านศาสตราจารย์กนก วงษ์ตระหง่าน เชิญครับ

ศาสตราจารย์กนก วงษ์ตระหง่าน สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (แบบบัญชีรายชื่อ) : เรียนท่านประธานรัฐสภาที่เคารพ ผม กนก วงษ์ตระหง่าน ในฐานะสมาชิกรัฐสภา ขออนุญาตที่จะอภิปรายพิรุธว่าด้วยกลไกระงับข้อพิพาทด้านเศรษฐกิจของอาเซียน (ASEAN) ท่านประธานครับ เพื่อนสมาชิกได้อภิปรายความหมายกลไกต่าง ๆ มากพอสมควรแล้ว แล้วก็ในหลักการนี้ผมเห็นด้วยนะครับ แต่ปัญหาที่ผมมีคำถามที่ต้องการจะอภิปรายก็คือการปฏิบัติตามพิรุธนี้ การปฏิบัติตามพิรุธนี้ถ้าพูดภาษาง่าย ๆ ก็คือว่าจะต้องมีผู้ไปฟ้อง เมื่อคุณลูกและกระบวนการต่าง ๆ แล้ว ผู้ประกอบการหรือผู้ที่จะฟ้องได้ด้วยตนเองนั้นทั้งหมดเลยเป็นรายใหญ่ทั้งสิ้น แต่ปรากฏว่ามีผู้ประกอบการอีกเยอะมากซึ่งเป็นตัวเล็กตัวน้อยที่อยู่ในประเทศไทยของเราขณะนี้ครับ ได้รับผลกระทบจากการค้าการลงทุนระหว่างประเทศ ผมขออนุญาตยกตัวอย่าง รายใหญ่ที่มีการค้า ๑๐๐,๐๐๐ ล้านบาท เขาก็เข้าสู่ข้อพิพาทได้ แต่รายเล็กของเรา เอสมเอ็มอี (SMEs) ของเราปีละ ๑๐๐ ล้านบาท แต่มี ๑,๐๐๐ ราย ท่านประธานครับ ก็คือ ๑๐๐,๐๐๐ ล้านบาทเหมือนกัน แต่เขาไม่สามารถเข้าสู่ข้อพิพาทนี้ได้ เพราะด้วยตัวเขาเองโดยลำพังไม่มีกำลังที่จะไปถึงได้ ตรงนี้ท่านประธานครับ เป็นเหตุผลที่ผมจะต้องอภิปรายเพื่อที่จะเป็นปากเป็นเสียงให้กับผู้ประกอบการที่เป็นตัวเล็กตัวน้อย

ที่อยู่ในประเทศของเราจำนวนมหาศาลว่าเขาจะได้ประโยชน์จากพิธีสารนี้ได้อย่างไรนะครับ ถ้าไม่อย่างนั้นแล้วพิธีสารนี้ก็จะเป็พิธีสารที่เป็นประโยชน์กับผู้ประกอบการรายใหญ่เท่านั้น ท่านประธานครับ

ในประเด็นที่ ๑ ที่ผมขออนุญาตตั้งประเด็นกับกระทรวงพาณิชย์ก็คือว่า ในกระบวนการของการที่จะรักษาประโยชน์ของตัวเล็กตัวน้อยที่เป็นผู้ประกอบการเอสเอ็มอี (SMEs) วิสาหกิจชุมชนเป็นต้นนั้นจะต้องมีอินฟราสตรักเจอร์ (Infrastructure) จะต้องมึระบบการบริหารเข้ามารองรับ ท่านมีสิ่งเหล่านี้หรือยังที่จะรับทราบปัญหาของผู้ประกอบการเอสเอ็มอี (SMEs) ของไทย เกษตรกรของไทยที่ได้รับผลกระทบจากการค้าการลงทุนในอาเซียน (ASEAN) ที่เกิดขึ้น และรวบรวมสิ่งเหล่านี้ตั้งเป็นข้อพิพาท และกระทรวงพาณิชย์ควรจะเป็นผู้ร้องทุกข์ด้วยตัวเองแทนประชาชน เอสเอ็มอี (SMEs) แล้วก็เกษตรกรที่เกิดขึ้นในบ้านของเรา คำถามที่ ๑ ท่านมีโครงสร้างพื้นฐาน มีระบบการจัดการเพื่อการแก้ไขปัญหารื่องนี้แล้วหรือยัง

ในประการที่ ๒ เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องของเรานั้นมีกระบวนการ มีกลไกที่จะนำปัญหาและอุปสรรคของการค้าการลงทุนของคนไทยที่เป็นรายเล็กรายน้อย และเตรียมที่จะตั้งเป็นประเด็นเพื่อนำไปสู่การฟ้องร้องหรือการเข้าสู่กระบวนการเจรจาข้อพิพาทเหล่านี้ ผมขออนุญาตยกตัวอย่างที่เป็นรูปธรรม ก็คือการค้าชายแดน เราพบว่าวันนี้ผู้ประกอบการของไทย ไม่ว่าจะเป็นรถขนสินค้า สินค้าผ่านแดนที่เป็นเอสเอ็มอี (SMEs) -----

ไม่ว่าจะเป็น ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ ไม่ว่าจะเป็นในภาคอีสาน หรือไม่ว่าจะเป็นในภาคตะวันตกก็ตาม จำนวนมหาศาลที่เขาพบปัญหาหะครับ แต่เนื่องจากขนาดของเขาเล็กเกินไป เขาเจอกฎระเบียบที่เป็นทางการและกฎระเบียบที่ไม่เป็นทางการ เขาไม่สามารถส่งเสียงอะไรได้เลย เขาไม่ได้รับประโยชน์จากพิธีสารนี้เลย ท่านมีวิธีการอย่างไร มีกลไกอย่างไรที่จะช่วยให้คนไทยเหล่านี้ได้รับประโยชน์จากพิธีสารเหล่านี้

ตัวอย่างประการที่ ๒ ที่ชัดเจน ก็คือเมื่อไม่นานมานี้ผมไปที่จังหวัดจันทบุรี เราพบการขนส่งสินค้าผลไม้จากประเทศไทยซึ่งจะต้องผ่านประเทศกัมพูชา ผ่านประเทศเวียดนามและไปประเทศจีน กระบวนการผ่านแดนเหล่านี้ทำให้พ่อค้าไทยที่เป็นผู้ส่งออกผลไม้ทำไม่ได้ ก็จะต้องมีสิ่งเข้ามาเกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็นสิ่งเวียดนาม สิ่งกัมพูชา สิ่งจีน ก็เข้ามาครอบงำผู้ประกอบการของประเทศไทยทั้งสิ้น ผมอยากทราบว่าข้อพิพาทนี้จะทำให้ผู้ส่งออกผลไม้ของประเทศไทยได้หลุดพ้นจากอาณัติของสิ่งเหล่านี้ที่อาศัยความได้เปรียบของการควบคุมสถานการณ์ทางการค้าในประเทศของเขาและทำให้ผลไม้ของไทยที่มีคุณภาพไม่สามารถไปถึงประเทศจีนได้อย่างนี้เป็นต้น จากตัวอย่างดังกล่าวนี้เองผมอยากให้กระทรวงพาณิชย์ได้ตระหนักว่าผู้ประกอบการที่ไม่มีกำลังของคนไทยนั้นยังมีปัญหาอีกเยอะมาก ส่วนผู้ประกอบการรายใหญ่นั้นเขาช่วยตัวเองได้ครับ

ประการที่ ๓ ก็คือความคิดและทัศนคติของเจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบ ถ้าพูดง่าย ๆ ก็คือมายด์เซต แอนด์ บีเฮฟวิเออร์ (Mindset and behavior) ของเจ้าหน้าที่รัฐ ถ้าท่านมีพิธีสารนี้แล้วและท่านรอให้เกิดปัญหา รอให้มีข้อพิพาทแล้วก็ไปดำเนินการตามกลไกและระบบที่ท่านแก้ไขให้ดีขึ้นนี้ ตามพิธีสารที่เรากำลังจะรับรองกันนี้ก็เป็นเรื่องหนึ่ง ซึ่งอันนี้เป็นเรื่องปกติ ผมไม่มีข้อสงสัยเลยครับ อย่างเช่นข้อพิพาทเกี่ยวกับเรื่องของฟิลลิป มอร์ริส ก็สู้กันไป แต่ผมเป็นห่วงว่าพ่อค้าส่งสินค้าอุปโภคบริโภคในภาคอีสานเราจะส่งฝ้าย้อมคราม เราจะส่งผ้าบาติกไปขายต่างประเทศและเราเจอปัญหาเหล่านี้ ผู้ประกอบการเหล่านี้เขาไม่สามารถจะเข้าไปสู่ข้อพิพาทในการกีดกันในเรื่องเหล่านี้ได้ เพราะฉะนั้นผมอยากถามว่าเราจะทำให้มายด์เซต (Mindset) ของเจ้าหน้าที่ของเรานี้ที่จะเข้าไปศึกษาปัญหาของผู้ประกอบการเอสเอ็มอี (SMEs) ของเกษตรกร ของวิสาหกิจชุมชนที่มีปัญหาเกี่ยวกับการส่งสินค้าไปต่างประเทศ เพื่อที่จะทำให้ปัญหาของเขา ข้อเรียกร้องของเขาได้รับประโยชน์

จากหลักการและแนวคิดของพิธีสารอันนี้ว่าเป็นอย่างไร เพราะถ้าไม่อย่างนั้นแล้วพิธีสารเหล่านี้ก็จะมีเฉพาะรายใหญ่เท่านั้นที่ได้ประโยชน์ ผมย้ำอีกครั้งหนึ่งว่าเอสเอ็มอี (SMEs) วิชาหกิจชุมชน เกษตรกรที่มีศักยภาพที่จะไปต่างประเทศได้เยอะมากครับ แต่เขาไปไม่ได้ เพราะเขาถูกติดด้วยกฎระเบียบ ด้วยข้อพิพาทเหล่านี้ แต่เขาไม่มีกำลังพอที่จะไปส่งเสียงว่าผมมีปัญหาครับ แก่ให้ผมหน่อยครับ เขาไม่มีกำลังขนาดนั้น ในพิธีสารเหล่านี้ผมไม่เห็นกลไกที่จะไปช่วยคนที่เสียเปรียบในประเทศไทยของเราที่จะได้รับประโยชน์จากการค้าการลงทุนในต่างประเทศ ท่านประธานครับ ผมต้องการที่จะบอกว่าพิธีสารอันนี้ไม่ใช่เป็นเพียงเครื่องมือเพื่อจะแก้ปัญหาเมื่อเกิดปัญหาแล้ว เพราะทั้งหมดที่เราอภิปรายนั้นพิธีสารนี้เราพูดกันเฉพาะว่าเมื่อมีปัญหาแล้วเราจะแก้ปัญหากันอย่างไร แต่ผมอยากให้เจ้าหน้าที่ของรัฐคิดมากกว่านั้น คิดในเชิงรุก เราจะทำอย่างไรให้กรอบตามพิธีสารนี้ถูกนำมาใช้ในเชิงรุกเพื่อการป้องกันไม่ให้เกิดปัญหา เพื่อการแก้ไขปัญหาล่วงหน้า โดยเฉพาะอย่างยิ่งการแก้ไข ปัญหาของเอสเอ็มอี (SMEs) การแก้ไขปัญหาของวิชาหกิจชุมชน การแก้ไขปัญหาของ โอท็อป (OTOP) ทั้งหมด การแก้ไขปัญหาของเกษตรกรทั้งหลายที่เขาพึงจะได้รับประโยชน์จากการเปิดประตูอาเซียน (ASEAN) ด้วยเหตุผลดังกล่าวนี้เอง ผมจึงอยากจะขออนุญาตถามท่านประธานผ่านไปยังท่านรัฐมนตรีว่ากรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศของกระทรวงพาณิชย์ ได้เตรียมการเรื่องนี้กับส่วนราชการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องบ้างประเด็นที่ผมพูดอย่างไร เช่น กระทรวงการต่างประเทศ กระทรวงมหาดไทย กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เป็นต้น ท่านก็ทราบดีอยู่แล้วว่าจีเอพี (GAP) วันนี้ประเทศจีนเขาขีดเส้นว่าผลไม้ไทยถ้าไม่ได้จีเอพี (GAP) จีเอ็มพี (GMP) ส่งไปประเทศจีนไม่ได้ รายใหญ่ทำได้ครับ แต่รายเล็กที่จังหวัดจันทบุรี รายเล็กที่จังหวัดตราด รายเล็กที่จังหวัดระยอง ทำไม่ได้ครับ ท่านจะนำข้อพิพาทเหล่านี้ไปดำเนินการกับประเทศจีนอย่างไร กรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศเป็นตัวแทนของคนไทยเหล่านี้ได้หรือไม่ อย่างนี้เป็นต้น -----

ท่านประธานครับ ด้วยเหตุผลดังกล่าวนี้ผมจึงอยากให้พิธีสารนี้เป็นพิธีสารที่เอสเอ็มอี (SMEs) ผู้ประกอบการตัวเล็กตัวน้อย เกษตรกรได้รับประโยชน์ และถ้าเราทำอย่างนี้พิธีสารตัวนี้ก็จะมีความครบถ้วนและสมบูรณ์ เพราะไม่ใช่เพียงคนบางกลุ่มที่ได้ประโยชน์ แต่เป็นคนไทยทั้งหมดที่ได้ประโยชน์ ด้วยเหตุผลดังกล่าวนี้เองผมจึงอยากจะขอวิงวอนแทนคนยากคนจนว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐ ฝ่ายการเมืองที่รับผิดชอบในอำนาจรุดามองประชาชนที่เขามีสักยภาพจะโตได้แต่เขาโตไม่ได้เพราะกฎระเบียบ เพราะอุปสรรคบางอย่างที่ขัดขวางเขาไว้ มันไม่ใช่แค่แต่เพียงเรื่องของข้อพิพาทของกรณีรายใหญ่ของประเทศไทยกับรายใหญ่ของต่างประเทศเท่านั้น แต่มันเป็นโอกาสที่สำคัญ ผมอยากให้ท่านคิดถึงเรื่องนี้ แล้วเมื่อท่านคิดถึงเรื่องนี้นำหลักการ นำแนวคิดของพิธีสารนี้มาทำงานในเชิงรุกและช่วยให้เอสเอ็มอี (SMEs) ของเรา วิสาหกิจชุมชนของเราไปต่างประเทศได้ ท่านลองนึกภาพดูว่าถ้าเอสเอ็มอี (SMEs) ของเราไปต่างประเทศและขายเพียงรายละ ๑๐๐ ล้านบาท แต่ถ้าเรามีเอสเอ็มอี (SMEs) ๑๐๐,๐๐๐ ราย เรามี ๑๐ ล้านล้านบาทของการส่งออก จีดีพี (GDP) ประเทศจะโตขึ้นอีกมหาศาล ท่านต้องคิดแบบนี้ประเทศไทยจึงจะอยู่รอด ถ้าท่านทำพิธีสารเพื่อมีผู้ประกอบการรายใหญ่เพียง ๕ ราย ๑๐ ราย ผมคิดว่าท่านคิดแคบเกินไปครับ ก็ขออนุญาตท่านกรุณาเปิดความคิด เปิดมุมมองให้เห็นคนไทยทั้งประเทศแล้วให้พิธีสารนี้ตอบโจทย์ของคนไทยทั้งประเทศ แทนที่จะตอบโจทย์คนไทยบางกลุ่มเท่านั้นครับ ขอขอบพระคุณครับ

นายชวัน หลีกภัย (ประธานรัฐสภา) : ต่อไปท่านศาสตราจารย์ไกรสิทธิ์ ตันติศิริรินทร์ ครับ

นายไกรสิทธิ์ ตันติศิริรินทร์ สมาชิกวุฒิสภา (สรรหา) : กราบเรียนท่านประธานที่เคารพ ผม ไกรสิทธิ์ ตันติศิริรินทร์ สมาชิกวุฒิสภา ในฐานะสมาชิกวุฒิสภา ก่อนอื่นผมรู้สึกดีใจที่มีการนำเสนอพิธีสารว่าด้วยกลไกระงับข้อพิพาทเศรษฐกิจ ซึ่งก็น่าจะครอบคลุมถึงการค้าด้วย เหตุที่พูดประเด็นนี้ขึ้นมาก่อนก็เพราะว่าอาเซียน (ASEAN) ได้ร่วมมือกันทางด้านการทูตและการค้ามาตั้งแต่ปี ๒๕๑๐ ในอดีตก็ทำงานแบบถ้อยทีถ้อยอาศัย ฉันทานุมัติแล้วยังหวังพึ่งจากต่างประเทศเป็นหลัก ขณะนี้มีการรวมตัวกันจนกระทั่งมีการค้าขายเป็นมูลค่าที่สูง หลายท่านได้กล่าวมาแล้ว ผมอยากจะเห็นว่าการปรับวิถีคิดในการทำงานของอาเซียน (ASEAN) ซึ่งประเทศไทยก็เป็นสมาชิกที่สำคัญ ควรจะต้องทำงานด้วยกันอย่างมี

วุฒิสภาจะ อย่าไปมองตะวันตกว่าเป็นต้นแบบที่ดี อาเซียน (ASEAN) อาจจะเป็นต้นแบบที่ดี ของการทำงานก็ได้ นั่นก็คือจากการทำงานที่ถ้อยทีถ้อยอาศัยกัน อาจจะทำอะไรกันบ้าง แต่ควรจะต้องมีกฎเกณฑ์กติกาในการทำงานร่วมกัน ไม่ใช่ทะเลาะกันแล้วไปฟ้องดับเบิลยูทีโอ (WTO) ไม่ใช่มีปัญหาอะไรอย่าไปเอาคนอื่นมาไกล่เกลี่ย ไกล่เกลี่ยกันเองก่อนในระดับ อาเซียน (ASEAN) ซึ่งกลไกที่เกิดขึ้นครั้งนี้ในพิธีสารจะแสดงความเป็นวุฒิสภาเพิ่มขึ้น แล้วที่สำคัญก็คือว่ากลไกที่ร่างขึ้นมาใช้เวลาประมาณ ๔ ปีเศษซึ่งก็เหมาะสม ทุกอย่างคงไม่ สมบูรณ์ คงจะต้องเรียนรู้แล้วก็พัฒนาต่อไป ที่ผมชอบใจมากก็คือว่าเรามีกลไกในเรื่องของ การปรึกษาหารือ กลไกในการตั้งคณะผู้พิจารณาหรือพาเนล (Panel) กลไกอนุญาโตตุลาการ กลไกเงื่อนไข กลไกติดตามการปฏิบัติงานและมาปรับปรุงแก้ไข ซึ่งทั้งหมดเราคงจะต้อง รวมพลังกันให้ดี ทำตนเป็นตัวช่วยให้ภูมิภาคอื่น เป็นตัวอย่างให้โลกด้วย แล้วประเทศไทยเอง ก็มีทั้งนักวิชาการ มีผู้ประกอบการทุกระดับที่จะสามารถทำได้ ขอยืนยันว่าน่าจะได้ เพียงแต่ว่า เราคงจะต้องมีการเตรียมความพร้อมในเรื่องการบริหารจัดการในการสื่อสาร ในการที่จะรวม พลังของทุกภาคี ทุกระดับในการขับเคลื่อนพิธีสารนี้ -----

นายจุลพันธ์ อมรวิวัฒน์ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (เชียงใหม่) : ท่านประธานที่เคารพ ผม จุลพันธ์ อมรวิวัฒน์ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พรรคเพื่อไทย จังหวัดเชียงใหม่ ในฐานะสมาชิกรัฐสภา ต่อพิธีสารว่าด้วยกลไกระงับข้อพิพาททางด้านเศรษฐกิจของอาเซียน (ASEAN) ผมมี ๕ ประเด็น เมื่อท่านประธานลดเวลาผมก็จะเร่งให้ครอบคลุมโดยเร็วหน้าครับ

ประเด็นแรก เราผ่านกระบวนการพิจารณาลักษณะนี้มาหลายครั้ง ก็ต้องท้วงติงไปยังกระทรวงพาณิชย์อยู่ในส่วนหนึ่ง แล้วก็หน่วยงานของภาครัฐอื่น ๆ ด้วย วันนี้เรื่องนี้เข้าสู่สภาตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๑๗๘ หน้าที่ของรัฐสภาเราเห็นชอบหรือไม่เห็นชอบครับ ต้องเรียนอย่างนี้ครับ กระบวนการที่จะเห็นชอบหรือไม่เห็นชอบในวันนี้เหมือนมัดมือชกมาถึงพวกผมไม่มีสิทธิในการที่จะเข้าไปเปลี่ยนแปลงแก้ไข ไม่มีการตั้งคณะกรรมการเพื่อที่จะไปปรับเปลี่ยนใด ๆ เป็นเรื่องที่ทางกระทรวงพาณิชย์ไปลงนามไว้แล้ว โดยท่านรัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์ไปลงนามเมื่อปลายปีก่อน ผมต้องเรียนอย่างนี้ครับ สิ่งที่มาถึงจริง ๆ แล้วท่านก็รู้อยู่แล้วว่ารัฐสภาเป็นองค์กรซึ่งมีหน้าที่ในการอนุมัติหรือไม่อนุมัติ สิ่งที่จะควรเกิดขึ้นจริง ๆ แล้วท่านแค่ส่งจดหมายก็ได้ทางไปรษณีย์ไปยังบ้านสมาชิกทุกท่านเพื่อให้ศึกษาก่อนที่จะมีการพิจารณาลงนามและขอข้อเสนอแนะ ถ้าสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ได้เกิดขึ้นผมเชื่อว่ากระบวนการในวันนี้คงไม่มีการอภิปรายกันมากมายถึง ๑๐ กว่าคน แล้วก็น่าจะราบรื่น ไม่มีข้อท้วงติงในวันนี้ เกิดมาถึงวันนี้ผมชอบ ๒ ไม่ชอบ ๑ ขึ้นมาผมก็แก้ไขไม่ได้ สุดท้ายถ้าบังคับกันจริง ๆ ผมบอกผมลงมติไม่เอาก็เป็นความเสียหายกับประเทศชาติต่อไป เพราะฉะนั้นวันนี้ผมต้องเรียนต่อท่านครับ กระบวนการต้องมีการปรับเปลี่ยน ถึงไม่ได้เขียนอยู่ในรัฐธรรมนูญ ไม่ได้กำหนดในกฎหมาย ถ้าท่านทำได้เป็นการดีก็อยากให้ทำขึ้นมาในอนาคต

คราวนี้มาพูดถึงตัวพิธีสาร ผมมี ๔ ประเด็น อย่างแรกเลยครับ พิธีสารฉบับนี้เปิดโอกาสให้เกิดการฟ้องร้องระหว่างประเทศสมาชิกเป็นเรื่องของรัฐต่อรัฐ แต่แน่นอนครับ เอกชนถ้ามีปัญหาที่ฝากผ่านรัฐให้ดำเนินการฟ้องร้องได้ เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นแน่นอนครับ มันเป็นเรื่อง ๒ ทาง ประเทศไทยเองต้องยอมรับความจริงครับ เราก็มียุทธศาสตร์ที่มีความหมิ่นเหม่ที่จะผิดความตกลงหรือพันธกรณีต่าง ๆ หลายกรณี ท่านก็ต้องเตรียมตัวด้วยถ้าเกิดว่าเป็นเรื่อง

๗๓

ร ๒/๒๕๖๓ (สมัยสามัญประจำปีครั้งที่สอง)

เปมิศา ๓๔/๓

ซึ่งเราเป็นผู้กระทำเราก็ต้องโดนเช่นเดียวกัน โดนเขาฟ้องร้องเหมือนกัน ก็อยากจะฝากทาง
กระทรวงพาณิชย์ดูแลให้รัดกุมและรอบคอบ เพราะว่าผลเสียที่เกิดขึ้นคือพี่น้องประชาชนครับ

- ๓๕/๑

ประเด็นที่ ๒ ประเทศสมาชิกอาเซียน (ASEAN) ๑๐ ประเทศ ทุกประเทศ ก็เป็นสมาชิกองค์การการค้าโลก ดับเบิลยูทีโอ (WTO) ทั้งหมด วันนี้กระบวนการที่เรา กำลังทำกันอยู่ไม่ใช่เรื่องใหม่ มันเกิดตั้งแต่ปี ๒๕๓๙ กระบวนการระงับข้อพิพาทผ่านทางอาเซียน (ASEAN) แต่ในอดีตที่ผ่านมา ๒๐ ปีไม่มีใครใช้ ท่านแปลกใจไหมครับ สาเหตุที่ไม่มีคนใช้ ๑. ก็อาจจะเป็นเพราะว่าข้อจำกัดหรือว่ารายละเอียดต่าง ๆ มันไม่เอื้อต่อกระบวนการ ซึ่งทำให้ได้ประโยชน์สูงสุดจริง หรือกระบวนการใกล้เคียงข้อพิพาทเหล่านี้ของเราสู่ ดับเบิลยูทีโอ (WTO) ที่เขามีอยู่ไม่ได้ หรือไม่เป็นที่เชื่อถือเชื่อมั่นเท่ากับดับเบิลยูทีโอ (WTO) หรือไม่ อย่างไร ๒๐ ปีไม่มีใครใช้ วันนี้เรากำลังจะมาปรับเปลี่ยนเพื่อให้มันมีความครอบคลุม เพื่อให้มีความกว้างแล้วก็จะอาจเกิดประโยชน์มากขึ้น ก็ยังต้องดูต่อไปว่าสุดท้ายกระบวนการ ช่องทางของอาเซียน (ASEAN) อันนี้จะมีประเทศสมาชิกประเทศใด ๑ ใน ๑๐ เลือกที่จะใช้ หรือไม่ เพราะการฟ้องร้องในระดับโลกนี้เขากำหนดกติกาไว้ว่าเมื่อเลือกทางใดทางหนึ่งแล้ว จะไปฟ้องศาลอีกศาลหนึ่งซ้ำไม่ได้ จะไปฟ้องอีกองค์กรหนึ่งซ้ำไม่ได้ เช่นถ้าเลือกการระงับ ข้อพิพาททางเศรษฐกิจผ่านทางอาเซียน (ASEAN) จะไปเลือกของดับเบิลยูทีโอ (WTO) ต่อ หลังจากแพ้แล้วทำไม่ได้ แพ้แล้วแพ้เลย จบแล้วจบเลย เพราะฉะนั้นเราก็ต้องมาดูกันว่าสิ่งที่มี ความแตกต่างระหว่าง ๒ องค์กรในเรื่องข้อตกลงเหล่านี้มันคืออะไร วันนี้สิ่งซึ่งท่านนำเสนอ มานี้ผมพยายามเปิดหา จะเทียบเองก็เรียนด้วยความเคารพเวลามีน้อยเทียบไม่ไหว เปิดดู ของดับเบิลยูทีโอ (WTO) หนาเป็นนิ้วดูไม่ไหวจริง ๆ ไม่สามารถเปรียบเทียบได้ สิ่งที่ท่าน ควรจะมีก็คือตารางเปรียบเทียบระหว่างข้อตกลง ๒ แบบ ซึ่งมันมีเนื้อหาเดียวกันและมี วัตถุประสงค์การใช้เหมือนกัน ท่านต้องมาเทียบรายการทีเคิล (Article) ต่ออาร์ทีเคิล (Article) ว่าของดับเบิลยูทีโอ (WTO) กับของอาเซียน (ASEAN) ๑ : ๑ แล้ว ข้อได้เปรียบ ข้อเสียเปรียบ ของแต่ละอันอยู่ตรงไหน อย่างไร อันนี้เป็นสิ่งซึ่งควรจะต้องมีให้กับสมาชิกรัฐสภา เพื่อการพิจารณา

ประเด็นที่ ๓ คือประเด็นของการบังคับใช้ เรื่องของการใกล้เคียงข้อพิพาท เหล่านี้มันไม่ใช่เรื่องใหม่แล้วก็ดับเบิลยูทีโอ (WTO) ก็มีอย่างที่คุณบอก ของอาเซียน (ASEAN) มี แต่ไม่มีใครใช้ มีการฟ้องร้องกันระหว่างประเทศต่อประเทศ ไม่ใช่เฉพาะกรณีที่เกี่ยวข้องกับ ประเทศไทย แต่ในอดีตที่ผ่านมาประเทศสมาชิกดับเบิลยูทีโอ (WTO) ซึ่งมีเหตุการณ์ฟ้องร้อง

ไกล่เกลี่ยเหล่านี้สุดท้ายก็ไม่มี การปรับเปลี่ยนกระบวนการบริหารหรือนโยบายให้เป็นไปตาม ข้อตกลงของดับเบิลยูทีโอ (WTO) หลังจากโดนฟ้องร้องและแพคดีแล้ว หมายความว่าแม้แต่ ดับเบิลยูทีโอ (WTO) ยังเป็นกึ่ง ๆ เสือกระดาษ คือไม่สามารถมีผลบังคับใช้ได้ ถ้าเข้ามาอยู่ใน อาเซียน (ASEAN) วันนี้ผมก็ยังขาดความเชื่อมั่นครับว่าสุดท้ายแล้วกระบวนการที่เราทำ ออกมา พอถึงเวลาปฏิบัติใช้จริงแล้วจะสามารถที่จะไปบังคับประเทศสมาชิกหลังจากที่มีการ ฟ้องร้องไกล่เกลี่ยแล้วจะสามารถกลับมาอยู่ในกรอบที่เป็นไปตามข้อตกลงระหว่างประเทศ ได้จริงหรือ เพราะฉะนั้นประเด็นนี้เป็นประเด็นที่สำคัญ

ประเด็นสุดท้ายที่อยากจะฝากท่านประธานผ่านไปยังท่านผู้มาชี้แจงนะครับ ผมต้องเรียนอย่างนี้ครับ มันจะมีกระบวนการในการระงับข้อพิพาททางด้านเศรษฐกิจก็ฉบับ ก็ตาม มันก็ไม่สามารถแก้ไขได้ เพราะว่ากระบวนการแก้ไขปัญหามันอยู่ที่ความจริงจัง และความจริงจังในการแก้ไขปัญหา เพราะกระบวนการเหล่านี้เอกชนเขาไม่สามารถดำเนินการ ได้ด้วยตนเอง ก็ต้องมาฝากกับทางภาครัฐเป็นผู้ดำเนินการให้ ตัวอย่างที่มียกตัวอย่างเอาง่าย ๆ ก็อย่างเช่นปัจจุบันเลย เรื่องการขาดทรายแม่น้ำโขง ประเทศไทยเราก็อยู่ในกรอบเขามาตลอด วันนี้เราไปบีบบังคับผู้ประกอบการอยู่แถวชายแม่น้ำโขงไม่ให้ขาดทรายขึ้นมาใช้เป็นไปตาม ข้อตกลงสักอันหนึ่ง ผมก็ไม่สามารถจะบอกท่านได้ว่าอันไหน แต่ประเทศเพื่อนบ้านเราเขาก็ยัง ทำการขาดทรายอย่างเป็นปกติ หมดหน้าฝนจะเข้าหน้าก่อสร้างทรายในประเทศไทยทางภาคอีสาน ไม่พอสุดท้ายเดียวได้นำเข้า ในขณะที่ประเทศเพื่อนบ้านเขายังสามารถปฏิบัติได้ วันนี้ภาครัฐ ก็ไม่ได้ทำอะไรครับ อันนี้ไม่ได้หมายถึงกระทรวงพาณิชย์นะครับ นี่เป็นตัวอย่างเฉย ๆ หมายความว่าอะไร หมายความว่ากระบวนการในการที่จะแก้ไขปัญหามาให้ได้จริงมันไม่ได้อยู่ที่ ตัวบทกฎหมาย มันไม่ได้อยู่ที่ข้อตกลงหรือว่าพิธีสารใด ๆ ที่เราทำข้อตกลงไว้ แต่มันอยู่ที่ ความจริงใจของภาครัฐในการเข้าไปแก้ไขปัญหาก็กับพี่น้องประชาชน เพราะฉะนั้นก็ฝาก ท่านว่าไม่มีปัญหาของประชาชนปัญหาไหนที่มันเล็กลงไปกว่าเดิมจะแก้ ขอให้ท่านให้ความสำคัญ แล้วก็ไปดูให้เขาแล้วก็หาหนทางที่จะแก้ไขปัญหาก็พี่น้องประชาชนให้เกิดขึ้นจริง ก็ใช้เวลา เกินไป ขอกราบประทานอภัยท่านประธานครับ

นายชวน หลีกภัย (ประธานรัฐสภา) : ไม่เป็นไรครับ ท่านรัฐมนตรีจะตอบหรือให้เจ้าหน้าที่ตอบ ท่านจะตอบเองหรือให้เจ้าหน้าที่ตอบ เชิญได้ครับ

นายวิรัชศักดิ์ หวังศุภกิจโกศล (รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงพาณิชย์) : ท่านจรัญ ห่วงทรัพย์ ความเห็นของกฤษฎีกาและกระทรวงการต่างประเทศ เรานำมาประกอบการพิจารณา แต่เราเห็นว่าเพื่อความโปร่งใสประกอบกับมีความเกี่ยวข้องกับการค้าเสรี เราจึงนำมาให้รัฐสภาพิจารณา ท่านประธานที่เคารพ เพื่อความชัดเจนกระผมขออนุญาตท่านประธานได้อนุญาตให้เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องโดยตรงชี้แจงแทนกระผมครับ

นายชวน หลีกภัย (ประธานรัฐสภา) : เชิญเลยครับ

นายดวงอาทิตย์ นิธิอุทัย (รองอธิบดีกรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ) : กราบเรียนท่านประธานรัฐสภาที่เคารพครับ เรียนท่านสมาชิกรัฐสภาผู้ทรงเกียรติทุกท่าน กระผม ดวงอาทิตย์ นิธิอุทัย รองอธิบดีกรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ ได้รับอนุญาตให้มาชี้แจงในรายละเอียดเพิ่มเติมเกี่ยวกับประเด็นคำถามต่าง ๆ ที่ท่านสมาชิกรัฐสภาได้หยิบยก แต่ในเบื้องต้นต้องขอขอบพระคุณต่อข้อความเห็น ข้อเสนอแนะทุกอย่างเป็นประโยชน์ ส่วนในประเด็นคำถามกระผมจะขออนุญาตเข้าสู่ประเด็นคำถาม เพราะว่าหลายคำถามที่ท่านสมาชิกได้หยิบยกจะมีความใกล้เคียงกัน ดังนั้นผมขออนุญาตตอบรวมไปด้วยกันนะครับ ขออนุญาตไล่เป็นประเด็นนะครับ

ในประเด็นคำถามที่ว่าตั้งแต่ต้นนี้ถ้าเกิดความตกลงพีสีสารนี้ เนื่องจากพีสีสารนี้เป็นพีสีสารที่ใช้เฉพาะสมาชิกอาเซียน (ASEAN) มิได้ครอบคลุมไปถึงประเทศนอกอาเซียน (ASEAN) และเป็นพีสีสารที่ใช้เฉพาะในกรณีระงับข้อพิพาทในส่วนของเรื่องเศรษฐกิจ ซึ่งความตกลงทางด้านเศรษฐกิจในอาเซียน (ASEAN) นั้นมีหลายฉบับ แต่ละฉบับจะถูกผนวกและเขียน และบรรจุไว้เป็นเอกสารแนบท้าย ซึ่งในพีสีสารได้ระบุไว้ชัดเจนว่าสามารถทบทวนได้เป็นระยะตามความเหมาะสม นั้นหมายความว่าฝ่ายเลขาธิการอาเซียน (ASEAN) สามารถดูว่ามีบทบัญญัติอะไรใหม่ ๆ สามารถนำมาเพิ่มเติมได้ หรือในกรณีที่มีความตกลงในอนาคตแล้วเห็นว่าจะต้องนำมาใช้พีสีสารการแก้ไขข้อพิพาทนี้ก็จะเขียนอยู่ในนั้นเช่นกันครับ ดังนั้นในกรณีคำถามที่ว่าพีสีสารในอนาคตจะนำมาใช้การระงับข้อพิพาทได้อย่างไร ก็ขอเรียน

๗๗

ร ๒/๒๕๖๓ (สมัยสามัญประจำปีครั้งที่สอง)

รัฐมี ๓๖/๒

ให้ทราบว่าสามารถทบทวนได้ และในกรณีที่ความตกลงต่าง ๆ ที่จะมีใหม่นั้นสามารถเขียนลงไป
ได้เลยว่าให้นำมาใช้ในพิธีสารนี้นะครับ

ประเด็นถัดมาในเรื่องของมีหลายท่านได้ตั้งข้อคำถามและข้อคิดเห็นในเรื่อง
เกี่ยวกับวิธีการตั้งคณะผู้พิจารณาเพื่อพิจารณาข้อพิพาทที่เกิดขึ้น รวมถึงคณะองค์การอุทธรณ์อย่าง
ที่เราเรียกกันว่าแอปเพลเลต บอดี (Appellate Body) ต้องขออนุญาตที่ใช้ศัพท์ภาษาอังกฤษ
ต้องขออนุญาตเรียนอย่างนี้ว่าวิธีการนำเสนอรายชื่อผู้พิจารณาแต่ละประเทศทุกประเทศ
ที่เป็นสมาชิกอาเซียน (ASEAN) สามารถนำเสนอรายชื่อได้ มิได้จำกัดว่าจะนำเสนอได้เท่าไร
และนำไปใส่รวมกัน บางประเทศอาจจะเสนอหลายคน บางประเทศอาจจะเสนอเพียงคนเดียว
ในกรณีที่เกิดข้อพิพาทผู้ที่จะคัดเลือกว่าใครจะมาทำหน้าที่เป็นผู้พิจารณา เป็นเรื่องข้อตกลง
ระหว่างคู่กรณี -----

- ๓๗/๑

ร ๒/๒๕๖๓ (สมัยสามัญประจำปีครั้งที่สอง)

รสรินทร์ ๓๗/๑

แต่ทั้งนี้ในพิธีสารได้กำหนดไว้ชัดเจนว่าผู้พิจารณานั้นจะต้องไม่เป็นคนของประเทศนั้น ๆ รวมถึงไม่เป็นคนของประเทศที่ ๓ ที่เข้าไปเกี่ยวข้องหรือผู้มีส่วนได้เสียในคดีนั้น ๆ

นายชวน หลีกภัย (ประธานรัฐสภา) : สมาชิกกรุณาอย่าคุยเสียงดังนะครับ กลบเสียงผู้อภิปรายครับ เชิญต่อเลยครับ

นายดวงอาทิตย์ นิธิอุทัย (รองอธิบดีกรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ) : กราบขอขอบคุณท่านประธานครับ ดังนั้นในคำถามที่ว่าแต่ละประเทศสมาชิกเป็นประเทศใหญ่ ประเทศเล็ก จะมีความเกี่ยวข้องได้อย่างไร ดังนั้นสรุปได้ว่าทุกประเทศสามารถเสนอได้ครับ ใครจะทำหน้าที่เป็นผู้พิจารณาในแต่ละคดีเป็นข้อตกลงระหว่างประเทศที่เป็นคู่กรณี ทั้งนี้โดยมีเงื่อนไขว่าบุคคลที่มาจากประเทศที่เป็นคู่กรณีนั้นไม่สามารถเป็นผู้พิจารณาได้

ประเด็นในคำถามเรื่องการรักษาความลับ เรื่องนี้ในพิธีสารได้มีเขียนไว้ชัดเจนว่า อยู่ในเอกสารภาคผนวกที่ ๒ พิธีการก็คือว่าประเทศที่เกี่ยวข้อง

นายจिरายู ห่วงทรัพย์ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (กรุงเทพมหานคร) : ขอภัยท่านประธานครับ ผากเจ้าหน้าที่โสตเร่งเสียงดังหน่อยครับ เนื่องจากวันนี้สมาชิกพยายามจะเอียงหูฟัง พยายามใช้หูฟัง ๒ อัน ยังแทบจะไม่ได้ยินเลย รบกวนท่านประธานครับ

นายชวน หลีกภัย (ประธานรัฐสภา) : ผมก็เตือนแล้วครับ สมาชิกครับ กรุณาอย่าคุยกันเสียงดังเกินไปนะครับ สงสัยไม่ได้ยินที่ผมเตือน สมาชิกกรุณาอย่าคุยเสียงดังเกินไปนะครับ เชิญครับ

นายดวงอาทิตย์ นิธิอุทัย (รองอธิบดีกรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ) : กราบขอขอบคุณท่านประธานครับ การรักษาความลับนั้นมีการบัญญัติไว้ชัดเจนไว้ในภาคผนวกที่ ๒ อยู่ในเอกสารแนบท้าย กำหนดไว้เป็นอย่างนี้ว่า เมื่อคู่กรณีต้องการให้รักษาความลับ เอกสารใดเป็นความลับของคู่กรณีบอกได้ว่าขอให้คู่กรณีรักษาความลับเอกสารก็ฉบับ มีอะไรบ้างที่เป็นความลับให้ระบุได้ ซึ่งการระบุดังกล่าวในเอกสารพิธีสารเขียนไว้ชัดเจนว่า ทุกประเทศต้องให้ความเคารพในการรักษาความลับนั้น ซึ่งการที่แต่ละประเทศได้แจ้งต้องการให้รักษาความลับ เอกสารใด นั้นย่อมสะท้อนถึงการใช้กฎหมายของแต่ละประเทศในการที่จะพิจารณาว่า เอกสารใดเป็นความลับ ดังนั้นในเรื่องการรักษาความลับพิธีสารได้ครอบคลุมไว้แล้ว ได้คำนึงถึงในกรณีซึ่งเรียกว่าแต่ละประเทศมีกฎหมายการรักษาความลับที่แตกต่างกัน ดังนั้นจึงเปิดโอกาส

ให้ประเทศสมาชิกที่เป็นปัญหา ที่เป็นคู่กรณีสามารถบอกได้เลยว่าเอกสารใดเป็นความลับ แล้วระบุไว้ชัดเจนว่าทุกประเทศที่เกี่ยวข้องจะต้องรักษาความลับในเอกสารนั้น ๆ นี่คือประเด็นของการรักษาความลับที่มีท่านสมาชิกรัฐสภาได้ให้ข้อพิจารณาไว้และตั้งเป็นคำถามนะครับ

ประเด็นในเรื่องของการบังคับใช้ มีหลายท่านได้กรุณาตั้งคำถามว่าพิธีสารนี้ จะมีการใช้บังคับอย่างไร ต้องเรียนอย่างนี้ว่าในพิธีสารนี้เมื่อผู้พิจารณาตัดสินแล้วก็จะนำไปสู่ การบังคับใช้ ซึ่งในปกติแล้วการพิจารณาการบังคับใช้ คณะผู้พิจารณาก็จะบอกแต่เพียงว่า ข้อพิพาทนั้น ๆ ประเด็นที่เป็นปัญหานั้นเป็นการละเมิดความตกลงหรือไม่ ซึ่งถ้าในกรณีที่มี คำตัดสินแล้วผู้ที่แพ้ ประเทศที่แพ้จะต้องนำกลับไปแก้ไข แต่ถ้าไม่ยอมกลับไปแก้ไขอะไร จะเกิดขึ้น ผู้ที่ชนะสามารถที่ยื่นแสดงความเสียหายได้ว่าตัวเองนั้นเสียหายจากข้อพิพาท ข้อกรณีนั้นเป็นอย่างไร -----

หลังจากนั้นถ้ายังคงไม่แก้ไขอีก มันมีกระบวนการที่จะนำไปสู่การตอบโต้ เมื่อมีการตอบโต้แล้ว นั้นหมายความว่าเมื่อมีคำตัดสินในการให้การตอบโต้แล้วประเทศผู้ชนะคดีสามารถดำเนินการได้เลยครับ นั่นคือกระบวนการ ดังนั้นเพื่อจะตอบคำถามว่าการบังคับใช้มีผลอย่างไร มีครับ เพราะจะนำไปสู่กระบวนการขั้นสุดท้ายว่าถ้าหากมีความเสียหายที่เกิดขึ้นเมื่อพิสูจน์แล้ว และมีการคุยกันในเรื่องของความเสียหายที่เกิดขึ้นแล้วยังตกลงกันไม่ได้ มันจะนำไปสู่การตอบโต้ของประเทศที่ผู้ชนะคดี นั่นคือกระบวนการของมัน ดังนั้นในกระบวนการนี้ ตอบคำถามได้เลยว่าหากในกรณีที่มีข้อพิพาทเกิดขึ้นมันบังคับใช้ได้อย่างไร

ในประเด็นของที่ท่านได้กรุณาสอบถามว่าทำไมถึงต้องนำเข้าสู่การพิจารณาของสภา ทั้ง ๆ ที่ทางกฤษฎีกาแล้วก็ทางกระทรวงการต่างประเทศมีความเห็น ซึ่งท่านรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงพาณิชย์ท่านได้กรุณานำเรียนแล้ว แต่ขออนุญาตเสริมอย่างนี้ครับว่าทั้ง ๓ หน่วยงานเราหรือกันมาโดยตลอด เราไม่ได้มีข้อขัดแย้งอะไร ซึ่งการพิจารณาขั้นสุดท้ายนั้นในการมองเป็นการมองที่อีกลักษณะหนึ่ง คือเนื่องจากกระทรวงพาณิชย์มองแต่เพียงว่ามันอาจจะมีความเกี่ยวข้องกับเรื่องเขตการค้าเสรีจึงนำเรื่องเข้าสู่การพิจารณาของคณะรัฐมนตรีและคณะรัฐมนตรีได้พิจารณาความเห็นอย่างรอบคอบแล้วจึงนำเสนอสู่รัฐสภา ดังนั้นขอเรียนว่าทาง ๓ หน่วยงานมิได้มีความขัดแย้งแต่ประการใดนะครับ มีบางท่านได้ให้ข้อสอบถามประเด็นเกี่ยวกับเรื่องสินค้าที่ส่งไปตามชายแดนประเทศจีน อย่างที่ผมเรียนตั้งแต่ต้น ในเรื่องนี้พิธีสารฉบับนี้มิได้มีความเกี่ยวข้องกับประเทศนอกภาคอาเซียน (ASEAN) แต่ประเด็นที่ท่านได้กรุณาหยิบยกในเรื่องสินค้าคือเกษตรผ่านแดนนั้น ขออนุญาตเรียนเป็นข้อมูลว่าขณะนี้ทางกระทรวงเกษตรและสหกรณ์นั้นได้รับทราบแล้วและอยู่ระหว่างการเจรจากับทางจีนนะครับ

มีท่านได้สอบถามเกี่ยวกับประเด็นเรื่องการให้สิทธิเป็นพิเศษกับประเทศพัฒนาน้อยที่สุดเป็นอย่างไร ตามข้อ ๒๓ และท่านได้กรุณาสอบถามเพิ่มเติมว่าพิจารณาอย่างไรอาเซียน (ASEAN) มองอย่างไรว่าใครเป็นประเทศด้อยพัฒนาหรือเราใช้คำสั้น ๆ ว่าแอลดีซี (LDC) ขออนุญาตเรียนเบื้องต้นว่าแอลดีซี (LDC) ในอาเซียน (ASEAN) ในขณะนี้มียู่ ๓ ประเทศ มีประเทศลาว ประเทศกัมพูชา และประเทศพม่า วิธีการของอาเซียน (ASEAN) นั้นเราอิงตามข้อบัญญัติของวิธีการของสหประชาชาติ ซึ่งวิธีการของสหประชาชาตินั้นจะมีวิธีการพิจารณา

๓ ประการหลัก ๆ ก็คือในเรื่องของรายได้เป็นอย่างไร คุณภาพ ดูในเรื่องหมวดคุณภาพของประชากรในแต่ละประเทศนั้น ๆ เป็นอย่างไร ดูประเด็นในเรื่องของลักษณะเศรษฐกิจของประเทศนั้นเป็นอย่างไร ซึ่งสหประชาชาติได้กำหนดเงื่อนไข หลักเกณฑ์เอาไว้ชัดเจน ดังนั้นในประเด็นประเทศใดเป็นแอลดีซี (LDC) วิธีการพิจารณาเป็นอย่างไร ในอาเซียน (ASEAN) นั้นชัดเจนว่าเราใช้หลักเกณฑ์ขององค์การสหประชาชาติ ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการให้สิทธิประโยชน์เป็นพิเศษกับประเทศที่เป็นประเทศพัฒนาน้อยดำเนินการอย่างไร ผมขออนุญาตเรียนอย่างนี้ครับว่าในกรณีของข้อบัญญัติในข้อ ๒๓ ทุกประเทศในการใช้พิธีสารเพื่อระงับข้อพิพาทนั้น ประเทศทั้ง ๑๐ ประเทศใช้เหมือนกัน เพียงแต่ว่าบทข้อบัญญัติข้อ ๒๓ เขียนเพื่อ

ประการที่ ๑ จริง ๆ แล้วเป็นหลักการที่อยู่ในดับเบิลยูทีโอ (WTO) เรื่องนี้มีอยู่ในดับเบิลยูทีโอ (WTO) เพียงแต่ว่าอาเซียน (ASEAN) ไม่ได้นำเข้ามาจนกระทั่งครั้งนี้ได้นำเข้ามา เพราะจะได้เหมือนกับดับเบิลยูทีโอ (WTO)

ประการที่ ๒ วิธีการที่เขียนในพิธีสารที่จะให้สิทธิประโยชน์กับประเทศพัฒนาน้อย
 ผนขออนุญาตยกตัวอย่างอย่างนี้ ในกรณีถ้ามีข้อพิพาทกับประเทศพัฒนาน้อยที่สุด สมมุติว่า
 หากจะต้องมีการฟ้องร้อง ในพิธีสารก็พูดประมาณว่าประเทศที่พัฒนาที่ดีกว่าขอให้คิดเยอะ
 หน่อยว่าก่อนที่จะฟ้องเขาเป็นประเทศพัฒนาน้อย แล้วก็จะดำเนินการอย่างไรขอให้
 อะลุ่มอล่วย หรือขั้นตอนในการพิจารณาคดี เช่นการยื่นเอกสารก็ขอให้คำนึงสักนิดหนึ่งว่า
 เขาประเทศพัฒนาน้อยอาจจะยื่นเอกสารช้ากว่ากำหนดให้มีการอะลุ่มอล่วยอย่างนี้เป็นต้น
 อย่างไรก็ตามสิทธิพิเศษโดยประเทศพัฒนาน้อยเราให้พิเศษในลักษณะเช่นนี้ ก่อนจะ
 ดำเนินการอย่างไรขอให้คิดสักนิดหนึ่งว่าประเทศเหล่านั้นเป็นประเทศพัฒนาน้อย แต่สิทธิ
 ต่าง ๆ ที่มีในการใช้ตามพิธีสารเหมือนกันเท่าเทียมกันทุกประการนะครับ มีท่านถามถึงเรื่อง
 วิธีการคัดเลือกอย่างที่ผมเรียนว่าวิธีการคัดเลือกผู้พิจารณานั้นทุกประเทศมีสิทธิที่จะเสนอว่า
 จะมีใครที่เป็นผู้เชี่ยวชาญทางด้านเศรษฐกิจ มีความเหมาะสมที่จะทำหน้าที่ ทุกประเทศ
 เหมือนกันครับ ทั้ง ๑๐ ประเทศสามารถมีสิทธิที่จะเสนอชื่อได้นะครับ

ส่วนในประเด็นเรื่องที่จะมีการใช้บังคับอย่างไรนั้นอย่างที่ผมเรียนครับ
 แล้วก็ต้องเรียนเพิ่มเติมอย่างนี้ว่าในอาเซียน (ASEAN) เรามีความอะลุ่มอล่วย ดังนั้น
 ในกระบวนการในพิธีสารได้พูดไว้ชัดเจนว่าก่อนที่จะเริ่มเข้าสู่กระบวนการระงับข้อพิพาท
 ตามพิธีสารนี้คู่กรณีสามารถไปคุยกันก่อนได้ที่เรียกว่าชั้นหารือ สามารถหารือกันก่อน
 ถ้าสามารถตกลงกันได้ก่อนก็จบกันอยู่แค่นั้นนะครับ จะเป็นทางเลือกที่ ๒ ก็คือว่ามีทางเลือก
 ที่เป็นอนุญาโตตุลาการ อาจไม่จำเป็นต้องเข้าสู่กระบวนการข้อพิพาทเลย เข้าสู่กระบวนการ
 อนุญาโตตุลาการ เมื่อท่านตกลงกันได้ก็จบกันที่นั่นนะครับ ไม่ต้องเข้าสู่กระบวนการ
 ซึ่งนั่นหมายความว่าเราเปิดโอกาสให้ครับ พิธีสารนี้เปิดโอกาสให้ประเทศสมาชิกได้เลือกว่า
 จะเป็นอย่างไร ท่านได้ถามต่อว่าแล้วถ้าอนุญาโตตุลาการมีผลแล้วจะมีผลบังคับใช้อย่างไร
 ในพิธีสารพูดไว้ชัดเจนครับว่าหากผลการพิจารณาของคณะอนุญาโตตุลาการเป็นอย่างไร
 ให้นำมาใช้เลยพิธีสารพูดไว้ชัดเจนครับ ดังนั้นข้อกังวลต่าง ๆ ที่ท่านได้ระบุดังกล่าวจะมีผล
 บังคับใช้อย่างไรของคณะอนุญาโตตุลาการหากมีผลแล้ว

๘๓

ร ๒/๒๕๖๓ (สมัยสามัญประจำปีครั้งที่สอง)

ภาวดี ๓๘/๒

ประเด็นคำถามเกี่ยวกับเรื่องกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับรัฐธรรมนูญ มาตรา ๑๗๘
วรรคสี่นั้นถึงไหนแล้ว ต้องขอเรียนอย่างนี้ว่าเรื่องนี้ทางกระทรวงการต่างประเทศได้จัดทำ
ร่างกฎหมายที่เกี่ยวข้อง จริง ๆ เสร็จแล้ว แต่บังเอิญเนื่องจากครั้งแรกนั้นอยู่ภายใต้รัฐธรรมนูญเก่า
ตั้งแต่ปี ๒๕๕๐ ได้ทำเสร็จสิ้นแล้ว และกำลังจะเข้าสู่การพิจารณาของรัฐสภานะครับ แต่ต่อมา
ได้มีการเปลี่ยนแปลงรัฐธรรมนูญเลยทำให้ต้องกลับมาดู เนื่องจากว่ามันมีการเปลี่ยนแปลง
ถ้อยคำอย่างมีนัยสำคัญเลยทำให้จะต้องนำมาทบทวน และประกอบกับมีมติคณะรัฐมนตรี
ขณะนี้อยู่ในระหว่างการร่างนะครับ ซึ่งทราบว่าขณะนี้เสร็จสิ้นแล้ว

อันสุดท้ายเรื่องเกี่ยวกับการรับฟังการใช้ประโยชน์ของกลุ่มเอสเอ็มอี (SMEs)
ต้องเรียนว่ากระทรวงพาณิชย์โดยท่านรัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์ ท่านรัฐมนตรีช่วยว่าการ
ท่านได้ออกรับฟังคำถามประเด็นปัญหาจากผู้ที่เกี่ยวข้องโดยเฉพาะเอสเอ็มอี (SMEs)
ตามภูมิภาคต่าง ๆ แล้วเรานำมารวบรวม ซึ่งกระทรวงพาณิชย์เรามีกระบวนการที่เรียกว่า
การหารือในระดับทวิภาคีอยู่ตลอดเวลา -----

- ๔๐/๑

ร ๒/๒๕๖๓ (สมัยสามัญประจำปีครั้งที่สอง)

ปิยาพัชร ๔๐/๑

ดังนั้นในกรณีถ้ามีปัญหาแล้วยังคงมีประเด็นเราก็สามารถหยิบยกได้ และนำมาสู่กระบวนการระดับข้อพิพาทหากยังไม่สามารถหาข้อยุติได้ และหากมีข้อเท็จจริงว่าเป็นความผิดข้อตกลงก็ขออนุญาตชี้แจงแต่เพียงเท่านี้ครับ ท่านประธานครับ ขอบพระคุณครับ

นายชวน หลีกภัย (ประธานรัฐสภา) : ขอบคุณนะครับ ท่านสมาชิกมีอะไรเพิ่มเติม เชิญเลยครับ

นายจिरายู ห่วงทรัพย์ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (กรุงเทพมหานคร) : ท่านประธานที่เคารพครับ ผม จิรายู ห่วงทรัพย์ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรกรุงเทพมหานคร ในฐานะสมาชิกรัฐสภา ขอบคุณท่านรัฐมนตรีที่ได้กรุณาชี้แนะแล้วก็ให้ทางกระทรวงได้ตอบคือผมเข้าใจที่ถามท่านผ่านไปยังท่านรองอธิบดี ท่านตอบประเด็นนี้หน่อยเรื่องอนุญาโตตุลาการที่ท่านพูดเมื่อสักครู่นี้ ท่านบอกว่าเป็นทางเลือกในพิธินานี้ ผมเข้าใจครับ เอกสารท่านส่งเข้ามาอ่านปุ๊บก็เข้าใจ แต่คำถามที่ผมถามท่านผ่านท่านประธานไปยังรัฐมนตรี รัฐมนตรีไปให้ตอบแทนนี้นะครับว่า ถ้าข้อพิพาทระหว่างรัฐกับเอกชนตามพิธินานี้ที่ท่านบอกว่าเป็นทางเลือกที่จะให้ใช้อนุญาโตตุลาการตั้งเป็นองค์คณะแล้วพิจารณากรณีดังกล่าวนี้ท่านบอกว่าเมื่ออนุญาโตตุลาการมีคำวินิจฉัยออกมาแล้วให้นำไปปฏิบัติได้เลย อันนี้ท่านพูดเองเออเองหรือเปล่า คำถามผมต่อไปแล้วท่านยังไม่ได้ตอบก็คือว่า ในเมืองไทยมันมีหลายศาลแล้วมันมีกรณีตัวอย่าง ยกตัวอย่างเช่นเมื่อ ๑๐ กว่าปีที่แล้วท่านได้เคยเปิดไปดูใหม่ว่าอนุญาโตตุลาการเคยพิจารณาคดี ท่านประธานครับ แล้วก็คำวินิจฉัยออกมาเป็นคุณต่อเอกชน หลังจากนั้นรัฐก็ไปร้องศาลปกครองให้เพิกถอนคำสั่งของอนุญาโตตุลาการ คำถามผมผ่านไปยังกระทรวงพาณิชย์ กระทรวงการต่างประเทศไปยังท่าน ที่ท่านบอกว่าเป็นทางเลือกแล้วถ้าเกิดกรณีแบบนี้ท่านจะไปบอกในประชาคมอาเซียน (ASEAN) แบบไหน อย่างไร และคำยึดถือที่ท่านบอกว่าอนุญาโตตุลาการสามารถตัดสินได้เลย แล้วถ้าเกิดมีคนไปร้องศาลปกครองให้เพิกถอนในลักษณะเช่นนี้ซึ่งมันเคยเกิดขึ้น ท่านจะแก้ไขอย่างไร อันนี้ผมอยากฟังคำตอบ เพื่อนักลงทุนระหว่างอาเซียน (ASEAN) เขาฟังปุ๊บ เขาจะรู้ว่าไปร้องอนุญาโตตุลาการเป็นทางเลือก ดีว่าเขาไปร้องศาลปกครองอีก ก็มีปัญหาอีก ท่านช่วยตอบให้ชัดเจนก่อนท่านประธานครับ

นายชวน หลีกภัย (ประธานรัฐสภา) : มีเจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติจริงตอบชี้แจงได้ มีไหมครับ เชิญเลยครับ ผู้ใดก็ได้

นายดวงอาทิตย์ นิธิอุทัย (รองอธิบดีกรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ) : ขออนุญาตท่านประธานครับ ในประเด็นนี้ต้องเรียนว่าอนุญาโตตุลาการภายใต้กรอบนี้เป็นอนุญาโตตุลาการในการแก้ไขปัญหาของรัฐต่อรัฐ เพราะอนุญาโตตุลาการนี้มีหลายรูปแบบ รัฐต่อเอกชน แต่เรื่องนี้ภายใต้พิธีสารนี้เป็นข้อพิพาทระหว่างรัฐต่อรัฐ กราบขอบพระคุณครับ

นายชวน หลีกภัย (ประธานรัฐสภา) : ท่านสมาชิกก็ได้อภิปรายกันตามที่ขอมมา ทุกท่านได้อภิปรายหมดนะครับ แล้วก็ต้องขอบคุณทุกคนที่อดทนประชุมเพราะว่าเป็นวันที่เราประชุมพิเศษจริง ๆ ต่อไปก็ต้องขอความเห็นชอบ เพราะว่าญัตตินี้ต้องขอความเห็นชอบในพิธีสารว่าด้วยกลไกระงับข้อพิพาทด้านเศรษฐกิจของอาเซียน (ASEAN) เพราะฉะนั้นก็ต้องขอมติที่ประชุมนะครับ จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องขออนุญาตประชุมก่อน โดยสมาชิกกรุณาอยู่กับที่แล้วเจ้าหน้าที่จะไปนับแต่ละแถวเพื่อรวมว่าองค์ประชุมมีเท่าไร ขอสมาชิกได้นั่งอยู่กับที่ เชิญเจ้าหน้าที่ครับ ผมเรียนไว้ล่วงหน้าเลยนะครับ เมื่อเราทราบองค์ประชุมแล้ววิธีการลงมติที่เคยปฏิบัติที่ใช้เวลาน้อยที่สุดแล้วก็สอดคล้องกับข้อบังคับตามรัฐธรรมนูญ ก็คือจะแจกบัตรเพราะว่าสมาชิกจะต้องมีหลักฐานในการลงคะแนนโดยเปิดเผย -----

กล่าวคือต้องแจกบัตรแล้วท่านเขียนชื่อและเลขของท่านนะครับ เลขเบอร์ของสมาชิก บัตรสีน้ำเงินแสดงผลการลงคะแนนเห็นด้วย บัตรสีแดงแสดงผลการลงคะแนนไม่เห็นด้วย บัตรสีขาวแสดงผลการลงคะแนนไม่ออกเสียง อันนี้จะเป็นบัตรที่จะแจกหลังจากทราบ องค์ประชุมแล้ว เรียบร้อยอีกครึ่งหนึ่งว่าจำนวนสมาชิกรัฐสภาทั้งหมด ๗๔๗ คนนะครับ องค์ประชุมไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งคือ ๓๗๔ คน ผมขอเรียกหน่อยนะครับ

(นายชวน หลีกภัย ประธานรัฐสภา มีสัญญาณให้สมาชิกที่มาประชุมทราบ ก่อนทำการตรวจสอบองค์ประชุมและลงมติ)

นายชวน หลีกภัย (ประธานรัฐสภา) : สมาชิกที่รับประทานอาหารเช้าหรืออยู่ที่ ห้องอื่นจะได้เข้ามานะครับ เจ้าหน้าที่จะประจำอยู่ทุกแถวที่เรา นั่งอยู่นะครับ แล้วก็นับ จำนวนสมาชิกที่อยู่ในห้องมารวมกันนะครับ

นายคารม พลพรกลาง สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (แบบบัญชีรายชื่อ) : ท่านประธาน ขออนุญาตนิดหนึ่งครับ

นายชวน หลีกภัย (ประธานรัฐสภา) : เชิญเลยครับ

นายคารม พลพรกลาง สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (แบบบัญชีรายชื่อ) : ท่านประธาน ที่เคารพ ผม นายคารม พลพรกลาง สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบบัญชีรายชื่อ พรรคอนาคตใหม่ จากจังหวัดร้อยเอ็ดครับ ในฐานะสมาชิกรัฐสภา ระหว่างที่รอเพื่อนสมาชิกจะลงคะแนน กราบเรียนท่านประธานด้วยความเคารพว่าจากที่วันนี้ฟังผู้ชี้แจงนะครับ ฟังเสียงแล้วนี้ พยายามฟังและตั้งใจฟัง อาจจะมีเสียงเพื่อนบ้าง แต่ว่าจริง ๆ แล้วผมว่าปัญหาจริง ๆ น่าจะ มาจากระบบเสียง เพราะฉะนั้นการอภิปรายไม่ไว้วางใจ เนื่องจากวันนี้เราจะปิด ก็กราบเรียน ท่านประธานว่าอยากจะให้ดูแลเรื่องนี้เป็นพิเศษ ไม่อย่างนั้นมันจะยุ่งกว่านี้ครับ กราบเรียน ท่านประธานด้วยความเคารพครับ

นายชวน หลีกภัย (ประธานรัฐสภา) : วันนี้เรียนจริง ๆ ก็คือมีเสียงคุย กันมากครับ ผมเตือนไม่น้อยกว่า ๓ ครั้งนะครับ ของจริงก็คือคุยกันมากอาจจะด้วยสมาชิก เห็นว่าเรื่องมันอาจจะยืดเยื้อก็เลยคุยกัน แต่บังเอิญคุยกันเสียงดังไปครับ ท่านสมาชิกครับ ท่านเลขาธิการขอร้องขอให้หาที่นั่ง กรุณาหาที่นั่งนะครับ เพื่อให้เต็มแล้วก็จะได้นับแต่ละแถว

๘๗

ร ๒/๒๕๖๓ (สมัยสามัญประจำปีครั้งที่สอง)

ศิริวรรณ ๔๑/๒

กรุณาหาที่นั่งครับ อยู่ในช่วงที่พวกเราส่วนหนึ่งก็ไปทานอาหาร ก็ให้เวลาเพื่อจะได้ไม่มีปัญหา
ข้างบนด้วยนะครับ ข้างบนท่านสมาชิกกรุณานั่งอยู่นะครับ ข้างบนก็มีท่านวุฒิสมาชิก ประเดี้ยว
ถ้านับเสร็จให้รวมนะครับ

(สมาชิกทำการใช้บัตรแสดงตน)

นายชวน หลีกภัย (ประธานรัฐสภา) : เมื่อพร้อมแล้วก็จะปิดการนับนะครับ
เพื่อให้เจ้าหน้าที่รวม นี่เป็นประสบการณ์ครั้งหนึ่งในชีวิตของท่าน อาจจะไม่มีโอกาสอีกแล้วครับ

- ๔๒/๑

นายक्रमานิตย์ สังข์พุ่ม สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (สุรินทร์) : ท่านประธานครับ ผม ครมมานิตย์ ผู้แทนจากจังหวัดสุรินทร์ พรรคเพื่อไทยครับ ท่านประธานพูดเมื่อสักครู่นี้ ทำให้ข้างหลังตีความกันเยือกเย็นไปหมด บอกว่าเป็นประสบการณ์ครั้งสุดท้ายก็เลยทำให้เยือกเย็นกันไปหมดเลยข้างหลัง อยากจะให้ท่านประธานช่วยแปลความขยายความหน่อย จะได้สบายใจกันทั้งหมดว่ามันเป็นอย่างไรครับครั้งสุดท้าย ขอขอบคุณมากครับท่านประธาน

นายชวน หลีกภัย (ประธานรัฐสภา) : ต่อไปเราคงไม่นับองค์ประชุมด้วยวิธีนี้ เมื่อมีห้องประชุมเรียบร้อยนะครับ อันนี้ก็เป็นครั้งหนึ่งในชีวิตที่ควรจะมีใจครับ

นายक्रमานิตย์ สังข์พุ่ม สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (สุรินทร์) : ครับ สบายใจแล้ว เมื่อท่านประธานยืนยัน มันสำคัญอยู่ที่ว่าบัตรผมท่านประธานเซ็นให้เป็นผู้แทน ๔ ปี เป็นได้ อยู่ปีเดียว พอท่านประธานพูดอย่างนี้เยือกเย็นกันไป ขอขอบคุณมากครับ

นายชวน หลีกภัย (ประธานรัฐสภา) : เอาใจช่วยครับ จำนวนสมาชิกที่นับรวมได้ทั้งหมด ๕๔๑ ท่านครับ ครบองค์ประชุมครับ

นายชวน หลีกภัย (ประธานรัฐสภา) : ต่อไปขอทางเจ้าหน้าที่แจกบัตรให้กับสมาชิกทุกท่านนะครับ

(เจ้าหน้าที่ดำเนินการแจกบัตร)

นายชวน หลีกภัย (ประธานรัฐสภา) : บัตรมี ๓ สีนะครับ ที่เรียนไว้ก็คือบัตรสีน้ำเงินนั้นเห็นชอบ สีแดงไม่เห็นชอบ สีขาวงดออกเสียง แจกสมาชิกให้ทั่วก่อนแล้วสมาชิกใช้เวลาตอนนี้ว่าบัตรสีน้ำเงินที่ท่านเห็นจะเห็นด้วย สีแดงไม่เห็นด้วย และสีขาวงดออกเสียง โดยใส่ชื่อพร้อมเลขประจำตัวเป็น ส.ส. หรือสมาชิกวุฒิสภา แล้วก็พรรคการเมือง เมื่อสมาชิกได้ออกเสียงโดยเขียนชื่อเลขประจำตัว สถานะของสมาชิก ส.ส. หรือ ส.ว. แล้วชื่อพรรคเรียบร้อยแล้วเดี๋ยวสมาชิกอยู่กับที่เมื่อเสร็จแล้วเจ้าหน้าที่จะไปรับจากท่านครับ

(สมาชิกทำการใช้บัตรแสดงตนและลงคะแนน)

นายชวน หลีกภัย (ประธานรัฐสภา) : ต่อไปนี้ขอให้เจ้าหน้าที่เก็บบัตรครับ เพื่อเอาคะแนนมารวม ขอเวลาสักกระยะหนึ่งไม่นานนะครับ ท่านสมาชิกครับ ท่านมณเฑียรเชิญครับ

นายมณเฑียร บุญตัน สมาชิกวุฒิสภา (สรรหา) : กราบเรียนท่านประธานรัฐสภาที่เคารพ กระผม นายมณเฑียร บุญตัน สมาชิกวุฒิสภา ในฐานะสมาชิกรัฐสภา ท่านประธานที่เคารพครับ ผมอยากจะขอความกรุณาท่านประธานหรือสั้น ๆ ในระหว่างที่กำลังนับคะแนนนี้นะครับ

นายชวน หลีกภัย (ประธานรัฐสภา) : ท่านมณเฑียรครับ ผมขออนุญาตนิดเดียวนะครับ ผมขอให้เรื่องนี้เรียบร้อยนะครับ เดี่ยวเก็บบัตรมาเรียบร้อยแล้วจะขออนุญาตท่านมณเฑียรครับ

(เจ้าหน้าที่ดำเนินการรวบรวมบัตร)

นายชวน หลีกภัย (ประธานรัฐสภา) : เจ้าหน้าที่รวบรวมบัตรมาเรียบร้อยแล้ว ในระหว่างตรวจนับคะแนนนี้ ท่านมณเฑียรมีอะไร เชิญครับ

นายมณเฑียร บุญตัน สมาชิกวุฒิสภา (สรรหา) : กราบเรียนท่านประธานรัฐสภาที่เคารพ กระผม นายมณเฑียร บุญตัน สมาชิกวุฒิสภา ในฐานะสมาชิกรัฐสภา ท่านประธานครับ ผมอยากจะขอความกรุณาขอหรือท่านประธานสั้น ๆ ว่าโดยทั่วไปแล้วตามข้อบังคับการประชุมของทางวุฒิสภาเวลาที่มีการนัดประชุมในสมัยนี้ จริง ๆ ก็ย้อนหลังไปพอสมควรแล้วนะครับ ทางสำนักงานการประชุมจะจัดส่งเอกสารถึงสมาชิกทั้งที่เป็นรายบุคคลแล้วก็ส่งไปประกาศทางเว็บไซต์ (Website) เป็นรูปแบบเอกสารอิเล็กทรอนิกส์ ทั้งนี้นอกจากจะเป็นความสะดวกสำหรับสมาชิกบางท่านแล้ว ยังเป็นไปตามนโยบายลดการใช้กระดาษ ซึ่งก็ได้รับการบรรจุไว้ในข้อบังคับการประชุมวุฒิสภาด้วย ตัวผมเองนั้นมีความจำเป็นต้องใช้เอกสารอิเล็กทรอนิกส์ อย่างไรก็ตามเห็นว่ารูปแบบเอกสารอิเล็กทรอนิกส์ที่ผมจำเป็นต้องใช้ ก็จะเป็นประโยชน์ต่อการทำงานของรัฐสภาด้วย เพราะฉะนั้นหากยังไม่มีกรบรรจุเรื่องนี้เข้าไว้ในข้อบังคับการประชุมของรัฐสภา หรือยังไม่มีประเพณีปฏิบัติดังกล่าวก็อยากจะเรียนฝากท่านประธานไปยังผู้ที่เกี่ยวข้องนะครับว่า ในการประชุมคราวต่อไปเพื่อให้สมาชิกมีส่วนร่วมในการประชุมอย่างเต็มที่ สมาชิกบางคนก็อาจจะมีความจำเป็น เช่น ตัวผมเองมีความจำเป็น

๙๑

ร ๒/๒๕๖๓ (สมัยสามัญประจำปีครั้งที่สอง)

ัญจรดา ๔๓/๒

ต้องใช้อเอกสารอิเล็กทรอนิกส์ ผมเองสนใจเรื่องพิธีสารดังกล่าว แต่ว่าเนื่องจากเอกสารผมไม่มี เพราะฉะนั้นจะอภิปรายอะไรไปข้อมูลอาจจะไม่ครบถ้วน จึงได้แต่ตั้งใจฟังนะครับ ก็คิดว่า ประโยชน์จะเกิดกับทุกฝ่าย ถ้าเราได้มีการจัดส่งเอกสารที่เป็นอิเล็กทรอนิกส์ไปยังสมาชิก รัฐสภาครับ ขอบพระคุณท่านประธานครับ

- ๔๔/๑

นายชวน หลีกภัย (ประธานรัฐสภา) : ขอขอบคุณครับ ท่านเลขาธิการกรรมาชี่แจง สักนิต เพราะเราทำเรื่องนี้อยู่จะมีปัญหาบางท่านที่ทักท้วงมา ก็เลยทำให้ยังต้องส่งเอกสาร แต่ว่าสมาชิกส่วนใหญ่ก็เริ่มจะเห็นด้วยว่าเป็นความสิ้นเปลือง เป็นภาระ ท่านเลขาธิการอธิบาย นิดหนึ่งครับ

นายสรศักดิ์ เพียรเวช (เลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร) : ขออนุญาตกราบเรียน ท่านประธานครับ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎรที่ดูแลเรื่องของการประชุมร่วมกัน ของรัฐสภา เราก็ได้ดำเนินการตามข้อบังคับการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ข้อ ๒๑ ที่กำหนด ไว้ว่าให้ส่งระเบียบวาระการประชุมไปพร้อมกับหนังสือนัดประชุม โดยเอกสารที่เกี่ยวข้อง จะเผยแพร่ทางเอกสารอิเล็กทรอนิกส์ กระผมก็ขอยืนยันว่าทางกระผมก็ได้ดำเนินการในเรื่อง ของสื่อระบบอิเล็กทรอนิกส์ด้วยครับ หนังสือนัดประชุมที่กระผมส่งไปก็จะมีบาร์โค้ด (Barcode) เรื่องของหนังสือนัดประชุมและระเบียบวาระการประชุมร่วมกันของรัฐสภา แล้วก็บันทึก ของการประชุมต่าง ๆ สื่อทางอิเล็กทรอนิกส์ทางสำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎรก็ได้ ดำเนินการแล้วครับ นอกจากนี้สำนักงานยังได้จัดทำแอปพลิเคชัน (Application) เรื่องของ วาระการประชุมลงในโทรศัพท์มือถือ ก็มีสมาชิกหลายท่านมาลงแอปพลิเคชัน (Application) ดังกล่าวแล้วนะครับ สื่อตัวนี้สำนักงานก็ได้ดำเนินการตามข้อบังคับการประชุมครับ ส่วนที่ท่าน ได้เสนอข้อสังเกตและข้อเสนอแนะสำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎรก็พร้อมที่จะรับไป ดำเนินการต่อไปให้ดียิ่งขึ้นครับ

นายชวน หลีกภัย (ประธานรัฐสภา) : ผมจะช่วยติดตามให้ นะครับ สมาชิก ที่เคารพครับ ผลของการลงมติพิธิสารว่าด้วยกลไกรงับข้อพิพาทด้านเศรษฐกิจอาเซียน (ASEAN) เห็นด้วย ๕๕๙ คน เป็นบัตรสีน้ำเงิน ไม่เห็นด้วย ไม่มี งดออกเสียง ๙ คน มติที่ประชุมเห็นชอบ ตามที่รัฐมนตรีได้เสนอในพิธิสารว่าด้วยกลไกรงับข้อพิพาทด้านเศรษฐกิจอาเซียน (ASEAN) เรื่องนี้ก็จบนะครับ

๙๓

ร ๒/๒๕๖๓ (สมัยสามัญประจำปีครั้งที่สอง)

สวรรยา ๔๔/๒

นายชวน หลีกภัย (ประธานรัฐสภา) : วาระต่อไป

ระเบียบวาระที่ ๕ เรื่องที่ค้างพิจารณา ไม่มี

ระเบียบวาระที่ ๖ เรื่องที่เสนอใหม่ ไม่มี

ระเบียบวาระที่ ๗ เรื่องอื่น ๆ เราได้พิจารณาไปแล้ว

วันนี้ก็หมดวาระการประชุม ผมขอขอบพระคุณทุกคนได้ทำหน้าที่อย่างมีเกียรติ

ขอบพระคุณครับ ขอปิดประชุมครับ

เลิกประชุมเวลา ๑๓.๑๔ นาฬิกา

ผลการลงมติ

ในการประชุมร่วมกันของรัฐสภา

ครั้งที่ ๒๕ ๒๕๖๓

วัน ศุกร์ ที่ ๒๑ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๖๓

เวลา นาฬิกา

เรื่อง พิธีสารว่าด้วยกลไกการรับข้อพิพาทก่อน
ศาลรัฐธรรมนูญ

เห็นด้วย.....คน

ไม่เห็นด้วย.....คน (บัตรสีแดง)

งดออกเสียง.....คน (บัตรสีขาว)

รวม.....คน

สำนักงานการประชุม

เรื่อง พิธีสารว่าด้วยกลไกระงับข้อพิพาทด้านเศรษฐกิจของอาเซียน

วันที่ 21 เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2563 เวลา 13.14

จำนวนผู้เข้าร่วมประชุม 558

เห็นด้วย 549

ไม่เห็นด้วย 0

งดออกเสียง 9

ลำดับที่	เลขที่บัตร	ชื่อ-สกุล	ชื่อสังกัด	ผลการลงคะแนน
1	002	ศาสตราจารย์กนก วงษ์ตระหง่าน	พรรคประชาธิปัตย์	เห็นด้วย
2	004	นายพีระวิทย์ เรืองสถิตลภาค	พรรคไทยรักธรรม	เห็นด้วย
3	005	นางกรณิศ งามสุคนธ์รัตนา	พรรคพลังประชารัฐ	เห็นด้วย
4	006	นายกรวีร์ ปริศนานันทกุล	พรรคภูมิใจไทย	เห็นด้วย
5	008	นายกฤติเดช สันติวิริยะกุล	พรรคอนาคตใหม่	เห็นด้วย
6	010	นายกฤษณ์ แก้วอยู่	พรรคพลังประชารัฐ	เห็นด้วย
7	011	นางสาวกวิณาภรณ์ ตาศีย์	พรรคพลังท้องถิ่นไท	เห็นด้วย
8	012	นายกษิต์เดช ชูติมันต์	พรรคพลังประชารัฐ	เห็นด้วย
9	013	นายกาญจน์พงศ์ จงสุทธนามณี	พรรคอนาคตใหม่	เห็นด้วย
10	014	นางกัณตวรรณ ตันเถียร	พรรคประชาธิปัตย์	เห็นด้วย
11	015	นางสาวกัลยา รุ่งวิจิตรชัย	พรรคพลังประชารัฐ	เห็นด้วย
12	016	นายพิสิฐ ลี้อาธรรม	พรรคประชาธิปัตย์	เห็นด้วย
13	017	นางสาวกานต์กนิษฐ์ แห้วสันตติ	พรรคพลังประชารัฐ	เห็นด้วย
14	020	นายกิตติกร โล่ห์สุนทร	พรรคเพื่อไทย	เห็นด้วย
15	021	นายกิตติชัย เรืองสวัสดิ์	พรรคอนาคตใหม่	เห็นด้วย
16	022	นางสาวกิตติ์ธัญญา วาจาดี	พรรคเพื่อไทย	เห็นด้วย
17	023	นายกิตติศักดิ์ คณาสวัสดิ์	พรรคเพื่อไทย	เห็นด้วย
18	025	นางสาวกุลวลี นพอมรบดี	พรรคพลังประชารัฐ	เห็นด้วย
19	028	นายเกษม ศุภรานนท์	พรรคพลังประชารัฐ	เห็นด้วย
20	031	นายเกียรติ สิทธิอมร	พรรคประชาธิปัตย์	เห็นด้วย
21	032	นายเกียรติ เหลืองขจรวิทย์	พรรคภูมิใจไทย	เห็นด้วย
22	033	นายเกื้อกุล ด่านชัยวิจิตร	พรรคภูมิใจไทย	เห็นด้วย
23	034	ศาสตราจารย์ไกรวิทย์ พวงงาม	พรรคพลังท้องถิ่นไท	เห็นด้วย
24	035	นายโกศล ปัทมะ	พรรคเพื่อไทย	เห็นด้วย
25	036	นายไกลก้อง ไวทยการ	พรรคอนาคตใหม่	เห็นด้วย
26	037	นายจิตร ชัยนิคม	พรรคเพื่อไทย	เห็นด้วย
27	038	นายขวัญเลิศ พานิชมาท	พรรคอนาคตใหม่	เห็นด้วย
28	039	นายเขตรัฐ เหล่าธรรมทัศน์	พรรครวมพลังประชาชาติไทย	เห็นด้วย
29	040	นายคงกฤษ ฉัตรมาลีรัตน์	พรรคภูมิใจไทย	เห็นด้วย
30	041	นายคชาเทพ เดชะเดชเรืองกุล	พรรคพลังไทยรักไทย	เห็นด้วย
31	043	นายक्रमานิตย์ สังข์พุ่ม	พรรคเพื่อไทย	เห็นด้วย

ลำดับที่	เลขที่บัตร	ชื่อ-สกุล	ชื่อสังกัด	ผลการลงคะแนน
32	044	นายคารม พลพรกลาง	พรรคอนาคตใหม่	เห็นด้วย
33	045	นายคำพอง เทพาคำ	พรรคอนาคตใหม่	เห็นด้วย
34	046	นายคุณากร ปรีชาชนะชัย	พรรคเพื่อไทย	เห็นด้วย
35	047	นายจตุพร เจริญเชื้อ	พรรคเพื่อไทย	เห็นด้วย
36	048	นายจรัส คุ่มไชน้ำ	พรรคอนาคตใหม่	เห็นด้วย
37	049	นายจรัสฤทธิ์ จันทรสุนทร	พรรคเพื่อไทย	เห็นด้วย
38	050	ร้อยเอก จองชัย วงศ์ทรายทอง	พรรคพลังประชารัฐ	เห็นด้วย
39	051	นางสาวจอมขวัญ กลับบ้านเกาะ	พรรคพลังประชารัฐ	เห็นด้วย
40	052	นายจักรกฤษณ์ ทองศรี	พรรคภูมิใจไทย	เห็นด้วย
41	055	นายจักรพันธ์ พรนิมิตร	พรรคพลังประชารัฐ	เห็นด้วย
42	056	นายจักรรัตน์ พัวช่วย	พรรคพลังประชารัฐ	เห็นด้วย
43	057	นางสาวจุฑาทัตต์ เหล่าธรรมทัศน์	พรรครวมพลังประชาชาติไทย	เห็นด้วย
44	058	นายจาตุรงค์ เพ็ญนรพัฒน์	พรรคเพื่อไทย	เห็นด้วย
45	060	นางสาวจารุวรรณ ศรีณย์เกตุ	พรรคอนาคตใหม่	เห็นด้วย
46	062	นายจิรทัต ไกรเดชา	พรรคเพื่อไทย	เห็นด้วย
47	063	นายจิรพงษ์ ทรงวัชรภรณ์	พรรคเพื่อไทย	เห็นด้วย
48	064	นายจิรวุฒิ ศิริพานิชย์	พรรคเพื่อไทย	เห็นด้วย
49	065	นายจิรวุฒิ อรัณยกานนท์	พรรคอนาคตใหม่	เห็นด้วย
50	067	นางสาวจิราพร สินธุ์ไพร	พรรคเพื่อไทย	เห็นด้วย
51	068	นายจิรายุ ห่วงทรัพย์	พรรคเพื่อไทย	เห็นด้วย
52	069	นายจิรเดช ศรีวิราช	พรรคพลังประชารัฐ	เห็นด้วย
53	070	นางจุฑาพัทธ์ เมนะสวัสดิ์	พรรคเพื่อไทย	เห็นด้วย
54	071	นายอิสระ เสรีวัฒนวุฒิ	พรรคประชาธิปัตย์	เห็นด้วย
55	072	นายเฑิมชัย สะสมทรัพย์	พรรคชาติไทยพัฒนา	เห็นด้วย
56	073	นายจรินทร์ ลักษณะวิศิษฎ์	พรรคประชาธิปัตย์	เห็นด้วย
57	075	นายจุลพันธ์ อมรวิวัฒน์	พรรคเพื่อไทย	เห็นด้วย
58	077	นางเจริญ เรียวแรง	พรรคพลังประชารัฐ	เห็นด้วย
59	078	นายเจเศรษฐ์ ไทยเศรษฐ์	พรรคภูมิใจไทย	เห็นด้วย
60	079	นายฉลอง เทอดวีระพงศ์	พรรคภูมิใจไทย	เห็นด้วย
61	080	นายฉลาด ขามช่วง	พรรคเพื่อไทย	เห็นด้วย
62	081	นางสาวชนก จันทาทอง	พรรคเพื่อไทย	เห็นด้วย
63	082	นายชยุต ภูมมะกาญจนะ	พรรคภูมิใจไทย	เห็นด้วย
64	083	นายชลน่าน ศรีแก้ว	พรรคเพื่อไทย	งดออกเสียง
65	084	นายชวน หลีกภัย	พรรคประชาธิปัตย์	งดออกเสียง
66	085	พันตำรวจตรี ขวลิต เลหาอุดมพันธ์	พรรคอนาคตใหม่	เห็นด้วย
67	086	นายขวลิต วิชยสุทธิ	พรรคเพื่อไทย	เห็นด้วย
68	087	นายชัชวาลล์ คงอุดม	พรรคพลังท้องถิ่นไท	เห็นด้วย
69	088	นายสวาป เผ่าประทาน	พรรคภูมิใจไทย	เห็นด้วย

ลำดับที่	เลขที่บัตร	ชื่อ-สกุล	ชื่อสังกัด	ผลการลงคะแนน
70	090	นายชัยยันต์ ผลสุวรรณ	พรรคเพื่อไทย	เห็นด้วย
71	091	นายชัยวัฒน์ เป้าเปี่ยมทรัพย์	พรรคพลังประชารัฐ	เห็นด้วย
72	092	นายชัยวุฒิ ธนาคมานุสรณ์	พรรคพลังประชารัฐ	เห็นด้วย
73	093	นายชัยวุฒิ บรรณวัฒน์	พรรคประชาธิปัตย์	เห็นด้วย
74	094	นายชาญวิทย์ วิภูศิริ	พรรคพลังประชารัฐ	เห็นด้วย
75	095	นายชาดา ไทยเศรษฐ์	พรรคภูมิใจไทย	เห็นด้วย
76	096	นายชำนาญ จันทร์เรือง	พรรคอนาคตใหม่	เห็นด้วย
77	097	นายชินวรณ์ บุญยเกียรติ	พรรคประชาธิปัตย์	เห็นด้วย
78	102	นายเชิงชาย ชาลีรินทร์	พรรคพลังประชารัฐ	เห็นด้วย
79	103	นายเชิดพงศ์ ราชปองขันธ	พรรคเพื่อไทย	เห็นด้วย
80	104	นายโชติพิพัฒน์ เตชะโสภณมณี	พรรคอนาคตใหม่	เห็นด้วย
81	105	นายโชติวุฒิ ธนาคมานุสรณ์	พรรคพลังประชารัฐ	เห็นด้วย
82	107	นายไชยา พรหมา	พรรคเพื่อไทย	เห็นด้วย
83	108	นายชูการ์โน มะทา	พรรคประชาชาติ	เห็นด้วย
84	109	นางสาวญาณธิดา บัวผื่อน	พรรคอนาคตใหม่	เห็นด้วย
85	110	พันตำรวจโท ฐานภัทร กิตติวงศา	พรรคพลังประชารัฐ	เห็นด้วย
86	112	นายฐาปกรณ์ กุลเจริญ	พรรคพลังประชารัฐ	เห็นด้วย
87	113	นายฐิตินันท์ แสงนาค	พรรคอนาคตใหม่	เห็นด้วย
88	114	นางสาวฐิติภัทร์ โชติเดชาชัยนันต์	พรรคพลังประชารัฐ	เห็นด้วย
89	116	นายณัฐชนน ศรีก่อเกื้อ	พรรคภูมิใจไทย	เห็นด้วย
90	117	นายณัฐพล จรัสพิพงษ์	พรรคพลังประชารัฐ	เห็นด้วย
91	118	นายณัฐพล ทีปสุวรรณ	พรรคพลังประชารัฐ	เห็นด้วย
92	121	นายณัฐพงษ์ สุปรียศิลป์	พรรคเพื่อไทย	เห็นด้วย
93	124	นายณัฐวุฒิ บัวประทุม	พรรคอนาคตใหม่	เห็นด้วย
94	126	นายดล เหนาะระกุล	พรรคชาติพัฒนา	เห็นด้วย
95	128	นายดำรงค์ พิเดช	พรรครักษ์ผืนป่าประเทศไทย	เห็นด้วย
96	130	นางสาวตรีณัฐ เทียนทอง	พรรคพลังประชารัฐ	เห็นด้วย
97	132	นายไตรเทพ งามกมล	พรรคภูมิใจไทย	เห็นด้วย
98	135	พลตรี ทรงกลด ทิพย์รัตน์	พรรคพลังชาติไทย	เห็นด้วย
99	136	พันเอก เศรษฐพงศ์ มะลิสสุวรรณ	พรรคภูมิใจไทย	เห็นด้วย
100	137	นายทวีรัฐ รัตนเศรษฐ์	พรรคพลังประชารัฐ	เห็นด้วย
101	138	นายทวีศักดิ์ ทักษิณ	พรรคอนาคตใหม่	เห็นด้วย
102	140	นายทองแดง เบ็ญจะปัก	พรรคอนาคตใหม่	เห็นด้วย
103	141	นางทัศนาวร เกษเมธีกาญจน์	พรรคพลังประชารัฐ	เห็นด้วย
104	142	นางสาวทัศนีย์ บุณยปกรณ์	พรรคเพื่อไทย	เห็นด้วย
105	143	นางทัศนีย์ รัตนเศรษฐ์	พรรคพลังประชารัฐ	เห็นด้วย
106	147	นายเทอดพงษ์ ไชยนันทน์	พรรคประชาธิปัตย์	เห็นด้วย
107	148	นายเท่าพิภพ ลิ้มจิตรกร	พรรคอนาคตใหม่	เห็นด้วย

ลำดับที่	เลขที่บัตร	ชื่อ-สกุล	ชื่อสังกัด	ผลการลงคะแนน
108	149	นางเทียบจุฑา ขาวขำ	พรรคเพื่อไทย	เห็นด้วย
109	150	นางสาวธณิกานต์ พรพงษาโรจน์	พรรคพลังประชารัฐ	เห็นด้วย
110	151	นายธนกร ไชยกุล	พรรคเพื่อไทย	เห็นด้วย
111	153	นายธนยศ ทิมสุวรรณ	พรรคภูมิใจไทย	เห็นด้วย
112	154	นายธนะสิทธิ์ โควสุรัตน์	พรรคพลังประชารัฐ	เห็นด้วย
113	155	นายธันส์ ทวีเกื้อกูลกิจ	พรรคพลังประชารัฐ	เห็นด้วย
114	157	นายธรรมนัส พรหมเผ่า	พรรคพลังประชารัฐ	เห็นด้วย
115	158	นายธรรมวิชัย โภธิพิพิธ	พรรคพลังประชารัฐ	เห็นด้วย
116	159	นายธัญญ์วาริน สุขะพิสิษฐ์	พรรคอนาคตใหม่	เห็นด้วย
117	160	นายธัญวัฒน์ กมลวงศ์วัฒน์	พรรคอนาคตใหม่	เห็นด้วย
118	162	นายธีรภัทร พริ้งสุลกะ	พรรคประชาธิปัตย์	เห็นด้วย
119	163	นางสาวธีรรัตน์ สำเร็จวาณิช	พรรคเพื่อไทย	เห็นด้วย
120	165	นายธีระ วงศ์สมุทร	พรรคชาติไทยพัฒนา	เห็นด้วย
121	166	นายธีรจชัย พันธุมาศ	พรรคอนาคตใหม่	เห็นด้วย
122	167	นายณพ ชีวานันท์	พรรคเพื่อไทย	เห็นด้วย
123	169	นายณพดล แก้วสุพัฒน์	พรรคพลังท้องถิ่นไท	เห็นด้วย
124	170	นายณพดล มาตรศรี	พรรคชาติไทยพัฒนา	เห็นด้วย
125	172	นางสาวนภาพร เพ็ชรจินดา	พรรคเสรีรวมไทย	งดออกเสียง
126	174	นายพรชัย ตระกูลวรานนท์	พรรคพลังประชารัฐ	เห็นด้วย
127	175	นายสมศักดิ์ คุณเงิน	พรรคพลังประชารัฐ	เห็นด้วย
128	176	นายณที ถิ่นสาคุ	พรรคพลังประชารัฐ	เห็นด้วย
129	177	นางนาที รัชกิจประการ	พรรคภูมิใจไทย	เห็นด้วย
130	179	นายนิคม บุญวิเศษ	พรรคพลังประชาชนไทย	เห็นด้วย
131	180	นายนิติพล ผิวเหมาะ	พรรคอนาคตใหม่	เห็นด้วย
132	181	นายนิพันธ์ ศิริธร	พรรคพลังประชารัฐ	เห็นด้วย
133	187	นายนิรมาณ สุไลมาน	พรรคอนาคตใหม่	เห็นด้วย
134	188	นายนิโรธ สุนทรเลขา	พรรคพลังประชารัฐ	เห็นด้วย
135	189	นางสาวแนน บุญยธิดา สมชัย	พรรคประชาธิปัตย์	เห็นด้วย
136	190	นายบัญญัติ เจตนจันทร์	พรรคประชาธิปัตย์	เห็นด้วย
137	191	นายบัญญัติ บรรทัดฐาน	พรรคประชาธิปัตย์	เห็นด้วย
138	195	นางบุญยิ่ง นิติกาญญา	พรรคพลังประชารัฐ	เห็นด้วย
139	196	นางบุญรื่น ศรีธเรศ	พรรคเพื่อไทย	เห็นด้วย
140	197	นายบุญลือ ประเสริฐโสภา	พรรคภูมิใจไทย	เห็นด้วย
141	198	นายบุญสิงห์ วรินทร์รักษ์	พรรคพลังประชารัฐ	เห็นด้วย
142	199	นางสาวเบญจมา แสงจันทร์	พรรคอนาคตใหม่	เห็นด้วย
143	200	นายปกรณ์ มุ่งเจริญพร	พรรคภูมิใจไทย	เห็นด้วย
144	202	นายปฐมพงศ์ สูญจันทร์	พรรคพลังประชารัฐ	เห็นด้วย
145	203	นายปดิพัทธ์ สันติภาดา	พรรคอนาคตใหม่	เห็นด้วย

ลำดับที่	เลขที่บัตร	ชื่อ-สกุล	ชื่อสังกัด	ผลการลงคะแนน
146	204	นายประกอบ รัตนพันธ์	พรรคประชาธิปัตย์	เห็นด้วย
147	206	นายประทวน สุทธิอำนวยเดช	พรรคพลังประชารัฐ	เห็นด้วย
148	209	นายประมวล พงศ์ถาวราเดช	พรรคประชาธิปัตย์	เห็นด้วย
149	210	นายประสงค์ บุรณ์พงศ์	พรรคเสรีรวมไทย	งดออกเสียง
150	211	นายประสิทธิ์ มะหะหมัด	พรรคพลังประชารัฐ	เห็นด้วย
151	212	นายประสิทธิ์ วุฒินันชัย	พรรคเพื่อไทย	เห็นด้วย
152	216	นายปริญญา ช่วยเกตุ ศิริรัตน์	พรรคอนาคตใหม่	เห็นด้วย
153	218	นายปรีดา บุญเพลิง	พรรคครูไทยเพื่อประชาชน	เห็นด้วย
154	219	นายปัญญา จีนาคำ	พรรคพลังประชารัฐ	เห็นด้วย
155	220	นางสาวปาริณา ไกรคุปต์	พรรคพลังประชารัฐ	เห็นด้วย
156	221	นายปิยบุตร แสงกนกกุล	พรรคอนาคตใหม่	เห็นด้วย
157	226	พลโท พงศกร รอดชมภู	พรรคอนาคตใหม่	เห็นด้วย
158	227	นายพงศ์กวิน จีรุงเรืองกิจ	พรรคพลังประชารัฐ	เห็นด้วย
159	228	นายพนิต วิกิตเศรษฐ์	พรรคประชาธิปัตย์	เห็นด้วย
160	230	นายพรชัย อำนวยทรัพย์	พรรคภูมิใจไทย	เห็นด้วย
161	231	ผู้ช่วยศาสตราจารย์พรชัย อินทร์สุข	พรรคพลังประชารัฐ	เห็นด้วย
162	232	นายพรเทพ วิสุทธิวัฒนศักดิ์	พรรคเพื่อไทย	เห็นด้วย
163	234	นางพรเพ็ญ บุญศิริวัฒนกุล	พรรคเพื่อไทย	เห็นด้วย
164	238	นางสาวพัชรินทร์ ชำศิริพงษ์	พรรคพลังประชารัฐ	เห็นด้วย
165	240	นายพาวณวัฒน์ สະสมทรัพย์	พรรคชาติไทยพัฒนา	เห็นด้วย
166	241	นายพิจารณ์ เขาวพัฒน์วงศ์	พรรคอนาคตใหม่	เห็นด้วย
167	242	นางพิชชารัตน์ เลหาพงศ์ชนะ	พรรคพลังประชารัฐ	เห็นด้วย
168	243	นายพิเชษฐ์ เชื้อเมืองพาน	พรรคเพื่อไทย	เห็นด้วย
169	244	นายพิเชษฐ สติธรวาล	พรรคประชารธรรมไทย	เห็นด้วย
170	245	นายพิธา ลิ้มเจริญรัตน์	พรรคอนาคตใหม่	เห็นด้วย
171	247	นางสาวพิมพ์พร พรพถณิพันธ์	พรรคพลังประชารัฐ	เห็นด้วย
172	249	นายพิษณุ พลธี	พรรคภูมิใจไทย	เห็นด้วย
173	251	นางสาวพิมพ์พร พันธุ์วิชาติกุล	พรรคประชาธิปัตย์	เห็นด้วย
174	252	นายพีระเพชร ศิริกุล	พรรคเพื่อไทย	เห็นด้วย
175	253	นายพุทธิพงษ์ ปุณณกันต์	พรรคพลังประชารัฐ	เห็นด้วย
176	255	นางสาวเพชรชมพู กิจบูรณะ	พรรครวมพลังประชาชาติไทย	เห็นด้วย
177	257	นายเพชรวรรต วัฒนพงศ์ศิริกุล	พรรคเพื่อชาติ	เห็นด้วย
178	259	นายไพบุลย์ นิติตะวัน	พรรคพลังประชารัฐ	เห็นด้วย
179	260	นายไพโรจน์ โล่ห์สุนทร	พรรคเพื่อไทย	เห็นด้วย
180	261	นางสาวไพลิน เทียนสุวรรณ	พรรคพลังประชารัฐ	เห็นด้วย
181	262	นายภณณัฏฐ์ ศรีอินทร์สุทธิ	พรรคเพื่อไทย	เห็นด้วย
182	263	นายภราดร ปริศนานันท์กุล	พรรคภูมิใจไทย	เห็นด้วย
183	264	นางสาวกริม พูลเจริญ	พรรคพลังประชารัฐ	เห็นด้วย

ลำดับที่	เลขที่บัตร	ชื่อ-สกุล	ชื่อสังกัด	ผลการลงคะแนน
184	265	นายภาคภูมิ บุลย์ประมุข	พรรคพลังประชารัฐ	เห็นด้วย
185	266	นายภาควิต ศรีสุพล	พรรคเพื่อไทย	เห็นด้วย
186	267	นางสาวภาดาท์ วรภานนท์	พรรคพลังประชารัฐ	เห็นด้วย
187	269	นายภาสกร เงินเจริญกุล	พรรคเศรษฐกิจใหม่	เห็นด้วย
188	270	นายภิญโญ นิโรจน์	พรรคพลังประชารัฐ	เห็นด้วย
189	271	นายภูติท อินสุวรรณ์	พรรคพลังประชารัฐ	เห็นด้วย
190	272	นายภูมิศิษฐ์ คงมี	พรรคภูมิใจไทย	เห็นด้วย
191	273	นายมงคลกิตติ์ สุขสินธารานนท์	พรรคไทยศรีวิไลย์	เห็นด้วย
192	274	นายমনทล โพธิ์คาย	พรรคอนาคตใหม่	เห็นด้วย
193	275	นายมนเทียร สงฆ์ประชา	พรรคพลังประชารัฐ	เห็นด้วย
194	276	นายมนตรี ตั้งเจริญถาวร	พรรคเพื่อไทย	เห็นด้วย
195	277	นายมนตรี ปาน้อยนันท์	พรรคประชาธิปัตย์	เห็นด้วย
196	278	นางมนพร เจริญศรี	พรรคเพื่อไทย	เห็นด้วย
197	279	นายมนูญ สีวาทิรมย์รัตน์	พรรคเศรษฐกิจใหม่	เห็นด้วย
198	280	นางสาวมลลิกา จิระพันธุ์วานิช	พรรคภูมิใจไทย	เห็นด้วย
199	281	นายมานพ ศรีผึ้ง	พรรคภูมิใจไทย	เห็นด้วย
200	282	นายมานะ โลหะวณิชย์	พรรคเพื่อไทย	เห็นด้วย
201	283	นายมานะศักดิ์ จันทร์ประสงค์	พรรคเพื่อไทย	เห็นด้วย
202	284	นายมานัส อ่อนอ้าย	พรรคพลังประชารัฐ	เห็นด้วย
203	285	นางมารศรี ขจรเรืองโรจน์	พรรคเศรษฐกิจใหม่	เห็นด้วย
204	287	นางมุกดา พงษ์สมบัติ	พรรคเพื่อไทย	เห็นด้วย
205	288	พลตำรวจเอก ทยุทธ เทพจันทร์	พรรคประชานิยม	เห็นด้วย
206	289	นายทยุทธ สุวรรณบุตร	พรรคพลังประชารัฐ	เห็นด้วย
207	290	นายยรรยงก์ ถนอมพิชัยธารง	พรรครักษ์ฝันป่าประเทศไทย	เห็นด้วย
208	291	นายยศววัฒน์ มาไพศาลสิน	พรรคภูมิใจไทย	เห็นด้วย
209	293	นางสาวเยาวลักษณ์ วงษ์ประภารัตน์	พรรคอนาคตใหม่	เห็นด้วย
210	294	รองศาสตราจารย์รงค์ บุญสวยขวัญ	พรรคพลังประชารัฐ	เห็นด้วย
211	295	นายรณเทพ อนุวัฒน์	พรรคพลังประชารัฐ	เห็นด้วย
212	296	นายระวี มาศฉมาดล	พรรคพลังธรรมใหม่	เห็นด้วย
213	297	นายรังสรรค์ มณีรัตน์	พรรคเพื่อไทย	เห็นด้วย
214	299	นายรังสิกร ทิมาตฤกะ	พรรคภูมิใจไทย	เห็นด้วย
215	300	นายรังสิมันต์ โรม	พรรคอนาคตใหม่	เห็นด้วย
216	301	นางสาวรังสิมา รอดรัศมี	พรรคประชาธิปัตย์	เห็นด้วย
217	303	นายรุ่งโรจน์ ทองศรี	พรรคภูมิใจไทย	เห็นด้วย
218	305	นางสาวละออง ตียะไพรัช	พรรคเพื่อไทย	เห็นด้วย
219	307	นายเลิศศักดิ์ พัฒนชัยกุล	พรรคเพื่อไทย	เห็นด้วย
220	309	นางสาวทันทยา วงษ์โอภาสี	พรรคพลังประชารัฐ	เห็นด้วย
221	312	นางสาววรรณวิภา ไม้สน	พรรคอนาคตใหม่	เห็นด้วย

ลำดับที่	เลขที่บัตร	ชื่อ-สกุล	ชื่อสังกัด	ผลการลงคะแนน
222	313	นายวรศิษฐ์ เลียงประสิทธิ์	พรรคภูมิใจไทย	เห็นด้วย
223	314	นายวรสิทธิ์ กัลป์ดินันท์	พรรคเพื่อไทย	เห็นด้วย
224	316	นายวัชรพล โทมรงค์ดี	พรรคชาติพัฒนา	เห็นด้วย
225	317	นายวัชระ ยาวอหะซัน	พรรคพลังประชารัฐ	เห็นด้วย
226	318	นายวัชรา ณ วังขนาย	พรรคเสรีรวมไทย	งดออกเสียง
227	319	นายวัฒนา ช่างเหลา	พรรคพลังประชารัฐ	เห็นด้วย
228	321	นายวันชัย เจริญนนทสิทธิ์	พรรคเพื่อไทย	เห็นด้วย
229	322	นายวันชัย ปริญญาศิริ	พรรคพลังประชารัฐ	เห็นด้วย
230	324	นางวันเพ็ญ พร้อมพัฒน์	พรรคพลังประชารัฐ	เห็นด้วย
231	325	นายวันมูหะมัดนอร์ มะทา	พรรคประชาชาติ	เห็นด้วย
232	326	นายวาโย อัครรุ่งเรือง	พรรคอนาคตใหม่	เห็นด้วย
233	328	นายวิทยา ทรงคำ	พรรคเพื่อไทย	เห็นด้วย
234	330	นายวิรัช พันธุมะผล	พรรคอนาคตใหม่	เห็นด้วย
235	331	นายวิรัช รัตนเศรษฐ์	พรรคพลังประชารัฐ	เห็นด้วย
236	332	นายวิรัตน์ วรศสิริน	พรรคเสรีรวมไทย	เห็นด้วย
237	336	พลตำรวจโท วิศณุ ม่วงแพรสี	พรรคเสรีรวมไทย	งดออกเสียง
238	338	นายวิสิทธิ์ พิทยาภรณ์	พรรคภูมิใจไทย	เห็นด้วย
239	340	นายวิสุทธิ์ ไชยณรุณ	พรรคเพื่อไทย	เห็นด้วย
240	341	นายมารุต มัสยวาณิช	พรรคภูมิใจไทย	เห็นด้วย
241	342	นายวีระกร คำประกอบ	พรรคพลังประชารัฐ	เห็นด้วย
242	348	นายวุฒิพงษ์ นามบุตร	พรรคประชาธิปัตย์	เห็นด้วย
243	350	นายศรัณย์ ทิมสุวรรณ	พรรคเพื่อไทย	เห็นด้วย
244	352	นายศราวุธ เพชรพนมพร	พรรคเพื่อไทย	เห็นด้วย
245	353	นางสาวศรินवल บุญลือ	พรรคภูมิใจไทย	เห็นด้วย
246	355	นางศรีสมร รัศมีฤกษ์เศรษฐ์	พรรคประชาธิปัตย์	เห็นด้วย
247	357	นายศักดิ์นัย นุ่มหนู	พรรคอนาคตใหม่	เห็นด้วย
248	359	นายศาสตรา ศรีปาน	พรรคพลังประชารัฐ	เห็นด้วย
249	360	นายศิริสิทธิ์ เลิศด้วยลาภ	พรรคเพื่อไทย	เห็นด้วย
250	361	นางสาวศิริกัญญา ตันสกุล	พรรคอนาคตใหม่	เห็นด้วย
251	362	นายศิริพงษ์ รัสมิ์	พรรคพลังประชารัฐ	เห็นด้วย
252	363	นางศิริวรรณ ปราศจากศัตรู	พรรคประชาธิปัตย์	เห็นด้วย
253	364	นายศิริวัฒน์ ขจรประศาสน์	พรรคภูมิใจไทย	เห็นด้วย
254	365	นางสาวศิลัมพา เลิศนุวัฒน์	พรรคพลังประชารัฐ	เห็นด้วย
255	366	นายศุภชัย ใจสมุทร	พรรคภูมิใจไทย	เห็นด้วย
256	367	นายศุภชัย นพขำ	พรรคเพื่อไทย	เห็นด้วย
257	370	นางสาวสุกญา สาระนันท์	พรรคเพื่อไทย	เห็นด้วย
258	371	นายสงคราม กิจเลิศไพโรจน์	พรรคเพื่อชาติ	เห็นด้วย
259	373	นายสนอง เทพอักขรณรงค์	พรรคภูมิใจไทย	เห็นด้วย

ลำดับที่	เลขที่บัตร	ชื่อ-สกุล	ชื่อสังกัด	ผลการลงคะแนน
260	374	นายสมเกียรติ ไชยวิสุทธิกุล	พรรคอนาคตใหม่	เห็นด้วย
261	375	นายสมเกียรติ ถนอมสินธุ์	พรรคอนาคตใหม่	เห็นด้วย
262	376	นายสมเกียรติ วอนเพียร	พรรคพลังประชารัฐ	เห็นด้วย
263	377	นางนันทนา สงฆ์ประชา	พรรคประชาธิปัตย์	เห็นด้วย
264	378	นายสมคิด เชื้อคง	พรรคเพื่อไทย	เห็นด้วย
265	379	นายสมเจตน์ ลิ้มปะพันธ์	พรรคภูมิใจไทย	เห็นด้วย
266	380	นายสมชาติ ประดิษฐ์พร	พรรคประชาธิปัตย์	เห็นด้วย
267	382	พลเอก สมชาย วิษณุวงศ์	พรรคพลังประชารัฐ	เห็นด้วย
268	383	นายสมบัติ ศรีสุรินทร์	พรรคเพื่อไทย	เห็นด้วย
269	384	นายสมบัติ อำนาจ	พรรคพลังประชารัฐ	เห็นด้วย
270	385	นายสมบูรณ์ ชาร์มย์	พรรคภูมิใจไทย	เห็นด้วย
271	386	นายสมพงษ์ โสภณ	พรรคพลังประชารัฐ	เห็นด้วย
272	388	นายสมมุติ เบ็ญจลักษณ์	พรรคประชาธิปัตย์	เห็นด้วย
273	392	นายสมัคร ป้องวงษ์	พรรคอนาคตใหม่	เห็นด้วย
274	394	นายสรชิต สุจิตต์	พรรคชาติไทยพัฒนา	เห็นด้วย
275	395	นายสรวุฒิ เนื่องจำนงค์	พรรคพลังประชารัฐ	เห็นด้วย
276	396	นายสรอรรถ กลิ่นประทุม	พรรคภูมิใจไทย	เห็นด้วย
277	398	นายสรารุช อ่อนละมัย	พรรคประชาธิปัตย์	เห็นด้วย
278	399	นายสฤษฏ์พงษ์ เกี่ยวข้อง	พรรคภูมิใจไทย	เห็นด้วย
279	400	นายสฤษดิ์ บุตรเนียร	พรรคภูมิใจไทย	เห็นด้วย
280	401	นายเสถียร เผือกประพันธ์	พรรคพลังประชารัฐ	เห็นด้วย
281	402	นายสัญญา นิลสุพรรณ	พรรคพลังประชารัฐ	เห็นด้วย
282	403	นายสันทพจน์ สุขศรีเมือง	พรรคพลังประชารัฐ	เห็นด้วย
283	404	นายสันติ กิระนันท์	พรรคพลังประชารัฐ	เห็นด้วย
284	405	นายสันติ พร้อมพัฒน์	พรรคพลังประชารัฐ	เห็นด้วย
285	407	นายสัมฤทธิ์ แทนทรัพย์	พรรคพลังประชารัฐ	เห็นด้วย
286	408	นายสาคร เกี่ยวข้อง	พรรคประชาธิปัตย์	เห็นด้วย
287	409	นายสาทิตย์ วงศ์หนองเตย	พรรคประชาธิปัตย์	เห็นด้วย
288	410	นายสาธิต ปิตุเตชะ	พรรคประชาธิปัตย์	เห็นด้วย
289	411	นายสาธิต อุ๋ยตระกูล	พรรคพลังประชารัฐ	เห็นด้วย
290	412	นายสายัณห์ ยุติธรรม	พรรคพลังประชารัฐ	เห็นด้วย
291	414	นายสิงหนภณ ตีนาง	พรรคเพื่อไทย	เห็นด้วย
292	415	พันโท สินธพ แก้วพิจิตร	พรรคประชาธิปัตย์	เห็นด้วย
293	416	นายสินิตย์ เลิศไกร	พรรคประชาธิปัตย์	เห็นด้วย
294	417	นายสิระ เจนจาคะ	พรรคพลังประชารัฐ	เห็นด้วย
295	418	นางสิรินทร รามสูต	พรรคเพื่อไทย	เห็นด้วย
296	419	นายสิริพงศ์ อังคสกุลเกียรติ	พรรคภูมิใจไทย	เห็นด้วย
297	420	นายสุชาติ ชมกลิ่น	พรรคพลังประชารัฐ	เห็นด้วย

ลำดับที่	เลขที่บัตร	ชื่อ-สกุล	ชื่อสังกัด	ผลการลงคะแนน
298	422	นายสุชาติ ภิญโญ	พรรคเพื่อไทย	เห็นด้วย
299	423	นายสุชาติ อู่สาหะ	พรรคพลังประชารัฐ	เห็นด้วย
300	425	นางสาวสุทธรธรรม สุบรรณ ณ อยู่ธยา	พรรคอนาคตใหม่	เห็นด้วย
301	426	นายสุทา ประทีป ณ ถกลาง	พรรคพลังประชารัฐ	เห็นด้วย
302	427	นายสุทิน คลังแสง	พรรคเพื่อไทย	เห็นด้วย
303	429	นายสุพล จุลใส	พรรครวมพลังประชาชาติไทย	เห็นด้วย
304	430	นายสุพล ฟองงาม	พรรคพลังประชารัฐ	เห็นด้วย
305	431	พลตำรวจตรี สุพิศาล ภักดีนฤนาถ	พรรคอนาคตใหม่	เห็นด้วย
306	432	นายสุภดิช อากาศฤกษ์	พรรคเศรษฐกิจใหม่	เห็นด้วย
307	433	นางสุภาภรณ์ คงวุฒิปัญญา	พรรคเพื่อไทย	เห็นด้วย
308	437	นายสุรเชษฐ์ ประวีณวงศ์วุฒิ	พรรคอนาคตใหม่	เห็นด้วย
309	438	นายสุรทิน พิจารณ์	พรรคประชาธิปไตยใหม่	เห็นด้วย
310	440	รองศาสตราจารย์สุรวาท ทองบุ	พรรคอนาคตใหม่	เห็นด้วย
311	441	นายสุรวิทย์ คนสมบูรณ์	พรรคเพื่อไทย	เห็นด้วย
312	442	นายสุรศักดิ์ ชิงนวรรณ์	พรรคพลังประชารัฐ	เห็นด้วย
313	443	นายสุรศักดิ์ พันธุ์เจริญวรกุล	พรรคภูมิใจไทย	เห็นด้วย
314	444	นายสุรศักดิ์ อนรรฆพันธ์	พรรคพลังประชารัฐ	เห็นด้วย
315	445	นายสุรสิทธิ์ นิธิวุฒิวรรักษ์	พรรคพลังประชารัฐ	เห็นด้วย
316	449	นายเสมอกัน เทียงธรรม	พรรคชาติไทยพัฒนา	เห็นด้วย
317	450	พลตำรวจเอก เสรีพิศุทธิ์ เตมียเวส	พรรคเสรีรวมไทย	งดออกเสียง
318	451	นายโสภณ ชาร์มย์	พรรคภูมิใจไทย	เห็นด้วย
319	453	นายองอาจ คล้ามไพบูลย์	พรรคประชาธิปัตย์	เห็นด้วย
320	455	นายอดิพงษ์ ฐิติพิทยา	พรรคภูมิใจไทย	เห็นด้วย
321	460	นายอนุชา น้อยวงศ์	พรรคพลังประชารัฐ	เห็นด้วย
322	461	นายอนุชา นาคาศัย	พรรคพลังประชารัฐ	เห็นด้วย
323	462	นาวาอากาศเอก อนุดิษฐ์ นาคกรพรรพ	พรรคเพื่อไทย	เห็นด้วย
324	464	นายอนุมัติ ชูสารอ	พรรคประชาชาติ	เห็นด้วย
325	465	นายอนุรักษ์ จุริมาศ	พรรคชาติไทยพัฒนา	เห็นด้วย
326	466	นายอนุรักษ์ ตั้งปณิธานนท์	พรรคเพื่อไทย	เห็นด้วย
327	467	นางอนุรักษ์ บุญศล	พรรคเพื่อไทย	เห็นด้วย
328	469	นางสาวอนุสรีย์ ทับสุวรรณ	พรรครวมพลังประชาชาติไทย	เห็นด้วย
329	471	นายอภิชา เลิศพชรกมล	พรรคภูมิใจไทย	เห็นด้วย
330	473	นายอภิชาติ ศิริสุนทร	พรรคอนาคตใหม่	เห็นด้วย
331	474	นายสุทัศน์ เงินหมื่น	พรรคประชาธิปัตย์	เห็นด้วย
332	476	นายอรรถกร ศิริลัทธยากร	พรรคพลังประชารัฐ	เห็นด้วย
333	477	ร้อยตำรวจเอก อรุณ สวัสดิ์	พรรคพลังประชารัฐ	เห็นด้วย
334	478	นายอัครเดช วงษ์พิทักษ์โรจน์	พรรคประชาธิปัตย์	เห็นด้วย
335	479	นายอัศววัฒน์ อัสวเหม	พรรคพลังประชารัฐ	เห็นด้วย

ลำดับที่	เลขที่บัตร	ชื่อ-สกุล	ชื่อสังกัด	ผลการลงคะแนน
336	480	นายอัฐพล โพธิพิพิธ	พรรคพลังประชารัฐ	เห็นด้วย
337	481	นายอันวาร์ สาและ	พรรคประชาธิปัตย์	เห็นด้วย
338	482	นายอับดุลลาхим อาบู	พรรคภูมิใจไทย	เห็นด้วย
339	483	นายอับดุลอายี สาแม็ง	พรรคประชาชาติ	เห็นด้วย
340	484	นายอัศวิน วิภูศิริ	พรรคประชาธิปัตย์	เห็นด้วย
341	485	นายอาดิลัน อาลีอิสเฮาะ	พรรคพลังประชารัฐ	เห็นด้วย
342	486	นางอาภรณ์ สาราคำ	พรรคเพื่อไทย	เห็นด้วย
343	488	นายอาสพลธ์ สรรณไตรภพ	พรรคภูมิใจไทย	เห็นด้วย
344	489	นายอำนาจ วิลาวลีย์	พรรคภูมิใจไทย	เห็นด้วย
345	490	นายอำไพ กองมณี	พรรคเสรีรวมไทย	งดออกเสียง
346	492	นายอิสสระ สมชัย	พรรคประชาธิปัตย์	เห็นด้วย
347	493	นายอุบลศักดิ์ บัวหลวงงาม	พรรคเพื่อไทย	เห็นด้วย
348	497	นายเอกภพ เพียรพิเศษ	พรรคอนาคตใหม่	เห็นด้วย
349	498	นายเอกราช ช่างเหลา	พรรคพลังประชารัฐ	เห็นด้วย
350	499	นายเอี่ยม ทองใจสด	พรรคพลังประชารัฐ	เห็นด้วย
351	500	นายโอชิษฐ์ เกียรติก้องชูชัย	พรรคเพื่อไทย	เห็นด้วย
352	001	พลเอก กนิษฐ์ ชาญปรีชญา	สมาชิกวุฒิสภา	เห็นด้วย
353	002	นายกรรณภว์ ธนภรรคภวิน	สมาชิกวุฒิสภา	เห็นด้วย
354	004	นายก้านรงค์ จันทิก	สมาชิกวุฒิสภา	เห็นด้วย
355	005	นายกษิตศ อาชวคุณ	สมาชิกวุฒิสภา	เห็นด้วย
356	009	นายกิตติ วะสินนท์	สมาชิกวุฒิสภา	เห็นด้วย
357	010	นายกิตติศักดิ์ รัตนวราหะ	สมาชิกวุฒิสภา	เห็นด้วย
358	013	ศาสตราจารย์เกียรติคุณไกรสิทธิ์ ตันติศิรินทร์	สมาชิกวุฒิสภา	เห็นด้วย
359	014	นายขวัญชาติ วงศ์ศุภรานันต์	สมาชิกวุฒิสภา	เห็นด้วย
360	015	นายคำบุญ สิทธิสมาน	สมาชิกวุฒิสภา	เห็นด้วย
361	016	นายจเด็จ อินสว่าง	สมาชิกวุฒิสภา	เห็นด้วย
362	017	นายจรินทร์ จักกะพาก	สมาชิกวุฒิสภา	เห็นด้วย
363	018	พลโท จเรศักดิ์ อานุภาพ	สมาชิกวุฒิสภา	เห็นด้วย
364	021	นางจินตนา ชัยยวรรณการ	สมาชิกวุฒิสภา	เห็นด้วย
365	022	นายจिरชัย มูลทองไธย	สมาชิกวุฒิสภา	เห็นด้วย
366	023	นางจिरดา สงฆ์ประชา	สมาชิกวุฒิสภา	เห็นด้วย
367	024	พลเอก จิรพงศ์ วรรณรัตน์	สมาชิกวุฒิสภา	เห็นด้วย
368	025	พลเอก จิระศักดิ์ ชมประสพ	สมาชิกวุฒิสภา	เห็นด้วย
369	026	นายเจตน์ ศิรธรานนท์	สมาชิกวุฒิสภา	เห็นด้วย
370	027	นายเจน นำชัยศิริ	สมาชิกวุฒิสภา	เห็นด้วย
371	028	นางฉวีรัตน์ เกษตรสุนทร	สมาชิกวุฒิสภา	เห็นด้วย
372	029	พลเอก ฉัตรเฉลิม เฉลิมสุข	สมาชิกวุฒิสภา	เห็นด้วย
373	030	พลเอก ฉัตรชัย สาริกัลยะ	สมาชิกวุฒิสภา	เห็นด้วย

ลำดับที่	เลขที่บัตร	ชื่อ-สกุล	ชื่อสังกัด	ผลการลงคะแนน
374	031	นายเฉลา พวงมาลัย	สมาชิกรัฐสภา	เห็นด้วย
375	032	พลอากาศตรี เฉลิมชัย เครืองาม	สมาชิกรัฐสภา	เห็นด้วย
376	033	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ เฉลิมชัย บุญยะสิทธิ์	สมาชิกรัฐสภา	เห็นด้วย
377	035	นายเฉลียว เกาะแก้ว	สมาชิกรัฐสภา	เห็นด้วย
378	036	นายจตุรงค์ เสริมสุข	สมาชิกรัฐสภา	เห็นด้วย
379	037	พลเอก ชยุดิ สุวรรณมาศ	สมาชิกรัฐสภา	เห็นด้วย
380	038	นายชลิต แก้วจินดา	สมาชิกรัฐสภา	เห็นด้วย
381	039	พลตำรวจเอก ชัชวาลย์ สุขสมจิตร	สมาชิกรัฐสภา	เห็นด้วย
382	041	พลเรือเอก ชัยวัฒน์ เอี่ยมสมุทร	สมาชิกรัฐสภา	เห็นด้วย
383	042	นายชาญวิทย์ ผลชีวิน	สมาชิกรัฐสภา	เห็นด้วย
384	043	พลเอก ชาทอุดม ติตถะสิริ	สมาชิกรัฐสภา	เห็นด้วย
385	044	พลเรือเอก ชุมนุม อัจฉริยะ	สมาชิกรัฐสภา	เห็นด้วย
386	045	พลเอก ชูศักดิ์ เมฆสุวรรณ	สมาชิกรัฐสภา	เห็นด้วย
387	046	พลเอก เขวงศักดิ์ ทองสลาย	สมาชิกรัฐสภา	เห็นด้วย
388	047	ว่าที่ร้อยตรี เชิดศักดิ์ จำปาเทศ	สมาชิกรัฐสภา	เห็นด้วย
389	048	นายเชิดศักดิ์ สันติวรุดิ	สมาชิกรัฐสภา	เห็นด้วย
390	049	นายชาภิย์ พิทักษ์คุณพล	สมาชิกรัฐสภา	เห็นด้วย
391	050	พลเรือเอก ฐนิต กิตติอำพน	สมาชิกรัฐสภา	เห็นด้วย
392	051	พลเรือเอก ณรงค์ พิพัฒน์นาคัย	สมาชิกรัฐสภา	เห็นด้วย
393	052	นายณรงค์ รัตนานุกูล	สมาชิกรัฐสภา	เห็นด้วย
394	053	นายณรงค์ สหเมธาพัฒน์	สมาชิกรัฐสภา	เห็นด้วย
395	054	นายณรงค์ อ่อนสอาด	สมาชิกรัฐสภา	เห็นด้วย
396	056	พลเอก ดนัย มีชูเวท	สมาชิกรัฐสภา	เห็นด้วย
397	057	นางดวงพร รอดพยาธิ์	สมาชิกรัฐสภา	เห็นด้วย
398	058	นางสาวดาวน้อย สุทธินิภาพันธ์	สมาชิกรัฐสภา	เห็นด้วย
399	059	นายดิเรกฤทธิ์ เจนครองธรรม	สมาชิกรัฐสภา	เห็นด้วย
400	060	นายดุสิต เขมะศักดิ์ชัย	สมาชิกรัฐสภา	เห็นด้วย
401	061	พลตำรวจเอก เดชณรงค์ สุทธิชาญบัญชา	สมาชิกรัฐสภา	เห็นด้วย
402	063	พลอากาศเอก ตรีทศ สนแจ้ง	สมาชิกรัฐสภา	เห็นด้วย
403	065	รองศาสตราจารย์ พลเอก ไตรโรจน์ ครุฑเวโซ	สมาชิกรัฐสภา	เห็นด้วย
404	066	นายถนัด มานะพันธุ์นิยม	สมาชิกรัฐสภา	เห็นด้วย
405	067	นายถวิล เปลี่ยนศรี	สมาชิกรัฐสภา	เห็นด้วย
406	068	นายถาวร เทพวิมลเพชรกุล	สมาชิกรัฐสภา	เห็นด้วย
407	069	พลอากาศเอก ถาวร มณีพฤษ์	สมาชิกรัฐสภา	เห็นด้วย
408	076	พลเอก ธงชัย สาระสุข	สมาชิกรัฐสภา	เห็นด้วย
409	077	พลเอก ธนะศักดิ์ ปฏิมาประกร	สมาชิกรัฐสภา	เห็นด้วย
410	079	นายธานี สุโขทัยน	สมาชิกรัฐสภา	เห็นด้วย
411	080	นายธานี อ่อนละเอียด	สมาชิกรัฐสภา	เห็นด้วย

ลำดับที่	เลขที่บัตร	ชื่อ-สกุล	ชื่อสังกัด	ผลการลงคะแนน
412	081	พลเอก อีร์เดช มีเพียร	สมาชิกรัฐสภา	เห็นด้วย
413	082	นายอภิชาติ โตดิลกเวชช์	สมาชิกรัฐสภา	เห็นด้วย
414	083	พลเรือเอก นพดล โชครระดา	สมาชิกรัฐสภา	เห็นด้วย
415	084	พลเอก นพดล อินทปัญญา	สมาชิกรัฐสภา	เห็นด้วย
416	085	พลเอก นาวิณ ดำริกาญจน์	สมาชิกรัฐสภา	เห็นด้วย
417	086	นายนิพนธ์ นาคสมภพ	สมาชิกรัฐสภา	เห็นด้วย
418	087	พลเอก นิวัตร มีนะโยธิน	สมาชิกรัฐสภา	เห็นด้วย
419	089	นายนิอาแซ ซือเซ็ง	สมาชิกรัฐสภา	เห็นด้วย
420	091	นายบรรชา พงศ์อายุกุล	สมาชิกรัฐสภา	เห็นด้วย
421	092	พลเอก บุญธรรม โอริส	สมาชิกรัฐสภา	เห็นด้วย
422	093	นายบุญมี สุระโคตร	สมาชิกรัฐสภา	เห็นด้วย
423	094	ผู้ช่วยศาสตราจารย์บุญส่ง ไช้เกษ	สมาชิกรัฐสภา	เห็นด้วย
424	095	พลเอก บุญสร้าง เนียมประดิษฐ์	สมาชิกรัฐสภา	เห็นด้วย
425	096	นางเบญจรัตน์ จรรย์ธาราสีหิ	สมาชิกรัฐสภา	เห็นด้วย
426	097	หม่อมหลวงปนัดดา ดิศกุล	สมาชิกรัฐสภา	เห็นด้วย
427	098	พลอากาศเอก ประจิน จั่นตอง	สมาชิกรัฐสภา	เห็นด้วย
428	099	นายประดิษฐ์ เหลืองอร่าม	สมาชิกรัฐสภา	เห็นด้วย
429	100	นางประภาศรี สุฉันทบุตร	สมาชิกรัฐสภา	เห็นด้วย
430	101	นายประมนต์ สุธีวงศ์	สมาชิกรัฐสภา	เห็นด้วย
431	102	นายประมาน สว่างญาติ	สมาชิกรัฐสภา	เห็นด้วย
432	103	ร้อยเอก ประยุทธ์ เสาวคนธ์	สมาชิกรัฐสภา	เห็นด้วย
433	104	นางประยูร เหล่าสายเชื้อ	สมาชิกรัฐสภา	เห็นด้วย
434	105	พลเอก ประสาท สุขเกษตร	สมาชิกรัฐสภา	เห็นด้วย
435	106	รองศาสตราจารย์ประเสริฐ ปิ่นปฐมรัฐ	สมาชิกรัฐสภา	เห็นด้วย
436	107	พลตำรวจตรี ปรัชญ์ชัย ใจชาญสุขกิจ	สมาชิกรัฐสภา	เห็นด้วย
437	109	นายปรีชา บัววิรัตน์เลิศ	สมาชิกรัฐสภา	เห็นด้วย
438	110	นายปัญญา งานเลิศ	สมาชิกรัฐสภา	เห็นด้วย
439	111	พลเอก ปฐมพงศ์ ประถมภัก	สมาชิกรัฐสภา	เห็นด้วย
440	112	นายปานเทพ กล้านรงค์ราญ	สมาชิกรัฐสภา	เห็นด้วย
441	113	นางสาวปิยฉัตร วัณเฉลิม	สมาชิกรัฐสภา	เห็นด้วย
442	114	นายปิยพันธ์ นิมมานเหมินท์	สมาชิกรัฐสภา	เห็นด้วย
443	115	พลเอก ไปฏก บุนนาค	สมาชิกรัฐสภา	เห็นด้วย
444	116	นางผาณิต นิตินันท์ประภาส	สมาชิกรัฐสภา	เห็นด้วย
445	119	ศาสตราจารย์พิเศษพรเพชร วิชิตชลชัย	สมาชิกรัฐสภา	งดออกเสียง
446	120	นายพลเดช ปิ่นประทีป	สมาชิกรัฐสภา	เห็นด้วย
447	121	พลเรือเอก พระจันทร ตามประทีป	สมาชิกรัฐสภา	เห็นด้วย
448	122	พลเรือเอก พัลลภ ตมิศานนท์	สมาชิกรัฐสภา	เห็นด้วย
449	123	นางพิกุลแก้ว ไกรฤกษ์	สมาชิกรัฐสภา	เห็นด้วย

ลำดับที่	เลขที่บัตร	ชื่อ-สกุล	ชื่อสังกัด	ผลการลงคะแนน
450	124	นายพิทักษ์ ไชยเจริญ	สมาชิกรัฐสภา	เห็นด้วย
451	125	พลเอก พิศณุ พุทธวงศ์	สมาชิกรัฐสภา	เห็นด้วย
452	127	พลตำรวจโท พิสิษฐ์ จุลติลก	สมาชิกรัฐสภา	เห็นด้วย
453	128	พลเอก พิสิทธิ์ สิทธิสาร	สมาชิกรัฐสภา	เห็นด้วย
454	130	นางเพ็ญพักตร์ ศรีทอง	สมาชิกรัฐสภา	เห็นด้วย
455	131	พลเอก ไพชยนต์ คำทันเจริญ	สมาชิกรัฐสภา	เห็นด้วย
456	132	นายไพฑูรย์ หลิมวัฒนา	สมาชิกรัฐสภา	เห็นด้วย
457	133	นายไพโรจน์ พ่วงทอง	สมาชิกรัฐสภา	เห็นด้วย
458	134	พลเอก ไพโรจน์ ปานิชสมัย	สมาชิกรัฐสภา	เห็นด้วย
459	136	นายภาณุ อุทัยรัตน์	สมาชิกรัฐสภา	เห็นด้วย
460	137	นายมณฑิร บัญตัน	สมาชิกรัฐสภา	เห็นด้วย
461	139	นายมรรณพ เดชวิทักษ์	สมาชิกรัฐสภา	เห็นด้วย
462	140	พลเอก มารุต ปิยะตะสิงห์	สมาชิกรัฐสภา	เห็นด้วย
463	141	พันตำรวจตรี ยงยุทธ สาระสมบัติ	สมาชิกรัฐสภา	เห็นด้วย
464	142	พลเอก ยอดยุทธ บุญญาธิการ	สมาชิกรัฐสภา	เห็นด้วย
465	143	พันตำรวจเอก ยุทธกร วงเวียน	สมาชิกรัฐสภา	เห็นด้วย
466	144	นายยุทธนา ทัพเจริญ	สมาชิกรัฐสภา	เห็นด้วย
467	145	นายรณวิทธิ์ ปรียฉัตรตระกูล	สมาชิกรัฐสภา	เห็นด้วย
468	146	นายระวี รุ่งเรือง	สมาชิกรัฐสภา	เห็นด้วย
469	147	นางสาวเรณู ตั้งคจิวงกูร	สมาชิกรัฐสภา	เห็นด้วย
470	148	นายลักษณะ วจนนวนัช	สมาชิกรัฐสภา	เห็นด้วย
471	150	พลเอก เลิศรัตน์ รัตนวานิช	สมาชิกรัฐสภา	เห็นด้วย
472	151	พลเอก เลิศฤทธิ์ เวชสุวรรณค์	สมาชิกรัฐสภา	เห็นด้วย
473	152	ว่าที่ร้อยตรี วงศ์สยาม เพ็งพานิชภักดิ์	สมาชิกรัฐสภา	เห็นด้วย
474	153	พลเอก วรพงษ์ สง่าเนตร	สมาชิกรัฐสภา	เห็นด้วย
475	154	นางวรารัตน์ อติแพทย์	สมาชิกรัฐสภา	เห็นด้วย
476	155	พลเอก วรार्ท บุญณะสิทธิ์	สมาชิกรัฐสภา	เห็นด้วย
477	156	พลเอก วลิต โรจนภักดิ์	สมาชิกรัฐสภา	เห็นด้วย
478	157	พลเอก วสันต์ สุริยมงคล	สมาชิกรัฐสภา	เห็นด้วย
479	158	พลเอก วัฒนา สรรพานิช	สมาชิกรัฐสภา	เห็นด้วย
480	159	นายวันชัย สอนศิริ	สมาชิกรัฐสภา	เห็นด้วย
481	160	นายวัลลภ ตั้งคณานุรักษ์	สมาชิกรัฐสภา	เห็นด้วย
482	161	พลเอก วิชิต ยาทิพย์	สมาชิกรัฐสภา	เห็นด้วย
483	162	นายวิทยา ผิวม่วง	สมาชิกรัฐสภา	เห็นด้วย
484	163	พลเอก วินัย สร้างสุขดี	สมาชิกรัฐสภา	เห็นด้วย
485	164	พลตำรวจโท วิบูลย์ บางท่าไม้	สมาชิกรัฐสภา	เห็นด้วย
486	165	นางสาววิบูลย์ลักษณะ ร่วมรักษ์	สมาชิกรัฐสภา	เห็นด้วย
487	166	นายวิรัตน์ เกสสมบูรณ์	สมาชิกรัฐสภา	เห็นด้วย

ลำดับที่	เลขที่บัตร	ชื่อ-สกุล	ชื่อสังกัด	ผลการลงคะแนน
488	167	นางสาววิไลลักษณ์ อรินทะพะวงษ์	สมาชิกวุฒิสภา	เห็นด้วย
489	168	นายวิวรรธน์ แสงสุริยะฉัตร	สมาชิกวุฒิสภา	เห็นด้วย
490	169	นายวิสุทธิ์ ศรีสุพรรณ	สมาชิกวุฒิสภา	เห็นด้วย
491	170	นายวีระศักดิ์ พุทธระกุล	สมาชิกวุฒิสภา	เห็นด้วย
492	171	นายวีระศักดิ์ โควรสุรัตน์	สมาชิกวุฒิสภา	เห็นด้วย
493	172	นายวีระศักดิ์ ภูครองหิน	สมาชิกวุฒิสภา	เห็นด้วย
494	173	พลเอก วีวัฒน์ ฉันทศาสตร์โกศล	สมาชิกวุฒิสภา	เห็นด้วย
495	174	นายวุฒิพันธุ์ วิชัยรัตน์	สมาชิกวุฒิสภา	เห็นด้วย
496	175	นายศรีศักดิ์ วัฒนพรมงคล	สมาชิกวุฒิสภา	เห็นด้วย
497	176	นายศักดิ์ชัย ธนบุญชัย	สมาชิกวุฒิสภา	เห็นด้วย
498	177	รองศาสตราจารย์ศักดิ์ไทย สุรกิจบวร	สมาชิกวุฒิสภา	เห็นด้วย
499	178	พลเรือเอก ศักดิ์สิทธิ์ เชิดบุญเมือง	สมาชิกวุฒิสภา	เห็นด้วย
500	179	พลตำรวจโท ศานิตย์ มหถาวร	สมาชิกวุฒิสภา	เห็นด้วย
501	180	นางศิรินา ปวโรฬารวิทยา	สมาชิกวุฒิสภา	เห็นด้วย
502	182	นายศุภชัย สมเจริญ	สมาชิกวุฒิสภา	เห็นด้วย
503	183	พลเอก ศุภรัตน์ พัฒนาวิสุทธิ์	สมาชิกวุฒิสภา	เห็นด้วย
504	184	พลเอก สกนธ์ สัจจานิตย์	สมาชิกวุฒิสภา	เห็นด้วย
505	185	พลเอก สกล ชื่นตระกูล	สมาชิกวุฒิสภา	เห็นด้วย
506	186	หม่อมหลวงสกุล มาลากุล	สมาชิกวุฒิสภา	เห็นด้วย
507	187	นายสถิตย์ ลิ้มพงศ์พันธุ์	สมาชิกวุฒิสภา	เห็นด้วย
508	188	พลเรือโท สนธยา น้อยฉายา	สมาชิกวุฒิสภา	เห็นด้วย
509	189	พลเอก สนธยา ศรีเจริญ	สมาชิกวุฒิสภา	เห็นด้วย
510	190	พลเอก สนั่น มะเร็งสิทธิ์	สมาชิกวุฒิสภา	เห็นด้วย
511	191	ศาสตราจารย์พิเศษสม จาตุศรีพิทักษ์	สมาชิกวุฒิสภา	เห็นด้วย
512	193	นายสมชาย ชาญณรงค์กุล	สมาชิกวุฒิสภา	เห็นด้วย
513	194	นายสมชาย เสี่ยงหลาย	สมาชิกวุฒิสภา	เห็นด้วย
514	195	นายสมชาย แสวงการ	สมาชิกวุฒิสภา	เห็นด้วย
515	197	นายสมเดช นิลพันธุ์	สมาชิกวุฒิสภา	เห็นด้วย
516	198	พลตำรวจโท สมบัติ มิลินทจินดา	สมาชิกวุฒิสภา	เห็นด้วย
517	199	นายสมบูรณ์ งามลักษณ์	สมาชิกวุฒิสภา	เห็นด้วย
518	200	นายสมพล เกียรติไพบูลย์	สมาชิกวุฒิสภา	เห็นด้วย
519	201	นายสมศักดิ์ โชติรัตนะศิริ	สมาชิกวุฒิสภา	เห็นด้วย
520	202	พลตำรวจโท สมหมาย กองวิสัยสุข	สมาชิกวุฒิสภา	เห็นด้วย
521	203	พลเอก สมหมาย เกาฏีระ	สมาชิกวุฒิสภา	เห็นด้วย
522	204	พลเอก สราวุฒิ ชลอยุธยา	สมาชิกวุฒิสภา	เห็นด้วย
523	205	นายสวัสดิ์ สมัครพงศ์	สมาชิกวุฒิสภา	เห็นด้วย
524	206	พลเอก สสิน ทองภักดี	สมาชิกวุฒิสภา	เห็นด้วย
525	207	นายสังศิต พิริยะรังสรรค์	สมาชิกวุฒิสภา	เห็นด้วย

ลำดับที่	เลขที่บัตร	ชื่อ-สกุล	ชื่อสังกัด	ผลการลงคะแนน
526	208	นายสัญญาชัย จุลมนต์	สมาชิกรัฐสภา	เห็นด้วย
527	209	นายสาธิต เหล่าสุวรรณ	สมาชิกรัฐสภา	เห็นด้วย
528	210	นายสำราญ ครรชิต	สมาชิกรัฐสภา	เห็นด้วย
529	212	พลเอก สิงห์ศึก สิงห์ไพร	สมาชิกรัฐสภา	เห็นด้วย
530	213	พลอากาศเอก สุจินต์ เข้มชัย	สมาชิกรัฐสภา	เห็นด้วย
531	214	นายสุชัย บุตรสาระ	สมาชิกรัฐสภา	เห็นด้วย
532	215	นายสุธี มากบุญ	สมาชิกรัฐสภา	เห็นด้วย
533	216	นางสุนี จึงวิโรจน์	สมาชิกรัฐสภา	เห็นด้วย
534	218	นายสุรชัย เลี้ยงบุญเลิศชัย	สมาชิกรัฐสภา	เห็นด้วย
535	219	พลเอก สุรเชษฐ์ ชัยวงศ์	สมาชิกรัฐสภา	เห็นด้วย
536	221	พลเอก สุรพงษ์ สุวรรณอัตถ์	สมาชิกรัฐสภา	เห็นด้วย
537	222	พลเอก สุรศักดิ์ กาญจนรัตน์	สมาชิกรัฐสภา	เห็นด้วย
538	223	นายสุรสิทธิ์ ตรีทอง	สมาชิกรัฐสภา	เห็นด้วย
539	224	นายสุวพันธุ์ ตันยุวรรธนะ	สมาชิกรัฐสภา	เห็นด้วย
540	225	นายสุวรรณ เลิศปัญญาโรจน์	สมาชิกรัฐสภา	เห็นด้วย
541	226	นางสุวรรณณี สิริเวชชะพันธ์	สมาชิกรัฐสภา	เห็นด้วย
542	228	พลเอก อภิษฎา หมื่นสวัสดิ์	สมาชิกรัฐสภา	เห็นด้วย
543	229	พลอากาศเอก อติศักดิ์ กลั่นเสนาะ	สมาชิกรัฐสภา	เห็นด้วย
544	231	พลเอก อนันตพร กาญจนรัตน์	สมาชิกรัฐสภา	เห็นด้วย
545	232	นายอนุวัติ อาหมัด	สมาชิกรัฐสภา	เห็นด้วย
546	233	นายอนุศักดิ์ คงมาลัย	สมาชิกรัฐสภา	เห็นด้วย
547	235	นางอภิรดี ตันตราภรณ์	สมาชิกรัฐสภา	เห็นด้วย
548	237	นายอมร นิลเปรม	สมาชิกรัฐสภา	เห็นด้วย
549	238	นายอาน กาจกระโทก	สมาชิกรัฐสภา	เห็นด้วย
550	239	พลเอก อักษรา เกิดผล	สมาชิกรัฐสภา	เห็นด้วย
551	241	พลเอก อาชาไนย ศรีสุข	สมาชิกรัฐสภา	เห็นด้วย
552	242	พลโท อำพน ชูประทุม	สมาชิกรัฐสภา	เห็นด้วย
553	243	นายอำพล จินดาวัฒนะ	สมาชิกรัฐสภา	เห็นด้วย
554	244	พลเรือเอก อิทธิคมน์ ภมรสุต	สมาชิกรัฐสภา	เห็นด้วย
555	246	นายอุดม วรรณรัฐ	สมาชิกรัฐสภา	เห็นด้วย
556	247	พลเอก อุดมชัย ธรรมสาโรรัชต์	สมาชิกรัฐสภา	เห็นด้วย
557	249	พลเอก อุต เป็องบน	สมาชิกรัฐสภา	เห็นด้วย
558	250	พลตรี ไอสถ ภาวิไล	สมาชิกรัฐสภา	เห็นด้วย

ผู้ปฏิบัติหน้าที่ประธานในที่ประชุม

นายชวน หลีกภัย

ประธานรัฐสภา

ศาสตราจารย์พิเศษพรเพชร วิชิตชลชัย

รองประธานรัฐสภา

รายงานการประชุมร่วมกันของรัฐสภา ครั้งที่ ๒ (สมัยสามัญประจำปี
ครั้งที่สอง) วันศุกร์ที่ ๒๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๓ ได้จัดทำเสร็จเรียบร้อยแล้ว จึงลงลายมือชื่อไว้
เป็นหลักฐานก่อนที่จะเสนอให้รัฐสภารับรอง ตามข้อบังคับการประชุมสภาผู้แทนราษฎร
พ.ศ. ๒๕๖๒ ข้อ ๓๓ โดยอนุโลม

ลงชื่อ.....

(นายสรศักดิ์ เพียรเวช)

เลขาธิการรัฐสภา

ตรวจแล้ว วัน ศุกร์ ที่ ๑๕ เดือน พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๓

รายงานการประชุมร่วมกันของรัฐสภา

ด้วยในคราวประชุมร่วมกันของรัฐสภา ครั้งที่ ๑ (สมัยสามัญประจำปีครั้งที่หนึ่ง) วันศุกร์ที่ ๒๔ กรกฎาคม ๒๕๖๓ ที่ประชุมรัฐสภาได้รับรองรายงานการประชุมร่วมกันของรัฐสภา (สมัยสามัญประจำปีครั้งที่สอง) จำนวน ๒ ครั้ง ดังนี้

ครั้งที่ ๑ วันอังคารที่ ๒๔ ธันวาคม ๒๕๖๒

ครั้งที่ ๒ วันศุกร์ที่ ๒๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๓

จึงขอลงลายมือชื่อไว้เป็นหลักฐาน ตามข้อบังคับการประชุมสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. ๒๕๖๒ ข้อ ๓๕ วรรคหนึ่ง โดยอนุโลม

(นายชวน หลีกภัย)

ประธานรัฐสภา

สำนักรายงานการประชุมและตัวเลข

กลุ่มงานรายงานการประชุม

การประชุมร่วมกันของรัฐสภา
ครั้งที่ ๒ (สมัยสามัญประจำปีครั้งที่สอง)
วันศุกร์ที่ ๒๑ กุมภาพันธ์ พุทธศักราช ๒๕๖๓
ณ ห้องประชุมใหญ่วุฒิสภา อาคารรัฐสภา (แยกกาย)

รายนามคณะผู้จัดทำ

ที่ปรึกษา นายคุณวุฒิ ตันตระกูล รองเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร
นางนารีนารถ เหนือนารักษ์ ผู้อำนวยการสำนักgrayงาน
การประชุมและชวเลข

ผู้ตรวจทานรายงานการประชุม

นางสาวบุศยรินทร์ ตันติจารุโรจน์ ผู้บังคับบัญชากลุ่มงานชวเลข ๒
นางสาวกนกวรรณ แสงมณี เจ้าพนักงานชวเลขอาวุโส
นางสะแกวัลย์ ตั้งพิพัฒน์พงศ์ เจ้าพนักงานชวเลขอาวุโส
นางสาววาสนา อินตรา เจ้าพนักงานชวเลขอาวุโส

ผู้จัดและจัดทำรายงานการประชุม

นางศิริวรรณ สากลวารี นางสาวณัฐวดี ประกอบธรรม
นางสาวธัญรดา สุจิระวงศ์ นางสาวสวรรรยา วงศ์หมัดทอง
นางดรุณี จันทพันธ์ นางสาวเสาวลักษณ์ เพชรา
นางสาวเปมิศา เจริญรักษ์ นางสาวรัศมี บานเย็น
นางคันสนีย์ ฤทธิประเสริฐศรี นางสาวสรินทร์ กนกอุดม
นางสาวศิริรัตน์ สมัครเขตการ นางสาวภาวดี วรรณสถิตย์
นางสาวปิยาพัชร ชีวะไทย

ผู้ควบคุมสัญญาณภาพและเสียงระบบสนับสนุนการจัดทำรายงานการประชุม

นางสาวสิริพร ณ น่าน

กลุ่มงานชวเลข ๒

สำนักgrayงานการประชุมและชวเลข

สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร

บันทึกการออกเสียงลงคะแนนของสมาชิกรัฐสภา
ในการประชุมร่วมกันของรัฐสภา
ครั้งที่ ๒ (สมัยสามัญประจำปีครั้งที่สอง)
วันศุกร์ที่ ๒๑ กุมภาพันธ์ พุทธศักราช ๒๕๖๓

- การพิจารณาพิธีสารว่าด้วยกลไกระงับข้อพิพาทด้านเศรษฐกิจของอาเซียน
การตรวจสอบองค์ประชุม (โดยวิธีให้เจ้าหน้าที่นับจำนวนสมาชิก)
ผลการนับองค์ประชุม มีสมาชิกอยู่ในที่ประชุม จำนวน ๕๔๑ คน

หมายเหตุ ปัจจุบันมีสมาชิกฯ ทั้งหมด จำนวน ๗๔๗ คน โดยมีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร
จำนวน ๔๙๘ คน และมีสมาชิกวุฒิสภา จำนวน ๒๔๙ คน กึ่งหนึ่งของ
จำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของทั้งสองสภา = ๓๗๔ คน

ผลการลงมติ ที่ประชุมลงมติ (โดยวิธีใช้บัตรลงคะแนน)

เห็นชอบด้วยคะแนนเสียง	๕๔๙	เสียง
ไม่เห็นชอบ	ไม่มี	
งดออกเสียง	๙	เสียง

หมายเหตุ เป็นการออกเสียงลงคะแนนโดยเปิดเผย โดยให้สมาชิกฯ ลงลายมือชื่อและ
หมายเลขประจำตัวสมาชิกในบัตรลงคะแนน ผู้เห็นด้วยให้แสดงบัตรลงคะแนน
สีน้ำเงิน ผู้ไม่เห็นด้วยให้แสดงบัตรลงคะแนนสีแดง ผู้ไม่ออกเสียงให้แสดง
บัตรลงคะแนนสีขาว ตามวิธีที่ประธานกำหนด ตามข้อบังคับการประชุมสภา
ผู้แทนราษฎร พ.ศ. ๒๕๖๒ ข้อ ๘๓ (๓) โดยอนุโลม

๑.

(นายสรศักดิ์ เพียรเวช)

เลขาธิการรัฐสภา

สำนัก rayงานการประชุมและชวเลข

กลุ่มงานรายงานการประชุม

โทร. ๐ ๒๒๔๔ ๒๓๗๓

โทรสาร ๐ ๒๒๔๔ ๒๓๗๒

www.parliament.go.th

